

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• V. évfolyam • 2013 • 2. szám •

TARTALOM

MŰHELY

Beke Sándor: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó
és szellemi műhely húszéves évfordulóján (II.)3

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Bölöni Domokos: Szélrózsa kankalin (VII.) 40

IRODALOMTÖRTÉNET

Pomogáts Béla: A helikoni elbeszélő irodalom 45

Józsa Miklós: „Enyed a felejthetetlen ifjúság boldog szigete...” 53

Bertha Zoltán: „Hogy fennmaradjon most és mindörökké” 57

100 ÉVE SZÜLETETT JÉKELY ZOLTÁN

Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből (Közzéteszi Ráduly János) 65

Ráduly János: Jékely-sorok, dedikációk 82

„Jékely kellemes, aranyos ember volt” (Beszélgetés Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával) 87

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XIII. 93

Vörösmarty Mihály: Előszó 97

Arany János: Letésem a lantot 98

Arany János: Ősszel 99

Vajda János: A virrasztók100

Tompa Mihály: A gólyához101

Brauch Magda: Hibák és hibák103

MÚZSA ÉS LANT

Jancsik Pál: Mikes sorsa117

Nagy Irén: Nyár118

Ferenczi Enikő: Tas (I.)119

Pálffy Tamás Szabolcs verse123

Kozma László versei124

Kedei Zoltán: Füst és sör125

Tar Károly versei126

Elekes Ferenc: Sámuel128

P. Buzogány Árpád versei130

Beke Sándor: Kék lagúna131

Böszörményi Zoltán: Majorana: Desirdesarts134

Bodó Márta prózája135

Kamenitzky Antal: Becsülni, igazán	138
Fülöp Kálmán versei	139
Demeter Attila verse	140
Csatáné Bartha Irénke versei	141
Mészely József versei	142
Elekes Ferenc versei	144
P. Buzogány Árpád: Kelj föl, puliszka, feküdj le, puliszka	145
Ráduly János: Haikuk	150
Albert-Lőrincz Márton versei	151
Molnos Ferenc versei	153
Mester Györgyi: Székelyvilág	155
Kiss Lehel versei	157
Csire Gabriella: Regélő napkelet (II.)	158
Gáspár Erika versei	160
Tar Károly: Pánik (IV.)	161
FILOZÓFIA	
Balázs Sándor: Köznapi filozófia (VII.)	166
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Szócs Katalin: Az élet virága (II.)	177
HIT ÉS ÜZENET	
Sebestyén Péter: A keresztény hit szerepe Európa mai és holnapi kultúrájában	189
ZENEI VILÁG	
Gábor Adrienn: A bölcsődei zenei nevelés hatása... ..	199
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK	
Kozma László (208), Jancsik Pál (211), Beke Sándor (212), Tar Károly (217), P. Buzogány Árpád (220), Csatáné Bartha Irénke (224), Albert-Lőrincz Márton (230) gyermekversei Benedek Elek (203), Csire Gabriella (209), P. Buzogány Árpád (214), Bölöni Domokos (218), Barcsay Andrea-Krisztina (221), Mester Györgyi (231) gyermekprózája Nagy Székely Ildikó: Krisztián könyve (III.)	226

Erdélyi Toll

• Alapította: Beke Sándor • Alapítási év: 2009 •

◆ Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆

◆ Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** ◆

◆ Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** ◆

◆ Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** ◆

◆ Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** ◆ Gazdasági vezető: **Beke Klára** ◆

◆ Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 ◆

◆ Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. ◆

◆ Honlap: www.erdelyigondolat.ro ◆ E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu ◆

◆ Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó ◆ Nyomda: Erdélyi Gondolat ◆

◆ A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen ◆

◆ Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 100 lej, külföldieknek egy évre: 22 EUR ◆

◆ Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban ◆

◆ A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette ◆ Borítóterv: Beke Sándor-Olivér ◆

◆ Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc ◆

◆ ISSN 2066 — 8929 ◆

Beke Sándor

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján (II.)

Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel,
egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról,
sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről

Albert-Lőrincz Márton • Balázs Sándor • Barabás István •
Bertha Zoltán • Bölöni Domokos • Brauch Magda • Buksa Éva-Mária •
Csire Gabriella • Demeter Attila • Jakobovits Miklós • Málnási Ferenc •
P. Buzogány Árpád • Pomogáts Béla • Ráduly János • Sipos Erzsébet

II. KÖNYVKIADÁS

I. ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ

4. Húsz év, 266 könyv, sajátos szellemi értékek, örök érvényű kincsek

BEKE SÁNDOR: *Az Erdélyi Gondolat az első 1989 után újonnan alapított romániai magyar könyvkiadó: 1991 júliusában létesült Székegyudvarhelyen. Mit tart fontosnak, kiemelni valónak a 20 éves, s a 2011-es esztendőben a 250. (még pontosabban 266) könyvét is megjelentető lap- és könyvkiadó tevékenységéből? Megítélése szerint milyen sajátos szellemi értékeket adott a magyar könyvbarátoknak az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó?*

BERTHA ZOLTÁN: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, impozáns tevékenysége révén — e sorok írása idején (2011 utolsó hónapjában) — a 266. kiadványánál jár pillanatnyilag — ugyancsak az örök érvényű erdélyi sajátosságok tár-

házát, enciklopédikus tudástárát bővítette elévülhetetlen kincsekkel (s így elévülhetetlen érdemeket is szerezve, sőt halmozva) az utóbbi két évtizedben. A Sütő András által olyannyira messze sugárzó jelképiséggel feldúsított fogalom, a sajátosság méltósága, a genius loci kap általa is markáns, karakteres önkifejeződést. Elég végigtekinteni a számtalan kitűnő művelődéstörténeti, néprajzi-népismereti, helytörténeti, gyermekirodalmi és végtelenül sorolhatnánk, hogy még mi mindenféle műfajba sorolható könyvek seregén, hogy nyilvánvalóvá váljon mindenki előtt: a nemzeti önismeret szép- és szakirodalmának egyik megkerülhetetlenül fontos műhelyteremtő központja, rangos centruma és őrvára épült fel a kiadó által az elmúlt években. A sajátos szellemi értékek minden egyes könyvet külön jellemeznek, de együtt valóban lenyűgözően bizonyítják, hogy éppen olyan területeket is be tudtak világítani, amelyek olykor a figyelem peremére szorultak. A székely népi humor felderítésének például nincs másik olyan gazdája, mint ez a kiadó, ez a vállalkozás. Személyesen én magam is gyűjtöm ezeket a köteteket, kezdve az elsőtől, Lőrincz György 1992-es riportkönyvétől. Elképzelhető az az öröm, amikor csaknem két évtized múltán, 2009-ben — az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány vezetőjeként, elnökeként — éppen ő adja át nekem a székelyudvarhelyi városháza csodálatos dísztermében a Hídverő-díjat, amelyet azelőtt Ilia Mihálytól Pomogáts Béláig és Görömbei Andrástól Szakolczay Lajosig a kisebbségi, benne az erdélyi magyar irodalom kutatásának korformáló egyéniségei kaptak már meg. Ez a kitüntetés úgy ért tehát engem is, hogy még inkább a feladat, a felelősség átérzésére sarkallt. Hogy legalább figyelni kell minden érdemes erőfeszítésre, ahogy eddig is becses darabokként gyűjtöttem Nagy Olga és Cseke Péter, Komoróczy György és Murádin László, Lászlóffy Csaba és Kozma Dezső könyveit még a kilencvenes évekből, őrzöm a *Székely Útkereső* első gyűjteményét vagy Benedek Elek hajdani gyermekirodalmi lapjának, a *Cimborának* az antológiáját 1994-ből, a már emlegetett Lőrincz József ugyancsak itt megjelentetett Tamási-könyveit, hogy aztán a további számtalan moldvai, gyimesi, hétfalusi csángókról, a székely történelemről szóló kiváló szakmunka között legújabbán például Ráduly János remeklése varázsoljon el: a *Hozzád fohászkodom imában* című összeállítása (2009) kibédi népi imákból, ráolvasásokból, legendaballadák, kántálóénekekből. A magyar archaikus népi vallásosság, az apokrif imádságok, az ősi szóbeli-énekes műfajváltozatok feltárásának legnagyobb teljesítményei közé emelkedik ez a kötet — Erdélyi Zsuzsanna, Polner Zoltán, Tánczos Vilmos és még (kevés) néhányuk halhatatlan gyűjteményei mellé. Ráduly János egyébként is hatalmas szellemi-tudományos és áldozatos ismeretterjesztő életművével kápráztat el, amelyben a folklorisztika és a kultúrtörténet legváltozatosabb tájait járja be fáradhatatlan munkabírással, értékmentő tudatossággal. — Megint csak elképzelhető az az örömteli érzés, amelyben akkor részesültem, amikor a kiadó egyik 2005-ös kötetében már én is tanulmánnyal szerepelhettem: *Magyar író a huszadik században* — *Wass Albert* (Sors és pálya) címmel Nagy Pál szerkesztett az újrafelfedezett író recepció-történetéből egy válogatást, s a régi írások (Dsida, Szabédi, Kiss Jenő,

Schöpflin, Beke György) és az újabbak (Pomogáts Béla, Medvigy Endre, Bogdán László, Sylvester Lajos és mások) mellé én is odakerülhettem, *Wass Albert és a háborús fordulatok* című áttekintéssel. Mert hiszen ugyanúgy tartozik hozzá Wass Alberté is, mint minden magyar író életműve a teljes magyar irodalomhoz, s ha a kényszerű nemzeti önérzeti hiányok kevesbednek, csak örülhetünk.

CSIRE GABRIELLA: Elfogult vagyok az Erdélyi Gondolat Könyvkiadóval szemben is. Már jóformán indulása óta szerzőként, de szerkesztőként is közöm van a Székelyudvarhelyen működő, de az egész erdélyi magyar irodalmi és szellemi élet tényezőjévé vált kiadóhoz. Amikor első ízben ajánlottam fel saját kéziratomat a két éve létesült kiadónak, az intézet igazgatója, Beke Sándor nyitottságával, őszinteségével és bátorságával lepett meg. Ígéretét hamarosan valóra váltotta, és 1994-ben meg is jelentette — Fodor Sándor szerkesztésében — gyermekirodalmi antológiámat, az *Elek Apó Cimboráját*, majd saját kezdeményezésére, az olvasói igény láttán, újra kiadta 2000-ben. Így kezdődött el az a gyümölcsöző együttműködés, amely — ha arra gondolunk, hogy az Erdélyi Gondolat fennállásának 20. évfordulóját ünnepli — ma is tart. Ezalatt több mint húsz kötetem látott napvilágot ennél a kiadónál: gyermekeknek és ifjúságnak szánt mesék, mondák, karcolatok, novellák és meseregényekbe álmódott eposzok. S hogy milyen tágan értelmezi a magyar és a székely néphagyományokra fókuszáló kiadó az „erdélyi gondolatot”, akkor tapasztaltam igazán, amikor a szanszkrit, a kínai, a héber és a görög mítoszokba gyökerező köteteim előtt is teret nyitott. És ekkor még nem is szóltam arról, hogy a reménytelenség éveiben félbehagyott vagy fiókom mélyére süllyesztett munkáim sose jelentek volna meg könyv alakban a Beke Sándor ösztönzése nélkül.

Hadd tegyem hozzá: megszakítás nélkül foglalkoztam az elmúlt két évtized során verses-, mesés- és mondáskönyvek, néprajzi és történelmi kiadványok, antológiák stb. szerkesztésével, s így módomban állt a kiadó mindennapi gondjaiban, de sikereiben is osztozni, átélni a csüggedés és a talpra állás időszakait. Mindez azért történhetett, mert egyet értek a Kiadó célkitűzéseivel, nemes szellemiségével: a hagyományőrzéssel együtt járó kortárs irodalmi és kulturális értékek feltárásával, és nem utolsósorban azért is, mert teret nyitott a gyermek- és ifjúsági irodalom előtt. Az Erdélyi Gondolat színpompás borítólapokkal ellátott, gazdagon illusztrált gyermekkönyvei ma már bárhol megállják a helyüket.

RÁDULY JÁNOS: Töprengtem — két-három napig is — a pompásan megfogalmazott kérdéseken: mit tartok fontosnak (maradandónak?) a könyvkiadó tevékenységéből, illetőleg milyen sajátos szellemi értékeket adott az *Erdélyi Gondolat*? Eszembe jutott: de hiszen én ezekről beszéltem már! Így történt: 2002. február 1-3-án *Így kezdődött. 10 éves az Erdélyi Gondolat* címmel vallomásszerű eszmefuttatást írtam egykori elgondolásaimról. A kiadóhoz elküldött anyagom végül

is nem látott napvilágot, így most puskázni tudok belőle, hisz megállapításaimat időszerűeknek érzem ma is.

„1994-ben, tehát a könyvkiadó létének negyedik évében magam már »jövőbe néző könyvkiadónak« neveztem a vállalkozást, miközben vázolni próbáltam azt is, hogy milyen alapvető célkitűzésekkel vágott neki az egyáltalán nem könnyű feladatnak. Íme: »... a kiadó vezetősége roppant széles ölelésben gondolkodik: szeretné átfogni, és persze, közölni, a romániai magyar irodalom, történelem, szociográfia, nyelvészet, művelődéstörténet, néprajz stb. legfrissebb eredményeit« (*Székegy Útkereső*, V. évf., 1-2-3. szám). Ma már nyugodtan leírhatjuk, hogy a vállalkozás, az elképzelés teljes mértékben megvalósult. S külön öröm, hogy a mennyiségi összetevő mellett a minőségi „szféra” is erősíti a kiadói eredményekről mondottakat (...) Az együttműködés, az együttgondolkodás elmélyítését szolgálta az is, hogy »fölvállalta« a kiadó által megjelentetett könyvek egy részének recenzálását, kritikai »átfutását«. Az erőpróba a magam számára is sok tanulsággal járt. Írtam — többek között — Nagy Olga, Beke Sándor, Ábrahám János, Lőrincz György, Csire Gabriella, P. Buzogány Árpád, Zsidó Ferenc könyveiről, miközben — ha néha csak egy-egy odavetett mondattal — a kiadói bátorságról is szóltam. (...) Most úgy látom, hogy az Erdélyi Gondolat is ott »fényeskedik« az összmagyar kiadói törekvések vonulatában, le nem írhatóan, meg nem semmisíthetően. Mert a kimondottan szépirodalmi könyvek mellett publikálta azokat is, amelyek az erdélyi magyarság szociális érzékenységgel telített életformájáról, életviteléről hoztak hűségesebb tájékoztatást. Gondolunk itt az önéletírásokra, a néprajzi-népköltészeti gyűjteményekre, a helytörténettel foglalkozó monográfiákra. Ezek forrásértékét a futó idő — minden bizonnyal — gyarapítani fogja.

Végezetül hadd kanyarodjam vissza — még egyszer — az úgynevezett »szubjektív« megnyilatkozáshoz, s írjam ide, hogy a továbbiakban még mit is szeretnék, mire vágyom. Sok egyéb mellett főleg arra, hogy a kiadó helyiségeiben, szobáiban ezután is érezzem magam »otthon«, s járjon át — akárcsak eddig — a »védettség« tudata. Együttműködésunkat pedig éltesse, táplálja a kölcsönös megértés nemes szándéka.”

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Elsősorban a néprajzi és helyismereti kiadványok sokaságát emelném ki, amelyek maradandó értéket képviselnek, akárcsak az utóbbi évek gyermekirodalmi kiadványai. Olyan szerzők munkáit, akiket bizonyos szakmai körök vagy kiadók örök hallgatásra ítélték volna.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Az Erdélyi Gondolat legfőbb erényének *a lokális törekvést* tartom. A lokális irodalmat katalizálja, a helyi szerzőkre alapoz, de nem a provincializmus szellemét részesíti előnyben. A nagy, egyetemes problémák vetületébe helyezett irodalmat részesíti előnybe, amely a tágabb értelemben vet hely szellemét, az erdélyiséget hordozza. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadót nem a kommersz, nem a profitszerzés dirigálja (ez sem elhanyagolható, nyilván),

hanem mindenk előtt a székelyföldi alkotók (beleértve a névtelen közösségi alkotásokat is) irodalmi produktumainak közkinccsé tétele. Nem oktat ki, de tanulni lehet belőle, nem mondja ki a tuttit, de kiolvasható a közösség által is óhajtott és elvárt életmodell, nem erőlteti a modern és posztmodern divatkánont, de idősebb értékeket és elveket képvisel, nem bunkózik agyon, ha megrezdül benned a táj vagy a szülőföld szeretete (örök identitás erősítő értékek azok), nem veti el azt, ami elődeinknek fontos volt, de nem él vissza velük. Szóval, én a magunkénak érzem. Ez az igazi értéke. A szerzők is magunkfélék, akik a hagyományok tisztelétét úgy kezelik, mint szüleik sírját az utódok. Az Erdélyi Gondolat-könyvek kiemelt erényének a székely-magyar hagyománytisztelést, a hagyományápolást és hagyomány átörökítését tekintem. Hogy miért fontos a hagyományápolás? Csak azért, hogy nehezebben sodorjon el a világ uniformizáló szele, hogy ragaszkodni tudjunk saját másságunk értékeihez, hogy a felöltött overall (formavilág, divattrend) testünkre legyen szabva, ne idegen méretekben lötyögjön rajtunk, hogy Tamásival szólva otthon érezhessük magunkat a világban.

BARABÁS ISTVÁN: A válasz benne van a kérdésben: az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó legnagyobb teljesítményének azt tartom, hogy húsz év alatt megjelentetett több mint 250 címet. És nem ponyvát, pornót, pártpropagandát, csodatevő reklámot, hanem Benedek Eleket, Orbán Balázst, Tamási Áront, Wass Albertet, Sütő Andrást, jeles hazai történészeket. Volt év, amikor kéthetente jelent meg könyve, a maroknyi kiadói közösség mégis tudta tartani az iramot és a minőségi mércét — ennél többet-jobbát róla mit lehetne mondani?

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Gutenberg óta (1453) a könyvnyomtatás a művelődés forrása és feltétele is. A könyvnyomtatás és könyvkiadás a különféle nemzeteknél eltérő idő- és térbeli dimenziókban jelentkezik. Nekünk, magyaroknak, ezt a korszakalkotó eseményt a Mátyás udvarában 1473-ban meginduló Hess Andreas-féle nyomda jelentette. Az első nyomtatott latin nyelvű könyv megjelenése magyar földön olyan mérföldkő, mely hatalmas távlatokat nyitott az ismeretek, a tudás elsajátításának útvesztőiben. Erdély földjén Szeben (1529), Brassó (1535) után 1551-ben Kolozsváron megkezdte működését a Hoffgref-Heltai féle nyomda, amely Heltai Gáspár magyar nyelvű műveinek megjelentetése révén rendkívüli jelentőségű az egységes magyar nyelvhasználat, illetve helyesírás kialakítása terén. Azóta 461-szer köszöntött be a tavasz Erdély földjén, és napjainkban a 21. század első évtizedeiben számos könyvkiadó szolgálja nemzeti kultúránk megőrzését, a művelődni vágyó Olvasók ezreinek szellemi táplálékot nyújtva.

A Székelyföldön ősi hagyományaink megőrzésének és átörökítése igényének kielégítését vállalták fel az ott működő könyvkiadók. Udvarhelyszék központjában Székelyudvarhelyen a rendszerváltás utáni illúziókat ébresztő légkörben Beke Sándor, az ifjú költő merész lépésre szánta el magát: Erdélyi Gondolat né-

ven (már a név is sokat sejtető!) 1991-ben könyvkiadót létesített! Az első két év, érthető okokból, igen szerény. 1994-től kezdődően az évi 7-8 kiadvány a jellemző, de 2000-ben, a Millennium évében már 17 könyv látott napvilágot. Ezután egyre növekedett a kiadott könyvek száma. Csúcsteljesítménynek tekinthetjük 2001-ben a 25 kiadványt, majd 2008-ban a 29, 2009-ben a 25 és 2010-ben a 23 kiadott könyvet. Tulajdonképpen 20 év terméséről beszélünk, ami átlagban évi 13 könyvet jelent. És örömmel állapíthatjuk meg, hogy a mennyiségi ugrás nem ment a minőség rovására, sőt! Tehát beigazolódott: Beke Sándor nem illuzórikus álmokat kergető terveket szőtt, hanem a realitást, a helyzetet és igényt mérlegelve, felelősségtudattal tervezte meg távlatokba mutató, „messzemenő” céljait, utat nyitva az elismert erdélyi szerzőknek és pályakezdő tollforgatóknak egyaránt. Természetes, hogy ebben nagy segítségére volt és van az a tíztagú, kitűnő szerkesztőbizottság, melynek köszönhetően egy olyan szellemi műhelyé vált, amely elismerést, — túlzás nélkül állíthatjuk — tekintélyt vívott ki magának nem csak szűkebb pátriánkban, de Magyarországon is. Könyvei, kiadványai az anyaországi könyvtárak polcainak állományát gazdagítva hirdetik az erdélyi szellem, az erdélyi gondolat nagyszerűségét...

Az immár nagykorúvá vált Erdélyi Gondolat Könyvkiadóról ma — közel 21 év távlatából — elmondhatjuk, hogy hivatásának tudatában magas fokú szakértelemmel szolgálja Erdély földjén a közművelődést gazdag tematikai és műfaji változatosságot kínáló irodalmi alkotások, tudományos írások (tanulmányok, monográfiák, nyelvművelő és természetismereti művek), vallási tárgyú, néprajzi, valamint népköltészeti alkotások megjelentetésével. A több mint 250 szellemi termék sokszínűsége tükrözi a kiadói szándékot: könyvet adni kezébe a szépirodalmi művek iránt érdeklődőknek, az Erdély természeti szépségeit, népi hagyományait, népköltészetét megismerni vágyóknak, az ősi rovásírás és a mai nyelvművelés iránt érdeklődőknek, valamint nemzeti történelmünket jobban megismerni óhajtok részére.

Ebben a társadalmilag, gazdaságilag és politikailag polarizált világban a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó egy olyan szellemi fórum, mely méltán az erdélyi kortárs magyar irodalom és tudomány fókuszába került, és a *Székely Útkereső*-vel, a Székely Útkereső Kiadványaival, valamint a 2009-ben indult *Erdélyi Tollal* erősítette értékeremtő jellegét.

BALÁZS SÁNDOR: Az *Erdélyi Toll* című folyóirat és az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó patronálásával megjelenő könyvek gyakorlatilag egyazon szerkesztési koncepciót érvényesítik. Ezért az, amit az időszaki kiadványról elmondtam, vonatkozik a könyvkiadásra is. Beleértve a témaválasztás esetleges kibővítését, továbbá az egyes körökben suttogva vagy kevésbé suttogva elhangzó ejnyebejnyézésből — lehámozva erről a rosszindulatot — a megszívlelendő mondanót. Egy valami azért mégis csak megkülönbözteti a folyóirat szerkesztését a könyvek megjelentetésétől: a kötetekben sokkal mélyebben beleszöhető a *tudomá-*

nyos igény (nyilván akkor, amikor nem a szépírás vonzókörében készült a kézirat). Egy folyóirat ugyanis lehet akár elalvás előtti olvasmány (ez pozitív, nem negatív értékelés), a könyv azonban nem mindig ilyen, esetleg olyan tudományos értekezés, amelyet inkább a könyvtárakban olvasnak. Érzésem szerint az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó nem azt a variánst választotta, hogy néhanapján szigorúan tudományos szakelemzéseket is közre adjon. Ezzel nem kívánom megkérdőjelezni a köteteik szakmaiságát, csupán azt jelezem, hogy a megjelentetett művek szak tudományi igényességébe talán beleszövődik a szerkesztőktől származó (feltételezhető) ihletés, miszerint ez a médium a *nagyközönségnek*, nem pedig a *szaktudományok beavatottjainak* szól. Ezt a szerkesztői elvet aligha lehet megkérdőjelezni mindaddig, amíg a fogyasztói tábor a *nagyközönségben* jelölik meg. De azért el kellene gondolkodni azon is, hogy *perspektivikusan* (tehát nem most) vajon ebből a médiumakcióból nem fog-e kinőni egy olyan formakeret, amely — nem valamilyen „Udvarhelyi Korunk”, vagy „Udvarhelyi Erdélyi Múzeum” formájában — teret biztosít a „vájtfülűeknek” szóló szakelemzések közlésének is, kielégítve ezzel mind a *tömegkommunikálás*, mind a *specifikus tudományos érdeklődés* igényeit. Persze ez a jövő zenéje, ám ha ez a távlat már ma felvillan, el lehetne kezdeni az ilyen irányú építkezést azzal, hogy *egy-egy* ilyen, inkább a szakigényesebbeknek szóló tanulmánynak is teret biztosítanak.

Végül a könyvkiadásukkal kapcsolatban ne kerüljem meg a személyes érdekeltiséget. Köszönet a szerkesztőségnek, hogy kiadásra érdemesnek találta *Köznapfi filozófia* című kéziratomat, amelyből részleteket közöltek a folyóiratban. Nem a személyem előtérbe helyezése miatt emlétek engem érintő ügyet, hanem azért, hogy ebből általánosabb mondanivalót bontsak ki. Van egy későbbi kérdésük: „melyek azok az erdélyi könyvkiadók, amelyek kiemelkedő eredményt mutatnak fel”, előre bocsátom: erre érdemben nem kívánok felelni. Sajnos, a szigorúan szubjektív megítélésem a különböző kiadókról igen vegyes, de ez csak rám tartozik. Egyvalami azonban Önöket is érdekli: előfordulnak esetek, amikor egyes könyvszerkesztő közösségek — a szerzők véleménye szerint *gyakran* — önkényes, nem tárgyyszerű mérlegeléssel elutasítják kéziratok megjelentetését. Van, amikor az auktort nem sértő érveléssel, nem azért, mert „nem üti meg a mértéket”, hanem mert úgymond nincs keret rá, nem tudjuk megpályázni, miegymás. S most visszakapcsolok az említett személyes vonatkozáshoz: magam is ezeken a vizeken eveztem, hiszen a most megjelenő írásomat az egyik kiadó azzal utasította vissza, hogy közölhető, de nincs rá keret. Mindebből a tanulság: maradjanak meg továbbra is a *saját értékelési rendjük mellett*, ne befolyásolják önöket más szerkesztők, kritikusok. Az eddigi köteteik azt igazolják, hogy az igényesség nagyon is jellemzi munkálkodásukat.

BÖLÖNI DOMOKOS: Nem tisztem fölmérni, hogy milyen sajátos szellemi értékeket adott a romániai magyar könyvbarátoknak az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, azt azonban minden különösebb elemzés nélkül is elmondhatom,

hogy a kiadó fő jellemzőjének azt a szívósságot tartom, amellyel fenn tudta tartani magát a könyvkiadás és -forgalmazás fölöttébb zavaros világában. Mégis: azaz, hogy népszerű és nem túl borsos áron kínált könyveket hoz ki, olyan helyet talált a piacon magának, amely a drága könyveket csak távolról szemlélő kispénzű olvasó számára is hozzáférhetővé teszi a nyomtatott betűt. Ez ma olyan érdem, amelyet nem lehet eléggé hangsúlyozni.

DEMETER ATTILA: A válasz „kéz a kézben” jár az első három kérdésre adott válasszal, persze ennél is sokszínűbb. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó mind tematikailag, mint műfajilag rendkívül változatos világot tár elénk, és e változatosságban pedig egyfajta egyensúlyteremtésre törekszik. Nagy hangsúllyal van jelen minden, ami Erdélyről és az erdélyi azonosságról, felfogásról, életvitelről szól. A mérhetetlenül gazdag székely kultúra ismertetése, szétszórása a prózai és verses műveken, esszéken, publicisztikán keresztül nemcsak az országban, hanem külföldön is jelentős olvasótábort szólít meg. És külön beszélnünk kell arról, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó szerzői szívesen vesznek részt ebben a munkában, hisz joggal érezhetik sajátjuknak e szellemi műhelyt. Ha e kérdésre egészen egyszerű, egyértelmű választ kellene adni, azt mondanám: az azonosságtudat erősítése és ápolása a kiadó egyik legnagyobb erénye.

MÁLNÁSI FERENC: 20 év alatt 250 könyv szinte hihetetlen mennyiség! Hát még akkor, ha a tartalomra gondolok! Történelmi, szociográfiai, biológiai, nyelv- és irodalomtudományi, néprajzi, népköltészeti stb. jellegű kiadványai az erdélyi valóságba, múltunk, nyelvünk, kultúránk stb. sokszor feltáratlan világába vezettek el, önismereti alkotásokkal szolgáltak bennünket és az utánunk következő nemzedékeket. Nagyon fontosnak tartom az erdélyi helynevek, települések, teológiai kifejezések, egyházi ünnepeink megismerését, a fiataloknak történő átadását.

5. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gyermekirodalmáról

BEKE SÁNDOR: *Könyvkiadóink 1989 óta szép számmal jelentettek meg gyermekirodalmi alkotásokat. Hogy milyen fontos szerepe van a gyermekirodalomnak egy könyvkiadó életében, az vitathatatlan: szerzőnek és kiadónak egyaránt és nem utolsó sorban az olvasóvá nevelés terén. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál, gyermekeknek és ifjúságnak szóló művek közül milyen címeket és sorozatokat említene meg?*

RÁDULY JÁNOS: A gyermekirodalmi könyvek kiadása, népszerűsítése nélkül nincs jövődöbeli olvasó, az olvasóvá nevelés már az óvodában megkezdő-

dik. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó eddigi termésében mintegy kilencven könyvcím képviseli a gyermek- és ifjúsági irodalmat. Beszédes adat!

A műfaji megoszlást tekintve a gyermekeknek szóló próza áll az első helyen (mintegy harminc kiadvány). Kiemelkedő fontosságúnak érzem Csire Gabriellának azt a törekvését, hogy a világirodalom egyes örök értékű alkotásait szép magyar nyelven hozzáférhetővé tegye a gyermekolvasók számára. Íme néhány fontos átdolgozása: Gilgames, Ráma és Szitá, Münchhausen báró, Trójai mondakör, Ótestamentumi elbeszélések stb. A mai gyermekvilág epizódjai sejtlenek föl ugyancsak Csire Gabriella *Áprilisi tréfa* című kötetében és P. Buzogány Árpád, valamint Baricz Lajos könyveiben.

Külön szint képviselnek a gyermekverskötetek, számuk meghaladja a húszat. Jancsik Pál, Beke Sándor, Baricz Lajos, Kercsó Attila stb. kötetei mellett kiemelkedő fontosságú P. Buzogány Árpád *A gagyi fajta tarka szarka* című kötete, amely közkedveltségnek örvend a gyermekolvasók körében.

A legolvasottabb gyermekműfaj a népmese és a népmonda, mind a kiejtés szerinti közlésük, mind feldolgozásuk örök siker. Ezek száma huszonöt körül van, a szerző/gyűjtő gárdában olyan nevek szerepelnek, mint Kriza János, Benedek Elek, Nagy Olga, Vöő Gabriella, Zsidó Ferenc. Muszáj magamra is utalnom, ugyanis a jegyzékben — ha jól számoltam — tizennégy kötettel szerepelek, a tizenötödik válogatott találós kérdéseket tartalmaz.

Közismertté vált újólag két régi elbeszélő költemény, a *Tündér Ilona* széphistória, illetve a *Vitéz Kádár István* históriás ének. Mellettük ott szerénykedik két népballada-válogatás is, jelzik, hogy régi verses epikánk szintén tanuláshordozó erővel bír.

Végül három meseregényre kell még utalnom, Csire Gabriella, Nagy Olga, Marton Lili birkózott meg a nagyobb horderejű prózai műfaj megírásával.

A kiadó antológiák kiadásával is próbálkozik, itt most hirtelenjében öt címet említek: *Elek apó Cimborája*, *Szép karácsony szép zöld fája*, *Székekly karácsony*, *Karácsonyi álom*, *Becsüld a népet!*

BARABÁS ISTVÁN: Csak elismeréssel szólhatunk az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó megjelent könyveinek tematikai sokszínűségről is. A kiadó érdeme, hogy felpártolta a gyermekirodalmat. Színvonalára egy jellemző példa: 1994-ben megjelentette Benedek Elek Cimborájának verseit és karcolatait, majd a sikeren felbuzdulva, hat év után újabb kiadásával rukkolt elő. Íme, mit tehet egy könyvműhely művelődéstörténetünk elfeledett kincseinek újraértékesítéséért. A műfajban úgyszintén kiemelkedőnek tartom Csire Gabriella, Ráduly János, Beke Sándor, Jancsik Pál, P. Buzogány Árpád, Kercsó Attila írásait.

BRAUCH MAGDA: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó tevékenységét teljes egészében rendkívül értékesnek, hasznosnak és sokoldalúnak tartom. Elsősorban gyermekirodalmi kiadványait emelném ki, mivel napjainkban legfontosabb fel-

adatunk a gyermekek olvasóvá nevelése. Interjúalanyként (itt) ezért vállalkozom most arra, hogy e kérdésre szerző és cím szerint is aprólékosan feltérképezsem ezt az értékes munkát.

Én magam, épp a 2009-ben induló *Erdélyi Toll* 1-es számának *Könyveink világa* című rovatában *Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gyermekirodalmi kiadványai 1991–2006 között. Líra* című fejezetében recenzáltam-leltároztam a kiadó e periódusban megjelent gyermekversköteteit, melyeknek szerzői Ráduly János két kötetrel (*Az árnyékok lakodalma*, 1995; *Szítakötőtánc*, 2001), Beke Sándor három kötetrel (*Kezemben jégvirág*, 1996; *Bobókás ábécé*, 1997, 2000; *Hajóval a Déli-sarkon*, 1998), majd egy-egy kötetrel Kercsó Attila (*Csigaséta*, 1995), Papp Attila (*Oktondi okosok*, 1999), P. Buzogány Árpád (*Hattyúhívó*, 2000), K. Kovács András (*Őzgidák*, 2000), Baricz Lajos (*Kakukk és Habakuk*, 2003), valamint *Elek apó Cimborája* (1994, 2000) és a *Megszólal az aranycsengő* (1998) című karácsonyi antológia. Majd a folyóirat következő számában (2009. 2. sz.) a *Próza* című fejezetben mutattam be a kiadó mintegy 26 kötetnyi mesegyűjteményét, összefüggő mesés történetét, melyeknek szerzői Csire Gabriella (*Áprilisi tréfa*, 1996; *Ráma és Szítá csodálatos története*, 1997; *Itt járt Mátyás király*, 2001; *Münchhausen báró barangolásai a nagyvilágban*, 2001; *Turpi Lak*, 2002; *Az aranyhal palotája*, 2004; *Gilgames álmai*, 2005; *Trója*, 2005), Ráduly János (*A galambleány*, 1998; *Gyöngyvirág királyfi*, 2000; *Az igazat éneklő madár*, 2001; *A tulipános láda*, 2005), László László (*Erdélyi fejedelmek*, 1999; *A nándorfehérvári diadal*, 2004), Sente B. Levente (*Az ezüsthajú tündérleány*, 2000), P. Buzogány Árpád (*A csengő, aki harang akart lenni*, 2005), Zsidó Ferenc (*Szent Anna tavától a bihari Asszony-szigetig*, 2000), Nagy Olga (*A Nap küzdelme a Föld népéért*, 2001), Marton Lili (*Táltos János*, 2001), Vő Gabriella (*A medve, a farkas és a róka komasága*, 2001), Gub Jenő (*Rapsóné rózsája*, 2005), Benedek Elek (*Szent Anna tava*, 2006), valamint *A Tordai-hasadéktól Szent Anna taváig* (2005) című monda-gyűjtemény és a fent, a gyermekverseknél említett két antológia.

Az ismertetések sorát a folyóirat második évfolyamának 2. számában (*Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gyermekirodalmi kötetei 2007–2009 között. I.*) a lírával és a verses epikával folytatom: Baricz Lajos (*A templom egere*, 2009), Beke Sándor (*Öregapó, őzike és a csillagok*, 2009; *Góbé Miska*, 2009; *Havasok királyleánya*, 2009; *Szépséges kislakók*, 2009); Jancsik Pál (*Fecskeszárnyn szál a nyár*, 2009); Jánky Béla (*Szeretnék csergőóra lenni*, 2009); Nagy Irén (*Veletek dalol sok ezüst madárka*, 2009), P. Buzogány Árpád (*A csengős bárány és a napocska*, 2009), Ráduly János (*Jégtörő Mátyás*, 2009) verseskötetei mellett napvilágot látott még *Tündér Ilona* (2008) széphistóriája és a *Vitéz Kádár István* (2009) című históriás ének.

A következő számban (2010. 3. sz.) a gyermekprózával folytatom: Kriza János (*Borsszem Jankó*, 2008), Benedek Elek (*Gyöngyvirág Palkó*, 2008), P. Buzogány Árpád (*Öregapó muzsikája*, 2008), Jakab Rozália (*A pórul járt pásztorlegényke*, 2008), Ráduly János (*Népmesegyűjtemények: A muzsikáló tücsök*, 2008; *A farkas és az őzike*, 2008; *Szép Fuvella története*, 2008; *A legkisebb leány szerencséje*, 2008; *Király Bözsi begedője*, 2008. Székely népmondák: *Csaba ösvénye*, 2008; *Alagút a Küküllőig*, 2008;

A Hajnalcsillag keletkezése, 2008; *A csodaszarvas nyomdokain*, 2009. Kisgyermekbeszéd: *Janka és a Csitkő-bogár*, 2009), Sólyom Anna (*Kenérbaba*, 2009), Csire Gabriella (*Csillagregék*, 2007 — társszerző Csire Gáborral; *Egy magyar kalandor ifjúsága*, 2008; *Szűháy Máttyás tréfája*, 2009; *Árgirus királyfi és az aranyalmák*, 2009; *Csaba és a Nap fia*, 2009; *Vitéz Háy János*, 2009; *A párjanincs János Vitéz*, 2009) és lírát és prózát egyaránt tartalmazó *Székely karácsony* (2008) és *Karácsonyi álom* (2008) című antológiák.

Az *Erdélyi Toll* harmadik évfolyamának 2011. 1-es számában már az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 2010-es ifjúsági és gyermekirodalmi köteteit „leltározom”. Így sor kerül P. Buzogány Árpád (*Tálkondító kandúr, A gagyi fajta tarka szarka* — gyermekversek), Jancsik Pál (*Piripócsról Nárityenbe* — gyermekversek; *A tó, a szarka meg a gyűrű* — verses történetek), Csire Gabriella (*A nagy erejű Toldi* — feldolgozás; *A magyarság mondáiból* — népmondák), Beke Sándor (*Elégia a Hargitához; Az én Miatyámkom* — költemények), Baricz Lajos (*Betlehemi éjszakában* — gyermekversek; *Különös karácsony* — elbeszélések) és a Ráduly János által összeállított *Virágim, virágim, drága szép virágim* és *Én leányom pávát őriz* című, székely népballadákat tartalmazó két gyűjteménye.

S azokat a 2011-ben megjelent Erdélyi Gondolat-gyermekkönyvcímeket, amelyekről még nem írtam recenziót, de ide tartoznak a húsz éves leltározáshoz, azokat itt most felsorolnám: Csire Gabriella: *Észak ékes csillaga* (Mesék finn, lapp és vogul epikus énekek nyomán), *Tündér Ibohya* (Átdolgozás), Bölöni Domokos *Kükküllőmadár*, című karcolatokat tartalmazó könyve.

A fentiekben felsorakoztatott könyvcímek azt jelzik, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó termékeny, értékes, színes és igényes gyermekirodalma nemcsak az erdélyi magyar gyermekirodalom része, hanem az egyetemes magyar gyermekirodalom kincsesházának a részét is képezi.

BÖLÖNI DOMOKOS: A gyermekeknek szóló irodalom számos kiadónak lett hirtelen „szívügye”, egy részük valójában csak arra spekulál, hogy minél több jutalom- és ajándékkönyvet sózzon rá az iskolákra, szülőkre. Itt viszont már a szerzői névsor alapján megvillan a nemes cél, és ez kiemeli az Erdélyi Gondolat Kiadót az említett kis sakálok pénzéhes falkájából.

BALÁZS SÁNDOR: A gyermekirodalomhoz érdemében nem tudok hozzászólni. Kisgyerekként az *Új Cimbora* című lapon keresztül kerültem kapcsolatba ezzel a műfajjal, majd jóval később a lányomnak (amikor még nem tudott olvasni) *Csibe Kati*-t, meg *Tóbiás és Kelemen*-t olvastam. Azóta azonban már az unokáim is rég olvasnak. Gyermekirodalmi közléseiket nem csak szükségesnek, de igen hasznosnak is tartom.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Nem került el a Kiadó figyelmét a különböző korosztályok igénye sem. A gyermekirodalom gyöngyszemei (Benedek Elek meséi,

mondái) mellett kortárs erdélyi szerzők verses és prózában írt meséi, mondái, varázstörténetei színesítik a kiadói palettát.

MÁLNÁSI FERENC: A gyerekeknek szóló művek közül bármelyiket említhetném, diákjaimmal 1995 óta figyeljük a kiadó tevékenységét, kísérjük figyelemmel gyermekirodalmi könyveit, s azóta keressük Ráduly János verseit, meséit, Csire Gabriella gyermekprózáját, átdolgozásait, mondáit, Jancsik Pál, Beke Sándor verseit, s a sort folytathatnám...

DEMETER ATTILA: A gyermekirodalom jelentősége ma már nagyobb hangsúlyt kap, mint eddig bármikor. Jól tudjuk, hogy a XXI. század egyik legnagyobb kérdése, hogyan őrződik majd meg (ha egyáltalán megőrződik) a könyv. Természetesen már hallom is egyesek érveit, miszerint a könyv nem tűnik el, csak átalakul, más formát ölt, esetleg csak elektronikus formában lesz elérhető. Szerintem tán nem is ez a legnagyobb gond (bár a mi nemzedékünk ezt a hiányt nem tudja majd kiheverni!), hanem az irodalmat és művelődést kedvelő közönség arányszámának drámai csökkenése. Amíg még nem késő, gyerekeinkben és fiataljainkban fel kell ébresztenünk az olvasót, tudatosítani kell bennük az olvasás és az alkotás szeretetének szükségességét. Ezért nagyon fontos, hogy a gyermekirodalom közvetítése minél erőteljesebb és hatékonyabb legyen az iskolákban, elsősorban a magyartanárok révén, másrészt a szülőknek is tevékeny szerepet kell vállalniuk gyermekeik szellemi fejlődésében. Visszatérve a kérdés konkrét részéhez, nehéz kiemelni címeket, hisz a gyermekversek, a népballadák, a verses mesék, az elbeszélő költemények egyaránt az előbb említett célt szolgálják, a látványos és ízléses kivitelezés úgyszintén.

6. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és a hagyományápolás

BEKE SÁNDOR: *Könyvkiadónk húsz év óta gazdag néprajzi irodalommal térképezi fel az erdélyi magyar ember életmódját, művészetét, hitvilágát, hagyománykincseit, mintha csak egy sürgős „mentési” folyamatnak nézett volna elébe. Véleménye szerint a kor társadalmi-gazdasági változása siettet-e e hagyománymentő munkára hivatásos és amatőr kutatóinkat? Milyen műveket emelne ki az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó égisze alatt megjelent néprajzi kiadványok közül?*

RÁDULY JÁNOS: Igen, a társadalmi-gazdasági élet változása „siettet” a néprajzi jellegű gyűjtőmunkát. Vannak népköltészeti műfajaink, amelyek fokozatosan tért veszítenek, keletkezésük, megteremtődésük „okai” egyre apadnak. Tündérmese már ritkán akad horogra, a népballadaköltészet is fokozatosan múlt-

tá válik. 1969-ben (már milyen régl!) eme sorok írója tanulmányt írt Faragó Józseffel *A népballadák egy romániai magyar falu mai köztudatában* címmel, ez a budapesti *Ethnographia* folyóirat hasábjain jelent meg (LXXX. évf. 504-513). Már négy magyar kiadása van, cseh és német nyelven is megjelent, kivonatosan pedig franciául. Egyik lényeges megállapításunk: „...a falu lakosságának csak 4,5%-a ismer népballadát a hagyományból. Eszerint a folkloristának 20-25 embert kell megkérdeznie, amíg egy hagyományos balladára talál, föltéve, ha bármilyen darabbal megelégszik. Ha egy Molnár Anna-féle ritkaságot keres, 333 embert, ha pedig egy Barcsai-féle ritkaság után kutat, több mint 1000 embert kell végigkérdeznie, amíg eredményre jut.” Tehát bizonyos mértékű „átminősítés” előtt állunk. Ma is gyűjthetők, például, a népi tréfák, anekdoták, bár ezek egy része is a vicc felé kezdett elhajlani. Van tehát „gondjuk” a folklórkutatóknak.

A jelenségre az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó idejekorán felfigyelt: vannak olyan megjelentett művek, amelyeket érdemes „kiemelni” a sorból, „ráértedmesültek” arra, hogy reflektorfénybe állítsuk őket.

Elsőként Nagy Olga három könyvét kell megemlítenünk: *Barangolásaim varázslatos tájban* (Cigány barátaim között, 1994), *Népi változatok szerelemre és házasságra* (Esszé, 1994), *Hamupipőke üzenete avagy A gyermek ismeretlen világ* (Szülőknek a nevelésről, 1999). Magam egyik írásomban Nagy Olgát a „legmozgékonyabb” folklórkutatónak neveztem. Folklórmonográfiái mellett számos népmesegyűjteményt is összeállított, ezek java részét mi most a gyermekirodalomhoz soroltuk, ott utaltunk rájuk.

Kiemelten kell szólnunk Ábrahám János: *Picula*. I-III. (Dumás beszély glaszodél-hangadó masinára. Első tekercs. Szegény-ember csikója hamar ló. 1995; Dumás beszély glaszodél-hangadó masinára. Második tekercs. A boldogság útján /sosem tudtam menni/. 1997; Dumás beszély glaszodél-hangadó masinára. Harmadik tekercs. Volt szeretőm tizenhárom /Egy cigányprimás vallomásai/. 1998) című nagyszerű vállalkozásáról, amely társadalomnéprajzi fogantatásánál fogva egyik legmaradandóbb alkotásunk. Recenziómban ezt írtam róla: „Ábrahám János írói műhelyében — minden kétséget kizáróan — »páratlan« könyv született. Gyönyörű bizonyítéka a nagykorúsodásnak.”

A folklór és a népi életvitel világából hoztak újabb „adalékokat” még Vöő Gabriella (*Erdélyi magyar szólások*, 1999), Mitruly Miklós (*Szóból ért az ember. Népi elbeszélések Krasznáról*. 1999), Zsidó Ferenc (*Történetiség, sorsok, hiedelmek a Felső-Nyikó mentén*, 2000), Tankó Gyula (*Gyimesi szokásvilág*, 1996; *Életvitel a Gyimesekben*. Gyimesi szokásvilág. II., 2001) és mások könyvei, valamint a magam *Hozzád fohászkodom imában*. Kibédi ráolvasások, népi imák, legendaballadák, kántálóénekek című könyvem (2010). Egyetlen helység, a Maros megyei református Kibéd anyagáról adtunk áttekintést.

Gagyí Bíró Katalin két kiadványát meg kell még említenünk: *Székegykeresztúr és vidékének keresztzemesei* (2001), *Fejdzsék Székegykeresztúr környékétől a két Homoród mentéig* (2011).

Újabban a népi önéletírások java része is folklórkiadványoknak tekinthető. Megemlíthető Jancsik Andor és id. Binder Pál (*És élni kellett tovább*. Két emlékirat. Id. Binder Pál: *Megemlékezés életem néhány eseményéről*. Jancsik Andor: *Szegényember élete*. Vetési László bevezetőjével. 1995), György Zsuzsa (*Egy küzdelmes élet*. Egy paraszttasszony vallomása. Gondozta és a bevezetőt írta Nagy Olga. 1997); Kocsis Rózsi (*Remények és kétségek között*. Egy asszony életútja. Sajtó alá rendezte és előszóval ellátta Nagy Olga. 1997), Bödör András (*Székről indultam...* Önéletrajzi vallomás. 2000), Diószegi Anna (*Életem története*. Emlékek a kolozsvári Hóstatról, 2001), Zsigmond Erzsébet (*Sírató*. Életem könyve. Sajtó alá rendezte, az utószót írta Keszeg Vilmos. Második kiadás. 2003) neve, akiknek munkái a visszaemlékező-irodalom más-más megmódolású, de példaerejű értékei.

BARABÁS ISTVÁN: A tematikai változatosság vonatkozik az Erdélyi Gondolat néprajzi könyveire is. Tudjuk, hogy a letűnt rendszerben „veszélyes” tudománynak számított, mert ébren tartotta a magyar nemzettudatot, ezért a 70-es évektől kezdve száműzve volt a kiadók munkaterveiből. Hogy segítsen ezt az űrt betölteni, az Erdélyi Gondolat kiadó (és újabban az *Erdélyi Toll* folyóirat is) közlési lehetőséget kínál szakembereknek, miáltal gazdagítja szakirodalmunkat, de ezen felül bátorítja a kutatómunkát. Ilyen vonatkozásban különösen fontosnak tartom Nagy Olga, Ráduly János, Mitruly Miklós, Tankó Gyula, Zsigmond Győző témába vágó könyveit.

BÖLÖNI DOMOKOS: A néprajzi irodalom sosem látott virágzását tapasztaltuk az utóbbi két évtized erdélyi magyar könyvkiadásában. Jó, hogy nemcsak a műkedvelőket, hanem a szakmában megbecsült szerzőket is megjelentetik, még jobb, ha a frissen jelentkező tehetséges fiatal kutatókat segítik az érvényesülésben.

BALÁZS SÁNDOR: Az *Erdélyi Toll* folyóirat kapcsán már elmondtam a véleményemet, ez jórészt a néprajzi írásaikra is vonatkozik. Az ilyen hagyománymentő munkálkodásra feltétlenül szükség van. Néprajzi tanulmányaikat úgy értékelem, hogy ezek mintegy utat mutatnak a fentebb említett szaktudományi nyitás felé, sikerült összeötvözniük a közérdeklődés és (részlegesen) a specialitás különleges igényeit. De a távoli jövőben — ki tudja, miért ne — esetleg az akadémikus mélységekig hatolóan is megtehetik ezt. Feltéve, ha a székelyudvarhelyi kezdeményezésnek ilyen távlati igényei vannak. Ha ilyen szándékaik nincsenek, maradjanak meg a mostani részleges összeegyeztetésnél.

MÁLNÁSI FERENC: Nagyon fontosnak tartom az erdélyi magyar emberek életmódját, hitvilágát, hagyományait, művészetét bemutató néprajzi kiadványokat, főleg a rovásírásról, a himnuszokról, imáinkról, ünnepeinkről szólókat...

DEMETER ATTILA: Az erdélyi magyar ember néprajzi bemutatása, sorsának, „ujjlenyomatának” megörökítése láthatóan sürgeti, sietteti a hagyománymentést. Nincs már sok időnk, hisz a falun élő közösségek élete alapjaiban megváltozott, és a hagyományokat csak részben lehet megőrizni, átmenteni. Itt nemcsak a külső jegyekről és a formakincsről van szó, hanem olyan lelki változásokról is, amelyek hátráltatják vagy egyenesen átlényegítik a hagyományos gondolkodást, az élethez való viszonyulást a mostani nagy globalizációs „káoszban”, ha szabad így fogalmazni. Sajnos, nem csak falun érezhető az értékvesztés. Városon ez a jelenség sokkal erőteljesebb, csak nehezebben nyomon követhető. A falusi ember még mindig jobban ragaszkodik gyökereihez, mint a városi, talán azért is, mert a városi emberek nagy része vagy elvesztette, vagy mindeddig nem talált rá saját identitására. Tisztelet a kivétel(ek)nek, persze. Ezért a néprajzi irodalom kulcsfontosságú, és még egy jó ideig bizonyosan az is marad. Kiemelném Ráduly János rendkívül gazdag hozzájárulását a székely szellemi lelkület ismertetéséhez, továbbá Ferenczi Géza tanulmányait (*A moldvai ősbibb csángók*. Tanulmány. 1999 és *Lapok Erdély múltjából*. Tanulmányok. 2002), természetesen más jelentős szerzők mellett.

7. Rovásírás könyvkiadásunkban

BEKE SÁNDOR: *A jelenkori erdélyi magyar könyvkiadásban a rovasírás felkapott téma lett. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál két rovasírás-kutató, Ráduly János és Ferenczi Géza jelentetett meg e témával kapcsolatos műveket. A köztudatba visszahozott rovasírás még jobban felkeltette a székelyek (rég)múltja iránti érdeklődést, és nagy mértékben hozzájárult a székely identitástudat elmélyítéséhez. Véleménye szerint a rovasírás, mint szellemi kulturális örökség, összetartó erőként szolgál-e majd a kárpát-medencei magyarság számára az elkövetkező évtizedekben, évszázadban?*

RÁDULY JÁNOS: A rovasírás, „mint szellemi kulturális örökség”, valóban a magyarság múlt-történetének egyik legszebb hajtása. A fogalmat magam így szoktam nevezni: székely (magyar) rovasírás. Székely, mert a legtöbb feliratos (epigráfiai) emlék a Székelyföldön került elő, a zárójelbe tett szóval pedig „jelölni kívántam/kívánom összmagyar jellegét.”

Ferenczi Géza két könyvvel szerepel a kiadó „állagában”, az egyikben megpróbálta összefoglalni a székely rovasírás emléktanyagát (*Székely rovasírási emlékek*, 1997) a másikban hét, sajtóban megjelent cikkét közölte újra (*A székely rovasírás az idők sodrában*, 2002).

Magam három önálló kötettel szerepelek a kiadói „termésben”. A *Titkok a rovasírásban* (Adalékok rovasírásunk ismeretéhez, 2004) című könyv — többek kö-

zött — azzal a szándékkal „jött létre”, hogy utat egyengessen a feliratkorpusz létrehozása felé: 27 feliratot mutat be. A *Tanuljunk könnyen rovásírní!* (2004) című munka „segédkönyv a rovásírás elsajátításához,” tehát tankönyv jellegű az arculata, míg *Az isztambuli székely (magyar) rovás emléke* (2007) kismonográfia kívánt lenni: az emlék legfontosabb kérdésköreinek a szintézise.

A kiadó 200. könyve is foglalkozott a rovásírással. Pontos címe: Beke Sándor — Ráduly János: *Szépirodalom, néprajz, rovásírás*. Két íróbarát beszélgetése életpályájukról és munkásságukról (Interjú, 2008).

Nos, ezek a kiadványok beszédes bizonyítékai annak, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó felkarolta nemzeti kincsünknek, a rovásírásnak a népszerűsítését is.

JAKOBOVITS MIKLÓS: A rovásírás fontosságát kissé túldimenzionálnak érzem a Székelyföldön. Mindenképpen megvan a nemzeti székely-avar történelmi értéke az írásnak, de ugyan ezt az abc-t használták a főneciaciak és az etruszok is, tehát a hatások áramolnak egyik kultúrától a másik felé.

BÖLÖNI DOMOKOS: A rovásírás tudományát háttérbe szorította a rovásírás divatja. Sajnos, lejárhatja a sok önjelölt tudós, a sarlatánok nem kis serege. Úgy néz ki, hogy akár a futballhoz, ehhez is mind többen értenek, és anyaországi önjelölt „tudósok” járnak át előadásokat tartani a hiszékenyebb embereknek. Ha így folytatódik, giccses státusszimbólummá válik az úgagzdagok csicsásra faragott kapuin.

Egyáltalán nem fogja összetartani a magyarságot, ha folyton hencegünk vele, sőt. Azon töprengnek néha, miért lehetséges, hogy az évek során a székely rovásírás tudós szakértőjévé fejlődött Ráduly Jánost, számos rovásírásos felirat értelmezőjét/megfejtőjét, szakkönyvek szerzőjét alig vagy egyáltalán nem tartja számon a komoly szakirodalom.

BALÁZS SÁNDOR: A rovásírásról megvan a magam különvéleménye. Rendkívül büszke vagyok arra, hogy székely őseim kieszelték ezt az írásmódot (már amennyiben kizárólag tőlük származik). Azt viszont, hogy vajon ezt az ábécét vissza kellene-e hozni a mai köztudatba — márpedig az Önöknél megjelent írások ezt szorgalmazzák —, nos, ezt már teljes mellszélességgel nem támogatom. Rendben van, az identitástudatunk elmélyítéséhez hozzájárul az, hogy e tájakon különleges kifejezési formát eszeltek ki elődeink, ezt tisztelni, becsülni kell, akár úgy is, hogy az ősrégi településeink nevét rögzítő táblákon ezt — pusztán emlékeztetőül, nem mai azonosításként — feltüntetjük. Mindez azonban az én megítélésemben a múlt tisztelete. Aki arra gondol, hogy a mai európai világrendben ez a magyarság összefogásának szimbóluma, mi több, kommunikációs eszköze lehet — meglátásom szerint téved. Csupán a történelmi értékei miatt lehet ma is a minket a közös gyökerekhez kötő erő. Aki — most már konkretizálva — abban az ábrándban él, hogy a diszkót látogató fiatal a kedvesének rovásírásos e-

mail-en vagy SMS-en fog szerelmet vallani, az igencsak kortévesztő. Hasznos volna, ha a mai információs túltengésben a kiadójuk — a rovásírás múltból jött becses üzenetén túl — ennek közhasznú becsét nem hangsúlyozná, inkább csak nemes hagyomány értékét emelné ki.

BARABÁS ISTVÁN: A rovásírásos emlékek kutatása valóban múltunk jobb megismerését szolgálja. De hogy rovásírással ennek művelője a nemzeti összetartozás eszméjét szolgálná, gyermekteleg elképzelésnek tartom. Már az is elhangzott, hogy tanítani kellene a magyar iskolákban. *Szent István Intelmei*, a *Halotti Beszéd* nem rovásírással maradt fenn, akkor meg mi célból kellene ráerőltetni védtelen gyermekekre? Inkább tanuljanak angol nyelvet, internetet, mert ezek segítségével később megpályázhatnak álláslehetőségeket, külföldi ösztöndíjakat, bepillantást nyerhetnek a nagyvilág tudományos-kulturális életébe. A rovásírás ebben mit segít? Az „összetartó erőt” bízzuk továbbra is az anyanyelvre, tempomra, irodalomra, népköltészetre, Kodály Zoltánra.

BERTHA ZOLTÁN: A rovásírás kérdésével kapcsolatban csak azt a hírt tudom megerősíteni, hogy jelenleg már mintegy félszáz kárpát-medencei magyar település neve van rovásírásos útjelző táblán is megörökítve szerte a csonka és a teljes hazában, az adott helységekre belépőt ezzel a szép gesztussal fogadva. Ilyen értelemben is tekinthető ugyancsak misszióknak, amit többek között Ráduly János és mások a rovásírás hagyományának felelevenítése ügyében végeztek.

DEMETÉR ATTILA: A rovásírással kapcsolatos könyvek, tanulmányok iránt egyre nagyobb az igény. Ez nemcsak egyszerű érdeklődés, hanem az identitáskeresés, az önmeghatározás egyik megnyilvánulása. Mint tudjuk, a rovásírással kapcsolatban sok pro és kontra érvet sorakoztattak már fel szakavatottak és kevésbé illetékesek. Azt azonban észre kell venni, hogy a vita két különböző vonulat (vagy nevezhetnénk erővonalnak is) mentén folyik. Az egyik a jelenlegi „trendekbe” belesimuló, az identitást, ha nem is tagadó, de a valódi, évszázados értékeket elhanyagoló irányzat. A másik az identitást kereső és felvállaló, a hagyományőrzést és a megmaradást szorgalmazó erővonal, amelynek sok társammal együtt én is híve vagyok. Külön öröm, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó célszerűen és eredményesen ismerteti és ápolja e szellemi kincset. Szeretném, hogy a rovásírás a következő évtizedekben komoly összetartó erővé váljék, ehhez azonban arra van szükség, hogy egyre nagyobb nyilvánosságot kapjon, és egyre több fórumon vitatéma legyen.

MÁLNÁSI FERENC: A rovásírást olyan értékes szellemi örökségünknek tartom — mert függetlenül a véleményemtől az is! —, amely az egyiptomi, a föníciai, az arab, a görög és latin, de a cirill, és a gót írások világába kapcsol bennünket, hiszen nem lehetünk olyan barbár, ázsiai „horda”, ha írásunk volt és

van... Elfeledett, eltűnt, lenézett székely-magyar rovásírásunkat újra kell tanítanunk, hiszem (ez a kulturális örökségünket ma már a számítógéppel is el-sajátíthatjuk) olyan összetartó erő, amely a kárpát-medencei és a világba szét-szóródott magyarságunk számára szellemi kincs.

8. Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó a hit és Isten útján

BEKE SÁNDOR: *Könyvkiadónk fontosnak találta a keresztény hitvallásba gyökerező elméleti és irodalmi művek (egyházi ünnepek, imák, tanulmányok, istenes versek stb.) kiadását is. Mi a véleménye a kiadó e témában megjelent köteteiről?*

BARABÁS ISTVÁN: A kommunista rendszer szigorú tilalma után a vallásos irodalom terjesztése épp olyan hiánypótló volt, mint a néprajzi és helytörténeti kutatások közlése. Fontosságát ezen túlmenően abban látom, hogy az ilyen kiadványok mindenkinek szólnak, ez vonatkozik az Erdélyi Gondolat kiadó ilyen témájú könyveire is.

RÁDULY JÁNOS: Igen pozitív a véleményem „a keresztény hitvallásba(n) gyökerező művek” kiadásáról.

Elsőként a csíksomlyói kegyhelyhez kapcsolódó „eszmefuttatásokról” szólnék. A *Csíksomlyó hazavár* (Antológia, 2008), illetve *A csíksomlyói Szűzanya ajándéka* (Himnuszok, imák, énekek, tanulmányok, beszédek, versek, novellák, visszaemlékezések, 2010) című antológiák hézagpótló műveknek bizonyultak, hozzáférhetővé vált ismét számos régi himnusz, vers, ének, beszéd, visszaemlékezés stb., amelyek a vallási világ iránti tiszteletre, megbecsülésre nevelnek.

Ugyancsak fontos művet jelentetett meg Sebestyén Péter, amely „teológiai címszók és kifejezések kéziszótára”. A könyv címe: *Agapétól Zsoltárig* (2001). A vallásos hit erősítése mellett általános műveltségünk gazdagítását/gazdagodását is elősegíti.

Külön kell szólnunk a költő Beke Sándor néhány olyan verséről, kötetéről, amelyeknek központi magvát a vallásos hit felismert nagyszerűsége „adja”. Magam több ilyen jellegű munkájáról szoltam már — nyilvánosan — kritikai írásimban. A *Gondviselőm* című verséről azt írtam, hogy „... a vallásos költészet egyik kis (mindössze húsz sornyi) remeke, amely épp egyszerűségénél fogva válik az olvasó számára maradandó élménnyé. S milyen szép a látomássá növesztett befejező rész: »...a fényt is köszönöm, / Istenem, / fohászom fölött / a csillag-aurát, / melyet Te adtál nekem / mindörökre«. Középkori hangulatok sejlenek föl az olvasóban. A *Téged kereslek* (Versek, 1995) című könyvét recenzálva Beke költői teljességigényéről szoltam, amely „...csorbát szenvedne, ha nem szólhatna a hitről is, az istenkeresés lázáról, amely — kimondva-kimondatlanul — minden em-

berben ott ég, lobog, világít, figyelmeztet (...) az utóbbi évek vallásos irodalmának egyik legegységibb hangú költeménye született meg Beke Sándor költői műhelyében.”

Milyen jó, hogy ezek a versek „ürügyl” szolgáltak kijelentéseim megfogalmazásához!

BALÁZS SÁNDOR: A hit kérdése, az én és sokak megítélésében, szigorúan magánügy. Ebből nem az következik, hogy teszem azt egy sajtótermék szempontjából közömbös az, hogy a maga eszközeivel befolyásolja-e vagy sem az olvasók hitéletét. Ebben a kontextusban igen dicsérendő a könyvkiadásuk arra irányuló törekvése, hogy a keresztény hitvallás szellemében fogant műveket adnak ki. Van itt azonban egy gubanc: elkötelezettségük szerint a *székely néplélek* pallérozói kívánnak lenni, ám e közösségen belül több felekezet hirdeti a maga evangéliumát. Vajon az Erdélyi Gondolat ezek közül az egyiknek vagy a másiknak a szolgáltójaként — feltételezésszerűen a többitől különbözően — kívánja-e szolgálni a *saját hitközösségét*? Ha igen, akkor vajon ez nem mond-e ellent a *globális székely* szerepvállalásnak? A hozzám eljuttatott kérdésben a „keresztény” kifejezés szerepel. De vannak Székelyföldön, akik magukat „keresztényeknek” tartják. A nagy közösségen — a székelységen — belüli az ilyen megosztottság a köznép tudatában aligha okoz gondot. Ugyan bizony ki kérdezi meg János bá'-t, hogy te vetsz-e keresztet, vagy sem, mert csak ekkor vagy akkor nem lehetsz igazi székely, avagy mi a véleményed az „Egy az Isten” bibliai üzenetéről, vagyis unitárius vagy-e, vagy sem. A kiadó érdemének tartom, hogy ezt az álkonfliktust gyakorlatilag igyekszik elkerülni, a „keresztény” vagy „keresztényen” hitvallásban gyökerező hitéletet a székelység önfenntartásának egyetemes zálogaként terjeszti. Van nekem erre nézve egy szimbolikus kifejezésem: a „csíksomlyói együttérzés”. Köztudott, hogy Csíksomlyó a katolikusok évszázados búcsúhelye, egyebek között Szűz Mária felmagasztalása. Ennek ellenére, bár megőrizte, de szerencsére, mégis elvesztette kizárólagos katolikus kötődését. A csíksomlyói búcsún ma már részt vesznek nemcsak a Szűzanyát dicsőítő katolikusok, hanem azok is, akiknek a dogmarendszerében Jézus anyja nem ilyen kiváltságos, sőt azok is, akik legyenek bár szabadgondolkodók, de a nemzeti összefogás elkötelezettjei. Kívánom az Erdélyi Gondolat szerkesztőinek, hogy ebben a gondolatrendben értékeljék a hitvallásban gyökerező művek kiadását.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az érthető és a tágas közönséget célzó könyvek a hit világát épp oly természetesen „lakják be”, mint a regények vagy a mesék. Szerencsére ebből igen gazdag a kínálat, minden felekezet megtalálja a neki való irodalmat. Persze ezt a piacot is elárasztja az ezoterikus ponyva, de hát akinek ez tetszik, ám éljen vele.

Ha rajtam állna, sosem adnék ki olyan „munkákat”, amelyekben mindenféle látnokok bizonygatják Isten létezését, sem afféléket, amelyekben „csodalátók” mondanak nagy semmiket, akkor már inkább a sci-fi, pedig azt nagyon utálok.

DEMETER ATTILA: Hasonlóan fontos az embernek kereszténysége, hitvallása, Istennel való viszonya. A hit kérdéseinek megválaszolása gyakran remekműveket szül, hiszen mi lehetne komolyabb dolog az ember életében, mint a létezés, a hit, az ismeretlen, a megfoghatatlan, a jövő, a remény...

II. AZ ERDÉLYI KÖNYVKIADÁSRÓL ÁLTALÁBAN

9. Csappan az erdélyi magyar olvasótábor

BEKE SÁNDOR: *Könyvkiadóink termékeinek eladása tükrözi: csappan az erdélyi magyar olvasótábor is. Az olvasási kedvet „megrontó” — a televízió, az internet, a gépesített világ okozta — negatív hatások ellen a harcot felvenni szinte lehetetlen. A fejlett civilizációval háttérbe szorult könyvkultusz világában milyen olvasásra ösztönző „tréningeket” javasolna annak érdekében, hogy a mai ember könyv iránti igénye, ha „sértve” is — de megmaradjon? Konkrétan: az utolsó órában mit tenne az erdélyi magyar olvasótábor visszahódítása érdekében?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az emberek ma is olvasnak, és fognak ezután is, ezt korábbi könyvtárosi tapasztalataimból, az olvasási szokások felméréséből leszűrve állíthatom, ám a nekik kínált sekélyebb értékű alkotásokkal csupán az olvasási kedvet lehet rontani. „Jót s jó! Ebben áll a nagy titok” — fogalmazta meg egykor Kazinczy *A nagy titok* című epigrammájában. Amíg olyan szerzők kapnak (román és magyar) állami díjakat, akiket a politikum helyez előtérbe és nem ki-magasló irodalmi munkásságuk érdemesít kiténtetésekre, amíg egyre szűkülő körökön belül osztogatnak alkotói ösztöndíjakat, amíg egy-egy szűkebb kör a maga vagánykodó, belterjes, trágárságokból építkező irományait erdélyi magyar irodalomként tálalhatja, amíg olyan munkák kiadását támogatják a romániai magyarságnak alanyi jogon járó pénzekből, amelyek a kedvezményezés pillanatában sem képviselnek átlagon felüli értéket, nemhogy a megrostáló évtizedek elteltével, addig nem várhatjuk, hogy gyarapodjék a magyar nyelvű olvasótábor. Magyarán: olyan könyveket kell kiadni és piacra vinni, amelyek értéket képviselnek, és nem azért kell közölni lapokban szerzőket, mert valakinek a valakije, hogy a teljesen emészthetetlen, a környező társadalmi valósággal semmilyen kapcsolatban nem lévő írások, vagy ügyeskedő íráskényszeresek alkotásai vegyék el a felnövő nemzedék olvasási kedvét.

BEKE SÁNDOR: Jó, hogy említetted hajdani könyvtárosi voltodat, hiszen itt jutott eszembe, e „mesterség” hallatán, a következő megjegyzésem: tudtom-

mal nem létezik olyan erdélyi magyar könyvtár, amely az 1989 utáni erdélyi magyar könyvkiadókat és terméseiket nyilván tartaná... Valószínű, hogy (*itt is*) néhány könyvkiadó könyvtermése megtalálható a kiadó városában működő könyvtárban, de ez is csak megközelítő, tiszteletből általam tett feltételezés. Egy szó, mint száz, e téren sincs pontos nyilvántartás. Ez annak is tulajdonítható, hogy akkor, amikor a kilencvenes években jól „mentek”, volt keletje a könyveknek, a könyvkiadók egy részének a vezetősége a gyorsan eladott könyvben, s a beinkasszált pénzben látta a hosszú távú szellemi „megmaradást”. Azonban ezzel a szemlélettel mindenki tévedett, még akkor is, ha a könyvet sikerült eladni. Egyetlenegy határon túli intézmény kísérte mindvégig érdeklődéssel és figyelemmel az erdélyi könyvkiadók működését, s az nem volt más, mint az a tiszteletre méltó budapesti Országos Széchényi Könyvtár. Itthon, az országban pedig egy-egy olyan bukaresti nagykönyvtár, mely könyv- vagy lapkiadói szerződésben fogalmazta meg igényét a kiadónak az illető könyv vagy lap iránt. Így nagyon sok kisebbségi (magyar) kiadvány címe került a romániai művelődési intézmények által kiadott román vagy idegen nyelvre (angol, francia, német stb.) fordított kiadványokba és a hazai könyves honlapokon nemzetközi „forgalomba”. Hogy visszatérjek a fenti 9. kérdésre, íme, a könyvtáraknak is, „olvasótábor bővítésben”, bizony fontos szerepük lehet.

S ha már a „könyvek tárának” az épülete is előhozódott, hadd szóljak e szakmában a legfontosabb „könyv- és kiadványmentőkről”, a bibliográfusokról, akiknek munkája nemcsak hogy felbecsülhetetlen, hanem nélkülözhetetlen is egy-egy történelmi korszak lap- és könyvkiadásának megörökítésében, felleltározásában. S ízelítőül itt, most az 1989 utáni 20 év romániai magyar bibliográfiájának néhány példaértékű kiadványát sorolnám fel: Kuszálik Péter: *A romániai magyar sajtó 1989 után* (Teleki László Alapítvány — Erdélyi Múzeum Egyesület, Budapest—Kolozsvár, 2001), *Romániai magyar könyvkiadás 1990–1998* (Szerkesztette Szigethy Rudolf. Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2003), Meister Róbert: *A romániai magyar társadalomtudományi irodalom bibliográfiája. Cikkek, tanulmányok 1990–1999* (Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2004).

Az írott bibliográfiai felhozatal után hadd említsem meg azokat a kiadványokat, lexikonokat is, melyek számon tartják/tartották a könyvkiadókat, a folyóiratokat, a műhelyeket. Itt mondunk köszönetet az alábbi kiadványoknak, melyek szócikkeikben megörökítették az Erdélyi Gondolat Könyvkiadót és szellemi műhelyeit: *Encyclopaedia Hungarica* (Magyarságtudat Lexikon Alapítvány, Calgary, 1996), *Romániai Magyar Ki Kicsoda 1997*, *Erdélyi Magyar Ki Kicsoda 2000* (Az RMDSZ és a Scripta kiadó közös kiadványai), *Új Magyar Irodalmi Lexikon* (P-Zs. Második, javított, bővített kiadás. P-Zs, Budapest, 2000), *Ki kicsoda a magyar könyvszakmában* (Kiss József Könyvkiadó, Budapest, 2005), *Erdélyi Magyar Ki Kicsoda 2010* (Az RMDSZ és a BMC kiadó közös kiadványa).

Fontosnak tartom a világhálón szereplő bibliográfiákat is, melyek azonnali információt nyújthatnak a szakembernek vagy a böngésző könyvbarátnak. A világ-

hálón található *Erdélyi magyar elektronikus könyvtár* például igen gazdag információkat tárol a *Könyvek* és a *Folyóiratok* című rovatokban, de ezek is hiányosak, hiszen nem a teljesség igényével készültek. A bibliográfia összeállítói nem veszik fel a közvetlen kapcsolatot a kiadóval, nem egyenesen tőlük kérik ki a feldolgozandó adatokat/információkat, esetleg hiányos bibliográfiákra/adatokra támaszkodnak. Innen is látszik, hogy egy-egy ilyen kiadvány összeállítása önkényes, vagy „felülről”, a szakma legmagasabb felleghatóságából irányított. Ilyenkor az szokott lenni, hogy a személyi érdek vagy érdekek dominálnak, s ez — a szakmai feltételek hiányát is hozzátéve — magával hozza-hordozza a mű vagy művek-alkotások kirekesztését az adott, objektivitást feltételező felsorolásból/kiadványból.

Nehezményezem, hogy egyes kulturális internetes portálok önkényesen erdélyinek nevezik ki magukat, s csak a saját „baráti” körükbe tartozó intézményeket szerepeltetik világhálós portáljaikon, úgy, mint e közösséghez tartozó „összes” kulturális intézményt. Így aligha kerül a szellemi körforgásba az olyan községi, kisvárosi vagy a végeken működő értékes művelődési-kulturális intézmény, mely van, létezik, de az erdélyi magyar köztudatban még sincs. A bánási, az Erdélyi Hegyalja vidékén élő, a barcasági vagy a székelyföldi alkotó, a kis- vagy nagyobb művelődési intézmény ilyenkor jogosan teszi fel a kérdést: ő miért hiányzik? Innen is... Most is...

Vagy netalán az is megtörténhet, hogy bizonyos egyetemek vagy fakultások a saját „szellemi-ideológiai érdekei” szerint képezik ki tanítványaikat, „átneveli-átmossa” a szemléleteiket s úgy „küldi vissza” őket, oda, ahonnan érkeztek? Oktatói, s bűvös köre önkényes értékítélet-módszerét elsajátítva? A nagy könyvdömpingben elő-előbukkannak a könyvesboltok polcain az olyan válogatások is, melyek egy régiót jelölnek meg, de önhatalmúan kiválasztott két-három régióbeli kiadványából közölnek — baráti és érdeki szempontok szerint — válogatást. Az értelmes olvasó pedig azt mondja erre: a könyv válogatóját/szerkesztőjét — a tanítványt — átnevelték, jól megtanulta a leckét a láthatatlan „nevelőben”!

Az erdélyi magyar olvasótábort ma már nem lehet az orránál fogva vezetni. Jó értékmegállapító és objektív. Még mindig hagyományörző-olvasó, de szívesen elfogadja az irodalmi művek — mostani — új korstílusát is. Folyóiratot is olvas, s könyvet is. Nem középszerű, hanem magasabb szinten is hozzászól egy-egy műhely munkáihoz. Ezért nem sok időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy rájöjjön: az irodalmi csoportosulások is olyanok, mint valami sörsátrak. Itt az alkotó a maga városában a maga választotta sörsátorban issza a sört. Vagy ott, ahová befogadták őt: értéke, háttere vagy pénze szerint. De csak ott. Nem a másik, vagy a szomszéd sátorban. Mert ha átmegy, akkor nem, vagy ritkán fogadják vissza. S amelyik alkotónak ez az „irodaloméleti” módszer nem tetszik, az a borítékon Magyarországra címezi a verset, a szépprózát, a tanulmányt, s ott próbál végképp szerencsét, befogadtatást vagy elismerést.

Az olvasó érzi-látja, hogy itt túl elszánt a „halhatatlanságért” vívott harc. Túl nagy lett a kapkodás. Könyv könyv hátán jelenik meg. Eszméletlen energiák pazarlódnak el egy-egy fiatal vagy idősebb költő-íróbarát befuttatására: kávézóban,

kocsmában, s másutt megrendezett összejöveteleken, ahol — ha jól megszámoljuk — alig pár olvasó-érdeklődő van jelen. A többi — a találkozó velejárójáért: pálinkáért, borért összegyűlt — barát... De végképp ez nem is baj, a lényeg ott van, hogy — még mindig — sok az értékes alkotónk, s ha olvasónk egyre kevesebb is, meggyőződésem, hogy sokan visszatérnek majd a könyvespolcokon pihenő könyvek sárguló lapjaihoz.

Az előbbi válaszban említett intézményhez, a könyvek raktározójához és hosszú távú megmentőjéhez, a *könyvtárhoz*, a könyvtár gondolatához térek vissza. Itt említem meg azt, hogy a *Székegyházi Útkereső* folyóirat első számának megjelenése után, majd az Erdélyi Gondolat indulásakor olyan kapcsolatot teremtettem ezekkel az intézményekkel, melynek történetét a *Székegyházi Útkereső levelesládája 1990–2000* című, 2010-ben megjelent levelek közlésével is alátámasztottam. Sajnos, már akkor, az 1990-es évek elején lehetett látni: nemigen lehet konkrét, folyamatos, rendszerességen alapuló kapcsolatot teremteni a belföldi könyvtárakkal. Ezért a Román Televízió Magyar Adásában elhangoztattam a folyóirat közleményét, mely szerint díjmentesen felajánljuk *Székegyházi Útkereső* évfolyamainkat azoknak a könyvtáraknak, amelyek erre igényt tartanak. Postáztuk is mindannyiuknak, akik igényelték.

E téren mégis gyümölcsöző kapcsolatunk a külföldi magyar könyvtárakkal, intézményekkel volt. Felsorolnám őket: Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár — Salgótarján, Baranya Megyei Könyvtár — Pécs, Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár — Szombathely, Bessenyei György Tanárképző Főiskola Könyvtára — Nyíregyháza, Bródy Sándor Megyei Könyvtár — Eger, Csemadok Könyvtára — Kassa, Deák Ferenc Megyei Könyvtár — Zalaegerszeg, Eötvös Károly Megyei Könyvtár — Veszprém, Eötvös Loránd Tudományegyetem: Egyetemi és Nemzeti Könyvtár — Budapest, Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola Központi Könyvtára — Eger, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — Budapest, Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár — Debrecen, II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár — Miskolc, Janus Pannonius Tudományegyetem Könyvtára — Pécs, József Attila Megyei Könyvtár — Tatabánya, József Attila Tudományegyetem: Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtára — Szeged, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Központi Könyvtára — Szeged, Katona József Megyei Könyvtár — Kecskemét, Kisfaludi Károly Megyei Könyvtár — Győr, Kongresszusi Könyvtár — Washington (Amerikai Egyesült Államok), Kőrösi Csoma Sándor Egyesület Könyvtára — Tokió (Japán), Kossuth Lajos Tudományegyetem: Egyetemi és Nemzeti Könyvtár — Debrecen, Magyar Írószövetség Könyvtára — Budapest, Magyar Könyvtár — Genf (Svájc), Magyar Tanszék Könyvtára — Nyitra (Szlovákia), Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára — Budapest, Megyei Könyvtár — Békéscsaba, Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár — Nyíregyháza, Népkönyvtár — Ada (Szerbia), Néprajzi Múzeum Könyvtára — Budapest, Országos Idegennyelvű Könyvtár — Budapest, Országos Széchényi Könyvtár — Budapest, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár — Szentendre, Pori

Városának Könyvtára — Satakunta Vidékének Könyvtára — Pori (Finnország), Ráday Könyvtár — Budapest, Somogy Megyei Könyvtár — Kaposvár, Somogyi Könyvtár — Szeged, Tamási Áron Egyesület Könyvtára — Hertelendyfalva (Szerbia), Tanárképző Főiskola Könyvtára — Szombathely, Területi Könyvtár — Ungvár (Ukrajna), The New York Public Library — New York (Amerikai Egyesült Államok), Tolna Megyei Könyvtár — Szekszárd, Újvidéki Magyar Tanszék Könyvtára — Újvidék (Szerbia), Újvidéki Telepi Könyvtár — Újvidék (Szerbia), Városi Könyvtár — Dunaszerdahely (Szlovákia), Városi Könyvtár — Galánta (Szlovákia), Városi Könyvtár — Losonc (Szlovákia), Városi Könyvtár — Rimaszombat (Szlovákia), Varsói Magyar Tanszék Könyvtára — Varsó (Lengyelország), Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár — Szolnok, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár — Székesfehérvár.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: A számítógép tulajdonképpen nem elvonja, hanem olvasásra csábítja az embert. Gondolom, senki nem vonja kétségbe azon kiadók és szerkesztőségek olvasóvá nevelési ügyködésének hasznosságát, akik naprakészen, vagy szinte naprakészen találják fel kiadványaikat „online” (=vonalon, vezetéken, avagy rendszerhez, hálózathoz kapcsolt; hozzáférhető, intézhető interneten is — szerk. megj.) olvasóiknak. Ebbe a gondolatmenetbe beletartoznak természetesen a csak online kiadványok is. Ezzel lényegében a gazdasági krízistől szenvedő olvasók kultúrszomját elégítik ki, és megőrzik (tárolják) az olvasói potenciált. Magam is így olvasom a *Korunk*, az *Irodalmi Jelen*, az *Erdélyi Toll*, a *Látó* folyóiratokat, és sok verset néhány interaktív portálon. Azt azonban tapasztalatból is megerősíthetem, hogy a nyomtatott „olvasmány” élményét az „online” nem tudja pótolni. Az, hogy az online terjesztés milyen előnyökkel vagy hátrányokkal jár a kiadó számára, nem tudom, de az biztos, hogy olvasó marad az ember. És az olvasó ember csak megvásárol egy-két könyvet is, ha futja. Szerintem a könyv- és folyóirat vásárlás legfőbb akadálya az ár. Meg lehet figyelni, hogy a könyvvásárok kedvezményes kínálata — a reklám és az árfekvés — következtében megemelkedik az átlagos könyvforgalmazási szint. A két háború között a filléres könyvek (nem csak a ponyvairodalomra gondolok), az átkosban az olcsó könyveknek szánt sorozatok megvásárolhatóvá tették a könyveket. Hogy csak egy példát említsek: a *Bovaryné* 1972-es kemény kötésű, kb. 350 oldalas kiadását 14 lejért árusították (részletre is meg lehetett vásárolni), az akkori szakképzetlen alapfizetés (938 lej) alig 1,5%-áért. Ugyanez puha borítóval jóval olcsóbb volt. Az iskolákban is időről időre könyvvásárokat rendeztek. A mai árakat bárki mérlegelheti. Azt azonban magam is látom, hogy a szakkönyveken kívül alig költ egy magát intellektüelnek tartó — mondjuk — középiskolai vagy egyetemi tanárember. Szomorú...

CSIRE GABRIELLA: Bár vannak, akik még — vagy már — többre tartanak egy tapintható, polcra levezhető valóságos könyvet a virtuálisnál, még nem

tudni, hogy a „klasszikus” könyv nem kerül-e föl végleg a képernyőre. Igaz, hogy túllépi a kiadók szerepkörét, mégis érdemes újra meg újra szóvá tenni, hogy a könyv szeretetére való nevelést nem lehet elég korán elkezdni. Óvodáskorban az esti olvasás, később az iskolai olvasástanulás, színvonalas iskolai könyvtárak létesítése és helyi művelődési gócponttá alakítása, a különféle irodalmi vetélkedők és vakációs táborok szervezése megannyi lehetőség, amivel élni kell és lehet. Nagyon sok függ az iskolai szellemtől, a tanároktól, de a kiadók is kezdeményezhetnek iskolai könyvbe-mutatókat, író-olvasó találkozókat, rendhagyó előadásokat és meg fognak lepődni a diákok őszinte érdeklődése láttán. De ne áltassuk magunkat! Amíg a „magaskultúra” képviselői, a hangadók szemlélete nem mozdul ki a helyéből, gyökeres változásra nem lehet számítani. A gyermeki olvasáskultúra európaibb szinten közügy. Elég, ha arra gondolunk, hogy a frankfurti egyetemen az irodalmár- és tanárjelölt szemináriumot hallgat a gyermekirodalmi képzés keretében a gyermekkönyv- és olvasáskutatásról, Bécsben pedig Nemzetközi Gyermekirodalmi és Olvasáskutató Intézet van stb. Hiszen köztudott: amilyen a mai gyermekek olvasási (és nem csak) kultúrája, olyan lesz a holnap kultúrája.

BARABÁS ISTVÁN: Mit lehetne tenni az olvasótábor visszahódításáért? Szerintem semmi többet, mint amit eddig az iskola, a sajtó, a könyvkiadás tett. Tette és teszi, miközben a televízió, az internet, a DVD sok egyéb mellett házhoz szállítja az irodalmat is (lásd Magyar Elektronikus Könyvtár). Nincs mit tenni, csak örülni annak, hogy az információ-technológia minden konkurenciája ellenére is, a jó könyv eljut az olvasóhoz.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az erdélyi magyar olvasótábort nem kell visszahódítani. Az erdélyi magyarság mindig is olvasó, író nép volt, és az is marad. A kiadó részéről azt hiányolom, hogy a *Erdélyi Toll* népszerűsítése érdekében miért nem szervez minél több találkozót. Tudomásom szerint ez idáig egyetlen alkalommal volt ilyen rendezvény, mégpedig 2011. október 13-án, csütörtökön, a marosvásárhelyi Súrlott Grádics irodalmi kör ülésén, a kövesdombi unitárius templom Böződi-termében. Nem elég, ha csak papíron ajánljuk magunkat, manapság ki kell állni az emberek elé. Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában, Marosvásárhelyen, Kolozsvárott és Budapesten.

BRAUCH MAGDA: Magam is úgy véltem, hogy a mai ember könyv iránti igénye jelentősen csökkent az ismert okok „jóvoltából”. Éppen ezért rendkívül kelle-mesen lepett meg a 2011 novemberében megrendezett Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásár, amelynek — Aradról érkezett vendégként — például a szemtanúja voltam. Nem annyira a bőséges választékra, gazdag kínálatra gondolok — ez természetes —, hanem az olvasói érdeklődésre. A könyvvásárt látogató tömegben szinte mozogni sem lehetett, s ahogy láttam, vásárlók is bőven akadtak. Számomra ez nagy élmény volt. Ezt a példát követni kellene minden erdélyi városban.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: A mai posztmodern korban — az ún. „digitális bennszülöttek” számára talán — a számítógép előtti hosszú időzés fárasztó lehet, de kényelmesen a fotelben vagy vízszintes helyzetben az ágyban való olvasás mélyebb átélésre, jobb megértésre ad lehetőséget... Talán a kényelemszeretet megmentheti a *könyvet* a „pusztulástól”?!

Úgy véljük: a 20. században a *könyv* szerepe felértékelődött, a *könyv* kultúra-őrző és -fenntartó szerepét hirdettük a rendszerváltás után. Is. Hittünk a könyv megtartó erejében. Hittünk és továbbra is hiszünk az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó erőterének vonzerejében, még akkor is, ha a gazdasági világválság egyenes következményének áldozatai vagyunk — mindnyájan és minden vállalkozási területen.

Vörösmarty kérdésfelvetésére: „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” — koronként számos pro és kontra vélemény fogalmazódott meg. Már a reform-korban Bessenyei kulturális programjában kiemelt szerepet kapott a könyv, melyet a közjó, a közboldogság forrásának tekintett. A következő korokban magyar kultúrkörökben általánossá vált az a felismerés, hogy a kultúra és könyvek kéz a kézben járnak. A jelenkorban a kommunista kulturális tilalomfáktól, eszmei befolyásoktól mentes, soha nem tapasztalt könyvbőséggel szembesül az olvasó. Ma már a választás szabadsága érvényesül: mi magunk döntjük el, hogy milyen könyvet olvasunk, ebben semmiféle uralkodó irányzat nem befolyásolhat. Azzal, hogy a könyvesboltban mit vásárolunk meg, a kultúránk és könyveink színvonalát, sőt jövő életünk minőségét, alakulását is befolyásolhatjuk. Rajtunk áll, hogy igazán akarjuk-e, hogy „menjen a könyvek által a világ elébb”.

Bár nem szeretnék esztétikai, kulturális elmélkedésbe bocsátkozni, úgy vélem még ha közhelynek is számít, hogy a jó könyv a tudás, a kultúra tárháza, de ugyanakkor lelki gyógyír vagy olyan szellemi-lelki táplálék, amely segít, hogy az íróval együtt bejárjuk azokat a történelmi-művelődéstörténeti-lelki és földrajzi tájakat-helyeket, amelyek számunkra is gyönyörűséget, katarzist jelentenek.

DEMETER ATTILA: Világszerte ismert és szomorú jelenség, hogy megcsappant a könyvek iránti igény. Bár azt nem lehet kijelenteni, hogy az emberek manapság nem olvasnak, mégis az a tapasztalat, hogy a szépirodalom, és a valódi kulturális értékek háttérbe szorultak a pusztá információ igényével szemben. A számítógép és az internet „forradalma” egyrészt felgyorsította és megsokszorozta az információ terjesztési lehetőségeit, ugyanakkor gyökeres változást hozott, amely nem az igényes olvasóközönségnek kedvezett, hanem ellenkezőleg: a felületességet, a szétszórtságot részesítette előnyben. A „mindenki” által elérhető információ és kultúra érthető módon nagy mértékben befolyásolta az olvasási szokásokat, és egyre inkább távol tartotta az embereket a könyvek, elsősorban az irodalom olvasásától. Ez alól nem kivétel az erdélyi olvasó sem, bár meg vagyok győződve, hogy mi sem olvasunk kevesebbet az európai átlagnál. Ez persze, nem különösebb vigasz, de az ilyen világfolyamatok ellen nagyon nehéz eredmé-

nyesen küzdeni. Hogy mégis mit tehetünk annak érdekében, hogy „visszahódítsuk” az erdélyi magyar olvasót? Sok mindent meg kellene próbálnunk, az élet minden területén szorgalmazni kellene a kultúra fontosságát. El kellene érni, hogy az emberek ne kizárólag a tévé bűvöletében töltsenek el napi három órát, hanem mondjuk a könyv mellett akár napi egy órát. Egy másik lehetőség: a helyi tévéadóknál szorgalmazni kellene a hazai könyvkiadók termései mellett a világ-irodalmi alkotások bemutatását is. A színműveket, szavalóesteket vissza kell hozni a tévé műsoraiba, hogy ezzel a nézőket olvasásra, művelődésre serkentsük. Igaz, ezzel még mindig nem növekszik közvetlenül a könyvek eladása, a kiadóknak viszont meg kell találniuk a megoldást. Ami különösen nehéz. Egyre több alkalommal kellene irodalmi kört, irodalmi esteket szervezni, újságokban hirdetni, ismerősök körében népszerűsíteni, e-mailen (elektromos postán) keresztül meghívót küldeni stb. Nem árt, ha a fiatalok minél nagyobb számban lennének jelen e találkozókon, ez főként a magyartanárok feladata az iskolákban. Más megoldást egyelőre nem látok, hisz bár igazán nagy a választék a könyvpiacon, az eladási ár miatt a könyvek nem mindenki számára elérhetőek (más kérdés, hogy ebben a kiadók nem hibásak, egyszerűen lehetetlen olcsóbban előállítani őket).

MÁLNÁSI FERENC: Az „utolsó óra” legjobb „tréningje”, amit ajánlani tudok: mesélni, mesélni és újra csak mesélni... A szülőknek, a nagyszülőknek minden egyes alkalommal, az esti lefekvéskor, de bármikor kézbe lehet venni egy-egy meséskönyvet, és olvasni, olvasni belőle, majd ha nőtt és iskolás lett a gyerek, a kezébe adni, és megtalálni az egyensúlyt a tévés mese és a meséskönyv között, úgy, hogy egyiknek se legyen a rovására... Hiszen igaz, hogy a képi információ gazdagabb, színesebb, vonzóbb a gyerek számára, de ha nem alakul ki a gyerek belső, képi világa, a szó jelentését formáló folyamat, akkor szegényebb lesz, mert bár az olvasás egyre inkább háttérbe szorul, a gyerek is belátja egy idő után, hogy — a tévé, a videó, a klipek világa mellett — neki is ott van a betűk, a szavak, a szövegek kínálta világ, melyet készen kap, s amelyet ereje, képzelete és alkotó munkája nyomán saját magának kialakíthat... Tehát a képi varázs mellé nem szabad elhanyagolni a szavak varázsát sem...

BALÁZS SÁNDOR: Én a világhálót még idézőjelben sem minősítem az olvasási kedv megrontójának. Más az *olvasás általában* és más a *könyvolvasás*, a *folyóirat olvasása*; a nyomtatott és az elektronikus médium a betűk közvetítette eszmék befogadási módjában valóban konkurálhat egymással. De nem mindig, hiszen miért ne egészíthetnék ki egymást. Az Önök esetében e tekintetben különbség van az időszaki kiadvány és könyvek megjelentetése között. Az *Erdélyi Toll* — nyomdai sokszorosítása mellett — fent van az interneten is, bárki olvashatja, ez a sajtóterjesztés szempontjából lehet, hogy hátrányos (kevesebb példányt lehet eladni), ám nagy haszna is van: olyanok is hozzájutnak a szövegekhez, akikhez a

példányok a szokásos úton soha nem jutottak volna el. Én magam számos külföldi rokonomnak, ismerősömnek javasoltam, olvassák a világhálón folyóiratukat. Megköszönték, és jó véleménnyel voltak az *Erdélyi Toll*ról. Ezt a sikert az elektronikus eszközök nélkül nem könyvelhették volna el. Más a helyzet a könyvkiadással. A könyveiket csak eladásra kínálja vagy népszerűsíti a világháló, de elolvasásukra (legalábbis belátható időn belül) nem. Ezen a páston nem az internettel, hanem a piacgazdaság törvényeivel kell viaskodniuk. Közhelyeket írok: akkor lesznek kelendők a piacon a köteteik, ha minőségileg magas színvonalúak (ennek konstatálásához azonban el kell olvasni őket), ha külső formájukban vonzóak, ha megfelelő lobbizás folyik körülöttük, ha jól működik a kereskedelmi hálózat. Ez vonatkozik a következő kérdésre (10) is.

10. Vélemények a gyermekek olvasóvá nevelésének a lehetőségeiről

BEKE SÁNDOR: *Milyen kiutat, lehetőséget lát arra, hogy a „számítógépes kényelemben” beleszületett erdélyi magyar gyermekek olvasókká, könyvbarátokká váljanak?*

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: A székely gyermekek olvasóvá nevelésében két dolgot tartok fontosnak: az egyik a szájhagyományok terjesztése, a másik a gyermekversekre való rászoktatás. Minden egyéb fontos és kiegészítőleges, de véleményem szerint e kettő a legfontosabb. Az átlagos székely családok éthosza nem intellektuális beállítottságú, hiszen mindenk előtt a munka szeretetét és hasznát tartják társadalmi tőkének. Természetesen sok irodalmi példánk van arra, hogy a könyv nélkül élő családok is termeltek ki bőven írástudókat. Ha Csoma Sándorra, Tamásira vagy Kányádira (kiszélesítve Petőfire, Arany Jánosra vagy József Attilára) gondolunk, hogy csak a legnagyobbakat említsem, érvként is elégséges példák. Az átlagos székely családok, ahonnan írók, művészek, tudósok kerültek ki, a fizikai munkát tekintették, és jószerevével tekintik ma is általános megélhetési tőkének, értéknek, de a munka mellett a szellemi dimenzió is mindig jelen volt a mindennapok tréfáiban, mondókáiban, rigmusaiban, elbeszéléseiben, meséiben. Legkorábban ezekkel találkozik a gyerek, ezek ébresztenek kíváncsiságot benne. Nem írott örökségek ezek, de mély gyökerűek. Nos, az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — bátran állíthatjuk — az elmúlt húsz esztendő során ezt az elbeszélte örökséget igyekezett írott sajtótermékekbe menteni.

Másrészt, a jó gyermekversek is az olvasásra nevelés fontos eszközei. Ha értik, megtanulják és mondják. Talán akkor is, ha nem értik, de jó a ritmusuk (nem is annyira a rím által). Fellépnek velük az óvodában, az iskolában, világot teremtenek. A verset megszeretik a gyermekek, és észrevétlenül rajtuk keresztül el-

jut(hat)nak az irodalomig. Én gyermekkoromban a nővéreimtől hallott verseket, a csodálatos balladákat vettem észre legkorábban, mielőtt magam is az állatmesék, a tündérmesék és a Petőfi-versek olvasói bűvöletébe estem. Azt gondolom, alapvetően ma sem lehet másként. Talán a tévé zavarhat bele. Én legalábbis így látom.

Az olvasásra nevelés első szcénuma a család, aztán jön az iskola és a kortársak hatása. A sorrend csak látszólag fontosságú, hiszen a párhuzamosság mindig jelen van. A gyermek fejlődésében az utánzás és mintakövetés meghatározó tényező. A motiváció tehát kialakulhat önmagától is, az előbbiek mentén, de kívülről való ráneveléssel, ún. külső motiválással is. A számítógép hirtelen tört be a kortárs kultúrába, így az olvasókultúrába is. A könyvet ugyan nem helyettesíti, de pótolja. A számítógépet igenis számításba kell venni, számolni kell vele. Általában az az álláspont, hogy a számítógép az olvasási kultúrát megöli, de legalábbis megrontja. Igen is, meg nem is. A gyermekeknél valószínűleg igen, és ez veszélyes lehet, mivel a számítógépes adatdömping képes gyorsan kielégíteni a kíváncsiságot, minden pillanatban elérhető, kéznél van, és nem szelektív. A gyermeket elsősorban a világ felfedezésének kíváncsisága hajtja, így könnyen „elcsatornázódhat”. A gyermekek „online” olvasókká nevelésében az iskola vállalhatja szerepet. Ehhez arra van szükség, hogy a tanárok ismerjék a megfelelő gyermekportálokat, ajánlani tudják, majd az olvasmányélményeket valamilyen formában feldolgozzák együtt.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A könyv: érték, ezt a könyvkiadás is illene figyelembe vegye, mind a technikai jellemzők (rossz példaként: nehezen olvasható betűtípus és betűméret, legolcsóbb papír, helyesírási és nyelvhelyességi hibáktól hemzsegő szövegek, ákombákom illusztrációk) esetében, mind a tartalmat illetően. Könyvbarát csak az lesz, akinek jó élményei vannak a könyvekkel, más kiadványokkal kapcsolatban. Ezt a minőség megőrzésével, az igényesség növelésével lehet csak elérni. Szeretném megérni, hogy végre lejárjon a világhálóról összeollózott gyerekkönyvek (pl. szólások, találósok, közmondások, gyerekjátékok stb.) korszaka, hogy egy könyvnek se szerzője, se szerkesztője, se korrektora ne legyen. Az írás alkotás, az alkotás szellemi érték, a tolvajokat (még azokat is, akik pl. Arany Jánost, Petőfit úgy adják ki, hogy a szerzői joghoz nevetséges módon önmagukat tüntetik fel!) pedig illene már nevükön nevezni.

BARABÁS ISTVÁN: Mit lehetne tenni, hogy a gyermekek olvasókká váljanak? Két lehetőséget látok, egyik sem új felfedezés. 1. Pedagógusok felcsigázhatják a kisiskolások érdeklődését a nekik való olvasmányok iránt. (Régtől bevált módszer megtiltani a kiszemelt könyv elolvasását, mert akkor biztosan rávetik magukat). 2. Amit az Erdélyi Gondolat kiadó is tesz: hozzáférhető áron színvonalas gyermekirodalmat, mindenekelőtt a mindig hiánycikknek számító mesés-könyveket kínálni a kis olvasóknak. Ahová nem vihetik magukkal a számítógépet, ott mégis a könyvet választják társnak.

BÖLÖNI DOMOKOS: Csak az olyan családok gyermekei idegenülnek el a nyomtatott betűtől, ahol már a szülők sem olvastak. Az „átkos rendszerben” kénytelenek voltak olvasni, a tévéműsor jobbára a diktátor dicsőítéséből állt, számítógépet csak moziban láttunk. A mostani nemzedékek nem győznek betelni a világhálós szabadsággal. Olyan ez, mint a nagyon erős részegség. Beáll a telítettség, a szaturáció, sőt a szupraszaturáció, aztán a kijózanodás, az elvonási tünetek — és akár az úgazdagok a mandzsettagombot, dédunokáink ismét felfedezik a jó öreg könyvet. Az is lehet, hogy üdítő palack helyett séta-bibliákkal pávaskodnak majd a parkokban és a tereken.

BRAUCH MAGDA: Ez kényes kérdés, elsősorban azért, mert az iskolások egy részének még a folyamatos olvasás is nehézséget okoz, ezért nem szívesen nyúlnak a nekik szóló könyvekhez sem, nem beszélve a televízióról és a számítógépes játékokról, melyek számukra érdekesebbek, és elveszik az olvasásra szánt időt (ha van ilyen az életükben). Régi és új gyermekirodalmi kiadványokban nincs hiány, de egyre kevesebb gyermeket lehet mesés- vagy ifjúsági könyvvel megörvendeztetni, az úgynevezett kötelező olvasmányokat meg vagy filmen nézik meg, vagy elmeséltetik maguknak, még a középiskolások is. Nemigen látok kiutat, de az ösztönzésnek és a tartalmas gyermekirodalom kötetek gyarapításának nem szabad szünetelnie. Talán a szülők példamutatása hozhat megoldást, vagy kedvező fordulatot, csak ott van a hiba, hogy a felnőttek sem olvasnak, vagy idő hiányában, vagy azért, mert számukra is kényelmesebb és pihentetőbb a televíziót nézni.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó értékes gyermekirodalmában szereplő műfajok erkölcsi tanításainak igazán akkor lehet jellemformáló hatása/ereje, ha azt élőszóban közöljük gyermekeinkkel. Napközben vagy elalvás előtt a szülő vagy nagyszülő, az óvodában és iskolában a szakember felolvasása maradandó élményt jelenthet a gyermek szellemi-lelki fejlődésére és hathatósan segít a mesehőssel való azonosulás folyamatában és az események mélyebb átélésében. A gyermek az érdekes, formai kivitelezésében is tetszetős könyvet megcsodálva meg is kedveli, megszereti azt... Legyünk optimisták! A kisgyermekkorban kialakult könyvszeretet tovább élhet majdan a kamasz ifjában, esetleg később a felnőttkorban.

DEMETER ATTILA: A „számítógépes kényelembe” beleszületett erdélyi magyar gyereket is könyvbaráttá lehet nevelni, persze ez nem könnyű mostanában, amikor a szülői szigor egyre inkább alábbhagy. Szerintem ebben a „képletben” a szülő a legfontosabb, elsősorban személyével és saját szokásaival, viselkedésével mutathat példát. Az iskola magyartanárának tevékenységét is fontosnak tartom, mégis a szülő az első, akinek személyisége a legjobban hat a gyerekre. Az odafigyelés, az igényesség, a minőségi élet iránti vágy a gyermeket is áthatja, így valószínűleg olvasni is fog.

MÁLNÁSI FERENC: Újra csak a szülők és persze a tanár kollégák felelősségét hangsúlyoznám... Hiszen ma már a számítógép abban is segítségünkre van, hogy szavaink, szövegeink sok-sok példányban megszerkeszthetők legyenek, ne csak bámuljuk a számítógépet, hanem lúdtollat forgató eleink szorgalmas, néha hónapokig tartó, alkotó, kódexmásoló író munkáját megsokszorozza... Iskolalapok, folyóiratok születnek...

11. A kiemelkedő könyvkiadói tevékenységet felmutató erdélyi magyar könyvkiadókról

BEKE SÁNDOR: *Tudtommal nem készült még pontos felmérés arról, hogy Romániában hány magyar könyvkiadó létesült 1989 után. A sajtó- és irodalomtörténeti tanulmányok ugyan számtalan könyvkiadó működésére derítenek fényt, mégsem tudni pontosan, hogy Erdélyben jelenleg hány magyar kiadó működik.*

A még tisztázatlan erdélyi könyvkiadási adatok ellenére — munkájuk, eredményességük, értékük, tevékenységük alapján — véleménye szerint melyek azok az erdélyi könyvkiadók, amelyek kiemelkedő eredményt mutatnak fel?

BARABÁS ISTVÁN: Hogy 1989 után hány kiadó működött és működik, azt soha senki nem tudja felmérni. Kiadók születtek és meghaltak, de közben könyvet megjelentetnek újságok, alapítványok, tudományos társaságok, egyházi intézmények, kereskedelmi társaságok, sportegyletek, iskolák, egyetemek, polgármesteri hivatalok — mindezeket ki tudja figyelemmel követni? Nincs is rá szükség, inkább örüljünk a bőséges kínálatnak. A nagy tolongásban kiemelkedőnek természetesen a hivatásos könyvkiadókat tartom, köztük ezeket (nem fontossági sorrendben): Mentor, Polisz, Pallas-Akadémia, Koinónia, Concord Media, Charta, Státusz, Erdélyi Gondolat.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az erdélyi magyar könyvkiadásban is az történik, amit a félállami vadkapitalizmus diktál: aki több támogatást kap, jobban jár, a nagy keresztapa pedig szerre lepuffantja a kisebb komákat. A partizánkodás korszakát föl váltotta a lobbizás, a pártosodás, a klikkek és érdekszövetségek szerinti helyezkedés érája. A felszínen azonban az látszik, hogy ha drágán is, de sok szép és jó könyv kerül a standokra, és paradox módon: minél inkább szegényedik a társadalom, annál gazdagabb a kínálat.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az erdélyi könyvkiadók sora gazdag, és inkább szaporodnak, mint megszűnnek kiadók. Figyelembe kell venni, hogy sok közülük nem gazdasági vállalkozásként működik, hanem civil szervezetként, és a kiadásba

csak úgy tudnak befektetni, ha pályázatokból, adományokból szereznek erre pénzt. Tehát teljesen függenek egy tőlük függetlenül kialakított rendszertől. Mások — bár jórészt pályázati forrásból van rá lehetőségük — a minőséget is meg tudják mutatni, pl. a csíkszeredai Pro-Print. A marosvásárhelyi Mentor számszerűsíthetőségében is kiemelkedő mutatókkal bír, ugyancsak pályázati pénzből.

BALÁZS SÁNDOR: Provokatívnak tartom a megkérdezettet arra kérni, a kiemelkedő eredmények szerint értékelje a különböző erdélyi könyvkiadókat. Ennek a megválaszolása, az önkényes értékrend csak nézeteltéréseket szít. Az önérték a fontos, nem pedig az, hogy összevessük az adott szerkesztői munkát a hasonló tevékenységet végző munkaközösségeivel. Szerintem nem annyira az „ez jobb, mint az” szerinti osztályozásnak kellene jellemeznie az erdélyi magyar könyvkiadást, hanem inkább annak a mérlegelése, ki tud jobban együttműködni a társaival. Beleértve ebbe akár a munkamegosztásból fakadó lemondást egyes könyvek kiadásáról, amikor az adott munka megjelentetése jobban beleillik egy más kiadó profiljába.

BEKE SÁNDOR: Itt ismét meg kell szólalnom. Kérdésem inkább udvarias. Ugyanis udvariasságból fogalmaztam így, hiszen a II. fejezetcím ez: *Az erdélyi könyvkiadásról általában*. Kérdésemnek főleg irodalomtörténeti „háttere” van, azaz egyfajta információs támpont a majdani irodalmároknak-irodalomtörténészeknek (is), akik az 1989 utáni romániai magyar könyvkiadást elemzik, bárki is legyen a listán a boldog felsorolt.

Jelen beszélgetés az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 20. születésnapja alkalmával készül. A beszélgetésben Rólunk van szó, a Mi ürügyünk révén osszuk meg egymás között örömünket. De mi nem mellveregetéssel, nem egy képzeletbeli erdélyi pódiumon való hencegéssel, nem zászlólobogtatással kívánunk szerepelni; hallott háttérinformációkból nem sorolunk senkit sehova, jelzőkkel se látjuk el, és nem kívánjuk, hogy velünk ellenkezőleg tegyenek. Az igazi „rangsorolás”, az igazi „felmérés” pedig nem itt e sorok között, vagy a holnaputáni médiában történik. Kiadónk tevékenységét, eredményeit a józan, a pártatlan irodalomtörténet fogja rangsorolni, és minden bizonnyal, ha ezt megteszik, jó magyar emberek teszik majd, akkor, amikor ennek eljön az ideje.

Bármekkora is lenne az 1990-es évek utáni erdélyi magyar könyvkiadók vagy a különböző erdélyi városokban működő körök/műhelyek közötti „csendes” viszálykodás — az inkább szóbeszédekben, álhírekként, kitalációkként terjesztett láthatatlan (Balázs úr által is e beszélgetésben többször említett) „rosszindulatú véleményeket terjesztő »ellendrukkerei«”-eknek az „egyesektől terjesztett rosszindulatú vélemény”-e, a színfalak mögül, a háttérből „az egyes körökben suttogva vagy kevésbé suttogva” terjesztett, szerzőket bujtogató szövegek, engem személyesen ez nem érdekel. Könyv- és lapkiadói munkánkat beleépítjük szülőföldünk egységes, közös alkotó munkájának egészébe, eddigi eredményeinkkel nem hencegtünk, és főleg kiadói sorstársainkról nem terjesztünk semmiféle hírt

vagy állhírt, azért, hogy esetleg egyik vagy másik szerzőt megszerezzük, vagy a mi kapunk felé térítsük egy más kiadó felé vezető útról.

Nyilván, hogy vannak könyvkiadók, ahová/amerre nagy tételekben ment a könyvtámogatás. Mi akkor sem irigykedtünk, említést sem tettünk, s nem is tesszünk ezután sem. Mindenkinek a maga dolga, ki, hova, melyik párthoz, csoportosuláshoz, vagy érdekszférához tartozik. Egy dolgot biztosan tudok: az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó pártatlan, objektív, s az egyetemes magyar olvasóhoz tartozik, függetlenül attól, hogy olvasói melyik párthoz, valláshoz, vagy a hat kontinensen melyik egyesülethez vagy szövetséghez tartozik.

Az Ön által említett „a munkamegosztásból fakadó lemondást egyes könyvek kiadásáról, amikor az adott munka megjelentetése jobban beleillik egy más kiadó profiljába” intelemnek pontosan a fentiek miatt nem tudunk eleget tenni. Ha a kiadók egyformán jutnának hozzá a könyvkiadási támogatáshoz, nem lenne baj, egye fene, lemondanánk a másik javára egy-egy jó kéziratról. Máskülönben ehhez a példához hasonlítana az egész: az egyik autógyár évek hosszú során megtervezett új luxusautójának a gyártását egy másik városban működő autógyárnak átadná, csak úgy, „munkamegosztásból fakadó lemondással”, mert „az adott munka (...) jobban beleillik” a másiknak a profiljába, csupán azért, hogy egymás iránti szeretetből bebizonyítsuk: igenis, mi tudunk „mérlegelni”, s mérlegelésünkkel bebizonyítjuk: mi együtt tudunk működni a könyvkiadó társainkkal. S azért, hogy további tiszteletet nyerjünk, átadjuk nekik a kéziratot. Nevetséges...

Amikor megjelent Brauch Magda társszerzővel a *Székely Útkereső (1990–1999). Laptörténet és sajtóviasszhang* (Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) című könyvem, azon voltak elcsodálkozva író ismerőseim, hogy a kötetben az általam összeállított *A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok sajtóviasszhangja* című szemelvényeket tartalmazó igen terjedelmes fejezetben miért nem csak azokat a részeket válogattam be, melyek szigorúan csupán a *Székely Útkeresőre*, az általam (fő)szerkesztett folyóiratra vonatkozik? Erre azt válaszoltam, hogy a *Székely Útkereső* mellé azért került be a többi újság, lap vagy folyóirat adata is, mert a többiek is szerves részét képezik az 1989 utáni romániai magyar sajtónak, sajtótörténetnek.

1990-ben, amikor a *Székely Útkereső* számait szerkesztettem, már javában készültem megalapítani az Erdélyi Gondolat Könyvkiadót. Mégis lapszerkesztőként, s leendő könyvkiadóként a folyóiratban interjút közöltem Kántor Lajossal, a *Korunk* főszerkesztőjével és a Kriterion Könyvkiadó új igazgatójával, H. Szabó Gyulával. Pedig akkor, az indulás éveiben — ahogy szerkesztő kollégáim mondták-sugallták — mindkét cég amolyan „csendes ellenfelünk” volt. Számomra mégis barátaink voltak, akik nem tettek egyebet, mint azt, amit mi is: folyóiratban, könyvben egyaránt lehetőséget adok a közlésre: szép anyanyelvünkön szóltattuk meg íróinkat.

A kiemelkedő könyvkiadói tevékenységet felmutató erdélyi magyar könyvkiadókról című kérdésem célja megemlíteni az erre érdemes könyvkiadókat, akiket a riportalany

felsorakoztatni méltónak lát, akik — hozzánk hasonlóan — küzdenek fennmaradásukért, s nem utolsó sorban az erdélyi magyar szellem megmaradásáért...

BRAUCH MAGDA: Sajnos, csak az Erdélyi Gondolat és a Concord Media kiadókat ismerem közelebbről. Ezek kiadványai rendkívül változatosak, ízlésesek és általában véve színvonalasak is.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Itt és most az erdélyi könyvkiadók hosszú sorában nem könnyű megjelölni a kiemelkedő eredményeket felmutató intézményeket — ez minden Olvasó autonóm döntése. Megítélésem szerint az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó egy olyan szellemi magaslatra épült „kilátó”, ahonnan jól beláthatók az erdélyi magyar könyvkiadás „tájai”. A láthatáron hasonló magaslaton helyezkedik el a Pallas-Akadémia és a távolban a kolozsvári Kriterion, valamint a Koinónia, de kiemelt helyet foglal el a másik csíkszeredai kiadó, a Status, és hasonló magaslaton „látható” a sepsiszentgyörgyi T 3, a marosvásárhelyi Mentor és a nagyváradi Scripta kiadó és a messzi ködben felderengő aradi Concord Media is. Egyébként nekem nem tisztem a legismertebb, legtermékenyebb könyvkiadókat rangsorolni.

CSIRE GABRIELLA: Nincs átfogó képem sem a működő kiadókról, sem magáról a könyvtermésről. Így hát összehasonlítási alapom sincs.

SIPOS ERZSÉBET: A hazai könyvkiadók közül főleg az aradi Concord Media születését üdvözölte és kíséri figyelemmel jelenleg is az ezen a vidéken élő (Temesváron — szerk. megj.) olvasó, sőt határainkon túl is számos könyvvásáron hívja fel magára a figyelmet és nyert már eddig is elismerést.

MÁLNÁSI FERENC: Sok kiadónk van. Egy-egy könyv megjelenésekor, megvásárlásakor nem is tartjuk fontosnak a kiadó kilétét, de úgy gondolom, hogy az Erdélyi Gondolat Kiadó kiemelkedő eredményt mutat fel világunkban, legyünk rajta, hogy áldásos munkája folytatódjon, nemes versengés jellemezze ezt a munkát, erdélyi nemzeti közösségünk épülésére!

12. Vélemények a XXI. század eleji erdélyi magyar irodalomról

BEKE SÁNDOR: *Milyennek látja a XXI. század első évtizedeiben, jelenünkben az erdélyi magyar irodalmat?*

BERTHA ZOLTÁN: Az erdélyi magyar irodalom sokszínűsége talán az egyre egészségesebb szellemi létformák meghonosodása felé vezet. Úgy értem,

nem jó az, ha mindig csak néhányan kerülnek a figyelem középpontjába, a köztudatba, s a többiekről nem is tud a szélesebb közvélemény. Persze nem baj, ha vannak reprezentáns vezéregyeniségek, de a mögöttes teljesség jelenléte és sugárzása is nélkülözhetetlen. Régebben Nyíró, Tamási, Sütő, Kányádi kerültek előtérbe, a posztmodern érában Kovács András Ferenc, Orbán János Dénes szereztek kivételes elismertséget (az anyaországban kiváltképpen), miközben más széles olvasórétegek a korábbi elnémitottsága után most felfedezett Wass Albertet kedvelik. Az úgymond sztárszerzővé váláshoz persze mindenféle politikai, monetarizált média-kommunikációs, közhangulati, irodalmi kanonizációs és érdekszövetségi lobbis-tényezők is hozzájárulnak. Szerintem most már határoktól függetlenül lehet valaki sikeres, ha ezek a körülmények összejátszanak. De azért a tiszta és összetett értékek talán mégis a legmaradandóbb lelki-szellemi alapokon nyugszanak: amikor a mű sem érzelmileg, sem erkölcsileg nem idegenedik el a jellegzetes nemzeti sorskérdésektől, a népünket sorvasztó gondok-bajok észrevételétől, a felelősségvállalásra és igazmondásra késztető moralitástól. A tradicionális sajátosságok — a hűség, a kötődés, az identitásvédelem — hagyományos méltóságától. A politika persze más, mint az írásművészet, de azért ahogyan az erdélyi magyarságot, mint nemzeti közösséget természetes jogelvi alapon megilleti a kollektív önrendelkezés, az autonómia szabadsága, hasonlóképpen az irodalom szabadságához is hozzátartozhat a „vallani és vállalni” eszmeisége (még ha olykor éppen ezt akarják is kilúgozni belőle). Az, ami minden leszűkítés nélkül önmagunkra ismertet — és reményt is sugároz. Ami köt és emel — köt a bennünk és emel a fölöttünk lévő értékekhez. Ahogyan a *Székegy Útkereső* és a körülötte kibomlott eredmények (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, *Erdélyi Toll* folyóirat, antológiák stb.) összegezve is mutatják valamennyiünk számára „a jövő, a megmaradás méltó útját”, ahogyan Beke György fogalmazott, s hogy mindez nemcsak tényadat immár, hanem: történelem — amiként pedig azt Nagy Pál szögezte le legújabb, és éppen a kiadónál közzétett tanulmánykötetében, a *Betűvetés mezéjén* címűben (2010). De remélhetőleg — tehetjük hozzá — nemcsak múltbeli, hanem jelen- és jövőbeli, vagyis folytonosan történő és létezésünkben megtartó történelem.

BRAUCH MAGDA: A 21. század első évtizedében, de már a rendszerváltás utáni 10 évben is nagymértékben megváltozott az erdélyi magyar irodalom arcu-lata, egyrészt pozitív, másrészt negatív irányban. Először is: a korábbi témák, el-sősorban a rendszert burkoltan, néha bátrabban bírálók, leleplezők okafogyottá váltak, és ezt a hiányt nehéz volt azonnal más, érdemes és érdekes témákkal pó-tolni, de a — jó értelemben vett — rutinos szerzők megtalálták ezeket. Kétségtá-nyul pozitívumnak könyvelhető el az a tény, hogy a rendszerváltás óta a megjelent szépirodalmi kötetek száma olyan mennyiséget ért el, ami előtte elképzelhetetlen volt, de ez a mennyiség könnyen a minőség rovására mehet. (Itt még véletlenül sem gondolok az Erdélyi Gondolat kiadványaira, azok igényesek, színvonalasak.) A kiadók száma is megszorozódott, és nem mindegyik kisebb kiadó elég igényes, következésképpen olykor elegendő, ha valaki a betűvetést ismeri (a helyesírást

esetleg kevésbé), és állja a kiadás költségeit (vagy támogatást kap valakitől, valahonnan). Manapság a grafománia tömegbetegséggé vált, mindenki vallani akar, elsősorban önmagáról, így rohamosan nő az önéletírások, memoárok divatja, ami nem lenne baj, ha ezek irodalmi értéket képviselnének. Ennél is nagyobb az „önjelölt” költők száma, akik — miután kötetük napvilágot látott — igazi költőkké válnak, legalábbis ők azt hiszik magukról. Ez nem egyértelműen negatív jelenség, hiszen sok embernek örömet szerez, sőt, eddig ismeretlen örömet (magam is egészen különös, semmihez sem hasonlítható érzésekkel fogadom egy-egy kötetem megjelenését), elégtételt, hogy nem élt hiába, fennmarad a neve, könyvbemutatót tart, dedikál stb., és könyvének szépirodalmi értékéről, illetve annak ellenkezőjéről senki sem beszél, hiszen kultúremberek vagyunk, és különben sem óhajtunk a szerző hozzátartozóinak, baráti körének haragosaivá válni. Elképzelni is nehéz, mekkora tömeget tudnak összegyűjteni az ilyen „szerzők” egy-egy könyvbemutatójukra. A kellő felkészültséggel és irodalmi műveltséggel nem rendelkező „költők és írók” csökkentik, sekélyessé teszik az erdélyi magyar irodalom színvonalát. Mivel ezek a kötetek is tetszetős, ízléses külsővel jelennek meg, az olvasó nemigen tud különbséget tenni ezek és az igazi irodalmi értéket képviselő kötetek között, melyekben — Istennek hála — szintén nincs hiány a jelenlegi erdélyi magyar irodalomban. Az itt vázolt jelenségre — úgy látom — nincs megoldás, az írási, közlési kedvet még a legtapintatosabb eszközökkel sem lehet visszaszorítani.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az erdélyi magyar irodalomhoz soroljuk mindazokat az alkotásokat, amelyek a trianoni döntés után az elcsatolt erdélyi területen születtek (itt írták, itt jelentek meg). A több, mint 90 esztendő alatt számos szerző olyan jelentőset alkotott Erdélyben, hogy nehezen tudnám elképzelni az irodalomról kialakult képemet nélkülük, elég talán csak Áprily Lajos, Balázs Ferenc, Benedek Elek, Böződi György, Nyirő József, Tamási Áron, Tompa László nevét említeni, hogy az Udvarhelyszékhez kötődők közül csak a legismertebb neveket soroljuk. Tehát a kérdés részben arra vonatkozik, ma hogyan látjuk az 1920 utáni erdélyi magyar irodalmat. Munkásságuk nem elég ismert a felnőtt olvasók körében sem, a román tanügy és a minket képviselők pedig 20 év alatt nem mentek annyira, hogy a helyi nagyságok bekerüljenek egy adott településen élő tanulók tantervébe...

Ha az ezredforduló után, illetve ezekben az években magyar nyelven létrejött erdélyi irodalomról beszélünk, az egészen mást jelent. Egyrészt nem ismerjük, mert nincs, ahol elolvasnunk: nincs megfelelő közlési tér, bizonyos szerzőket eleve kiszorítanak az irodalmi-művelődési folyóiratok oldalairól, támogatást nem várhatnak köteteik kiadására. Másokat meguntunk már rég olvasni, mert velük van tele minden lap... Legjobb esetben, aki anyagilag tehetősebb, saját költségén jelenteti meg írásait. Másrészt — bár egyik kezén megszámlolhatja a magyar nyelvű olvasó, hol, melyik lapban közölnek szépirodalmat — az irodalmi-művelődési folyóiratok olyan kis példányszámban jelennek meg, mintha már nem is lennének... Terjesztésük megoldatlan, mert az állami postaszolgálat nem mindegyiket szállítja ki a megrendelő címére. Ugyanez a helyzet a könyvekkel is: egy-egy

szűkebb területen kaphatóak az üzletekben, illetve nincsen országos terjesztőhálózat. A postai rendeléssel óvatosabbak az olvasók, mert talán elégük lett abból, hogy látatlanban (jól hangzó cím, kapósra terveztetett címdoldal) jó pénzért rájuk sóznak valamit, amire nincsen szükségük.

Ha a szerzők szintjén nézzük, örömdetes a megújulás: új meg új szerzők jelentkeznek. Nem várható el, hogy mindegyik irodalmi műveltséggel bírjon, ám rendkívül bosszantó, ha azt tapasztaljuk: ugyanazt találták ki, amit előttük évtizedekkel mások sokkal magasabban szinten már megmutattak (nevük még a tankönyvekben is fellelhető), illetve minden mélység nélkül egymást vagy azt a pár előttük járó utánozzák, akik valamilyen széljárás miatt legalább egy időre sikereseknek tűntek. Tehát az eredetiség és véleményem szerint a jelenkori társadalmi problémák ismerete, azok valamilyen szintű megmutatása nagyobb részüktől eléggé távol áll. Én a magam részéről csupán divatszerzőknek tartom az ilyen tollforgatókat, azért is, mert aki ennyire a gyors sikert hajhássza, annak az irodalom csupán egyféle ugródeszka, holnap talán politológiával, holnapután ciganológiával foglalkozik — mikor mi hoz többet a konyhára, mi hízeleg jobban a hiúságának. Értékelendő viszont a nyelv, mint eszköz megváltozott kezelése, ugyanakkor aggasztó a pongyola megfogalmazások, a rengeteg trágárság elfogadottá válása.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az erdélyi magyar irodalom — ha tetszik, ha nem —: létezik, van. Részbe ugyan, sőt szerves részbe az egyetemesnek mondott magyar irodalomnak, de a harmadik évezred elején is sikerült megőriznie sajátosságát, jó értelemben vett transzilván voltát. Persze az erdélyi író mindvégig él a gyanúperrel, hogy őt a nagyobb testvér afféle szegény rokonként kezeli, lekezeli, kiszorítja az örökségből — és ez a komplexusa nem is alaptalan. Ettől függetlenül végeredményben csak a művek „beszélnek” — utóéletük szempontjából szerzőik kiléte és hovávalósága kevésbé számít.

BALÁZS SÁNDOR: Erre az igényes kérdésre csak hosszabb tanulmányban tudnék válaszolni.

BARABÁS ISTVÁN: Elmentek a nagyok (Sütő András, Szabó Gyula, Lászlóffy Aladár, Fodor Sándor), maradt Kányádi Sándor, Szilágyi István, Kozma Mária — ők a mai erdélyi magyar irodalom. A többi még készülődik: „ki tudja, mi vár ránk?... — holnap milyen remekművekre ébredünk.

DEMETER ATTILA: Azt látom, hogy az erdélyi magyar irodalom a XXI. században magára talált, és olyan értékeket mutat fel, amelyek méltóan képviselik az erdélyi magyarságot. Az erdélyi irodalom oly módon részbe az egyetemes magyar irodalomnak, hogy nem kell senkinek az „árnyékában” állnia, és folyton az összehasonlításokkal küszködni.

(Folytatás következő számunkban)

Bölöni Domokos

Szélrózsa kankalin (VII.)

Mondatok az életemről

16. HANGYA

1990 óta járogatok rendszeresen e házba. Meglehetősen eseménytelen az élet, mondhatni: unalmas. Vidéken mindig napi másféllel kevesebb a fény-óra. Ja, és majdnem öt éven át kalaplevéve üdvözöltem egy alakot, akiről nemrégien derült ki.

A Hangya épülete legalább négy évvel idősebb nálam. Két-három földrengés meg se kottyant neki. Egyiket benne éltem át, a vastag fal alig remegett, az ajtókeretben biztonságban éreztem magam. Nem azt az elemi, állati félelmet, ami a tömbházunk hetedik emeletén fogott el, a következő rázkódás alkalmával.

A szövetkezés első csírái Erdélyben: 1825-ben Bölöni Farkas Sándor létrehozta a Kolozsvári Gondoskodó Társaságot, majd 1839-ben Marosvásárhelyen alakult meg a Tűzmentesítő Társaság. Az 1920-as hatalmi változáskor Erdélyben a fogyasztási szövetkezetek száma már 641 volt. A Nagyenyeden székelő Hangya központ létrehozta központi raktárait, Marosvásárhelyen (Rózsák tere 41., Kosuth utca 76., később Sinaia — Sörház utca 1.). Innen látták el fűszerrel, gyarmatáruval, élelmiszerrel, vegyi anyaggal és mezőgazdasági felszerelésekkel a Küküllő, Nyikó, Homoród, Olt, Feketeügy, Körösök, Hideg-Szamos és Maros mente, illetve a Bánság, Arad, Bihar szövetkezeteit.

Boltkezelői tanfolyamokat szerveztek, hogy a civilizált kiszolgálást biztosítsák.

1936 májusában létrehozták Marosvásárhelyen a Transilvania Tejfeldolgozó Telepet (Vajgyár), ez harminc Maros megyei szövetkezet tejét dolgozta fel dán eljárás szerint. A gyár termékeit Angliába szállították. A két világháború között létrejött a gazdasági és hitelszövetkezetek szövetsége. Nagy segítséget nyújtott a falvak lakóinak. A bécsi döntés (1940. aug. 30.) után Dél-Erdélyben tovább folytatta tevékenységét a nagyenyedi Hangya-központ, melyhez 88 fogyasztási és közel 100 hitel- és tejszövetkezet tartozott. 1940. október 24-én megalakult az Erdélyrészi Hangya Szövetkezet, marosvásárhelyi központtal. Ide tartozott 1940-ben 179 fogyasztási szövetkezet, mely 1941-ben 338-ra, 1944-ben 410-re gyarapodott. A szövetkezeti tagok száma (családokat véve alapul) 49146 (1941-ben), 60250 (1942-ben). Hétszáz kereskedőnek és tisztviselőnek adott kenyeret. A hitelszövetkezeti tagok száma 1943-ban 216 fő. 1941-ben 9000 példányban megje-

lenik az Erdélyrészi Hangya Szövetkezetek hivatalos lapja, a Szövetkezés, a részvényesek tájékoztatására. 1941-ben hozzákezdenek a Sándor János (ma Dózsa György) utca 9. sz. alatti háromemeletes székházuk építéséhez, mely magán viseli a székely építészeti stílus jegyeit (zsugáteres ablakok, kovácsoltvas bejáratú ajtók és lámpák, faragott-festett bútorok).

Ez az a ház, amelybe 1990. május 3-a óta rendszeresen járok. És amelynek lépcsőit az az illető is kopogtatta nap mint nap, akiről később kiderült.

A világháború utáni felújításokkal az épület sokat veszített eredeti jellegéből. Földszintjén székelt a megyei mezőgazdasági igazgatóság, helyére a közösségi rendőrök költöztek, azóta a hátsó udvarba idegennek parkolni tilos. Ott cigiznek és kávéznak hetente legalább ötször, eligazítás van vagy mi, nagyon megbirtokolták a bejáratot. Vagy kijáratot, mindegy. Ott van a lezárt lift mellett Oltyán László (1935. aug. 19. — 1990. nov. 16.) emléklakettje, alatta csikkerdő. Azt hiszem, ezt a sine curás „mestörséget” protekciós családok csemetéinek találták ki, lám, a női közrendőrök is milyen fitték, melly’ művészien szívják rúzsos cigijüket.

A pénzügyigazgatóság is áttette szállását a szomszédos üvegpalatába. De még mindig sok intézmény lakja a Hangyát: politikai pártok és érdekvédelmi szervezetek, polgári szövetkezetek városi vagy megyei irodái, újabban a politikai foglyok szövetsége is itt lelt szobára. Két napilapot szerkesztenek a második emeleten, az első szintet teljes egészében a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megyei szervezete tölti be.

Itt volt hajdanában az Igaz Szó szerkesztősége, a főbejárat piros szőnyege (mára csak a rögzítőrudak tartófülei maradtak a lépcsőkbe építve) tabu volt; az oldalbejáraton jutottak fel, a Poklos-patak felől az író és szerkesztő urak, nehogy má’ megfertőzzék a hírlapírókat vagy (uram bocsá!) a párt- és tanácsi hivatalnok elvtársakat — akkor ugyanis azok birtokolták a házat. Jó néhány esztendeje a legutolsó, a 76-os szobában pötyögök harmadmagammal. Ebben dolgozott, ha éppen ráért, mások mellett Gagy László (1910. jún. 22. — 1991. dec. 20.), több novella, elbeszélés, regény szerzője. Szerettem *A hadnagy esküje* című történetét, ma is emlékszem, hogyan mulattak a székelyek: „*Csibajja, héjja világra, Nézek mint az kutyámmra!*”...

Ja, és ezen a folyosón köszöntem csaknem öt éven át valakinek, akiről aztán kiderült.

1942-ben a meglevő három áruraktár mellett még 15 létesült. Felépítettek Marosvásárhelyen egy 30 vagonos hűtőházat, Kolozsváron egy tárházat, Székelyudvarhelyen egy gyümölcsfeldolgozó üzemet. 1944-ben hozzákezdték a szilágysomlyói gyümölcsfeldolgozó építéséhez. Ratosnyán, Gyergyószentmiklóson, Gyimesközéplokon, Zsögödön és Krasznán erdeigyümölcs-feldolgozót építettek és működtettek. A fogyasztási ágazat a háború idején minden igényt kielégített. Vállalták a gyümölcs, zöldség, bor, fűszer, cukor, liszt, zsír, valamint a vasáru, bőr- és textiláru elosztását. Az értékesítési ágazat megszervezte a mezőgazdasági és állati termékek eladását, valamint az erdei gyümölcsök, gombák, gyógynövények begyűjtését és értékesítését.

Fellendítették a házi ipart. Szőnyegeket, vásznakat, függönyöket szőttek több helységben. Szalmaárut állítottak elő Kőröspatakon, Bözödön, Vágáson, Jobbágfalván. Gyékényből különböző tárgyakat készítettek Mezőcsáváson, Mezőfe-

leben, Szabédon, gereblyéket Telekfalván, Szolokmán, faháncskalapokat Csomakőrösön. Tollfosztásokat végeztek több helységben és azt értékesítették.

Ezeket *Fodor Sándor S.* tanár úrtól másolom ide. Többször írt erről a házról is. Forrásanyagai a *Hangya Naptár* 1937-es, 1938-as, 1939-es, 1940-es számai, és a *Szövetkezés* — az Erdélyrészi Hangya Szövetkezetek hivatalos lapja, szerkesztésért felel Dósa Albert — 1941-es, 1942-es, 1943-as, 1944-es évfolyamainak számai.

Akinek rendszeresen köszöntem levett kalappal, nem olvas efféléket. Különben.

Meggyesfalván (Dózsa György utca 193. sz.) megvásárolták a volt szeszgyár le-robbant épületeit a hozzátartozó 6,5 holdas területtel. Ott először tyúkfarmot, csibekeltetőt rendeztek be, majd 1943. február 1-jén beindították a Kaláka konzervgyárat napi egy vagonos teljesítőképességgel. Gyümölcskonzervet, gyümölcsíz, húskonzervet, paradicsomot, sós halat, zöldparadicsomot tartósítottak, és palacsoztak. Beindították a szárító üzemet, a tészta-, a rum- és a likőr-részleget. Gyártottak ecetet is, és gyümölcsből szeszt és sósborszeszt főztek.

Ebből a házból irányították mindezt.

Előállítottak vegyszereket, készítettek seprűket, hordókat, ládákat. Jól felszerelt lakatos-, gépkocsijavító és kovácműhelyt is fenntartottak, házilag javították a gyár meghibásodó gépeit.

Aztán jött a kis magyar világvége. 1948-ban államosították a Kalákát, és nagykapacitású konzervgyárrá fejlesztették ki. Mi maradt belőle, ha nem tudod, tégy egy sétát, járd meg magad arra.

A szövetkezeteket és azok ingó és ingatlan vagyonait 1950-ben a Centrocoop vette át, anélkül, hogy a részvényeseket megkérdezték volna. Az elorzott javakat a tulajdonosok vagy azok örökösei sosem kapják vissza.

Gagy László jó kedélyű italos ember volt. Reggel megkávézott a főtéren, és titkon tankolt is. Majd itt, a 76-osban időnként a fogashoz lépett, felöltője belső zsebéből óvatosan kivette a kis lapost, és szakszerűen behúzott. Nagy Pál szerkesztő úr mesélte, hogy az a sarok az író nyugalalmazása után is még sokáig, khm, némileg különleges illatú maradt.

A folyosó végi ablakból ide látszik a másik Hangya. Tízemeletes toronyház a Poklos partján, kissé följebb. A vásárhelyiek azt mondják hangyának, de nem magyarul. Az kérem, a Furnika. Alatta önkiszolgáló volt, ma turkáló, kisbolt, műhely, s két kocsmá. Valamivel közelebb üzletháznak álcázott föld feletti bunker magasodik, tetején vendéglői terasznak alkalmas térrel, kilátással a XXI. századra.

Majdnem mindenki tudja, ki a sikeres vállalkozó, akié.

Az Igaz Szó elköltöztetése után ezt a sarkot kapta a megyei tanfelügyelőség. Ácsorogtam folyosóján néhányszor, helyettes tanári státusom meghosszabbítása végett. Még később pedig, két teljes éven át, éppen azon a helyen ültem a 80-as szobában, ahol a mindenkori főtanfelügyelő-helyettes feszített egykoron. Volt némi kéjérzetem, minek tagadnám. Ott most valamiféle ifjúsági szervezet lapul, amelyről nem hallani, de a tagbaszakadt szőke fiatalembert, aki a kulcsot kezeli, látásból ismerem, üdvözölni szokott.

De persze nem ő az, akiről később megtudhattuk.

A 80-as szoba egyik ablaka arra jó, hogy onnan tűzzék ki a trikolórt a nemzeti ünnepeken. A ház gondnokát olyankor lehet látni, alacsony, nyakkendő ember, kopog, rúd a kezében, ablakot nyit, kilógatja, berögzíti, ablakot be, kényszeredett mosoly, ajtót is, köszönés otthon maradvá. Szája szögletében mindvégig savanyú füstöt eregető cigaretta.

A hatalom ellenségesen viszonyul ehhez a házhoz. Ha nem tudja is a történetét, mert nyilván nem is akarja tudni, attól még vastagon utálja. Mint mindent, amit nem maga kreált. Maga persze szinte semmit sem alkotott, hiszen kakukktermészete nem erre predesztinálja. A kocsifeljáró előtti két tiszafát úgy kivágatta, mint a taknyot. A betelepülő intézmények-cégek kénye-kedve szerint alakul a belső tér, „modernizálódik” minden. Külsejét még sokba kerülne elrondítani, de ez is csak idő kérdése. Meg a banké, amely a recessziót követő új felledülés hevében szőröstől-bőröstől megvásárolja a gondatlan várostól, és pénzügyi palotává alakítja, mit sem törődve stílussal, harmóniával, miegyébbel.

Néhány hónapja nem találkozom azzal az illetővel, akiről csak annyit tudtam, hogy köztisztviselőként álló ember, időnként cikket ír, személyesen hozza a szerkesztőségekbe, olyankor hosszasan elbeszélget a főszerkesztőkkel, mintha instruálna mellel.

Vannak, akik csak nyugalomba vonulnak, de egyesek meg is halhatnak közben.

A kovácsoltvas kilincs, mint törött kéz, lóg reménytelenül. Érdekes, tűnődöm: a kommunisták mégiscsak adtak magukra. A rendszerváltozás előtt ez a kilincs jó volt. Mindig. És a belső hármassajtón nem volt kiírva, hogy Tessék becsukni. Magyarul aztán soha, most sem. És nem törött lécdarabbal retesztették el a pompás hármassajtó közepét. A törött lécről újabban a mai gazda is lemondott, nyilván takarékosági okokból. Kívülről érkezve közönséges madzag fogja össze a középső levélajtót. A bal oldalt szabad használni. Ugyanaz belül: közepes méretű borjúlánccal rögzítve, hogy a barom is lássa: ha nekimegy, ő is meg lesz kötve.

1990–2009: ennyi idő sem volt elég az egymást váltó patyomkin-rezsimeknek, hogy elfogadhatóvá, civilizálttá tegyék ennek a várost némileg reprezentáló épületnek — legalább a be- és kijáratát.

Pedig ide magasrangú személyek is járnak: párt- és államvezetők, szenátorok, képviselők, cégtulajdonosok, pénzemberek. Akik ráadásul itt fogadják bel- és külföldi ügyfeleiket, vendégeiket, azoknak különösen zsenáns kellene hogy legyen a madzagos-láncos bejárat például. Meg a rendészeti zsidóvásár.

A sok egyenruhás kirakatrendőr bizonyára azt sugallja: ide bejöhetsz, itt biztonság van. Aki itt sertepergél, tudja: kevés a lopnivaló, inkább koldulni jó, vagy irdatlan táskával végigháználni az irodákat, és bugyikat, kombinékat, pacsulit, cifra nyakkendőket kínálva az alkalmazottaknak potoméért. Un chilipir, mondják, és veszik a bővít.

A besurranó „háztisztviselő”, az alkalmi tolvaj azonban itt is épp úgy megél, mint bárhol. Aztán meg rendőrtől lopni nem szégyen.

Az olvasókat, apróhirdetőket viszont riasztja a zsarunyüzs.

A város gazdái nem tudnak mit kezdeni olyan apróságokkal sem, mint a tömeg-

szállítás vagy a közlekedés, parkolás. Sikerült lefullasztani csaknem mindent.

Aki már nem hoz cikket, tárcát, vélekedést, nemes utálással múlik ki a közéletből. Vagy amit nem kis túlzással annak szokás eufemizálni.

Van tippem a jövőre nézvést. Kiraknak innen mindenkit, aki nem az ő embe-
rük. Később a saját embereiket is dobják. Aki ugat, ki lesz herélve.

Mindent át kell formálni, hogy az anyja se ismerjen rá.

Magas nekem is már a két emelet. Egyesek kalapot emelnek, amint szem-
betalálkozunk. Egy-két év, és elmaradozom. Egyik-másik pofának fel is tűnik,
hogy járt ide egy alak, de már nem jön. Akinék egyszer vagy kétszer levett kalap-
pal köszöntek, mert azt gondolták róla.

De aztán persze kiderült.

Élt ennyi meg ennyi évet.

BÖLÖNI DOMOKOS (Dányán, 1946. augusztus 11.) romániai magyar író, a ma-
rosvásárhelyi Népújság művelődési rovatának volt szerkesztője. Maros megyében (volt Kis-
Küküllő vármegye), a közgazgatásilag Bonyha községhez tartozó, Dányán nevű faluban szü-
letett. Dicsőszentmártonban járt középiskolába. 1973-ban román—magyar szakos oklevelet
szerzett a marosvásárhelyi Tanárképző Főiskolán, majd 17 éven át a sóvidéki
fazekasfaluban, Korondon tanított. Volt községi könyvtáros, iskolaigazgató, irodalmi kör
szervezője stb. Nős, három gyermek édesapja és három unoka nagyapja. Első írása 1974-ben
jelent meg a kolozsvári Utunk című irodalmi hetilapban. Kisprózái a bukaresti Ifjúmunkás
és Előre, a marosvásárhelyi Új Élet és Igaz Szó, a csíkszeredai Hargita, valamint a Bras-
sói Lapok című kiadványokban jelentek meg. Első kötete a bukaresti Kriterion Kiadó For-
rás-sorozatában látott napvilágot, Hullámok boldogsága címmel 1980-ban, Bajor Andor
és Szilágyi István ajánlásával. 1985-ben Hét vége című novellájával elnyerte az Igaz Szó
szépirodalmi folyóirat novellapályázatának első díját. (A történet eredeti címével — Paraszt-
novella — szerepel a szerző egyik kötetében.) 1986-ban szintén Bukarestben adták ki
újabb novelláskötetét, A szárnyas embert. 1990 tavaszán visszatért Marosvásárhelyre; a
Népújság című napilap munkatársa, a művelődési rovat szerkesztője. 1993-ban két írása el-
nyerte a Magyarok a Magyarokért Alapítvány pályázatának első díját próza kategóriában.
1998-ban szülőfalujáról írt munkáját nagydíjjal jutalmazta a budapesti Magyar Napló (A
magyar társadalom önképe az ezredfordulón címmel meghirdetett pályázatán). A Népújság
mellett létesült Impress Kiadó első köteteként adták ki 1992-ben Harangoznak Rossz Pis-
tának című könyvét. További kötetei: Egek, harmatozzatok! (Válogatott novellák, 1995),
Dégi Gyurka pontozója (Kisregény, 1998), Bot és fapénz (1999), A próféták el-
hallgattak (2002), A nevető gödör (2004), Jézus megcibálja Pricskili Dungónak a
fület (2006), Széles utcán jár a bánat (2007), Elindult a hagymalé (2009),
Micsobur reinkarnációja (2010), Küküllőmadár (2011).

Ír tévéjegyzetet, glosszát, tárcát, recenziót, karcolatot, novellát. Több száz oldalnyi kró-
nika, riport, művelődési cikke és jegyzet jelent meg neve alatt a Népújságban és más erdélyi
lapokban. 1990 óta tagja a Romániai Írók Szövetségének, 1999 óta pedig (ezredikként!) a
Magyar Írószövetségnek.

Pomogáts Béla

A helikoni elbeszélő irodalom

Erdélynek hagyományosan inkább elbeszélői és krónikásai voltak, mint költői, mintha a történelem folytonosan ismétlődő kihívásai edzették volna az epikus hajlamot és tradíciót. Az erdélyi memoáriródalom a magyar regény egyik forrását jelenti, a magyar epika karakteres változatát, amelynek prózapoétikai szerep is jutott, minthogy a magyar regény jellemábrázoló és cselekményszerkesztő hagyományai részben éppen a memoáriródalomra vezethetők vissza. Kétségtelen az is, hogy az erdélyi magyarság önismerete, történelmi tudata is az emlékiratokban kapott máig érvényes kifejezést. Kemény János fejedelem, Tótfalusi Kis Miklós, Apor Péter, Cserei Mihály, Bethlen Miklós, Árva Bethlen Kata, Rettegi György, Újfalvi Sándor, Bölöni Farkas Sándor, Wesselényi Miklós, Deák Farkas és Mikó Imre önéletírásai vagy memoárjai az erdélyi életnek és történelemnek tartottak tükröt. Egyszersmind egy sajátos elbeszélő hagyományt kezdeményeztek, amely erősen hatott a klasszikus erdélyi magyar regényirodalomra, Jósika Miklós, Kemény Zsigmond és Petelei István munkásságára. Ennek az elbeszélő hagyománynak a körében fejlődött ki az erdélyi magyar prózairodalom mély valóság- és lélekismerete, biztos történelmi tudata, realista ábrázolókézsége és tragikus írói közérzete.

Lényegében ez az elbeszélő hagyomány alakította ki az erdélyi magyar próza arculatát a húszas években, a transzilvanista irodalom kifejlődése idején. A transzilván ideológia mindemellett nem kevés történelmi romantikával szőtte át a realista elbeszélő hagyományt, megpróbálván a múltba vagy a jelenbe vetíteni a transzilván illúziókat, s ezeknek az illúzióknak a jegyében alakítani az epikus anyagot. A „transzilván regény”, igaz, romantikus ábrándokat is kifejezett, eszmetörténeti szerepe mégis az irodalmi progresszió körében érvényesült. Az erdélyi népek együttélésének biztató hagyományait mutatta be, a korabeli társadalmat ábrázolva a „kisebbségi humánus” eszméje mellett tett hitet.

A születő helikoni irodalom kezdetben a történelmi műfajban találta meg a maga feladatait. A magyar történelmi regényirodalom korabeli felvirágzásának általánosabb hatása mellett a kisebbségi tudat és önismeret kialakításának nyilvánvaló követelménye hozta létre a múlt ábrázolása iránt megmutatkozó írói igényt. A „történeti Erdély” felfedezésének és bemutatásának vágya vezérelte a bűvárkodást. A kisebbségi lét mögé oda kellett rajzolni a történelmi sorsot, az erdélyi magyar élet hagyományait és kontinuitását, a román és szász néppel közösen

végzett építő munkát vagy éppen a közösen vállalt küzdelmeket. A történelmi regény is a „nemzetiségi önkeresés” eszköze és kerete volt, a transzilvanista ideológia a múlt ábrázolásában öltött alakot.

Az erdélyi magyar történelmi regény kifejlődéséhez természetesen a húszas évek magyar történelmi regényirodalma — Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Laczkó Géza magyar történelmi tárgyú művei — is hozzájárultak: a hazai és az erdélyi történelmi regények egyaránt a nemzeti élet kereteinek átalakulásával vetettek számot, a kegyetlen tapasztalatok történelmi okait és tanulságait keresték, és a nemzeti történelem folytonosságának teremtő helyreállítására tettek kísérletet. A transzilvanista eszmék képviselőin túl a nagy történelmi változások tanulságainak megfogalmazására törekedett az erdélyi magyar történelmi tárgyú elbeszélő irodalom is, a többi között Tabéry Géza *Szarvasbika*, Makkai Sándor *Ördögcsékér*, Nyirő József *A sibói bölény*, Gyallay Domokos *Vaskenyéren*, Bánffy Miklós *Fortélyos Deák Boldizsár emlékirata* című regényei, Sipos Domokos, Berde Mária és Kacsó Sándor történelmi elbeszélései.

Így Kós Károly kalotaszegi krónikája, a *Varju nemzetség* (1925), amely a Bethlen Gábor halálát követő zavaros korszakot idézte fel. Két főrangú család vetélkedik a hatalomért: az erdélyi Bethlenek és a magyarországi Rákócziak. A Varju nemzetség erdélyi patriotizmustól áthatva szolgálja a Bethleneket, hűséges az erdélyi gyökerekből táplálkozó politika iránt, és bizalmatlan a kívülről érkező hatásokkal szemben. Ahogy az erdélyi emlékiratok, például Apor Péter vagy Cseri Mihály is gyanakvással figyelték a Királyhágón túlról érkező befolyást. Kós Károly krónikája a regionális népi tudat regénye, hőse valójában nem is Varju János, akinek alakja különben előtérben áll, hanem Kalotaszeg népe, a kalotaszegi táj és népélet, a választott otthon, a szűkebb haza. „Ezt jegyeztem fel a Varju-nemzetség krónikájában — írta Kós Károly a regényről — magamnak és magunknak kevés szóval, egyszerűen a földet és a népet, melyet vállaltam egy életre, s mely cserébe engem vállalt testvérül és megosztotta velem minden drágaságát, amit apától örökölt: ezt a kalotaszegi világot, melynek mindazt köszönhetem, ami bennem emberi és művészi érték.”¹

A Varju nemzetség az erdélyi magyarság útkeresését ábrázolta a fejedelmi korszakban, és a történelmi útkeresésről szól Tabéry Géza életrajzi regénye, a *Szarvasbika* (1925) is már a reformkori Erdély körülményei között. A transzilvanista történelmi regények általában szerepet adtak a magyar—román együttélés múltjának is, bemutatva a közös alkotó munka és a közös szabadságküzdelmek hagyományait. Kós Károly elbeszélése, *A havas balladás* hangon mutatta be a hegyvidéki mócok lázadó harcát, a *Budai Nagy Antal históriája* pedig magyar és román jobbágyok összefogását ábrázolta az 1437-es parasztháború idején.

Valójában történelmi regény, minthogy egy már lezárt korszakról ad igen gazdag képet Bánffy Miklós három részből álló, ötkötetes nagyregénye: az *Erdélyi történet* (*Megszámláltattál*, 1935; *És híjjával találtattál*, 1937; *Darabokra szaggattatol*, 1940), amely több évtizedes elhallgatás után éppen az utóbbi esztendőben

szerezte vissza irodalmi rangját és népszerűségét. A nagyregényt a századforduló magyar arisztokráciájának krónikájaként könyvelte el az irodalomtörténet-írás és az olvasói emlékezet. A regényíró annak idején védőiratnak szánta művét, éppen az arisztokrácia mellett, azzal a rendkívül kritikus képpel szemben, amelyet Tamási Áron *Címeresek* című regénye festett az erdélyi mágnások világáról. A védőirat azonban — és ez Bánffy Miklós elfogulatlanságát és tárgyilagosságát dicséri — végül is részben kritika lett. Az író igazából kettős magatartást tanúsít az általa felidézett és ábrázolt társadalmi réteggel szemben. Ez a kettősség az azonosulásban és a szembefordulásban van, következményei az írói világképben, illetve az ábrázolásmódban egyaránt megtalálhatók: a világkép szintjén az arisztokrácia hagyományos eszményeinek elfogadásában, ugyanakkor életmódjának kritikai elutasításában, az ábrázolás szintjén pedig abban az egymást kiegészítő nosztalgiában és ironiában, amellyel Bánffy saját társadalmi osztályáról nyilatkozik.

Ez a kettősség művészi értelemben igen gyümölcsöző volt, minthogy az író ilyen módon egyszerre lehetett az általa felidézett epikai világ bensőséges ismerője és kívülről álló kritikusa, akinek személyes köze volt a tárgyhöz, amelyet leírt, világnézetileg, érzelmileg azonban már eltávolodott attól, emlékeinek, tapasztalatainak a nosztalgia és az ironia kettős fénytörése által adhatott érzelmi erőt, egyszersmind kritikai távlatot. Az írói szemléletnek az a kettőssége, amely az elbeszélő és a tárgy viszonyában, következésképp az epikus kifejezés kettős — nosztalgikus és ironikus — intonációjában jelentkezett, Bánffy Miklós személyes helyzetére utal. Az *Erdélyi történet* írója maga is kettős kötődésben élt és dolgozott: származása és családi hagyományai, vagyona és társadalmi helyzete az arisztokráciához kötődtek, személyes ambíciói és emberi vonzódásai, műveltsége és közéleti magatartása viszont eltávolították ettől a rétegtől, s a liberális polgárság szövetségében jelölték ki helyét. Elhelyezkedésének kettőssége mindenképpen erős függetlenséget eredményezett, márpedig ez a szemléleti függetlenség minden igazi művészi tevékenység alapvető feltétele.

Az *Erdélyi történet* regényvilágát minduntalan átszövik a transzilvanista ideológia tanításai, pontosabban utalások ezekre a tanításokra. Ilyen a szövetkezeti gondolat, a kölcsönös magyar—román megértés eszméje vagy a sajátos erdélyi érdekek előtérbe állítása; valamennyit a regény politikai küzdelmekbe bocsátkozó, máskülönben magának az írónak az arcását viselő főhőse: Abády Bálint képviseli. A transzilvanista gondolat mindenképpen alkalmas volt arra, hogy az *Erdélyi történet* írója belőle merítsen erőt és biztatást, midőn minden korábbi függetlenedési törekvééhez képest is következetesebben távolodott el az arisztokráciától, és alakította ki azt a sajátos nézőpontot, amelyről még belülről szemlélhető a főrendűek élete, de már kritikailag mérhetők és ítéltetők meg ennek a társadalmi rétegnek a mulasztásai és vétkei. A nagyarányú regénytrilógia a transzilván eszmék elfogadásának révén vált igazi számvetéssé, és az írói nézőpont eme személyes jellege következtében tarthatjuk számon Bánffy Miklós művét a harmincas évek magyar regényirodalmának megőrzendő értékei között.

A történelmi regény mellett hamarosan kialakult a társadalmi regény műfaja. Az a regény- és elbeszélési irodalom, amely a nemzetiségi népéletet ábrázolta. Kós Károly *Kalotaszége* (1926) a kalotaszegi népi élet történelmi múltját és korabeli keresztmetszetét mutatta be. Nyirő József *Jézusfaragó ember* (1924) és *Kopjafák* (1933) című elbeszéléskötetei, valamint *Isten igájában* (1926) és *Uz Bence* (1933) című regényei nagy szeretettel és eredeti humorral idézték fel a székely falvak életét. Tamási Áron első novelláskönyve, a *Lélekindulás* (1925) nagyrészt Amerikában készült, s a hazavágyó, hazakészülő író szülőföld iránt érzett szeretetét szólaltatta meg. Költői erővel, a népmesék és népballadák elbeszélő s szerkesztő hagyományai nyomán fejezte ki a székely nép küzdelmes sorsát, élni akarását és reményeit. Tamási a nemzetiségi irodalom plebejus törekvéseinek adott hangot, és a magyar népábrázolásban is új utat nyitott, a romantikus népi zsáner és a naturalista társadalomkritika után a költői realizmus képviselője volt. Az első novellák általános sikere után gyorsan következtek további művei: a *Szűzmáriás királyfi* (1928), a *Hajnali madár* (1930), majd klasszikus alkotása, az *Ábel* három kötete (1932–1934).

Az *Ábel* az erdélyi magyar irodalom bizonyára leginkább népszerű műve lett, nemcsak jelképpé magasodó hőse miatt, akinek alakjában az író a székely nép életrealitását és önbizalmát fejezte ki, hanem költői realizmusa következtében is. Költészet és valóság: talán ez a kettő adta a Tamási-regény igazi varázsát, egyszermind művészi karakterét. Nem csak az író szándéka következtében, nem csak morális megfontolások miatt. A költészet és a valóság szerves egységének létrehozása a két háború közötti elbeszélő irodalom törekvései közé tartozott. Szerb Antal a „hétköznapi és csodák” jegyében írta le a modern prózairodalom egy egész irányzatát.² Francia és angol regényírók a „csodát” hozták el a „hétköznapi” közé, a költészet révén adtak új értelmet a valóságnak. Tamási Áron műve az övékével rokon. Midőn, talán nem is tudván a modern európai próza költői törekvéseiről, csodába, mítoszba, egyszóval költészetbe burkolta a szegényes, didergő székely hétköznapiakat, a kor egyik nagy elbeszélő igényét valósította meg. Az epika költője a magyar regény és novella megújítója lett.

Tamási mellett Kacsó Sándor ábrázolta legnagyobb írói erővel és hiteles realizmussal a székely paraszti világot. *Utoljára még megkapaszkodunk* (1925) című elbeszéléskötete szigorúbb tárgyiassággal vetett számot a nemzetiségi szegénység gondjaival. Kacsó már a romániai magyar „valóságirodalom” (Nagy István, Asztalos István, Bözödi György és Kurkó Gyárfás) későbbi eredményei felé nyitott utat. A havason élő emberek küzdelmes életét mutatták be Kemény János *Kákóczi Kis Mihály* (1929) és *Kutyakomédia* (1934) című regényei.

A születő erdélyi magyar regénynek volt egy „városi” ága is, amely az értelmiségi és kispolgári rétegek elemző ábrázolását végezte el. Voltaképpen ebben a „városi” regényben folytatódott az erdélyi próza Tolnai Lajos, Petelei István és Thury Zoltán által kezdeményezett „orosz” vonulata, amely mind teljesebben és mélyebben tárta fel a városi kisember lelki világát és életmódját. Petelei elbeszélő művészetéhez tanítványa, Kovács Dezső kapcsolta a helikoni prózát; az

Apostolok és csavargók (1924) novellái együttérzéssel keltették életre a kisvárosi társadalom kallódó embereit. Hasonló sorsokat ábrázoltak a korán meghalt marosvásárhelyi Balogh Endre *Hajótöröttek* (1922) és *Mesét írok neked* (1925) címmel megjelent kisregényei és elbeszélései. Az átélt háborús szörnyűségekkel vetett számot Kuncz Aladár híres önéletrajzi regénye, *A fekete kolostor* (1931), amely a korabeli európai irodalom színvonalán vetett számot az első világháború ember-telen következményeivel, s elemző módon vizsgálta meg annak az írástudó értelmiségnek a helyzetét, aki minden indok és vétség nélkül kerül a háborús erőszak pokoli bugyraiba.

Sipos Domokos *Istenem, hol vagy* (1922) és *Vajúdó idők küszöbén* (1928) című novelláskötetei Gorkij és az expresszionista próza hatását mutatva keltették életre a háborús és forradalmi idők erdélyi eseményeit, tömegmozgalmait. *A kastélytető fellángol* és *Templomrabló* című elbeszélései expresszív lendülettel mutatták be a társadalmi feszültségeket. A forradalmi idők ábrázolását adta a torzóban maradt, a KELETI ÚJSÁG 1925-ös évfolyamában közölt *Gátszakadás* című regénye is. Szántó György ugyancsak az expresszionizmus vonzásában kezdte írói pályáját, *Sebastianus útja elvégeztetett* (1924) című regénye, *A kék lovas* (1924) című elbeszéléskötete személyes útkeresését fejezte ki, azt a küzdelmes folyamatot, amelynek révén a háborús sérülése folytán megvakult fiatal festő ismét megtalálta az életben a helyét. Egyszersmind a háborút és forradalmat átélt értelmiség közérzetét és eszmei tájékozódását mutatta be. Különösen kéziratban maradt s csak a második világháború után kiadott lázadó hangú regényében, *Az ötszínű emberben* érvényesült ennek az eszmei tájékozódásnak a végső következménye: az író vonzalma a szocialista ideálok iránt. A helikoni széppróza „orosz” vonulatát jelezték Karácsony Benő kisvárosi regényei: a *Pjotruska* (1927) és az *Új élet kapujában* (1932) is. A kolozsvári író regényeit, különösen a *Napos oldalt* (1936) leleplező ironia és bölcs humor szötte át.

Ezek a regények érzékletes és árnyalt képet adtak az erdélyi magyar kisvárosi társadalmáról vagy a nemzetiségi értelmiség törekvéseiről, a transzilván eszmék azonban csak távolabbról éreztették bennük hatásukat. Mindenekelőtt abban, hogy ők is vállalták a „kisebbségi humánumot”, a nemzetiségi és világnézeti toleranciát. Más regények közvetlenebbül vállalták a transzilván eszmények képviselését. Így Ligeti Ernő *Föl a bakra* (1925) című regénye az erdélyi magyar középrétegek megváltozott életét ábrázolta, s a tevékeny munkában jelölte meg a nemzetiség fennmaradásának zálogát. Berde Mária *Földindulása* (1924-ben írta, 1931-ben jelent meg) a földbirtokreform után kialakult helyzetet mérte fel, s a nemzetiségi létbe való beilleszkedés, a cselekvő kisebbségi élet mellett nyilatkozott. Másik regénye, a *Szentségvívók* (1935) a nemzetiségi irodalom születésének történetét: a marosvásárhelyi ZORD IDŐ körül zajló küzdelmeket dolgozta fel. Makkai Sándor *Holttenger* (1923) című regénye egy mezőszéki falu életének rajza során fejtette ki a konzervatív reformizmus eszméit. Molter Károly a *Metánia Rt* (1929) című szatirikus regény után írta *Tibold Márton* (1937) című művét, amely regényes

önéletrajzban számol be arról, hogy egy bácskai német anyanyelvű fiatalemberből miként lesz magyar író, aki az erdélyi kisebbségi életben találja meg a maga igazi otthonát és hivatását.

A transzilván eszmékkal kialakuló belső vitában született Kacsó Sándor *Vakvágányon* (1930) című regénye, amely az európai modelltől eltérően fejlődő romániai társadalom éles kritikáját adta, s a magyar és román dolgozók testvéri összefogása mellett emelte fel szavát. Kacsó Sándor elutasította azt az osztálybékét, amelyet a transzilván ideológia konzervatív reformokra törekvő változata hirdetett, s leplezetlenül mutatta be az erdélyi társadalom szociális feszültségeit. Tamási Áron *Címeresek* (1931) című regényében is a megalkuvást nem ismerő társadalombírálat öltött alakot. E két regény igazából már nem is tartozott a helikoni elbeszélő irodalom körébe, hiszen ugyanazt hirdették, mint a harmincas években kibontakozó baloldali „valóságirodalom”. Azt ugyanis, hogy a nemzeti-ségi életet és politikát nem a „történelmi” osztályra és a közép rétegekre, hanem a dolgozó osztályokra kell építeni.

A nemzeti-ségi irodalom hőskorában azonban még többnyire az „erdélyi gondolat” hatotta át a születő prózai műveket. Néhány regény és elbeszélés határozottan arra vállalkozott, hogy epikus keretbe foglalja a transzilván ideológiát. E transzilván „irányregények” közé tartozik Kuncz Aladár és Tabéry Géza egy-egy munkája. Kuncz Aladár *Felleg a város felett* (1931) című regénye a vidéki város realista ábrázolásának indult. Két társadalmi réteget mutatott be, a vidéki értelmiség külön típusait és a vidéken élő arisztokráciát. A választott (s részben önéletrajzi elemekből kialakított) hős: Szentgyörgyi Tamás a polgári radikalizmus eszméit képviseli, s éles kritikával fordul az arisztokrácia konzervatív életvitele ellen. A bírálat azonban csakhamar elhalványodik, a realista társadalmi regényből romantikus szerelmi história lesz. Időközben ugyanis Szentgyörgyi Tamás radikalizmusán felülkerekedtek a transzilván illúziók, a társadalmi osztályok és világnézetek békés összefogásának gondolata. Kuncz Aladár már nem radikális elveket hirdetett, hanem békés kiegyezést, politikai kompromisszumot a reformista arisztokrácia és a progresszív értelmiség között. „Aki itt — olvassuk — valamit csinálni akart, annak számolni kellett minden érdekkörrel, a legnagyobbtól a legkisebbig. És aki már tudott és akart annyi különböző kis embercsoportot megmozgatni, az ügy mellett vagy ellen megnyilatkoztatni, az meg is valósíthatta, békésen bele is vihetette a közélet kincstárába azt, amit akart. Az ellentétek ügyes kiegyensúlyozásán alapszik a társadalmi élet, kedves igazgató úr. Így tanítja ezt ennek a kis országnak történelme. Erdély a maga soknyelvű, sokfajtájú, sokvallású és sokmeggyőződésű népe számára mindig meg tudta találni a békés együttélés lehetőséget. Jöhetett ide tatár, török vagy osztrák, jöhetek ide az egyvállásúak véres kezű apostolai. Közéleti bölcsességünk minden erőszakon ki tudott fogni. Mi megmaradtunk sokszínűeknek és sokalakúaknak, mint amilyen maga az élet. Az ő egységet parancsoló erőszakuk pedig elillant, elfoszlott, mint valami sötét rémálom...”³ Kuncz Aladár korábban a polgári radikalizmus híve volt, a kisebb-

ségi lét nehéz körülményei között azonban úgy látta, vállalnia kell a kompromisszumot, meg kell fékeznie társadalombírálatát. A transzilván ideológia ebben az esetben a regény belső epikai logikája ellen hatott.

Tabéry regénye, a *Tűzmadár* (1926) jelképes értelmű fantasztikus regény, amely egy képzelet teremtette országban, Kékes-földön játszódik, és a többségi nemzet — a liburok — és a nemzeti kisebbség — a gitánok — viszonyát ábrázolja. A libur politikusok elnyomó nemzetiségi politikával próbálják beolvasztani a gitánokat, a gitán pártemberek pedig egymás ellen acsarkodva mulasztják el kötelességeik teljesítését. A nemzetiségi küzdelmek kiábrándító világából mégis nyílik kivezető út: a két nép sohasem gyűlölte egymást, kölcsönös megértésük a jövő záloga lehet. A szimbolikus mese értelme nyilvánvaló, Tabéry a román—magyar együttélés kérdéseit vetette fel, s ítéletet mondott mind a román, mind a magyar uralkodó osztályok nacionalizmusa felett. „Nem a többségi vagy a kisebbségi népeket kritizálok — szögezte le —, hanem azokat a politikusokat és közéleti konjunktúra-férfiakat, akik a jó hazafiság jel-szava alatt saját érdekeik előbbre vitelére törekednek. [...] Azt akarom kifejezni, hogy igenis van rá mód, hogy az emberies, haladó politikával a jelen antagonizmusát a kisebbségi és többségi népek közül egyszer s mindenkorra kiküszöböljük. A *Tűzmadár* az általános emberi megértés felé mutatja az utat szárnyacsapásaival...”²⁴ Tabéry Géza meseszerű „kulcsregénye” a nemzeti gyűlölködést utasította el, s a békés együttműködés távlatának felrajzolásában a transzilvanizmus haladó eszményeinek adott szerepet.

A transzilvanista eszmények az együttélő népek: magyarok és románok testvériségét hirdették, s ez mindenképpen az „erdélyi gondolat” progresszív szerepének igazolása volt. E „transzilván testvériség” kivételes költői erővel szólalt meg Tamási Áron *Erdélyi csillagok* (1929) című elbeszélésében. Két ifjú ember: egy székely leány és egy fiatal román csendőr kivirágzó szerelméről, ennek a szerelemnek az akadályairól s a fiatalok tragikus pusztulásáról szól története. Az író mint megfigyelő és kommentáló személyesen kíséri végig az eseményeket. A székely leány és a román fiú találkozása kezdetben aggodalommal tölti el, úgy érzi, neki, a székely férfinak meg kellene oltalmaznia a népéből való leányt az idegen közeledésétől. Ebbe az érzésbe okvetlenül belejátszik az a tény, hogy a román fiú csendőr, vagyis az elnyomó államhatalom fegyveres képviselője. Aztán ahogy töpreng, mégis megszületik benne a belátás, a felismerés: „Ama leány nem székely leány volt. És ama katona nem román katona volt. Hanem emberek voltak mind a ketten, akiknek nem az parancsoltatott, hogy származásukkal büszkélkedjenek, hanem az, hogy szaporodjanak és népesítsék be emberrel a földet.”²⁵ Tamási úgy látta, hogy az erdélyi szerelmesek, felülemelkedve a nemzetiségi válaszfalakon, a humánus körében találhatták meg egymást. Ez a gondolat vezette el az erdélyi népek testvériségének eszméjéhez. A székely leány és a román fiú ellenséges indulatokkal megküzdő őszinte szerelmén tűnődve fejtette ki a maga transzilvanizmusát: „Akkor egy reggel, nem tudom honnan és hogyan, az a szó jött a számra: Erdély. Többször elmondtam magamban, s mindinkább olyan lett

ez a szó, mint egy óriás hajó, amelyre fel lehet szállni, s amellyel új partot is lehet érni talán. Éreztem, hogy élet kezd áramlani a tagjaimba ismét. Új gondolat napja süttött a szemeimbe, az erdélyi gondolaté! Új utat láttam az emberi szívhez, s ez az út az erdélyi út volt.”

Ezen az „erdélyi úton” közeledett a két fiatal szerelmének megértéséhez, az „erdélyi gondolat” jegyében fogadta szeretettel a székely leány és a román fiú kapcsolatát. A transzilvanista megbékélés eszméje azonban, tudta ezt Tamási is, nem diadalmaskodhatott könnyen. Az *Erdélyi csillagok* sem idill lett, ellenkezőleg, tragédia, ám a két szerelmes kegyetlen halálának, mint minden igaz tragédiának, katarzisa volt: korai pusztulásukban is a két erdélyi nemzet megbékélésének ügyét képviselték, ennek az ügynek lettek vértanúi. Tamási Áron részvétellel és szeretettel beszélte el kényszerű vértanúságukat; a humánus értékek megvalósulásában látva a nemzetiségi megbékélés zálogát.

Jegyzetek

1. Kós Károlyt idézi Sőni Pál: A romániai magyar irodalom története. Bukarest, 1959. 17.
 2. Szerb Antal: Hétköznapiak és csodák. Bp. 1935. Révai Kiadó.
 3. Felleg a város felett. Kolozsvár, 1931. Erdélyi Szépmíves Céh, 79.
 4. Tűzmadár. Kolozsvár, 1931. Erdélyi Szépmíves Céh, Bevezető.
 5. Erdélyi csillagok. In: Összes novellái. Bp. 1982. Szépirodalmi Könyvkiadó, I. 321-334.
-
-

Józsa Miklós

„Enyed a felejthetetlen ifjúság boldog szigete...”

Mindössze harmincöt évet élt a kibontakozó erdélyi irodalom rendkívüli tehetségű írója, költője, publicistája, Sipos Domokos, Sipos György kelmefestő (ki családját elhagyva „világgá megy”) és Császár Kata bábaasszony második gyermeke. 1892. augusztus 4-én született Dicsőszentmártonban.

A József Attila-i sors, az apanélküliség és a szegénység meghatározó jellegű volt Sipos Domokos életében és költészetében is. Szentimrei Jenő, az enyedi iskolatárs *Sipos Domokos kettétört élete* című írásában állapítja meg: „regényhősnek predestinálódott már születése pillanatában”, ezért kellett torzónak maradnia, noha egésznek, késznek, regényírónak született. Gyermekeveit nemegyszer árnyalta az apanélküliség és a szegénység. A „bába fiának” ezért sokszor kellett megaláztatást, hátrányt szenvednie. Ezzel magyarázható, hogy későbbi írásainak központi témája a nyomor, az éhezés, a megaláztatottság, az igazság utáni vágy. E keserves, apa nélküli gyermekkor nyomasztó emlékét villantja fel a *Temp-lomrabló*, *A csoda*, a *Karácsonyest* vagy a *Rettenetes angyal* című novellája is.

A kis Domokos elemi iskolai tanulmányait szülővárosában végzi. Tanítója a jószágos és bölcs *Agyagási Sándor*, egykori enyedi diák, akire mindig szeretettel emlékezik vissza az író, így az *Aranylakodalom* című novellájában is. Bizonyára ő irányította az éles eszű gyermeket az „enyedi kohó”-ba, Nagyenyedre.

Kovács István, Sipos monográfusa találóan állapítja meg: „A nyomasztó élmények és apró boldogságok gyermekéveiben... valóságos oázist jelentett a kis Domokosnak az iskola. Ott mindenki számára nyitva van az aranykapu, csak be kell lépni rajta. Csak figyelni kell és tanulni egy kicsit. És lehetett játszani... Megismerhette a betű hatalmát... az első olvasmányok hatása alatt tanult meg dacosan szembehelyezkedni s talán egy kicsit lázadni is a maga gyermeki módján.”

A tehetséges ifjú életében döntő fordulatot hozott 1902 szeptembere, amikor édesanyja nagy áldozatok árán beíratja a *nagyenyedi református Bethlen Kollégiumba*, ahol az intézet kedvezményei és ösztöndíja teszik lehetővé tanulását. A *Szép gyermekkor, jöjj vissza egy szóra!* című emlékező írásában örökíti meg legszebben az enyedi kisdíák életét. E novellájában, amely Karinthynek is dicsőségére válhatott volna, szociográfusi pontossággal írja le a kollégium mikroklímáját, a kisdíákok és nagyok (primáriusok és szekundáriusok) közti függőségi viszonyt.

Milyen volt a kollégiumi kisdíák? „Alig látszott ki a földből — emlékezik Szentimrei Jenő. — Ruhája agyonfoltozott, de rendes és tiszta... Jókedvű volt és ártatlan, mint a madárdal a Farkaspatakában. Jókedvű és szorgalmas, mert a szegény gyermek a szor-

galma után kapja a kiságykedvezményt, a tandíjmentességet, a stipendiumot. Későbbecske gyengébb osztálytársainak privát órákat is adogatott, még utóbb bekerült a kedves Göllner családhoz, ahol sok volt a gyermek, házitánítónak.” Ennek a családnak a tagja Göllner Elemér (Nagyenyed, 1898 — Sao Paolo, 1972) jeles festőművész.

A Bethlen Kollégium második otthona, igazi szellemi bölcsője volt Sipos Domokosnak. A nyughatatlan kamaszkorból kifele növvő ifjú, akit barátai Dömének becéztek, a Kollégiumban kezdi első írói szárnypróbálkozásait. Tevékeny tagja lesz a Kemény Zsigmond Önképzőkörnek, alkalmi ünnepi beszédeket mond, szerkeszti a *Haladjunk* című kézíratos diáklapot, amelyben cikkeket, novellákat is közöl. A Bethlen Gábor Kör jegyző-titkári tisztét is ellátja. Első nyomtatott írása az önképzőkör 1909-es jubileumi Emlékkönyvében jelent meg *Ami nem siet, soha nem késik* című egyszerű, áttetsző szerelmi történet, melyet tizenhat éves korában írt.

A nagygimnazista Sipos Domokost Vita Zsigmond így mutatja be: „Az utolsó volt abból a diáknemzedékből, amely még petróleumlámpa mellett tanult az internátusban, és a kollégiumi diákélet minden romantikus szépségét végigélte. A tornakertben játszott, és kiszökött a temető felé, szabadon mászkált az Őrhegyen, elkalandozott a Bükkös felé, ismerte a Farkaspatakot, a Herzsát, a Holtmarost, kirándulni járt a kollégiumi erdőbe, a Bethlen-fához vagy a Pilisre és Torockóra. Diákbálokat rendezett és éjjelizenét adott egy-egy kislány ablaka alatt, szerkesztette a diákság lapját, a *Haladjunkot*, önképzőköri előadásokat rendezett, és különböző ünnepélyeken megható szavakkal emlékezett meg a hősökől, a diákság hőseiről, akik életüket adták a szabadságért.”

Egyik osztálytársa, Finta Gerő, a későbbi tehetséges költő így emlékezik barátjára: „Ha nem is volt a legszorgalmasabb, de talán az osztály legélesebb eszű tanulója volt. A dolgokat hamarosan felfogta, szeme világosan látott, a leckék lényegét azonnal befogadta tudásra szomjas lelke. Szépen gördülő folyékonyssággal beszélt, s e tulajdonságok birtokában, világosan emlékszem, hogy a magyar irodalomból, történelemből sokszor dicsérték tanáraink. Talán a reáltantárgyakból gyengébb, úgy értem: jelesnél gyengébb jegyei is voltak. Osztályunkban... ő vezető szerepet játszott. Őszinte lelkű, nyílt tekintetű diák volt... Szegénysége ellenére szeretett csinosan, tisztán, elegánsan öltözködni.”

Egyik iskolatársa, Kovács László, az *Erdélyi Helikon* legendás szerkesztője így egészíti ki a fenti portét: „A kollégium egyik legkiválóbb diákja volt, de kirobbanó életkedve konfliktusokba kergette sokszor az iskolai fegyelemmel. Ember volt.”

Sipos Domokos első szépirodalmi próbálkozásait a már említett *Haladjunk* című kézíratos önképzőköri közlönyben jelentette meg, amelynek 1908 szeptemberétől munkatársa, a következő tanév elejétől már szerkesztője volt. Ezek ugyan valóban zsenye gyermekírások, de már fel-felcsillan bennük az írói tehetség, különösen a feszültségteremtésben és a nyelvi tömörítésben. A *Kemény Zsigmond Önképzőkör*ben szólal meg először Sipos, a publicista is. Ilyen természetű írásokat a helyi lapokban is gyakran publikál. Ezek a szárnypróbálgatások igazolják *Finta Gerő* megállapítását: „...meglátszott rajta, hogy messze néz... hogy elől szeret járni... nem szürkének készülő ember...”

A későbbi író egykori iskolája és iskolavárosa iránti rajongását legszebben a *Boldog idők* című önéletrajzi fogantatású művében fejezi ki. A teljes egészében lekerekített no-

vella vagy torzóban maradt regény Sipos Domokos kollégiumi éveinek utolsó időszakáról tartalmaz érdekes információkat, bevilágít az érettségi előtt álló és a kollégiumtól búcsúzó diák lelkvilágába, de felvillantja a kisváros társadalmi-politikai életének forrongásait az 1910-es képviselőválasztás idején. Hősei valamennyien valóságos személyek, a műben szereplő alakok mindegyike egy-egy kollégiumi diák vagy tanár. A költött nevek mögött ott rejlenek egykori tanárai: Lázár István, Bartha Zsigmond igazgatók, Dóczy Ferenc fizikatanár, Farnos Dezső magyartanár, a híres Petőfi kutató, Székely Ödön és mások. Főhőse, Szentmártoni, az érettségi előtt álló diák maga a szerző, Sipos Domkos. Ezzel a novellával avatják íróvá az enyedi diákot a *Zord Idő* irodalmi pályázatán. Számunkra, enyedik számára különösen kedves és érdekes ez az írás, mert bevilágít az I. világháború előtti „boldog idők” Enyedének egy, sajnos, már végképp visszahozhatatlanul eltűnt világába és az akkori diákélet titkaiba.

A nyolcévi kollégiumi tanulmányok befejezése után Sipos Domokos visszatér szülővárosába, ahol nem fogadták tárt karokkal a „bábaasszony fiá”-t. Ekkor kezdődnek életének igazi megpróbáltatásai, de írói pályája kibontakozásának évei is. Szerény rapidíjas állást kap a Pénzügyigazgatóságon, Budapesten befejezetlen jogi tanulmányokat folytat („...egyetemi tanulmányaimat nem fejeztem be, ellenben négy esztendő alatt az életnek olyan mélységeit és magasságait ismertem meg, hogy azt a nyomorúságot, amit ezért a tanulmányért megfizettem, sohasem fogom sokallni,”), rövid idei katonáskodás után, mivel „...a hősi halálra alkalmatlannak találtattam,” betegsége miatt felmentik. Az 1918-as fordulatot követően bekapcsolódott a szülővárosa új adminisztrációjának munkájába, mivel „Az 'Itt élned ... kell' parancsát magára kötelezőnek vallotta az esküt megtagadók, passzív rezisztenciát hirdető, majd világgá menők ellenében is” — állapítja meg monográfusa.

1919. június 7-én feleségül veszi Komáromi Graciánát, egy helybeli textilkereskedő leányát. E házasságból születik egyetlen fia, Domokos. Életéből még mindössze pár év van hátra, sietnie kell, intenzíven kell élnie az életet. E nyolc év alatt bontakozik ki változatos irodalmi munkássága: cikkek a helyi lapban, a *Kis-Küküllőben* (melynek egy ideig főszerkesztője), a *Napkeletben*, a *Keleti Újságban*, a *Vasárnapban*, *Vasárnapi Újságban*, az *Ellenzékben*. Ott találjuk a *Zord Idő* Kiadóvállalat tagjai közt, a Kaláka Lapkiadó és Betéti Társaságban, a Kemény Zsigmond Társaságban. Verssel, novellával jelentkezik a marosvásárhelyi *Zord Idő* második pályázatára, ahol két művével díjat nyer (*Templomrablók*, *Boldog idők*). E novellái egyszerre ismertté teszik nevét irodalmi berkekben is. Benedek Elek „megérezte benne az író”. Mint az Erzsébet Könyvnyomda ügyvezető igazgatója szép és értékes könyvek kiadásánál bábáskodik (Petőfi összes költeménye, Benedek Elek: Petőfi Sándor élete, Áprily Lajos: Esti párbeszéd.) Egyre súlyosbodó betegsége miatt azonban nem vehet részt az Erdélyi Helikon első marosvécsi találkozásán, amelynek meghívottja volt.

1922. október 6. és 9-e között ő is részt vesz a nagyenyedi Bethlen Kollégium 300. évfordulójának rendezvényein. Az ebből az alkalomból szervezett irodalmi matinén olvassa fel az erre az alkalomra írt *Ó, vén kollégium* című, prózába oltott lírai vallomását egykori iskolájáról: „Tudom: Te megint adsz nekem. Adni fogsz,

ahogy adsz háromszáz éve mindenkinek: férfiaságot az ifjúságban s ifjúságot öregségében... Ó, öreg kollégium, elmegyek hozzád az ifjúságomért!”

1922 decemberében jelentette meg saját költségén első s életében kiadott egyetlen kötetét, az *Istenem, hol vagy?* címűt, melyet elismeréssel fogadott az irodalmi közvélemény.

1923-ban a kolozsvári *Ellenzék* irodalmi pályázatára küldi be Sipos a *Vajúdó idők küszöbén* című, a Budai Nagy Antal vezette parasztfelkelés történetéről írott novelláját, amelyet eredetileg regénynek szánt. Ez a remek történelmi novella hívta fel Kós Károly figyelmét a témában rejlő írói lehetőségre, ennek hatására írja meg később a *Budai Nagy Antal históriája* című regényét.

Jóllehet Sipos Domokos költői hagyatéka mennyiségi szempontból nem nagy, de annál súlyosabb lírai mondanivaló hordozója. Első tizenkét verse 1924 áprilisa és 1925 áprilisa közt hazai lapokban látott napvilágot, majd összes versei kötetben 1927 végén, halála után jelentek meg *Vágtat a halál* címen Kolozsvárt az *Erdélyi Szépmíves Céh* kiadásában Szentimrei Jenő előszavával.

„Mikor már arcán érzi a halál szelét, mikor a keze már gyöngé arra is, hogy a novella megírásához szükséges pár órán át egyfolytában vezesse a tollat, megszólal Sipos, a lírikus... És megszólal az új magyar költészet legtisztább zenéjű, áttetszően finom szövetű, s a halál közelében felzokogó töredelemnek a kifejezés határáig leegyszerűsített halál-lírája” — írja Szentimrei Jenő.

Sipos Domokos, a szegénység írója, akárcsak József Attila, szegényen élt és szegényen halt meg. Életének utolsó néhány évét az egyre jobban elhatalmasodó tüdőbaj teszi elviselhetetlenné. Háromhavi haláltusa után, nyolcvanöt évvel ezelőtt, 1927. december 22-én halt meg, feleségét és egyetlen gyermekét nagy nyomorban hagyva. Kívánságára a dicsőszentmártoni szegények temetőjében hantolták el. Költői üzenete *A bárányka* című versének két utolsó sora, sírfelirata: „Ne engedelmeskedjete / Csak a szeretetnek, csak a szeretetnek, csak a szeretetnek!”

Halála után barátai gyűjtést indítottak özvegye és fia megsegítésére. Benedek Elek „fiaival” felolvasó körutat szervez Edélyben és Magyarországon, amelynek bevételeit ugyancsak erre a célra ajánlotta fel.

Nagy Pál irodalomtörténész találóan állapítja meg: „Enyed a felejthetetlen ifjúság boldog szigeteként maradt meg emlékezetében.”

Irodalom

Szentimrei Jenő: Sipos Domokos kettétört élete. Marosvásárhely, 1958.

Sipos Domokos: Vajúdó idők küszöbén. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

Kovács István: Sipos Domokos monográfia. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1990.

Gaal György: Sipos Domokos novelláinak élményrétegei. NyIrK, 1989/2.

Sipos Domokos: Pillanatfelvételek. Novellák, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1991.

Bertha Zoltán

„Hogy fennmaradjon most és mindörökké”

(*Sors, identitás, megmaradás*)

Páskándi Géza egyik Árpád-házi királydrámájában Szent László így fohászkodik az Istenhez: „Atyám, míg néped egy is van e földön... míg néped van... magyar is legyen”.

Egy esszéjében Kányádi Sándor szintén leszögezi: „A nemzet célja tehát az lehet, hogy az Isten csak számára kiválasztott nyelvét az emberiség legvégső határáig továbbvigye, gyarapítsa mindannyiánk örömére, és tegyük hozzá, Isten nagyobb dicsőségére.”

Sütő András gyakran hangoztatott sorsparancsolata, a Bethlen Gábor-i intellemmel tanító erkölcsi maximája: „úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk”.

Szócs Géza szerint: „A nyelvek sokféleségében Isten az egyetlen és egyszeri világot többszörözte (...) Világisten a nyelvekben megsokszorozta önmaga tükröképeit. E tükrök mindegyike a világ más-más arcát ragadja meg — *hiszen minden nyelv külön látomás a világról*. (...) Ezért mondhatjuk, hogy bármely nyelv halálával egy lehetséges világ pusztul el — s hogy bármely nyelv megsemmisítése egyenlő Isten arculcsapásával. És ezért igaz az, hogy míg a történelmi értelemben vett hazák pusztulása pótolhatatlan kulturális veszteségnek számít, addig a nyelvi hazák halála metafizikai tragédia lehet az egész emberi civilizáció számára.”

Antológiába lehetne gyűjteni csak a mai, a kortárs magyar irodalom jelesein is az aggodalmas gondolatait és tézis-megfogalmazásait a nemzeti megmaradás szükségképpeniségéről, egyszersmind fájdalmas veszélyeztetettségéről. Ami figyelmeztető szellemi útmutatás, szállóigévé nemesedett szózatos kiáltás vagy keserű igazságkijelentés Balassitól, Zrínyitől, Csokonaitól, Kölcseytől, Vörösmartytól Petőfin, Aranyon Adyig és tovább ível, végig a huszadik századon, az ma is, most is égetően aktuális, felrázó és megvilágosító. Tovább gyűrűzik és visszhangzik Ady aforisztikus szentenciájának üzenete, amit Czine Mihály is annyiszor idézett: „a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára” (s amellyel József Attila intése is tökéletesen egybevág: „Az emberiségnek éppen magyar mivoltunkkal tartozunk” — de a Babitsé is: „Magyar vagyok: lelkem, érzésem örökséget kapott, melyet nem dobok el: a világot nem szegényíteni kell, hanem gazdagítani. Hogy szolgálhatom az emberiséget, ha meg nem őrök magamban minden színt, minden kincset, ami az emberiséget gazdagíthatja? A magyarság színét, a magyarság kincsét!”). Vagy az, amit például az 1943-as Szárszói Találkozó záróelőadásában Veres Péter így fogalmazott meg: „Azt kell tennünk, amit minden életrevaló nép tett a történelem folyamán: *alkalmazkodni, hogy megma-*

radbassunk.” Mert — s most a fogyatkozó magyarság sorsán agggódó Illyés Gyuláról és a „legnagyobb magyarról” megemlékező Babitsot rímeltetve ismét az eddigiekkel: „azt mondhatnám, amit Illyés: bármely nemzet kiveszése ilyen tragikus görccsel markolná szívemet. S azt, amit Széchenyi: mindig méltó feladat egy nemzetet megmenteni az emberiségnek. Egy színt a csokornak, egy hangot a koncertnek”.

S hogy mi hívja elő újra és újra ezeket a szakadatlan nyomatékkal ismételt és újracsiszolt, újraárnyalt önbiztató és önerősítő állításokat, sorsösszegző létaxiómákat? Nyilván a magyarság helyzetének alapvető változatlansága, a felkavaró egzisztenciális öskérdés legyűrhetetlen jelenvalósága: a lét és nemlét közötti sorsharc végzettszerű folytonossága. A pusztulásveszedelem nyomasztó állandósága és fokozódása. Mégpedig az éppen aktuális társadalmi rendszerektől függetlenül. Mert, ahogyan Németh László '43-as második szárszói beszédében megállapította: „Egy rendszer önmagában nem válthat meg egy népet; minden attól függ: kik, milyen módon, milyen ösztönökkel alkalmazzák.” És valóban, a háború végén még csak megjósolt, utána pedig létező valósággá vált szocializmus — vagyis szovjet típusú kommunista diktatúra — a magyar társadalom végzetes kismimizését hajtotta végre, amint azt Németh László látnoki módot előre jelezte. Később, a legújabb rendszerváltozásnak nevezett 1989-90-es neoliberális fordulat pedig a nemzetközi tőkehatalmi pénzolgarchiák uralmát és érdekegemóniáját érvényesítette a tulajdonképpen vagyoni kifosztásra ítélt nép létérdekeivel szemben.

A magyarság demográfiai zsugorodása, kárpát-medencei térvesztése: elsődleges és kétségbekonhatatlan tény. Az etnikai hanyatlás alapvető tünetei napról napra követhetők nyomon egyrészt a határokon túli területeken, másrészt határon belüli vidékeken. Apró falvak elnéptelenedésétől az előregedés, az átlagéletkor-süllyedés és a születéscsökkenés (azaz általában a népességfogyás) jelenségein át a katasztrofális betegségarányok és népegészségügyi nyomor-állapotok bekövetkezéséig a nemzethalál réme valóságos élettani értelmében is fenyegetővé vált. A kisebbségi sorban a szórványok és a peremvidékek rohamos anyanyelvi lemorzsolódása, hagyományos magyar nyelvterületek „elcsángósodása”, az elvándorlás és a szétszóródás, vagyis a nyelvvesztés, a nyelvhalál baljóslatúsága: szintén mindennapos nyers realitás; „nyelvében már nem él, csak pusztul a nemzet” (Sütő András). A nemzetegység érzelmi megalapozottságának a hiánya, a szellemi leépülés, az erkölcsi és lelki romlás, az irdatlan társadalmi méreteket öltő öntudatvesztés pedig 2004. december 5. „Fekete Advent”-jében, az ön- és testvérmegtagadó viselkedés törvényesítésében, legitimizációs kísérletében mutatkozott meg diabolikus gyalázatossággal. A morális és pszichikai lumpenesedés, a páriatömeggé, pusztá fogyasztói „plaza-zombi”-masszává züllés irama eddig elképzelhetetlen sebességre váltott, a kulturális nemzeteszmetől, az „emelkedő nemzet” Németh László-i és '56-os eszményeitől való távolodás ugyancsak természetes napi valósággá fajult. Holott Makkai Sándor is már régen figyelmeztetett az összetartozás megtartó feltételére: „Nem nyugodhatunk abba bele soha, hogy az összetört nagy tükör üvegcserepei más napot sugározzanak vissza s hogy a nem-

zet Géniuszának arcát akármelyik is torzképben tükrözze. Minden nehézség dacára, *innen és túl*, azon kell fáradozzunk, hogy szellemi egységünk épen maradjon s ha új vonások tűnnek fel benne, az ne idegenséget és elszakadást, hanem gazdagodást jelentsen mindenik rész számára.”

A drámai sorshelyzet súlyosságának megítélésében a leghelyesebb azokra hagyatkozunk, akiknek az igazát a gondolati érzékenység, a kollektív önismereti mélység, a legtágasabb szemléleti horizont, a látomásos távlat és a morális tisztaság szavatolja: író, művész, bölcselelő, gondolkodó szellemóriásainkra és őket követő társaikra. Az ilyen útmutató szellemek szavát pedig érték és minőség, lélek és idő egyaránt hitelesíti. A felismertető és beláttató erő: hogy ha (Adyval szólva) a „Templomot” (a magyar önazonosság és összetartozás, az erkölcsi, spirituális, nyelvi-kulturális nemzetegység szentségét) nem építjük föl: „népét Hadúr is szétszórja”, menthetetlenül. Németh László („Tetveinktől ellepetten, elgyengülve várjuk, hogy mit kezd velünk a más népek sorsa. Valamelyik nagy nép gyarmatbirtokába olvadunk be? Szomszédaink darabolnak fel, hogy egységüket védjék? Vagy egy internacionalista néptestvérségnek leszünk osztjájai? Mindegy. »Korszakok tűzduhe nem edzett, s fölolvast a világ kohója, s elveszünk, mert elvesztettük magunkat.«” — *Debreceni káté*), Illyés („Vagy fölépítjük mi is azt a Templomot, / vagy népét Hadúr is szétszórja” — *Üdvösség vagy halál*) és a többiek lét—nemlét vagytagos képleteibe foglalt (és olyannyiszor Adyt citáló) mondatai mind-mind örökérvényű időszerűséggel eszméltetnek, miközben reményre és mégis-hitre buzdítanak. Kányádi szerint ez a voltaképpen már felépült templom nem más, mint maga a magyar költészet; Farkas Árpád viszont inkább csak reménykedik e pillanatnyilag még nem létező szellemi kegyhely valahai felboltozódásában. Baka István pedig úgy látja, hogy „a templom áll habár a nemzet omlik / s a nyelv akasztott kéklő nyelve romlik / rothad hiába éles mint a tűr”. A helyzet tragikumában az általános létromlás és tudatzavar, az „amentia” összevegyül, összetorlódik a pusztító szándékokkal és érdekekkel: „Ez a szerencsétlen nép máig sem ébredt rá, hogy ki akarják irtani. A valamikori nagyhatalom fél évezred óta morzsolódik, Trianon már nyilvánvaló átgondolt kísérlet volt az elvéreztetésére” (írta a 2004-es öngyilkos népszavazás utáni keserűségében Fekete Gyula).

Mindezzel szemben a megmaradásakarat érvényesítésének a stratégiája a magyarság régi és mai legjobbjainak a tanítása szerint döntően a keresztény gyökerű kulturális, szellemi, erkölcsi nemzetfogalomra és nemzetszervezési eszmékre építhető. Továbbra is világos irány- és értékjelző mindaz az etikai alapvetés, amely a sorsvállalás feltétlenségében ragadja meg ethnosz és ethosz, emberség és magyarság összeforradásának hit- és minőségelvű szükségyszerűségeit. „Ember az embertelenségben, / Magyar az űzött magyarságban” (Ady Endre); „Hát igenis lenni, lenni: elsősorban embernek és emberiesnek lenni, jó európainak lenni és jó magyarnak lenni” (Kosztolányi Dezső); „Nekem nem magyar, aki élvez, aki kizsákmányol, aki élősködik. Nekem az magyar, aki dolgozik (...) Nekem magyar: az élet nyolc millió verejtékes, szomorú gladiátora” (Szabó Dezső); „adj emberséget az embernek. / Adj magyarságot a magyarnak” (Jó-

zsef Attila); „Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak: *igazabbá lenni*” (Reményik Sándor); aki „amíg embernek hitvány, magyarnak nem alkalmas” (Tamási Áron); „A mi igazságunk: a mi erőnk” (Kós Károly); „A mi európai feladatunk: embernek lenni — magyarul” (Makkai Sándor); „mindig magunkért, soha mások ellen” (Dsida Jenő); „Mennél mélyebben vagyok magyar, annál igazabban vagyok ember” (Németh László); „a magyarság az én szememben, de a múlt magyarjai szemében is: a nemes gondolkodás és a nemes magatartás” (Veres Péter); „A magyar az, akinek jellemzésére azt mondhatjuk el, amit a tökéletes emberről gondolunk”; „Jó magyar az, aki emberi, jó tagja a magyar közösségnek” (Illyés Gyula); „Mennél jobban sikerül embernek lennem, annál igazabb, tisztább és termékenyebb lesz magyarságom is (...) egységes a magyarság akkor, ha minden magyar emberebbé lenni igyekszik, hogy ezáltal magyarabbá váljon” (Wass Albert); „EMBERNEK MAGYART, / MAGYARNAK EMBERIT!” (Utassy József). Ilyesképpen szólnak ezerféle patetikus és humoros, gnomikus és magyarázó, költői és filozofikus hangnemből az értelmezés racionális veretű summázatai. Mert valóban — Babits Mihály szavaival — „Mit ér az ember, ha magyar? — kérdezte Ady Endre. De nem ő először, s nem ő utoljára. Azt mondhatnám: az egész magyar történelem ezt kérdezi.” (Benne az a Széchenyi, akinek élete „oly ellenállhatatlanul veti föl a ’magyarság és emberség viszonyának problémáját.’”) De — látjuk — a közösségi kultúrának és történelmi tradícióknak, a nemzeti identitásnak és humanitásnak mint a közös ihlet, vállalkozás, teljesítmény összességének a folytonosan elsajátítható és elsajátítandó minősége: a magatartás, az erőfeszítés, az elszánás nem pusztán racionális, hanem gyakran szinte hőiesen átszellemített, szakrálisan spiritualizált vagy misztériumszerűségében felfogott erkölcsiségét is megköveteli. A ragaszkodás így: illúziótlan számvetés — a körülményekkel is szembeszegülő dac. Németh László például úgy érezte, hogy az ellenerők nyomása alatt annyi könnyebbége volt, amennyit ő maga a népéhez kötő hűségén lazított. A szembeszállások, a forradalmak is tehát a morális hűség és igazságvágy védekező fellobanásai voltak mindig; lelki forradalom vagy az arra való készenlét fényes megnyilatkozásai. Ahogy Babits Mihály is kifejtette a történelmi magyar jellemről: a magyarság minden lázadása, nemzeti küzdelme sérelmi politika és „gravaminális” ellenállás, tulajdonképpen csak morális védekezés volt; a magyar mindig jogért és elvért lázadott, szabadságán is jogait értette.

A megmaradásküzdelemben a lét- és hitküzdelem tehát egybeesik és egymást erősíti. Az önazonosság létmegtartó harca a hit megőrzésével szakralizálódhat, a hitvallás moralitása pedig valóságos történelmi energiává lényegülhet.

S a magyar történelmi létet évszázadokon keresztül megrendítően kifejező sorsirodalom borzongató jelentésmélységekkel és esztétikai teljesértékűséggel határozta meg a történelmi magyar sorslátást, a kollektív-nemzeti önértelmezés irányait és igazságait, s rázta fel az annyiszor tragikus létharcai, életküzdelmei között is a mindenkori megmaradásáért esengő-hadakozó magyarság lelkiismeretét. A nemzeti közösség legmélyebb-legautentikusabb fájdalmai, vágyai, felismerései, szándékai fakadnak fel ezekben a művekben, s a lehető legváltozatosabb re-

gisztereken hangzanak fel: a keresztény vallási hagyomány transzcendentális őselményeivel töltekező hitvalló imádság, himnusz, óda, segélykérő könyörgés, lamentáció, a tágabb és szorosabb értelemben vett zsoltáros ének, vagy az archaikus-mitologikus folklórtradíciókban is gyökerező sirató, fohász, ballada, liturgikus népének, bűnvalló konfesszió és a többi műforma poétikai-esztétikai gazdagságában. Az önazonosság — a szakrális beszédmód ezernyi árnyalatában, identitás és vallás lényegi funkcionális egységében, összefonódásában. Katartikusan példázva egyúttal azt a törvényszerűséget is, amelyet a kollektív kulturális emlékezet társadalomtörténeti fenomenológiájáról értekező Jan Assmann így fogalmaz meg: „Bizonyos persze, hogy az etnikai identitás folytonossá tételének kiemelkedően a leghatékonyabb eszköze a vallás. A szokatlanul tartós fennmaradás (...) esetei — a szamaritanusoktól a baszkokig — egytől-egyig ugyanazt a képet mutatják: az etnikai identitás egy sajátos vallási beállítottsággal fonódik össze”.

A magyarság élete és kultúrája a lehető legmélyebben, legszorosabban fonódott össze a kereszténységgel; az archaikus gyökerű és ősi hitformákat, világképi elemeket is megőrző keresztény szellemiséggel. („Kereszténynek lenni és magyarnak lenni csaknem ezer éven át teljesen egyet jelentett” /Szerb Antal/.) A magyarság egzisztenciálisan és kulturálisan is eltérhetetlenül azonosult a kereszténységgel. Nemcsak úgy, hogy legalább évezrede éli a keresztény hitet, éli természetes vallási kultúrájaként, hanem — amire szerencsésebb sorsú népek soha nem kényszerültek — hogy drámai, hatalmas vérveszteséges történelmi harcok során folyvást meg is kellett védenie, s meg is védte azt. Amikor a hitét védelmezve hadakozott, egyúttal létét és identitását is védte; s amikor etnikai, nemzeti megmaradásáért küzdött, azzal a keresztény értékrendet is oltalmazta, óvta, őrizte. A sorsküzdelemben a hitküzdelem egyben mindig létküzdelem is volt — és fordítva. Az azonosságában hordozott kereszténység megőrzésével identitásának alapjait is megtartotta a magyarság; létének megtartásával pedig gyökeresen megélt hitét is fenn tudta tartani. Az identitásküzdelem, az identitásmentő igyekezet így eredendően szakrális jellegűnek bizonyult. Ezért itatódhatott és itatódott át olyannyira erőteljesen a magyar irodalom a folytonosan érvényesülő szakrális-biblikus vonatkoztatásrendszerrel. A magyar sors gyakran a krisztusival látszódtott egybeesni, illetve az ahhoz való hasonlatosságában ábrázolódtott. Az „imitatio Christi” vagy az „athleta Christi” gondolatától a „Húsvétalan a magyarság” tragikus panaszán át a „Népek Krisztusa, Magyarország” katartikus felismeréséig, régi, törökdúlásos századoktól 1956-ig, Zrínyitől Adyig és Máraiig folytonosan megnyilvánult az érzelmi, értelmi, erkölcsi hozzákötődés a krisztusi üzenethez. A fájdalom a passióhoz, a szenvedéstörténethez, a remény a feltámadás, a megváltás üdvtörténetéhez kapcsolódott: a krisztológiai sorszamosításban, sorspárhuzamosításban a magyar közösség és képviselője — a magyar lélek megszólaltatója, a magyar írástudó — a saját élményét vetítette ki. A krisztusságélményt mintegy a saját tapasztalataként érezte át. S a válságos idők szűnhetetlenségében az isteni üdvterv valóban az utolsó, egyetlen valóságos kapaszkodóként szolgált.

Az életelvű megmaradás természetesen a létezés és a kultúra, a hit folytonosságát egyszerre jelenti — ezért kategoriálisan értékelvű. Egy nemzet a hitét pedig

csak nemzeti mivoltában való megmaradásával tudja gyakorolni. A nemzet a hitet, a hit a nemzetet tarthatja meg. Minden népnek, nyelvnek, kultúrának így transzcendentálisan igazolható, eredendő és elidegeníthetetlen metafizikai státusa van. Bármely nép elpusztítása metafizikai merénylet — botrány és gyalázat; nyilvánvalóan több, mint egyszerű, pusztá fizikai bűntény. S a transzcendens távlatú nemzetlét pedig a lelki, erkölcsi, spirituális, kulturális-szellemi nemzetfogalom eszmei konstrukcióiban is hitelesen fejeződhetett ki oly sokaknál — a huszadik században is lényegében minden klasszikusunknál.

Azonban válságos időkben a tisztán szellemi premisszákon és konklúziókon nyugvó nemzeteszme kizárólagos erkölcsi idealizmusa is kétségessé, problematikusává válhat. A végső kiszolgáltatottsággal szembeni sorsigazító önvédelem természetes cselekvésmódozataiban a keresztény-etikai szempont primátusa (vagy akár a nemzeti klasszicista moralizmus Berzsenyi-féle igazságának a feltétlensége / „Mi az hát, ami a magyart emelheti? / Valóban nem más, mint az ész s erkölcs” — *Kazinczy Ferenc*hez/) helyébe az ontológiai szempont abszolút létérdekűsége léphet: a létezés elsődleges, vitális alapértékeinek a megóvása. „Vallom, hogy minden fegyver jogtalan, / a szelíd Isten könnyezett s úgy tanította ezt, / ám annak a kezében, kit fegyver szorongat, / a fegyver megdicsőül és ragyogni kezd. / Ezért nem is hányódom már magamban, / vallom, hogy igazam nincs / és mégis igazam van” — hangzik a huszadik század nagy *Szózat*- vagy *Himnusz*-variációjának is tekinthető Dsida-zsoltárból, a *Psalmus Hungaricus*ból a kettős igazság (e sajátos „veritas duplex”), amelynek a feltétlen ellenállást és életmentést hirdető része (a poétikus és retorikus formából sem kiiktatható-kitagadható értelme) sem idegen egyáltalán a magyar sorsirodalomtól és sorsgondolkodástól, Zrínyitől („Fegyvert s vitézt éneklek”) Petőfiig („Fényesebb a láncnál a kard”), vagy Széchenyitől (aki arról elmélkedik, hogy olyan kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni) Adyig (aki pedig *Vallomás a patriotizmusról* című cikkében nyilvánítja ki határozottan, hogy végső veszedelemkor a nemzet hibáit félretolná „egy kicsit feledni”, mert „egy fenyegetett fajtát” „bármi áron meg kell védeni”). De idézhetjük a jeles debreceni poéta, Kiss Tamás szíven ütő mívés sorait is: „Látlak honom, te hontalan, / te gyermekednek mostoha, / ki jót adtál mindenkinek, csak a magyarnak nem, soha. / Kiért ám mégis élni kell, / irántad szívet szítani... / Adj fegyvert kezembe s mondd meg, / miként kell meghódítani” (*Kunsági elégia*). Kétségbeesett zsoltáros jeremiádjában Dsida Jenő is az elpusztulás katasztrófájának elhárítása érdekében, az etikai megfontolások fölé emelkedő pusztá létfolytonosság elsőbbsége mellett hirdeti problematikus, de a helyzetet tekintve meggyőző (és filológiailag tehát Széchenyitől eredő) érvét: „ha bűnös is, magyar / s ha tolvaj is, magyar / s ha gyilkos is, magyar, / itt nincsen alku, nincsen semmi 'de'.” — Mármost eldönthető-e az eldönthetetlen? Lehet-e ezek után tisztán racionális erkölcsi vagy lételméleti igazságot tenni? Maga a probléma azért keletkezett, mert egy nép sorsa problematikusává vált. Így azután a probléma érzékelésével és hordozásával együtt kereshetjük a célravezető utakat lét és morál önértékeinek

az egyeztetéséhez és együttes megtartásához. — Annyi bizonyos, hogy a lét- és érték-elvű lelki forradalmiság vagy az arra való készenlét abban az értelemben is igazolható, ahogyan Ortega jellemzi és definiálja — tűrhetetlen szokások megváltoztatását célzó szellemi állapotként — a forradalmat, amelynek egyébként semmiféle szükségszerű köze nincs a véres erőszakhoz. A magyar forradalmak hagyományosan amúgy is mindig kényszerű önvédelemből, tovább már nem halogatható ellenállásból, szembeszegülésből, a végső kiszolgáltatottság megvilágosodásából — vagyis végső kilátástalanság-érzetből és elkeseredésből —, az elviselhetetlen gazságoknak megálljt parancsoló indulatból fakadtak. „Mert hogyan is kezdődtek a mi forradalmaink? Úgy, ahogy a remek színpadi művek: a sorstól kikényszerített cselekvés mindig igazolhatta magát a tűrhetetlen sorssal, s föladatot a szereplőknek az erkölcsi érzék adott, nem a történelmi” — mondja Csoóri Sándor is.

A megmaradás záloga a helytállás; mindig és mindenütt. Általános érvényű, vagyis jelképes és egyetemes szellemiségében értendő Sütő András költői szépségű és igazságú tézise is mint Erdély „tizenegyedik parancsolata”: „itt maradni kell akkor is, hogyha nem lehet”. „Nem lehet így élni” — „csak így lehet élni”; „és élni kell” — hallhatjuk Kányádi Sándor abszurd drámájából (*Kétszemélyes tragédia*) a kétségbeesett kifakadásokat. A visszhangzó Makkai Sándor-i „nem lehet” és a Reményik Sándor-i „ahogy lehet”, „lehet, mert kell” létparadoxonaival is megbirkózó erkölcsi alaptörvény ez. Rejtélyes, lélek szerinti szülőföldi, nemzeti hűség ez: olyan nem racionális sorsparadoxon, amely egy egyszerű „A nem egyenlő B-vel” formálógika, általában a nyugati típusú gondolkodásmód számára nehezen felfogható és értelmezhető. Vagy lehet maradni, vagy nem. Hogyan lehetséges ez a logikán túli, a talán a kantianus „kell és van” közötti különbségtételt is felülhaladó transzcendentális imperatívusz? Mi ez a látszólag illogikus, megfejtethetlen paradoxon vagy apória? Milyen különös magyar titok és misztérium ez? Szabó Pál már történelmi regényének címében is kiemeli: *Ahogy lehet* — miután Arany János balladisztikus históriás-krónikás énekében (*Török Bálint*) is megszólalt ez az önbiztató ige; és Wass Albert lírai hevületű sorsregényében (*Adjátok vissza a hegyeimet!*) is ez áll (nyilván a reményiki szállóige variációjaként): „hogy valahogyan megmaradjon a család, a magyar élet, a magyar gyermek és a magyar jövő. Ahogy lehet. Érted, fiam? Ahogy majd lehet...” *A kisebbségi élet ajándékairól* értekező László Dezső szerint van „egy emberfajta, amelyiknek millió és millió egyedét valami megfoghatatlan hatalom arra kényszeríti, hogy akkor is magyarnak vallja magát, ha abból kára származik.” Csoóri Sándor megállapításában szintén: „magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni! A kérdés tehát nem faji, ahogyan sokan értelmezni szokták és szeretik, hanem filozófiai és erkölcsi.” Hol van ez a nemzet, az ilyen nemzet? — kérdezik gúnyosan Németh László *Apácjai*-drámájában, s a válasz is elhangzik: „a csillagokban”. S valóban. Ha már máshol nem is: ott mindenképp. Mert minden relatívum abszolútumhoz, minden lokalitás globalitáshoz kötődik szükségszerűen. A nemzet és a minden-ség finom összefüggései semelyik kiiktatásával nem szakíthatók szét; ahogy a

klasszikus író költő, W. B. Yeats kinyilvánította: „az univerzum felé csak kesztyűs kézzel nyúlhatunk ki, s ez a kesztyű a nemzetünk” („One can only reach out to the universe with a gloved hand — that glove is one’s nation”). A jelenkori posztkoloniális kritikai gondolkodás tézisszerűen kapcsolja össze a szétválaszthatatlan dimenziókat. A nemzeti tudat és a nemzeti önazonosság metafizikája a teljes közösségi önmegvalósítást követeli („the metaphysics of nationalism speak of the entry into full self-realization of a unitary subject known as the people”) — mondja Terry Eagleton. Az értelmiségiek, a művészek hitelesen képviselhetik és tanúsíthatják a nemzeti közösség szenvedéseit, s ezzel a történelmi emlékezet ébrentartásának, a kollektív létezés megerősítésének, az egyetemes esztétikai értékek és távlatok megteremtésének a feladatát tölthetik be („for the intellectual the task, I believe, is explicitly to universalize the crisis, to give greater human scope to what a particular race or nation suffered, to associate that experience with the sufferings of others”) — konstatálja Edward W. Said. A lokális és a globális újjászervezése („mutual reorganization of the local and the global”) pedig kölcsönös harmóniához vezethet — írja Stuart Hall. Mint ahogy az egyetemes, világirodalmi modernség végleit is bejáró Páskándi Géza kozmikus megerősítését látja a vicinális vidékeknek, az otthonos kistájaknak, a meghitt tájhazáknak, a bensőséges szülőföldeknek az égben. „Nézd csak a csillagtérképeket! Bika! A földi istállóból felvitték az égbe. A földi istálló egy portán állt, a porta a faluban (...) Felvitték a falut, a vidéket az égre. Kis Kutya, Nagy Kutya! Felvitték a házörzőket is! A vadászebeket! Nagy medve... Az erdőt, a sziklát! Nem tudsz úgy beszélni az égről, hogy közben ne a falut, ne a vidéket emlegetned, ne majort, ne tanyát, ne erdőt és mezőt” — hangzik egyik (Beckettet parafrázáló) abszurd drámájában. S máshol is állítja: „a Mindenséghez, Univerzumhoz, a végtelenhez képest maga a glóbusz is csupán parányi sárprovincia”. Az „egyetemesség és tájiség *egymásban* jelentkeznek”; „az egyetemes gyökerei is anyaföldben, hazaföldben nőnek, és nem a semmiben”; „nem lebegő gyökerek, hisz még azok is csak *helyi* vízben tudnak lebegni, ha élnek”. S így kerekedik ki a ragaszkodó, intim szülőhaza-szeretet szinte szakrális, teológiai-krisztológiai mélységűvé gazdagított himnuszát sugárzó gondolat: „áldassanak a szülőföldek, mert úgy szeretik a nyelvi hazát és úgy szeretik a nemzetek hazáját, a kerek világot, hogy egy-született zseniális fiaikat adják neki és érte”.

Az emberi minőségnek nincs mérete; nincs központja és perifériája — csak mélysége és magassága. Bárhol születik: köt és emel. Köt és emel a bennünk lévő — s a fölöttünk húzódó értékekhez.

Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből

Közzéteszi
RÁDULY JÁNOS

SOROK JÉKELY-LEVELEKRŐL

Szabó Mihály szovátai történelem—magyar szakos tanárral 1962 őszén ismerkedtem meg. Akkor már magyartanár voltam a Maros megyei Kibédén. Közös módszertani körökön, pedagógiai felkészítőkön egyre gyakrabban találkoztunk, jövőbeni feladataink „körvonalazásában” rendszerint egyetértettünk. Az ismeretség fokozatosan barátsággá nemesült, ezt sajátos „sportos” érdeklődésünk tovább erősítette: mindketten horgásztunk.

1973 decemberében Misi barátom örömmel újságolta, hogy október második felében rendkívüli élményben volt része: Szovátán megismerkedett a költő és prózaíró Jékely Zoltánnal, Áprily Lajos fiával, akivel „örök” barátságot kötött. Már leveleznek.

1982-ben elhunyt Jékely Zoltán, 1996-ban pedig Szabó Mihály barátom is „múlttá vált”.

2007 júniusában összetalálkoztam Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával, akire rákérdeztem:

— Ilu néni, jól emlékszem-e? Misi, a férje leveleződött Jékely Zsolival, aki már negyedszázada halott. Éppen Jékely-év van, írni kellene róla. Megvannak-e a Jékely-levelek?

— Igen, megvannak — mondta Ilu (Ilike) néni —, kiválogatom őket a hagyaték-ból, néhányat az unokának, Veress Árpád Péternek adtam, de hozzáférhetőek.

2007. augusztus 2-án Jékely huszonegy levelét már fénymásoltatni tudtam. Időközben fényképek hátára írt Jékely-sorok és néhány dedikált kötet is előbukkant, így megkezdhettem a „formás” anyag közlését:

Jékely Zoltán hat levele. Múzsza (Népújság-melléklet), 800. szám. 2007. augusztus 18. 3–4.

Jékely Zoltán két levele. Múzsza (Népújság-melléklet), 810. szám. 2007. október 27. 6.

Jékely Zoltán hét levele Szovátára. Hazanéző, XVIII. évf. 2. szám. 2007. 20–22.

Jékely Zoltán négy levele. Múzsza (Népújság-melléklet), 830. szám. 2008. április 5. 3.

Munka közben világossá vált: érdemes volna a levelekből kis, forrásértékű könyvet is összeállítani. Erről a szándékomról interjúban adtam először hírt, a

kérdező Székely Ferenc néprajzkutató volt. Így fogalmaztam: a Jékely-anyagból „...könyv áll majd össze. Nagyjából meg is szerkesztettem a kéziratot, sőt, már a sajtóban is publikáltam a levelekből. Roppant izgalmas, mert kiadatlan, eddig ismeretlen levelekről van szó. Megjelentetésüket aktuálissá az tette, hogy Jékely Zoltán post mortem megkapta a Magyar Művészetért díjat” (Hargita Népe, XIX. évf., 257. szám. 2007. november 2. 5.).

A levelek tartalmi „megnyilatkozásairól” magunk most mindössze néhány vonatkozásra utalunk.

Mit jelentett Jékely számára a szovátai „kiruccanás”? Mit jelentett Szabó Mihály barátsága? Már a legelső levélben így összegezett:

„Sóvidéki, általában Erdélyi élményeim még elevenen zsibonganak bennem, s minden éjszaka odaálmodom magam (...) Erdély zenéje az a nóta, melyet horgászat közben Tőled tanultam, s egyre tisztábban cseng a fülemben, a hangodon:

Szovátai zöld erdőben születtem —

Ezt is, valamint a jóízű történeteket, általában: barátságunkat hálásan köszönöm!”

Jékely, nyilván, Parajdot is fölkereste, édesapja, Áprily Lajos költő gyermekkorának színhelyeit. Elbeszélgetett Bene László tiszteletes úrral, „...aki apámról olyan szépen beszélt nekem, mintha egy fejezetet olvasott volna a Bibliából!...” Bene halálakor ezeket a fájdalmas sorokat vetette papírra: „...Nyugodjék csendesen ott a parajdi dombon, s a lelke pásztorolja onnan is a népet, mint igazi őrlélek” (5. levél).

Persze, a levelek zömében vissza-visszatérő téma a halászat. Tréfásan írja a látási zavarokkal küzdő Miska barátjának:

„Hogy viselkedik a szemed?

Látod-e még a pizstráng 17-ik pettyét a farka alatt, másfél méteres víz mélyén? Hm?? Ezt szívből kívánjuk neked, 100 esztendőig!” (6. levél).

Jékely gyakran írt életviteléről:

„Nekem is keserves téli hónapjaim voltak, családi gondokkal, nyersfákkal bőven megrakva; dolgozni alig tudtam, s azt is gyatrán, csikorogva” (19. levél). Aztán — ahogy közelednek az 1980-as évek — egyre sűrűbben szól egészségi állapotáról:

„...Betegség és sok gond, elhanyagolt munka örölt és öröl azóta is!” (20. levél).

„— Én csak két gyomor, ill. nyombélfekéllyel vigasztallak: t. i. lebírtam őket — egyelőre. Egyéb bajaim viszont szaporodnak” (21. levél).

Külön tanulmányt igényelne a levelek megírási módjának taglalása. Sáli Erika megállapítása kívánczik ide, aki a *Babits Mihály levelezése. 1911–1912* című kiadványt (Bp., 2003) gondozta: „Szálkásak, izgatottak a betűk, sietősen futhatott a toll a papíron, mintha versenyezne a gondolatokkal.” A külalaki gondosság tehát — Jékely életének alkonyán — már periférikus szempont.

A Jékely-szövegekben egy-két „kiolvashatatlan” szó, illetőleg „elírás” is akad, ezekre a levelek végi jegyzetekben utalunk. (...)

Ráduly János

Jékely Zoltán — Szabó Mihálynak

Levelek, 1-21.

1

Bp. 1973. nov. 5.

Kedves Misi!

Gyorsan írok, hogy megnyugtassalak: a szemüvegrecepteket jóhelyre vittem, már készülnek is „igazlátóid”, mind a három — ámbátor Veritas una Cca 800 forint lett az áruk összesen, persze nem valami luxus-keretekkel, hanem kb. olyanokkal, amilyent rajtad is láttam, s amilyen az enyém volt. Kb. 18-án készen lesznek, s talán Kabay Bélával, aki atájt utazik ide, s vissza, leküldhetem — azaz felküldhetem, utóvégre 600 méterrel magasabban feksztök, mint én itt Bpsten.

(Arra az esetre, ha Kabay nem találna meglátogatni, jó volna valakit alkalomadtán Neked küldened nov. 20. — után, a szemüvegekért...)

Sóvidéki, általában Erdélyi élményeim még elevenen zsibonganak bennem, s minden éjszaka odaálmodom magam. Mindezeknek (?) Erdély zenéje az a nóta, melyet horgászat közben Tőled tanultam, s egyre tisztábban cseng a fülemben, a hangodon: „Szovátai zöld erdőben születtem —”. Ezt is, valamint a jóízű történeteket, általában: barátságunkat hálásan köszönöm!

Kérlek, mondd meg B. Gáboréknak, hogy szerencsésen megérkeztünk, s hogy rövidesen Nekik is írok.

(Neked megígértem volt, hogy mihelyt intézkedem a szemüvegügyben, közlöm az eredményt — tehát sértődés ne essék részükről!!).

Feleségednek kézcsók, s az egész végtelenül lelkes familiádnak sok-sok ölelés, csók, üdvözlét.

Jékely Zoltán

Kézzel írt, két teljes oldalnyi levél.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. Str. Principală 44. *Sovata*. Jud. Mureș (Románia). — Jékely Zoltán. 1023 Bp. II. Frankel u. 23.

„igazlátóid”: szemüvegek.

Kabay Béla: a népi műveltség emlékeinek gyűjtője (Kolozsvár). mindezeknek (?): a zárójeles kérdőjel tőlünk származik, a szó valószínűleg elírás, a *mindenesetre* szó kívánczik ide. „Szovátai zöld erdőben születtem”: dallama, szövege megjelent: *Szovátai zöld erdőben...* Szovátai népdalok. Lejegyezték: Kusztos Piroska és Csörtán Márton, a szovátai líceum tanárai. Népi Alkotások Maros Megyei Háza kiadása, Marosvásárhely 1971. (Hajtogatvány).

B. Gáborék: Biró Gáborék, Jékely rokonai, náluk lakott Szovátán.
familiádnak: családnak.

2

Kedves Misi!

Kabay Béla, sajnos, már 16-án visszautazott Kvár-ra — így a szemüvegeket nem küldhettem vele, mert csak 18-án lettek készen! Tehát, ha lehet, küldjél utasembert értük — vagy várnod kell Karácsonyig, amikor Péterfy L. hazaindul ...

De viszont: a fényképek kitűnőek és mellékelhetők! Habent sua fata photographiae! Vagyis nem lehetetlen, hogy megérkeznek a címetekhez. Sch. Gáborné remekelt, amikor le-lekapott — és akkor is amikor kidolgozta, non propria, a filmeket.

Hát ennyi maradt az emléken kívül, szép, de annál eredménytelenebb expedíciónkból...

Szeretettel és barátsággal ölel

Jékely Z.

Kézzel írt, másfél oldalnyi levél. Nincs keltezve, a borítékon levő postai bélyegző szerint 1973. november 26-án érkezett Szovátrára. Tehát 1973. november 20-a körül íródott.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 22. Jud. Mures. Románia. — Exp. Jékely Zoltán. 1023. Bp. II. Frankel — 23.

Kvárra: Kolozsvárra.

Péterfy L. (P. Laci junior): Péterfy László szobrászművész, Jékely veje.

Sch. Gáborné: Schneider Gáborné fényképész (Bp.).

3

Kedves Misi! Leveledet köszönettel nyugtázom, kitüntető soraidat is! Most csak azért írok, hogy megnyugtassalak: a szemüvegeket Kvárig vitte egy László Margit nevű hölgy, aki ONT-val járt itt, s véletlenül aznap bízhattam rá valaki által, amelyen feltettem címedre a fényképes levelet.

Remélem, azóta kaptál hírt Kvárról, hogy a csomagok megérkeztek. Onnan már könnyebb lesz Szovátrára hozatni őket.

Mindnyájatokat szeretettel ölel

J. Zsoli

(A lap szélére írva) A fényképeket kérlek alkalomadtán add át a „modelleknek”. Köszönöm.

Kézzel írt képeslap, a lapon: Csokonai Vitéz Mihály. Nincs keltezve, a szováti bélyegzőn viszont kivehető: 05 12 73. A levél tehát 1973. november 30. körül íródott. A levelek általában 5–7 nap alatt érkeztek meg Budapestről Szovátrára.

Címzés: D-lui Szabó Mihály tanár úrnak. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș. Románia.

László Margit: valószínűleg kolozsvári lakos lehetett. ONT: romániai utazási iroda (vállalat).

fényképes levelet: utalás fényképek postázására.

„modelleknek”: a fényképeken megörökített személyek.

4

A könyvet hálásan köszönöm! Remélem, az igazlátók beváltak. Péterfy Laciék karácsony után talán elmennek Biró Gáborékhoz, s találkozhattok...

Boldog ünnepeket kedves mindnyájatoknak.

J. Zoltán

Kézzel írt képeslap, a lapon Mészöly Géza (1844–1887): Patak partján. Nincs keltezve, a szovátai bélyegző szerint 1973. december 22-én érkezett a helységbe. Tehát a levél 1973. december 15. körül íródott.

Címzés: D-lui Szabó Mihály prof. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș. Románia.

5

Kedves Miskám!

Hosszú hallgatásomat úgy látom félreértetted. Nagyon szomorú oka van, éspedig szegény jó Bene László halála! Hírét a vőmék hozták elseje körül — s annyira elszomorított, hogy mukkanni sem tudtam. Nehéz, majdnem lehetetlen beletörődni, hogy *egyszer* láttam az életben, s többé sohasem láthatom. Hát így volt megírva? És legyek jó keresztyénül hálás, hogy *legalább egyszer* láthattam?! Ó, jaj, szegény, áldott jó, drága ember, aki apámról olyan szépen beszélt nekem, mintha egy fejezetet olvasott volna a Bibliából!... Nyugodjék csendesen ott a parajdi dombon, s a lelke pásztorolja onnan is a népét, mint igazi *őrlélek* (Így nevezték a *mentort* a múlt század elején).

Kérlek, szíveskedj alkalomadtán tolmácsolni Bene László családtagjainak mélységese részvétemet! —

Ifj. Péterfy László vőmnek és leányomnak sokat meséltem Rólad, mondhatni felajzottam őket a sóvidéki nagy kombinátorral való ismeretségre — ezért (és semmi másért!) sajnálom és sajnálják ők is, hogy ez az ismerkedés ezúttal elmaradt. „De viszont” — mondom szavadjárását utánozva — a tavasszal, ha élünk, alaposan kipótolják ezt a veszteséget! Addig is minden jót kívánunk, szemednek kíméletet, Tiednek sok csókot és ölelést, neked baráti üdvözlétemet küldöm!

J. Zsoli

Kézzel írt levél, nincs keltezve. A borítékon levő bélyegző szerint a levél 1974. január 26-án érkezett Szovátára, tehát 1974. január 20-a körül íródott.

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș (Románia). — Jékely Zoltán 1023 Budapest. Frankel 23.

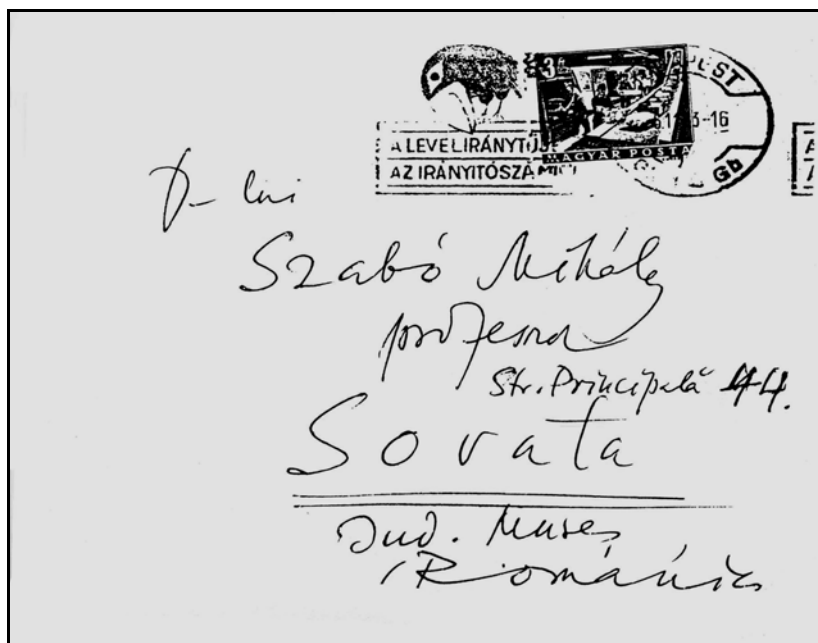
Bene László (1908–1973 karácsonya): parajdi református lelkész, Áprily Lajos egykori barátja.

vőmék: ifj. Péterfy László szobrászművész.

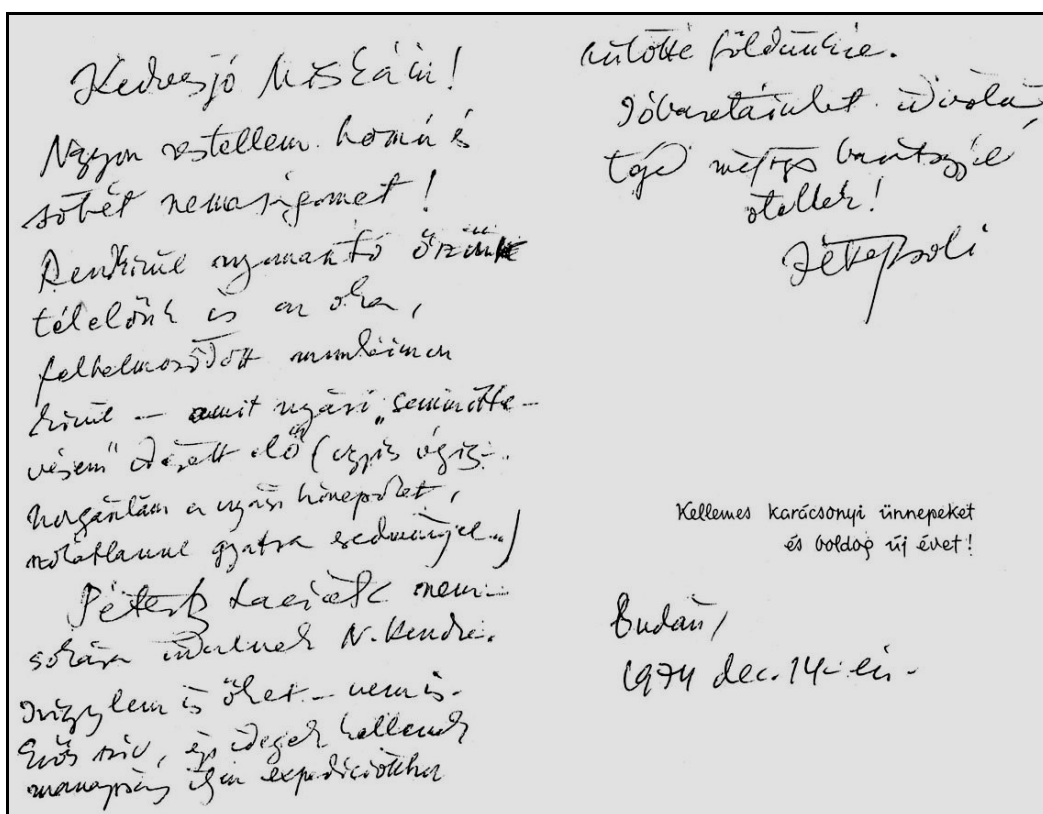
apámról: Áprily Lajos költő, aki Jékely édesapja volt.

múlt század elején: a 19. századról van szó.

kombinátor: kombinációt végző, „találgató, számítgató, hozzávetőleges”. Lásd: Idegen szavak kéziszótára. Szerk. Bakos Ferenc. Bp. 1958.

Jékely Zoltán boríték-címzése

Jékely levele (1974)

6

Bp. 1974. ápr. 1.

Kedves jó Misi!

Csak betegségem miatt nem válaszoltam utolsó leveledre, melyhez fiacskád szombathelyi utazásairól írsz (most gipszben a jobbkezem, ezért firkálok így, mint az éhes cickányok a Küküllő havas jegén...).

Ha sikerült a vállalkozás, *ott van*, és bárminek szükségét látja netán, azonnal értesíts, hogy intézkedjem! Neki mindenképp írd meg, kérlek, hogy számíthat ránk.

Áprilisra tervezett utazásom Hozzatok sajnos álom marad. De Péterfy Laci (ifj) Irénkével (aki holnap érkezik) 15. körül leutazik — vagy fel — szemlélet dolga, ezt a földrajzi fekvés dönti el.

Hogy viselkedik a szemed?

Látod-e még a pisztráng 17-ik pettyét a farka alatt, másfél méteres víz mélyén? Hm??

Ezt szívből kívánjuk neked, 100 esztendőig!

Ölel, a Tiedet is, baráti szeretettel

Jékely Zsoli

(Vajjon mit találtál ki s törtél e jeles napon a kis istenek orra alá?)

Kézzel írt, másfél oldalnyi levél.

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. (Jud. Mureș). (Románia).

szombathelyi utazás: a két Szabó-fiú gyógykezeltetési kísérlete Szombathelyen.

Irénkével: valószínűleg Péterfy László szobrászművész húga.

kis istenek: Ilu néni (Szabó Mihályné) „feloldása” szerint: utalás a rendszer hivatalnokaira.

7

Bp. 1974. jún. 20.

Kedves Misi!

Nagyon szégyellem, hogy ápr.-végi leveledet ily sokáig válaszolatlanul hagytam. Mentő körülményeim számosak, de untatnálak vagy szomorítanálak velük, így jobb, ha pusztán bölcs megértésedre és bocsánatodra apellálok...

Nem hiszem, hogy a nyáron láthatjuk egymást nálatok — erőtlennek érzem magam, jelen körülmények közt, a *hajdani* tájakon való utazgatásra stb. stb.

Rendkívül fájdalmas, hogy ide jutottam — (tunk)!

Viszont: talán, ha igaz a hír, a Kisküküllő az idén nem vadult meg annyira, mint 1970-ban. Remélem, megúsztátok — szárazon.

Borzasztó lehet, hogy a fiacskád gyógykezelése érdekében nem történtek meg a szükséges intézkedések! Nagyon fáj a szívem értetek!

P. Laci (junior) most szombaton (holnapután) indul haza. Küldök vele néhány horgot — műleget azonban nem találtam. (Egyébként is jobb a házilag gyártott, kakastollból stb. való műleget!) Ő biztosan meglátogatja Korondot (Páll Lajos), és

Szovátát (Biró Gáborék) — s akkor elviszi a horgocskákat. Jó fogást! Többszöri rámgondolással (egy szó olvashatatlan).

(A kezem rendben van, csak marjulás volt).

Barátsággal ölel, szeretteidet is

Jékely Zsoli

(Ui) Küldök Kály Ilikéről egy fekete-ruhás képet is. A bátyjának adhatnád, az-
zal a kéréssel, hogy nézze meg, nem maradtak-e *levelek* Ilona hagyatékában, me-
lyek közt esetleg ott bujkálnak az én kamaszkori levélkéim is, 1928/29-ből (Ko-
lozsvár) — ?

Kézzel írt, két teljes oldalnyi levél.

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș. Románia. —
Exp. Jékely Zoltán 1023 Bpest. II. Frankel 23.

a Kisküküllő nem vadult meg: utalás az 1970-es romániai árvízre.

Páll Lajos: Korondon élő költő és festőművész.

Kály Ilikéről: a nagykendi Kály-család tagja, Kály Ilona. Jékely egyik korai szerelme.
Fiatalon hunyt el.

8

Budán, 1974. dec. 14-én.

Kedves jó Miskám!

Nagyon resteltem hosszú és sötét némaságomat!

Rendkívül nyomasztó őszi-téli-őnk is az oka, felhalmozódott munkámon
kívül — amit nyári „semmitevésem” idézett elő (vagyis végighorgásztam a nyári
hónapokat, szokatlanul gyatra eredménnyel...)

Péterfy Laciék nemsokára indulnak N. Kendre. Irigylem is őket — nem is.
Erős szív, ép idegek kellenek manapság ilyen expedíciókhoz szülőtte földünkre.

Jó barátunkat üdvözlöm, téged mélységes barátsággal öllelek!

Jékely Zsoli

Kézzel írt levél, karácsonyi üdvözlő papírján. A nyomtatott szöveg: Kellemes ka-
rácsonyi ünnepeket és boldog új évet!

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș Románia. —
Exp. Jékely Zoltán. 1023 Bp. Frankel 23. (Ungaria)

N. Kendre: Nagykendre (Maros megye).

9

Bp. 75. márc. 25.

Drága jó Miska Barátom!

Nem vagyok háládatlan — csak végtelenül kimerült! Számtalan betegség osto-
molja a családot, az orvosok oly sűrűn látogatnak, mint Ludányt a mennykő. Főleg

gyermekbetegségekről van szó — de engem talán jobban megviselnek, mintha magam volnék beteg — Majd írok és küldök én is fényképet! Ölel

J. Zoltán.

Kézzel írt képeslap, a lapon Nagygyörgy Sándor: Legelésző szarvas.
Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș. Románia.
Ludányt: minden bizonnyal helységnév (Nógrád megye).

10

Bp. 1975. jún. 23.

Drága Misi Barátom!

Szomorúság és restellkedés íratja velem ezt a levelet. Az oka: hogy fiaiddal *nem találkozhattam!* „Sic Fata volunt” — hárítom a Végzetre, hogy vigasztaljam magam — ezzel azonban fiaidat és Téged, kedves Misi, nem tudlak még kiengesztelni.

Amikor a leveledet megkaptam, már hetek óta visegrádi „nyaraló” voltam, s csak 10 naponként járogattam be a városba. Arra már nem volt idő, hogy *sürgőnyt* kérjek Tőletek a fiúk érkezésének *pontos* idejéről, tehát a budai lakásban maradt családtagjaimnak hagytam írásbeli utasítást a fiúk fogadtatására stb. és 12-én kimentem újra Visegrádra. (Egyszer még jártam bent, talán 15-én — de akkor még a cédulám a tükrön volt, tehát a fiúk akkor még nem jártak a lakásban.). *Telefonbívást* reméltem, s ezt reméltek családtagjaim is a fiúktól, hogy ne hiába jöjjenek, vaktában, amikor esetleg senki sincs idehaza.

Ami ez után történt, azt a fiúk már elmondták Neked —, ha még itt vannak szegények valahol M-országban — majd elmondják, ha haza érnek. — Adrienne elmondta kálváriájukat, a kedves ajándékokkal, a negyedik emeletre, 2-szer is hiába! Egyetlen telefonálással megkímélhették volna magukat ettől a fáradságtól. — S azt is elmondta, hogy a szombathelyi vállalkozás nem sikerült. *Ezen a ponton igazán nagy szüksége lehetett volna rám főként a nagyobbik fiadnak, mert erősen megviselhette a csalódás — és ezért gyötör a lelkiismeret* — s teszek magamnak szemrehányásokat: miért nem voltam áldozatosabb és praktikusabb a fiaid fogadtatásának intézésében! (Úgy jártak szegények, mint Dénkóék a Rapsonné vigalmán — a végén hopponmaradás, keserűség...).

Ehhezképest pirulva köszönöm meg Rapsonné pejkójának patkóját (patástul) és a lidérceket hessentő riasztólámpácskát — ma viszem ki Visegrádra. — Az előadásról készült fényképeket eltettem Apám ereklyéi közé — ott a helyük! — Szomorú szívvel és nagy sóhajtással búcsúzom!

J. Zsoli

(A levél szélére írva) u. i. Talán még lesz alkalom a jóvátételre és kárpótlásra — de akkor jobban és akkurátusabban kell összehangolni a dolgot.

U. i. Verskötetet küldök az első utassal!

Kézzel írt, két teljes oldalnyi levél.

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș (Románia). — Exp. Jékely Zoltán. 1023 Bp. Frankel 23.

M-ország: Magyarországon

Adrienne: Jancsó Adrienne színésznő, előadóművésznő.

Dénkóék: utalás Áprily Lajos: *Álom a vár alatt* című elbeszélő költeményére.

verseskötetet küldök: a dedikált kötet nem érkezett meg Szovátára.

11

Bp. 1976. ápr. 9.

Kedves jó Miskám!

Remélem, soraim családdal egyetemben jó egészségben találunk!

Mostanában Apám hagyatékában sokat olvastam Parajdról, s tele a szívem sajnó nosztalgiával, emlékek rajzásával.

Gondolj öreg barátodra, ha a pizstrángos patak kövein bukdácsolsz, mint valami vízirigó!

Ölel J. Zoltán

(a képeslap két szélén) Kellemes ünnepeket mindnyájatoknak!

Kézzel írt képeslap, a lapon Mészöly Géza (1844–1897): Balatoni halásztanya.

Címzés: Szabó Mihály profesor. *Sovata*. Jud. Mureș. Románia.

Parajd: nagyközség Hargita megyében (Románia). 1890–1899 között Áprily Lajos itt töltötte gyermekkorának egy részét.

12

76. máj. 20.

Hálás köszönet az életjelért — mely ha nem is valami örömdetes, tekintve a családban bujkáló s téged emésztő nyavalyákért... Remélem legközelebb gyógyulásokról adhatsz hírt! A leányaimék *talán* Parajdra mennek a nyáron, a fürdőre, egy-két hétre. Még bizonytalan a dolog. Azért írd meg, milyen horgokra stb. kapnának a pizstrángok!... Az Ödön-dedikálta fényképért tolmácsold megillető köszönet(emet), hálámat neki! Barátsággal ölel

J. Zsoli

Kézzel írt képeslap, a lapon Székely Bertalan (1835–1910): Zivatar.

Címzés: Szabó Mihály profesor. Str. Principală 44. *Sovata*. Jud. Mureș.

Ödön: talán Fekete Ödön tanár.

Kedves Módi!

Szorosan írok, hogy megnyugtassalak:

a Reményeg-recepteket jól fele-
vitem, már Jénőnek is „igazolták”,
már a három - ámbára Verites ^(örösen) una.

Cca 800 forint lesz az árak
persze nem valami luxus-kezelé-

kel, hanem kb. Jánókkal,
amíg azt rajta is láttam, s amíg
az enyém volt. Kb. 18-án Jénő

lesz, s talán Kabay Péterrel,
aki azért utasít ide: s orme,
felutódnak - azaz felutódnak,

utólag 600 méterrel nagyobb
felutódnak, mint az itt Jókai.

(Ha Kabay nem találja meglatogathat;

Amre a seke jó volna valószínű
~~seke~~ alkolandóknak Neled Jánóval,

nov. 20. - után, a reményegeket...)

13

Visegrád, 76. jul. 18.

Kedves Miskám!

Jöttötök híre örömmel töltött el! Most csak arra vigyázzunk, nehogy úgy járjak, mint fiaitokkal jártam volt — s ők velem — vagyis hogy hiába keressük egymást e Babilonban. Éppenezért két telefonszámot is felírok, azaz hármát, és pedig:

1. 369–535 (a pesti lakásunké, ahol azonban aug-ban csak véletlenül tartózkodhatik valaki).

2. 461–806 (Péterfy Laciéké, Bartók B. út 64. III. em. Itt Jancsó Adrienne felvilágosításokat adhat).

3. Dunabogdány 712 (az öcséméké nyáron) (J. Endre).

Mihelyt megérkeztek, szíveskedjete e számokon próbálkozni. Ha nem sikerül, ide írom pontos visegrádi címünket is, hogy azonnal, expres értesítsetek: J. Z. (vagy Péterfy Lászlóék:) *Visegrád, Áprily-völgy*.

Mihelyt megtudom, hogy itt vagytok Budán, beutazom, és megpróbállak címeteken megtalálni — s majd kihozni ide benneteket, ha a körülmények megengedik, egy-két napra. Addig is írd meg *Sógornőd* nevét-címét, hogy érdeklődhessenek!

33 fokos hőség tombol s gyújtja meg maholnap a száraz tehénpalacsintát. Tollamból a tinta, fejemből a velő kiapad.

Szeretettel, örömmel várunk!! Adja Isten, hogy sikerüljön a találkozás!

Ölel — családotnak sok-sok üdv.

Jékely Zs.

Kézzel írt, két oldalnyi levél.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. 3295 *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș. Románia. — Exp. Jékely Zoltán. 1033 Bp. Frankel — 23.

e Babilonban: utalás a zsúfolt Budapestre.

J. Endre: Jékely Zoltán testvére.

sógornőd: Tanászi Béláné Kulcsár Erzsébet.

14

Bp. 76. nov. 1.

Kedves jó Miskám!

Most csak röviden írok, mert sok gond, betegség stb. akadályoz a koncentrációban.

1. Hálás köszönet a parajdi-szovátai Áprily-estért, s a küldött fényképekért.

2. Még nem értünk rá megfelelő emléktárgyakat, kiállítani valókat összeszedni. De talán még ez évben...!

3. Az imposztorokkal töltött rövid idő emléke, íme, 3 képecskében maradt fenn! Elküldöm, hálás viszonzásul a küldöttekért. A vén fő imposztor (alias J. Z.) ezúttal lemaradt a fényképekről...

Feleségednek kézcsók, téged s Teidet szeretettel öllelek

J. Zsoli

Melléklet: 3 fénykép

1 Rólatok

2 a gyermekekről

Kézzel írt, mintegy másfél oldalas levél.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. 3295 *Sovata*. Str. Principală 44. Jud. Mureș (Románia). — Jékely Zoltán 1023. Bp. Frankel, 23. (Ungaria).

imposztorokkal: Ilu néni visszaemlékezése szerint Jékely leggyakrabban a gyermekeket, unokákat nevezte imposztoroknak. Különben a szó jelentése: huncut, kópé.

15

Bp. 76. dec. 12.

Kedves jó Miska! Sógorod telef. érdeklődött — Te nyugtasd meg alkalomadtán, hogy minden rendben van — és kérj bocsánatot a nevemben, amiért nem hálálkodtam neki: *nagyon* beteg, és nagyon hajszott voltam abban az időben.

Remélem, jól vagytok! Szívből kívánom, hogy jó egészségben érétek a Karácsonyt s legalább olyan védettségben, melegben, mint a Kisded vala a jászolban, a békés jószágok között! Isten legyen Veletek — Velünk!

Ölel J. Z.

Kézzel írt képeslap, a lapon Munkácsy Mihály (1844–1900): Kocsmában.

Címzés: D. Szabó Mihály profesor. Str. Principală 44. 3295 *Sovata*. Jud. Mureș (Románia).

Sógorod: Tanászi Béla.

telef.: telefonon.

Kisded: Jézus Krisztus.

16

1977. jul. 3.

Kedves Miska! Éppen javában virágzik a Szent-Jánoslapi (annak tövében a tavaly az imposztorok kuporogtak), s elhatároztam, hogy ezt közlöm Veletek — amikor megjött a leveled. Szintén „Blokházy” lettél, s lettetek blokháziak, amint írod. Bár élvezhetnétek előnyeiket sokáig! És győzzétek egészséggel a betonokféle (?) nyavalyát s egyéb gyönyörűségeit.

A Duna nemhogy pisztrángot, de még karbincot se hozott az idén. Összesen 4 nyomorult sügeret fogtam s dobtam vissza, 3 hét horgászat után. Befellegzett a horgászatnak is. Elcivilizálták a folyókat. — Nem hiszem, hogy a közeljövőben útra vállalkoznék. Erősen beteges vagyok a tavaly nyár óta. — Egyre többet gondolok Rátok!

Ölel Zsoli

Kézzel írt képeslap, a lapon: Visegrád. Mátyás király palotája (XIV–XV. sz.).

Címzés: Szabó Mihály profesor. Str. Eminescu. Bl. 13. I. 8. 3295 *Sovata*. Jud. Mureș. Románia.

Szent-Jánoslapi (v. szentjánoslapi): sárga virágú gyógynövény Szovátán és a Bucsinon.

„Blokházy” (így, nagybetűsen, y-al a végén): utalás a *Blokházy siralmaiból* című Jékely-versre. (Lásd pl. *Az időszárkányhoz*. Régi és új versek c. kötetet. Bp. 1975).

lettetek blokháziak: Szovátán a Szabó-család új, Eminescu utcai tömbházba költözött.

karbincot (kirbincot?): valamilyen halfajta, jelentéktelen minőségű.

17

Bp. 1977. okt. 26.

Kedves Öreg Miskám!

Végtelenül örülök, hogy a látogatás mindkét fél részére sikeres volt! Most éppen Rátok emeljük poharainkat — „narancsital” benne, sajnos, nem ribizlibor!

Kézcsók és ölelés néktek!

J. Zsolitól

(Más írással) Meleg szeretettel üdvözlöm mind a kettőjüket.

Rózsa

Kézzel írt képeslap, a lapon: Budapest. Hősök tere.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor és családja. 3295 *Sovata*. Str. Eminescu. Bl. I. 3. et. I. ap. 8. ribizlibor: fekete ribizlibor.

Rózsa: Donáth Leventéné. A Jékely-család baráti köréhez tartozott, tanárnő volt.

18

Kedves Jó Miskám! Nagyon sokszor gondolok Rátok, s közben a Rapsonné alatt állott boronaház képét nézegetem, az asztalomon! (apám, húgom, parajdi látogatók rajta, idestova 40 esztendővel ezelőtt!). De sok víz futott le azóta a Juhod patakán! Hát még a Dunán!... Az influenza mindnyájunkat levert a lábunkról sorra, a családban legjobban Adriennet. Most már tavaszodik, talán megérjük — azt is, hogy valahol találkozunk egyszer...

Mindnyájatokat szeretettel ölel

J. Zsoli

Kézzel írt képeslap, a lapon Kovács Margit: Kenyérszegő (1952).

Nincs keltezve, a postai bélyegzőn: Budapest 78. III. 16. A levél tehát 1978. március 15-én vagy 16-án íródott.

Címzés: D-lui Szabó Mihály prof. Str. Eminescu Bl. 13 Et. 1/8. 3295 *Sovata*. Jud. Mureș. Románia.

Rapsonné alatt: Rapsonné hegye alatt, középkori vár is volt itt.

Juhod: Patak Szovátán, a Kis-Küküllőbe ömlik.

19

1979. febr. 13.

Kedves jó Miskám! Remélem, azóta jobban vagy, s már kötögeted a kakas-farokból tépett tollakat a pisztrángok megtévesztésére... Nekem is keserves téli hónapjaim voltak, családi gondokkal, nyersfákkal megrakva; dolgozni alig tudtam, s azt is gyatrán, csikorogva. — Olvasgatom, böngészgetem az Erd. Tájszótár 2. kötetét — s a cs. címszó alatt sok hajdani pajzánságot találok; minden öreg és öregedő tudományos érdeklődésű férfiúnak *kötelező* olvasmányává tenném!... Remélem, az *idén* meglátogatlak. A szentjános lapi akkora volt a tavaly nyáron, mint egy bodzabokor! Ölel J. Z.

Kézzel írt képeslap, a lapon Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919): Selmezbánya látképe.

Címzés: D-lui Szabó Mihály 3295 *Sovata*. Str. Mihály Eminescu. 13 8. Jud. Mureș. Románia.

nyersfákkal bőven megrakva: Jékelyék fával is tüzeltek.

Erd. Tájszótár 2. kötetét: minden valószínűség szerint Szabó T. Attila: *Erdélyi magyar Szótörténeti Tár* II. kötetéről van szó, amely 1978-ban jelent meg Bukarestben.

20

Kedves Miskám! Nagyon restellem, hogy csak most szólalok meg, s hogy nem sittem egy-két vigasztaló szóval Hozzátok gyászotokban... Betegség és sok gond, elhanyagolt munka örölt és öröl azóta is, ez a mentségem. Isten adjon nektek erőt a Ti gondjaitok és bajaitok elviseléséhez, s legyen vigasztaló Karácsonyotok az erdélyi télben — ahogy Tompa írta volt. Mindnyájatokat szeretettel üdv.

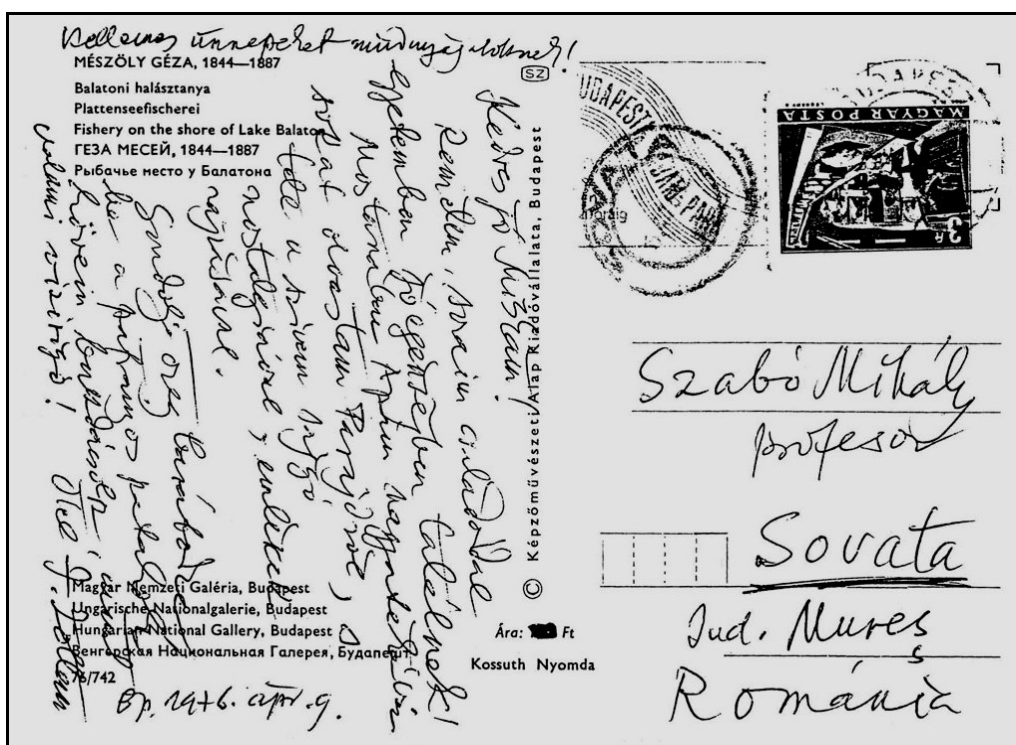
Jékely Zsoli

Kézzel írt képeslap, a lapon Munkácsy Mihály (1844–1900): Krisztus töviskoszorúval. Nincs keltezve, a budapesti bélyegző szerint december 11-én tevődött postára. Az évszám a szovátai bélyegzőn jól kivehető: 1979. A levél tehát 1979. december 10-11-én íródott.

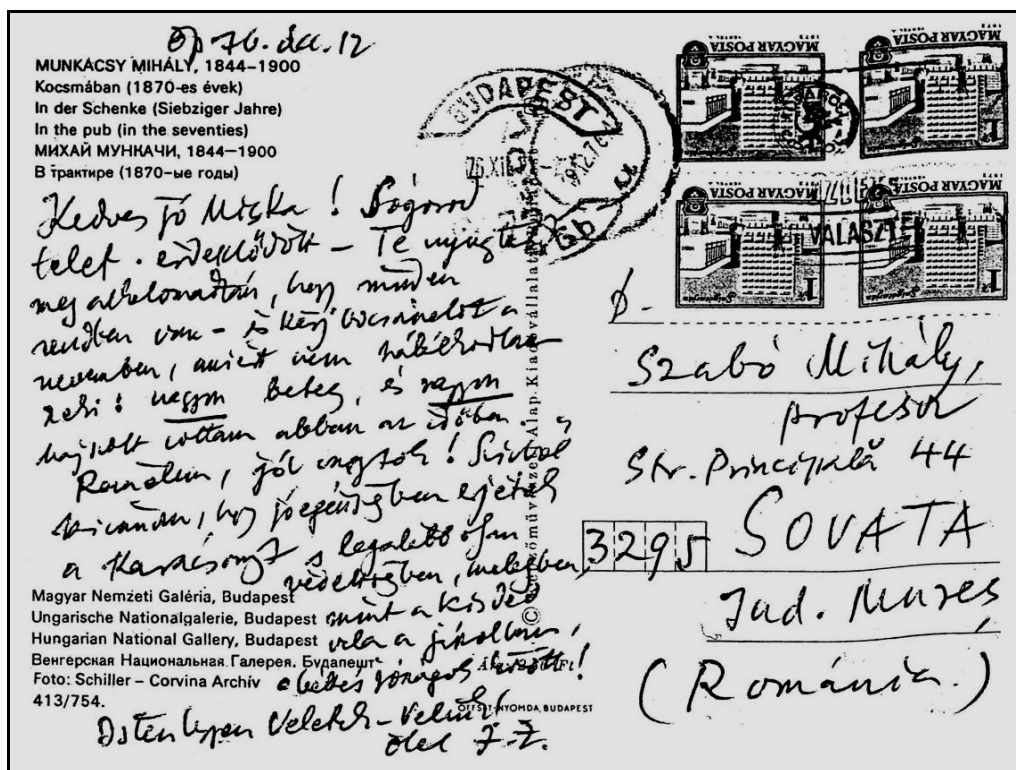
Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. Str. Eminescu 13 8. 3295 *Sovata*. Jud. Mureș.

Gyászotokban: Szabó Mihály testvére, Szabó Béla lelkész és esperes 1979 őszén hunyt el.

Tompa: minden valószínűség szerint Tompa László költőről van szó (1883–1964).

Jékely-képeslapok (1976)

Visegrád, 1980. aug. 24.

Kedves Miska!

Leveled, mint életjel, megörvendeztetett — mint egészségügyi bulletin elszomorított. De ládd, hat (6) tüdőgyulladás sem bírta el veled: — a hetedik már futamodik előled! (Benevezhetnél ennyi t.gy. legyőzése után a következő olimpiára) — Én csak két gyomor, ill. nyombélfekéllyel vigasztallak: T. i. lebírtam őket — egyelőre. Egyéb bajaim viszont szaporodnak, lévén hogy senectus est morbus ipse. De azért Gyöngyvér húgodat örömmel várom! Szept. 1-től állandóan Budán leszünk, csak írja meg, vagy telef. meg, hogy mikor jön hozzánk. (Ha nem vagyok éppen ott-hon, Adrienne-vel beszéljen) — A Duna halai sem különbek halász... (egy fél szó kiolvashatatlan) a Küküllőnél. Már egy-egy küsznek is örül az ember. Pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve... mondják a halak is a vizeinkben.

(A levél szélére írva) A szentjános lapin még két virág sárgállik! 2 kerek hónapig folyton nyíltak!

Sokszor ölel szeretettel J. Z. Biróékat is.

Kézzel írt képeslap, a képen: A Közlekedési Múzeum.

Címzés: D-lui Szabó Mihály profesor. 3295 *Sovata*.

bulletin: hivatalos jelentés a beteg állapotról.

t.gy.: tüdőgyulladás.

Gyöngyvér húgodat: Márton Gyöngyvér, Szabó Mihály testvére.

telef.: telefonálja.

Jékely Zoltán és a levelek címzettje, Szabó Mihály „az örök Küküllő” partján

Ráduly János

Jékely-sorok, dedikációk

I.

Fényképek hátára írt Jékely-sorok

Jékely Zoltán 1973. október második felében a Maros megyei Szovátára érkezett, rokoni látogatásra. Bíró Gáboréknál lakott, itt ismerkedett meg Szabó Mihály történelem—magyar szakos tanárral, akivel barátságot kötött. „Már azon az őszen ki is próbálták közösen a horgászást. Jékely hamarabb vissza akart menni Budapestre, de aztán maradt, mert szép idő volt... horgásztak két napot.” (Szabó Mihályné Kulcsár Ilona visszaemlékezéséből).

Amíg horgásztak, Schneider Gáborné fényképfelvételeket készített. A Schneider-család Jékely baráti köréhez tartozott. Együtt érkeztek Szovátára.

Jékely szovátai „kiszállása” október utolsó napjaiban ért véget, november 5-én már Budapestről keltezi az első, Szabó Mihályéknak szóló levelét. November 20-a körül írt soraiban megjegyzi: „Sch. Gáborné remekelt, amikor le-lekapott — és akkor is, amikor kidolgozta” (a fényképeket).

A felvételek hátára Jékely költői értékű sorokat írt. „Megadjuk” — zárójelben —, hogy ki látható a képen, ezt Jékely szövege követi. Ahol szükséges, magyarázatot (= M) is fűzünk a sorokhoz.

1.

(Szabó Mihály a Kis-Küküllő partján).

Hol izeg a mozog?

A Nagy Kombinéta, bevetésre készen.

Küküllő part, 973. okt.

Schneider Gáborné felv.

M: Jékely egyik gyakran használt, frappáns szava a kombinátor, amely itt kombinéta alakban tűnik föl. Jelentése: kombinációt végző, találékony, számítgató.

2.

(Jékely és Szabó Mihály a folyó partján. Háttal állnak).

Mint valami imposztorok...

Időtlenül és meggyermekesedve, az örök Küküllő partján!

M: imposztor: huncut, kópé.

3.
(Szabó Mihály — csizmásan — horgászik).
A végét lecsípte... Vagy talán csak kő volt???
Mindenesetre új giliszta szükségeltetik.
Felhúzni: az is előizgalom, s optimistává teszi a
vérbeli horgászt.

4.
(Szabó Mihály horgászás közben)
Most! A nagy pillanat!

5.
(Kály Ilona (Ili) székely népviseletben).
Íme, a szegény Kály Ili, (1941. áprilisában),
egy n. kendi kertben!
Csupa napfény, ujjongás,
szépség,
bizakodás!!!
A negatívot Molnár Gábortól kaptam volt.
(1973. okt.).

M: Kály Ili Jékely korai szerelme volt, az akkor Nagykenden lakó Kály-család tagja.
n. kendi: nagykendi (Maros megye).

6.
(Jékely és Tőkés Domokosné)
Tőkés Domokosné.
Parajd, a Kétágnál.
1973. okt.

M: A Kétágnál állott egykor Áprily Lajos boronaháza. A községben ma Áprily Lajos
emlékház található.

7.
(A Szabó-házaspár Jékely két unokájával)
A két imposztorral, vagyis J. Zsomborral és Pikóval.
Szentgyörgypusztán 1976. aug.

Jékely Zoltán a parajdi Tőkés Domokosnéval (1973)

II.

Jékely Zoltán három dedikációja

Szabó Mihály szovátai tanár könyvhagyatékában három dedikált Jékely-kötet található. Mostani megőrzője, Szabó Mihályné Kulcsár Ilona készséggel járult hozzá az ajánlások közléséhez. A szövegek után — zárójelben — „adjuk” a kötetek címét.

1.

„Élni nem kell,
de halászni muszáj!”
Szabó Mihálynak,
sóvidéki horgászataink
emlékére, barátsággal,

Jékely Zoltán
1973. okt. 23-án.

(*Isten madara*. Elbeszélések. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1973).

2.

„Élni nem kell,
de horgászni muszáj!”
Szabó Miskának
Örök barátsággal,

Jékely Zsoli
76. aug. 17.

(*Az álom útja*. Versek. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1972).

3.

Szabó Miskának
és kedves Iluskájának,
szeretettel és
barátsággal

Jékely Zoltán
1976. aug. 17.

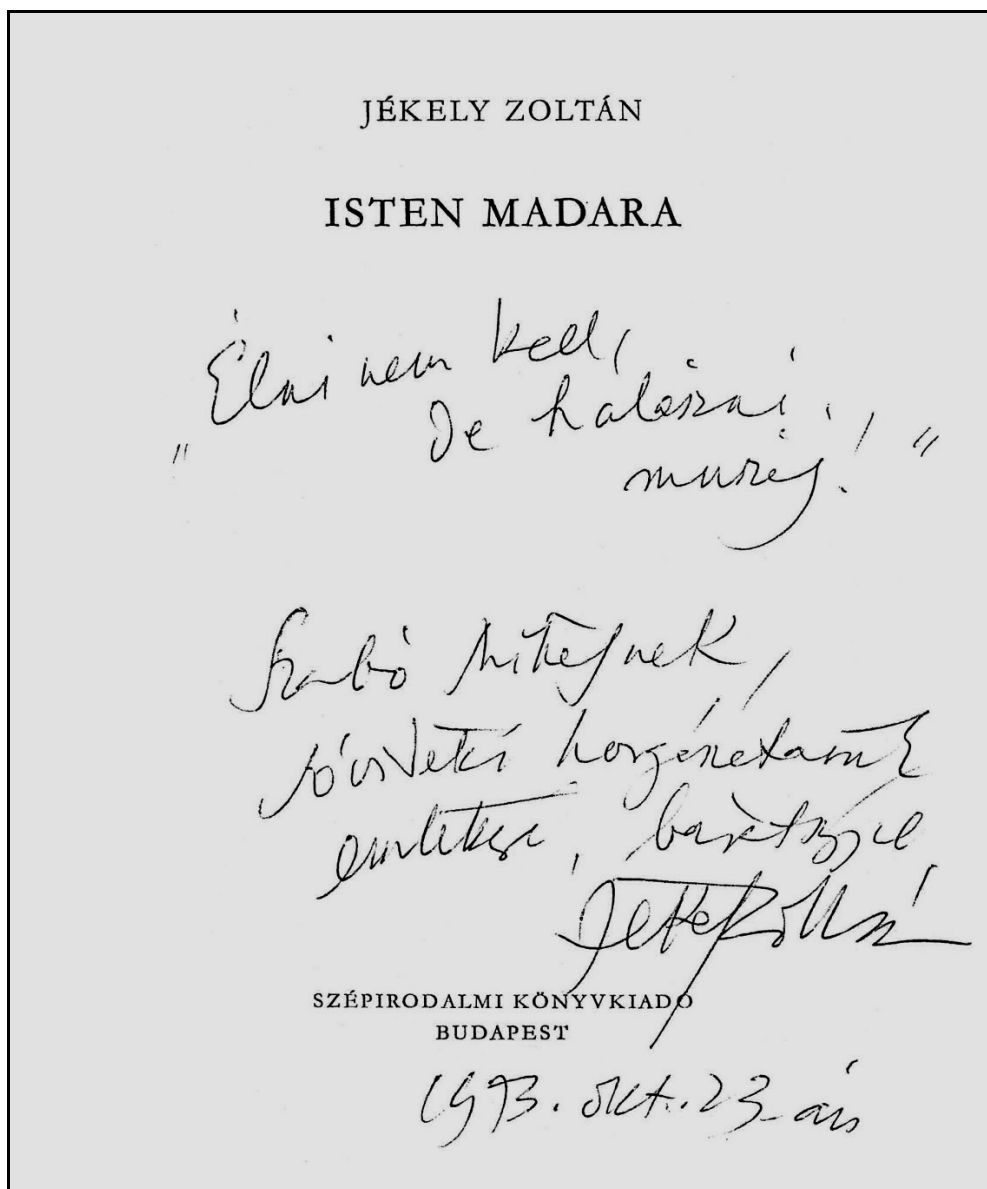
(*Az időszárkányhoz*. Régi és új versek. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1975).

A két első dedikáció idézőjeles mondata nem egyforma: az elsőben levő *halászni muszáj* kifejezés a másodikban *horgászni muszáj* formát öltött.

Jékely az egyik, 1975. június 23-án kelt levelében jelezte:

„Verskötetet küldök az első utassal!” A könyv sosem érkezett meg Szovátrára, a Szabó-családhoz. Minden bizonnyal *Az időszárkányhoz* című könyvére gondolhatott Jékely, amely épp 1975-ben jelent meg. Egy év múlva, 1976. aug. 17-én a szerző „pótolta” az időközben utat tévesztett (elveszett) kiadványt. Szabóék ekkor Jékely vendégei voltak Budapesten és Szentgyörgypusztán.

Jékely-dedikáció (1973)

„Jékely kellemes, aranyos ember volt”

Beszélgetés Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával

Jékely Zoltánt közel évtizedes, szoros barátság fűzte a Szovátán élő Szabó Mihály tanárhoz és családjához. Erről beszédesen tanúskodnak a megmaradt Jékely-levelek. A levelek megőrzői Szabó Mihályné Kulcsár Ilona, valamint az unoka, a Parajdon élő Veress Árpád Péter. Szabó Mihálynét (Ilu, Ilike nénit) a barátság történetéről faggattuk.

— *Hogyan, miképpen ismerkedett meg a Szabó-család Jékely Zoltánnal?*

— Kezdjük azzal, hogy a Szovátán élő Biró Gáborékat rokoni szálak fűzték a Jékely-családhoz. Gábor több alkalommal is megpróbálkozott azzal, hogy Jékely Zsolt meg hívja családjá körébe. Az volt Jékelynek az aggodalma, hogy:

— Mit csináljak én Szovátán?

Azt mondta Gábor:

— Ne búsulj, én bemutatlak egy irodalmár barátomnak, meglátod, hogy nagyon jól fogtok ti együtt beszélgetni. Nem fogsz unatkozni.

1973 őszén Jékely Zoltán — mások társaságában — megérkezett Szovátára. Szabó Mihály, a férjem, Biró Gáborék lakásán találkozott Vele. Rögtön össze-tegeződtek, elbeszélgettek. Úgy határoztak, eljönnek hozzánk is, a lakásunkra, lássa meg, ismerje meg a családunkat. Jékely nagyon szimpatikus, kedves volt, mosolygósan jött be, mintha már találkoztunk volna. Tehát kellemes, aranyos ember volt. Misi így mutatta be:

— Na, megjött az én drága barátom, a nagy kombinátor, ismerd meg Te is.

Jékely nagyon meleg szívű, roppant egyszerű és jóságos volt, amikor bemutatkozott. Megkínáltuk vacsorával, volt éppen pár halunk, pisztrángok. Jékely előbb tiltakozott, hogy ő nem vacsorázik, mert Gáborék várják vacsorával. Akkor azt mondta Misi:

— Ezt a pisztrángot mindenképpen el kell fogadni, mert ezeket én fogtam a szovátai Juhod vizében.

Akkor én megsütöttem a halakat. Volt Misinek szilvapálinkája, s házi bora. Jékely ezekből kóstolt, keveset. Panaszkodott a gyomrára, hogy ő nem tud akármit enni és inni. Azt mondta Misi:

— Ez a kicsi szilvapálinka orvosság lesz, meglátod.

Aztán ügyesen koccintottak.

Így aztán szép barátság alakult ki kettőjük között.

— *Ugye, horgásztak is együtt?*

— Már azon az őszön ki is próbálták közösen a horgászást. Jékely hamarabb vissza akart menni Budapestre, de aztán maradt, mert szép idő volt. A Juhod víze nem volt messze, sem a Küküllő, s kimentek, horgásztak két napot. Fogtak valamiket, keveset. A legfontosabb az volt, hogy kint legyenek a vízen. Zsoli meg is tanulta a halak erdélyi nevét, de még mennyire! Fogtak például apró halakat a Küküllőn, Kibéd felé, ilyent-olyant, akkor azon elmélkedtek, hogy ez a hal milyen s az milyen. Jékelynek volt egy halászkönyve, amelyik mutatta a különböző halakat. Nálunk a hegyi patakokban egészen más halak vannak, mint a Dunán.

— *Jékely székely népdalt tanult Misitől.*

— Igen, horgászás közben Misi énekelt, s Jékely is megtanulta az eredeti népi dalokat. Például *A szovátai zöld erdőben* népdalt is. Ezt a dalt szegény — nyugodjék — Kusztos Piroska zenetanárnő fedezte fel annak idején, amikor még egyetemista volt. Kellett gyűjtsön Maros menti és sóvidéki népdalokat. Ezt a dalt elénekelte Misi Zsolinak, akkor énekeltek ketten, s így Zsoli megtanulta a szöveget is, a dallamát is. Misi még szavalt is. Sokszor elmondta a Dsida Jenő-verset, a *Psalmus Hungaricus*t, Kányádi Sándortól pedig *A XC. zsoltárt*. Könyv nélkül tudta őket, pedig hosszú versek.

— *Horgászás közben fényképek készültek.*

— A fényképeket Schneider Gáborné készítette. Ez a Schneiderné Zichi-leány volt, Erzsébet. A férje valamikor a Magyar Nemzeti Banknál dolgozott, nagy beosztásban. Schneiderék is Jékelyvel jöttek Szovátára, ők magukat fenn a Fürdőtelepen szállásolták el, amikor megérkeztek, rögtön.

Mikor Misi és Zsoli elmentek horgászni, Schneiderné elkísérte őket. A felvételek kinn készültek a Küküllő s a patakok partján, több helyszínen.

— *Jékely már a legelső, Szabó Mihálynak címzett levelében szemüvegeket emleget.*

— Misi nagy szemüvegviselő volt, s mikor Jékely ment vissza Budapestre, már vitte magával az új recepteket. Ugye, a férjem azt akarta, hogy legyen neki is jó szemüvege. Mert gyengülni kezdett a szeme. Tette, vette szegény a régi szemüvegeket, egyikkel távolabb látott, a másikkal közelre, de ezek már kevésnek bizonyultak. Mert közben — ő akkor még nem tudta — kialakult nála egy érszűkület. S ez okozta, hogy nagyon gyakran kellett szemüvegeket váltania. Mondta is aztán az orvos, hogy érszűkülete van, s ez jelentkezett az agyban s a szemnél, a látásnál is.

— *Szeretném, ha Ilu néni pár szót szólna Bene László és Jékely kapcsolatáról. Hogyan történt a megismerkedésük?*

— Jékely akkor ismerte meg Bene Lászlót, amikor egyszer Parajdon látogatást tett. Bene ott fungens pap volt. Elmondta Jékelynek, hogy ő mennyire szerette Áprilyt, milyen közeli barátok voltak együtt, esténként találkoztak, beszélgettek. Szóval, nagyon jól volt a két család együtt. Na, ezen a dolgon keresztül történt Zsoli megismerkedése a Bene-családdal. Bene halála után Jékely utal is arra, mennyire fáj neki, hogy most már nincs Bene László, többet már nem láthatja. Ezt elmondtuk a Bene-rokonoknak is, hogy Jékely milyen szépen emlékezett meg a barátjáról, és hogy fájlalja a halálát.

— *A Jékely-levelekben többször is szó esik a Szabó-fiúkról. Hány gyerek született a családban?*

— Három. A lányunk született 1947. július 4-én Székelyabodban. Utána született Mihály (Misike) 1948. november 20-án. Aztán született a harmadik gyermekünk, György, mégpedig 1950. február 2-án. Ő van Parajdon jelen pillanatban. És a lányom is ott van, Emőke, a férje után Veress Emőke. A teljes neve Veress Árpádné Szabó Emőke. Misike, ugye, nemrég hunyt el.

Na, a két fiú volt az, akik megjárták Szombathelyt. Szombathelyen volt — azt hiszem, most is megvan — egy híres kórház, Markusovszkij-kórház. Mintha ez lett volna a neve. Itt hemofiliásokat is műtöttek, hemofiliás betegeket. A fiunk, Misike, hemofiliás volt, ez örökölt vérzékenység. Ha vérzik, nem áll meg a vér. Vérátömlesztéssel pótolják. A kórháznál volt egy híres orvos, annak a férjem levelet írt, érdeklődött, mi szükséges ahhoz, hogy a beteget felvehesse a kórházba, s meg is műthesse. Így ment el Misike Magyarországra, a kísérője Gyurka volt, a testvére. Egyedül nem mehetett, mert hol a keze fáj, hol a lába, autóbuszon felszállni, leszállni — egyedül nem mertük elengedni. A fiúk meglátogatták Jékelyéket Budapesten, vitték a recepteket is, a szemüvegeknek. Zsolival nem találkoztak, a feleségével viszont igen, Adrienne-el. Otthon találták. Megígérték a fiúk, hogy ha majd jönnek vissza Szombathelyről, értesítik őket. De csak telefonon tudták értesíteni Adrienne-t, mondja meg Zsolinak, hogy a kórház nem tudta Misikét vállalni, szükséges a román állam s az Egészségügyi Minisztérium jóváhagyása. Hát ez hosszas procedura lett volna. Próbálkoztunk Bukarestben, de nem engedélyezték.

— *Jékely az egyik levelében Kály Ilikét emlegeti.*

— Kály Ilike nagykendi kislány volt, jóképű kislány, az akkori nagykendi papnak a lánya. Akkor már — azt hiszem — nem is középiskolás volt, hanem egyetemista. A találkozás Kenden történt, Zsoli, ugye, a kendi Péterfy László református papnak a rokona volt. Jékely beleszeretett a lányba, szerelmes lett, levelet írtak egymásnak, de aztán nemsokára jött a világháború, a második, s elmaradtak egymástól. Közöttük nagy szerelem volt, Jékely sokat emlegette Ilikét később is. Ilike korán meghalt, valamilyen betegség folytán fiatalon halt meg.

— 1975-ben Jékely — a levél tanúsága szerint — dedikált verseskötetet küldött a családnak.

— A könyv nem érkezett meg. Valakitől elküldte, de egyáltalán nem jött meg. Postán sem.

— Milyen volt a ribizlibor?

— A fekete ribizlibor a férjemnek volt az egyik kedvenc itala. Rengeteg bokra volt, s csinált bort. Jó volt, mert a feketeribizli tele van vastartalommal, C-vitaminnal. Abból a borból kóstolt meg keveset Zsoli. Ízlett neki, de alig ihatott, a gyomrával, ugye, probléma volt. Rengeteg savja is volt. Mondom, a bort éppen csak megkóstolta.

— Szeretném, ha Ilu néni a budapesti látogatásról is szólna.

— 1976-ban elhatároztuk, hogy na, most elmegyünk Magyarországra. Persze, Budapestre megyünk, a nővéremhez, és meglátogatjuk Jékely Zsoliékat is. Misi levelet írt Zsolinak, s jelezte, hogy mikor érkezünk. Szentgyörgypusztán, vagyis az Áprily-völgyben volt Zsolinak egy kis nyaralója. Magaslaton volt, úgy, hogy be lehetett látni a völgybe. Lehetett látni, hogy na, érkezik valaki, jön az úton. Zsoli meglátott bennünket, otthon volt a két unokájával. Nagyon szerette az unokáit. És akkor ketten Misivel megérkeztünk, az unokáknak, persze, vittünk egy kis erdélyi ajándékot, édességeket. Kedves, intelligens gyerekek voltak, látszott, hogy milyen családban nőnek fel. Zsoli mondta rögtön az unokáknak:

— Na, megjött a nagy mesemondó, mond nektek mesét Misi bácsi. Zsoli érdeklődött az utazásunkról, kérdezte:

— Milyen volt az utazás? Ugye, vonattal jöttetek? Annak is megvan a varázsa.

Jól éreztük magunkat, felemelő volt az az érzés, hogy találkozni fogunk Jékely Zsolival.

Szentgyörgypusztán Mártánál is voltunk, ő is ott lakott az Áprily-völgyben. A férjével együtt szobrászkodott. Márta a testvére volt Zsolinak, a férje után való neve Mészáros. A férje is szobrászművész. Mind a ketten dolgoztak, faragtak. Márta ebédeltetett meg minket. Azt mondta Zsoli:

— Én úgy vagyok itt, mint egy agglegény, mert Adrienne-nek nincs ideje akkor, amikor éppen nekem van, úgy, hogy én főzök, rántottát készítek, sütök magamnak valamit.

Mondom, Márta várt ebéddel. Nem kellett messze menjünk, közel voltak egymáshoz a nyaralók. Márta örvendett nekünk, elbeszélgettünk, kérdezősködött a családról, hogyan élünk és hogy vagyunk. Akkor még keveset tudtak Erdélyről, ugye, ez 1976-ban volt.

— Budapesten fölkeresték-e Ilu néniék a Jékely-házát?

— Misi, a férjem volt náluk, Zsolival ketten megbeszélték előre, hogy mikor találkoznak. Én maradtam a nővéremnél. Misiék fölkeresték azt a cukrászdát is, ahol Zsoli sokszor szokott tartózkodni, amikor benn volt a városban. Olyan író-találkozók voltak ott, Zsoli sokszor ott olvasta el a napi híreket. Ott beszélgettek együtt sokáig.

Adrienne-nel nem tudtunk találkozni, ő akkor épp vidéken volt valahol, fellépése volt. Később, mikor Misi ismét járt Pesten, akkor találkozott vele is.

— *Misi és Jékely horgásztak-e Budapesten?*

— Amíg ott voltunk Szentgyörgypusztán, ott volt a Duna nem messze, akkor vagy két órára lementek a Dunára. Zsoli megmutatta azt a helyet, ahol ő szokott horgászni, ugye, minden horgásznak megvan az ő helye. Mondta:

— Na, itt horgásztam, ekkora s ekkora halat fogtam, máskor semmit sem.

Most, a két óra alatt is megpróbáltak halat fogni, de nem sikerült. Ez a horgászás csak azért volt, hogy ismerje meg Misi is, a Dunán hol lehet és hogy lehet horgászni, és milyen gyönyörű az a hely, ahol Zsoli horgászni szokott. Persze, a halászat állandó probléma volt közöttük, állandóan visszatértek rá, mind a ketten szenvedélyesen halásztak.

— *Jékely az egyik levelében kérte Misitől a sógornője címét. Ki a sógornő?*

— Az én nővérem, Tanászi Béláné Kulcsár Erzsébet, Böske. Náluk aludtunk, amíg Pesten voltunk.

— *Ugyancsak a levelekben szó esik az Áprily-estről.*

— Igen, előadás volt a szovátai kultúrotthonban, a tantestület tagjai is felléptek, Áprily-verseket szavaltak, a gyermekek bizonyos jeleneteket mutattak be az *Álom a vár alatt*ból. Ment a nép, tele volt a kultúrotthon. A műsorról fényképek készültek, s ezeket Misi elpostázta Jékelynek. Beszámoló levelet is írt.

— *Milyen növény volt a többször emlegetett szentjánoslap?*

— Valami gyógynövény, amelyik ott terem a víz partján. Ott látta meg Zsoli, ahol halásztak, a Juhod vize mellett, s fent a Bucsín felé. Hogy mire jó, azt már nem tudom. Zsoli szedett össze a gyógynövénylevelekből, szárakból, ágakból, azt becsomagolta, s vitte magával. De gyökeret is vitt, azt mondta, kell neki. Ugye, valamikor Parajdon volt Áprily boronaháza, s ez a virág egy kicsi parajdi levegőt jelentett. Sárga virág volt, azt mondta Zsoli:

— Te Misi, hát ebből a virágból szedjünk! — s így szedtek aztán belőle.

— *Jékely mikor járt utoljára Szovátán?*

— Csak akkor, mikor Misivel megismerkedett, 1973-ban. Misi mindig hívta, de nem jöhetett. Hol az elfoglaltsága, hol a betegségek akadályozták az utazást. 1980-ban Misi is beteg lett, meghűlt nagyon, s az influenza átment tüdőgyulladásnak. Rengeteg antibiotikumot kapott. Annyira legyengült a szervezete, hogy egymás után jött egyik tüdőgyulladás a másik után. Mert ugye, a nikotin nem maradhatott el, megmondták az orvosok, hogy hagyja el, ne cigarettázzék, mert az gyengíti a szervezetet. De hiába, erősebb volt a drog. Erről Zsolit is tájékoztatta, hogy szenved, nagy köhögésrohamai vannak. De ebben az időben már Zsoli is nagyon betegeskedett, a gyomrával volt probléma, nyombélfekély, s akkor kisült, hogy az epe sem működik rendesen, epeköve is van. Már nem volt képes arra, hogy leüljön és levelet írjon, úgy, ahogy ő akarja. De közben Misi felhívta telefonon Zsolinak a testvérét, Jékely Endrét, s ő mondta meg, hogy Zsoli egyik betegségből esik a másikba. Körülötte, ugye, lassan tornyosultak a bajok. Aztán a halála hírét, azt már olvastuk a sajtóban, 1982-ben.

— *Legvégül, Ilu néni drága, rögzítenünk kell a beszélgetés időpontját.*

— Igen, ma Szovátán 2007. október 6-a van, szombat délelőtt. Neves nap, ugye, az aradi vértanúk emléke.

Kérdezett: **RÁDULY JÁNOS**

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XIII.

**Anyanyelvoktatásunk a Habsburg-birodalomban (1713–1830),
a reformkorban, a forradalom és szabadságharc korában (1830–1849),
a Habsburg önkényuralom idején (1849–1867)
az anyaországi oktatási rendszerbe tagoltan**

IX.

A bitófa árnyékában...

1849 őszén másodszor fejezte le a magyar irodalmat a Habsburg-dinasztia. Miként Ferenc császár 1795-ben, úgy most Ferenc József (1830–1916) intézkedett a magyar írók ellen, a magyar nyelvű oktatás ellen is. Egyébként is komolyan elhangzott, elhatározott, hogy a magyar nyelvet elsorvasztják, megszüntetik. Magyarországot, az államot gyakorlatilag megszüntették, bekebelezték, Erdélyt is közvetlenül a bécsi kormány alá rendelték. A rendszer Schwarzenberg herceg, miniszterelnök, Lichtenstein erdélyi kormányzó és Bach belügyminiszter nevéhez fűződik. Akik azt vallották, hogy csakis egy centralizált és abszolutisztikus hatalom képes a forradalomban megtépázott monarchia tekintélyét helyreállítani. A törvényeket és a rendeleteket az uralkodó nemcsak kibocsátotta, hanem az utolsó pillanatban módosíthatta, vagy visszavonhatta, így minden állami tevékenységre végső soron az ideiglenesség nyomta rá bélyegét. A magyaros ruhába bújtatott idegen hivatalnokokat a nép *Bach-buszároknak* csúfolta. A minden eddigieknél kegyetlenebb megtorlást Haynau, a „*bresciai biéna*” vezette, százakat lövetett agyon vagy akasztatott fel — Aradon 13 honvéd tábornokot, Pesten Batthány Lajos volt miniszterelnököt — ezrekre börtön vagy kényszerű katonáskodás várt.

Az önkényuralom éveiben drákói szigorral hallgattatták el a szabadságharc eseményeit felidéző költészetet. Nemcsak Kossuth-bankóért, nemcsak a rejtett

fegyverekért, zászlóért hurcolták meg az egykori honvédeket, üldöztetés járt a szabadságharc dalainak énekléséért is... Pl. a *Kossuth-nótáért*. „Kossuth Lajos azt üzen: / Elfogyott a regimentje. / Ha még egyszer azt üzeni: / Mindnyájunknak el kell menni! / Éljen a magyar szabadság! / Éljen a haz! // Esik eső karikára / Kossuth Lajos kalapjára. / Valahány csepp esik rája, / Annyi áldás szálljon rája! / Éljen a magyar szabadság! / Éljen a haz! // Kossuth Lajos íródeák. / Nem kell neki gyertyavilág: / Megírja ő a levelet / A csillagok fénye mellett, / Éljen a magyar szabadság! / Éljen a haz!”

A szabadság gondolatát megszólaltató költői alkotásokat ugyanúgy üldözték, mint e gondolatok megfogalmazóit, köztük az oktatókat is, anyanyelvünk tanárait is. Sajátos, földalatti — mai szóval szamizdat — írott folklór alakult ki, titkon másolt, dugdosott kéziratos költészet, amely emlékeztetett a nagy napokra, hónapokra, a forradalom vívmányaira.

Az ország megtört lelkiállapotáról fogalmat alkothatunk Vörösmarty Mihály soraival: „Most tél van és csend és hó és halál”. Nemes Nagy Ágnes szerint: „ez a magyar költészet legnagyobb verssora... Az s-ek egyre halmozódó hatására mintha dadogóvá válna a verssor, mintha megközelítené egy beteg nehéz légzését, aki még él, még akar valamit mondani, de mondatfűzése már a féltudaté... Egy haldokló végső szavai ezek”.

Arany János is így élte meg a tragédiát: „Letésem a lantot, nyugodjék, tőlem ne várjon senki dalt...”

Vajda János (1827–1897) *A virrasztók* című versében „nagy halott”-ként látja nemzetét, s körülötte virrasztóknak az írókat, a költőket tekinti. Reménykedik, hátha még nem halt meg, hátha csak tetszhalott, s ha szempillája rebbenne, akkor a virrasztó költők segíthetnék őt tovább élni.

Tompa Mihály (1817–1868), Petőfi és Arany eszmetársa, az allegorikus kifejezőmód egyik legjobb magyar művelője, *A gólyához* (1850) című versében a visszaérkező kedves madárnak szólva sokak helyett mondja: „Ne járj a mezőn, temető van ott. / Ne menj a tóba, vértől áradott. / Toronytetőkön nézve nyughelyet: / Tüzes üszökbe léphetsz, úgy lehet. / Csak vissza, vissza! Dél szigetje vár. / Te boldogabb vagy mint mi, jó madár, / Neked két hazát adott a végzeted. / Nekünk csak egy — volt! Az is elveszett!” Sorai bizonyára az akkori prédikációiban is megjelennek — Halotti beszédként is —, próbálja vigasztalni életben maradt költőtársait, bátorítani híveit, az akkori diákokat, fiatalokat, szülőket, rokonokat... Mert az anyanyelvoktatás is megtorpan a Bach-korszakban, az Entwurf (1849) idején, és utána is évekig tartott a terror. Tompa Mihályt is beidézték, s figyelmeztették: „aztán több gólya nem csinálni!”

Több romantikus költőnk művében a nemzethalál gondolata jelentkezett:

Herder *Gondolatok az emberiség történetének filozófiájához* (1791) című művében leírt jóslata Oláh Miklós 16. századi latin nyelvű — *Hungaria* — művéből ered: „századok múlva a nyelvüket is alig lehet megtalálni majd”.

Berzsenyi Dániel *A magyarokhoz* (I.) (1796) c. versében a magyarság elképzelt kihalását nem tekinti egyedi esetnek, általánosít, a sorszerűséget, a végzet hatalmát látja a szomorú fejleményekben.

Kölcsey Ferenc *Zrínyi dala, Zrínyi második éneke* (1830, 1838) verseiben a pusztulást kész ténynek mutatja, az okok közt a hősi önfeláldozás hiányát tartja a legfontosabbnak. A második vers még tovább megy, az új nép felvirágoztatja a földet...

Vörösmarty Mihály *Szózatának* (1836) sorsszerűsége megmarad: „ha jóni kell”...

Petőfi Sándor *Szörnyű idő* (1849) című versében a sorsszerűséget emeli ki, s a szabadságharc (és saját élete) utolsó napjait rögzíti.

Arany János *Ősszel* (1850) című verse az évszak és az 1850-es történelmi helyzet, valamint a minta (Osszián dalai) elégikus módon szólal meg. Arany szerint a nemzet kihalása a művészet halálát is magával hozza... (Somos Béla szerk., 2005. 157.).

De ellenpéldákat is találunk! Borsos Miklós *Nemzetőr* (1848), Barabás Miklós *Alföldi táj gémeskúttal* (1838) festményei, Nagy Sámuel acélmetszete Marosvásárhelyről (1827), Pollack Mihály *Nemzeti Múzeuma* (1847), a *Pannonhalmi könyvtár* épületének képei és más képek talán ott lehettek néhány iskola falán, az iskolai énekórákon bizonyára énekeltek a vallásos énekek mellett népdalokat is, olvastak népmeséket, s a pesti és kolozsvári diákok bizonyára — az iskolai tiltások ellenére — be-besurrantak Kelemen László társulatának színielőadásaira, a kolozsvári előadásokra... Az iskolázottak számának növekedése a megnyíló közkönyvtárak, olvasóköroök látogatására is ösztönözték a fiatalokat és idősebbeket. A korabeli kollégák — ha éppen nem maradtak a harctéren, nem sínylődtek börtönben, nem bujdokoltak — oktatták a nép fiait, megpróbálták átvészelni a korszakot, titokban esetleg beszéltek Kossuth apánkról, énekeltették az ekkortájt keletkezett *Kossuth-nótát*.

Magyar nyelvű könyvek kiadását, ha csak tehették, gátolták a hatóságok. Kemény cenzúra működött. Mindent előlről kellett kezdeni... De sokan nyilatkozták: mindegy, hogy mit olvasok, csak magyar legyen. Naptárak, évkönyvek, kalendáriumok — csupa olyan nyomtatvány, amelyekre jellegüknél fogva kevésbé figyelt a cenzúra. Még így is el-elkoboztak egy-egy „lázító célzatú” kiadványt, pl. a *Népszemlé Naptár 1851-re* elnevezésű kalendáriumot, mivel a címlapján: „Mindazok használatára, a kik az 1850. év után Magyarhonban még magyarokul megmaradtak” ajánlás mellett, még két sor is szerepelt: „Ne szomorkodj, légy víg! / Nem lesz ez mindig így”. Talán Erdélyben is olvashatták, forgatták ezt a naptárt...

Ilyen, Magyarhonban magyarnak megmaradt irodalmár volt Szilágyi Sándor, kolozsvári nemzetőrtiszt, ő élesztette fel a tetszhalálából a Schwarzenberg herceg, meg Bach belügyminiszter által megbénított magyar irodalmat. Anyanyelvünk dicsőségére is. Mert lassan iskolai anyanyelvoktatásunk kereteit is szétfe-

szítve, a már írni-olvasni tudó, az irodalmat kedvelő, az irodalmat terjesztő fiatalok és idősebbek tevékenységét is figyelembe kell vennünk, akik volt tanítóiktól, tanáraiktól átvéve a stafétabotot, otthon, baráti körben, „a márciusi fiatalok” szellemében szervezik az irodalmi ellenállást. Ahogyan a márciusi fiatalok előkészítették a forradalmat, a szabadságharcot, kényszerítették ki a magyar államnyelv kinyilatkoztatását... Nos, ez a Szilágyi Sándor (és társai!) 1850-ben négy különböző címen 22 füzetet adott ki, a magyar irodalom, a magyar nyelv s közvetve a leverett szabadságharc ügye mellett agitálva. Szilágyi a konzervatív papa érdemeit s nevét fölhasználta (Szilágyi Sándor a magyar nyelvű kormánylapot szerkesztette), hogy új meg új címeken lapengedélyeket kapjon: *Magyar Emléklapok 1848 és 1849-ből. Történeti és szépirodalmi közlöny az utolsó forradalom korából*. A hatodik megjelent szám után kapott észbe a cenzúra (de hiszen ez nem az a Szilágyi Sándor!), már olyan versek jelentek meg hasábjain, mint Tompa Mihály: *A gólyához*, Arany János: *Letéstem a lantot*, Gyulai Pál: *Hadnagy uram*, Jókai-novellák, Petőfi-szövegek... Következett a *Pesti röpívek*, benne: „Nemzetiségünk, a gránit-szikla, melyen annyi hullám tajtékká tört, melyre jövendőnk fellegvára emelve van: él! Legtisztább s legerősebb alkotóeleme a nyelv és az irodalom; ezt ápolni, ennek erős sarjú-virágait hervadástól megmenteni célunk s feladatunk. A nemzet élni akar!”

Elévülhetetlenek Jókai Mór érdemei is: 1850 júliusában *Forradalmi és csataképek 1848 és 1849-ből*, s október végén *Egy bújdosó naplója* című köteteit jelentette meg, nyílt vakmerőséggel, kihívóan szemrehányó daccal, őszinte fájdalommal (Nemeskürty István, 1983. 491-194.). Hányan olvasták e naptárakat, köteteket? Petőfi, Jókai nevét látva bizonyára meg is vásárolták azokat...

A folyóiratok, könyvek, naptárak kiadói, Emich Gusztáv, Hartleben Konrád, Kozma Vazul, Landerer és Heckenast, Müller Emil és Gyula, Rózsavölgyi Gyula, Trattner és Károlyi... akik „soha annyi áldozatot nem hoztak a nemzeti műveltség érdekében, mint Világos után. A bár felemásan, de mégiscsak polgárosodó Magyarország kulturális és tudományos közéletének publikációs előfeltételeiért, érdemeik, hogy a honi könyvkiadás az '48 előtti állapotokhoz képest az évtized közepére körülbelül kétszeresére növekszik” (Somogyi, 1965. 4. 100.).

Voltak kiadásra nem került, kéziratban terjedt, másolt, szavalt, sutogott, bizalmas baráti körökben emlegetett költemények is, mint pl. a halálra keresett s udvarházról udvarházra bújdosó Sárosi Gyula *Farsangi dala*, vagy Medgyes Lajosnak a kolozsvári börtönben szerzett, s onnan kicsempézett verse: „A sorvasztó rabságot / Mosolyogva hordozom, / Éretted, szent szabadság! / Éretted, drága hon! / ...Egy szellő jó, s lefűjja / A korhadtt trónokat. / Vér és könny már elég folyt / Nem kell több áldozat” (*Börtöndal, 1850, a kolozsvári börtönben*).

Jókai Mór Vahot Imrével együtt 1851-ben megindítja a *Remény* című irodalmi folyóiratot. „Nem akarjuk magukat elevenen eltemetni” — serkenti az olvasókat, a fiatalokat. Szilágyi Sándor is folytatja a kísérleteit: *Nagyenyedi Album* címmel antológiát adott ki. 1854 márciusában Pákh Albert szerkesztésében, Heckenast

Gusztáv nyomtatásában megjelent a *Vasárnapi Újság*, tízezer példányban. A lapot „az alsó középrend” kedvelte, éppen azok, akikről Bach leginkább feltételezte, hogy hamar elfelejtenek magyarul. Az 1921-ig fennálló lap „valóságos nemzeti intézménynek számított, s meghatározó módon befolyásolta jelentős rétegek világképét és tudásszintjét”. Pákh Albert szerint „azon népet látjuk magunk előtt, mely hogyha ezentúl is élni akar, ezt csak ismeretek és művelődés árán válthatja meg” (Nemeskürty István, 1983. 496.).

Az 1850-es években „nemzeti magatartást” jelentő *passzív ellenállás* képviselője a nemesség volt, „a gazdag főúr és a jómódú nemes, az értelmi kereset emberei és a jómódú polgár elhatározták, hogy az adót nem fizetik, míg a végrehajtó nem jön rájuk. A katonaságnak csak azt szolgáltatják ki, amit elkerülni nem lehet... A német nyelv értését megtagadják, s mindenütt magyar tolmácsot, magyar választ és ítéletet kívánnak... Ha felvilágosítást kérnek tőle, nem tudommal felel... Ne érezze magát az osztrák itthon sehol, soha, semmiben. Legyen s maradjon idegen e földön, ne szeresse senki. A társaságok ne fogadják be. A családok és házak küszöbei legyenek elzárva előttük. A nők nem bocsássák közelükbe, a férfiak ne barátkozzanak, ne mulassanak velük...” Deák Ferenc azt vallotta, hogy ragaszkodni kell a ’48-as elvekhez, az ország alkotmányos önállóságához, ébren kell tartani „az alkotmányos elv melletti lelkesedést”, magát az alkotmányt azután „kedvező pillanatban egy tollvonással helyre kell állítani” (Glatz Ferenc szerk., 1989. 162.).

A Bach-korszak költészetéből

Összeállította: Málnási Ferenc

Vörösmarty Mihály

Előszó

Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég.
Zöld ág virított a föld ormain.
Munkában élt az ember mint a hangya:
Küzdött a kéz, a szellem működött,
Lángolt a gondos ész, a szív remélt,
S a béke izzadt homlokát törölvén
Meghozni készült a legszebb jutalmat,
Az emberüdvöt, melyért fáradozott.
Ünnepre fordúlt a természet, ami
Szép és jeles volt benne, megjelent.

Öröm- s reménytől reszketett a lég,
Megszülni vágyván a szent szózatot,
Mely által a világot mint egy új, egy
Dicsőbb teremtes hangján üdvözölje.
Hallottuk a szót. Mélység és magasság
Viszhangozák azt. S a nagy egyetem
Megszünt forogni egy pillantatig.
Mély csend lön, mint szokott a vész előtt.
A vész kitört. Vértagyáló keze
Emberfejekkel lapdázott az égre,

Emberszivekben dúltak lábai.
 Lélekzetétől meghervadt az élet,
 A szellemek világa kialutt,
 S az elsötétült égnek arcain
 Vad fénnel a villámok rajzolák le
 Az ellenséges istenek haragját.
 És folyton-folyvást ordított a vész,
 Mint egy veszetté bőszült szörnyeteg.
 Amerre járt, irtóztató nyomában
 Szétszagattott népeknek átkai
 Sohajtanak fel csonthalmok közül;
 És a nyomor gyámoltalan fejét
 Elhamvadt városokra fekteti.

Most tél van és csend és hó és halál.
 A föld megőszült;

Nem hajszálanként, mint a boldog
 ember,
 Egyszerre őszült az meg, mint az isten,
 Ki megteremtve a világot, embert,
 E félig istent, félig állatot,
 Elborzadott a zordon mű felett
 És bánatában ősz lett és öreg.

Majd eljön a hajfodrász, a tavasz,
 S az agg föld tán vendég-hajat veszen,
 Virágok bársonyába öltözik.
 Üvegszemén a fagy fölengedend,
 S illattal elkendőzőtt arcain
 Jókedvet és ifjúságot hazud:
 Kérdjétek akkor ezt a vén kacért,
 Hová tévé boldogtalan fiait?

Baracska, 1850–1851 telén, télutóján

Arany János

Letélszem a lantot

Letélszem a lantot. Nyugodjék.
 Tőlem ne várjon senki dalt.
 Nem az vagyok, ki voltam egykor,
 Belőlem a jobb rész kihalt.
 A tűz nem melegít, nem él:
 Csak, mint reves fáé, világa.
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjúsága!

Más ég hintette rám mosolyját,
 Bársony palástban járt a föld,
 Madár zengett minden bokorban,
 Midőn ez ajak dalra költ.
 Fűszerebb az esti szél,
 Hímzettebb volt a rét virága.
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjúsága!

Nem így, magánosan, daloltam:
 Versenyben égtek húrjaim;
 Baráti szem, művészi gonddal
 Fügött a lantos ujjain; —
 Láng gyult a láng gerjelménél
 S eggyé fonódott minden ága.
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjúsága!

Zengettük a jövő reményit,
 Elsírtuk a múlt panaszát;
 Dicsőség fényével öveztük
 Körül a nemzetet, hazát:
 Minden dalunk friss zöld levél
 Gyanánt vegyült koszorujába.
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjúsága!

Ah, látni véltük sirjainkon
 A visszafénylő hírt-nevet:
 Hazát és népet álmodánk, mely
 Örökre él s megemleget.
 Hittük: ha illet a babér,
 Lesz aki osszon... Mind hiába!
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjusága!

Most... árva énekem, mi vagy te?
 Elhunyt daloknak lelke tán,
 Mely temetőből, mint kísértet,
 Jár még föl a halál után...?
 Hímzett, virágos szemfedél...?
 Szó, mely kiált a pusztaságba...?
 Hová lettél, hová levél
 Oh lelkem ifjusága!

Letésem a lantot. Nehéz az.
 Kit érdekelne már a dal.
 Ki örvend fonnyadó virágnak,
 Miután a törzsök kihál:
 Ha a fa élte megszakad,
 Egy percig éli túl virága.
 Oda vagy, érzem, oda vagy
 Oh lelkem ifjusága!

(1850. márc. 19.)

Ősszel

Híves, borongó őszi nap;
 Beült hozzám az únalom:
 Mint a madár, ki bús, ki rab,
 Hallgat, komor, fázik dalom.
 Mit van tennem? olvasni tán...?
 Maradj Homér, fénydús egeddel,
 Maradj te most!... Jer Osszián,
 Ködös, homályos énekeddel.

Mert fájna most felhőtlen ég,
 Mosolygó, síma tengerarc,
 Élénk verőfényes vidék —
 Óh, fájna most nekem e rajz!
 Kék fátyol messze bérc fokán —
 Arany hajó, mely futva szegdel
 Bibor habot... Jer Osszián,
 Ködös, homályos énekeddel.

Ott kéken a Zeüsz-lakta domb;
 Itt zölden a nyájas sziget;
 Fölötte lomb, alatta lomb,
 Árnyas berek, zengő liget, —
 Hullám-mosott gazdag virány —
 Fehér juhak s tulkok sereggel —
 Minő kép ez!... Jer Osszián,
 Ködös, homályos énekeddel.

Füst koronáz erdőt, bokort,
 Vendégies hívójelül;
 Hősek családja, víg csoport,
 Áldoz, toroz máglyák körül.
 Lantszóra lejt ifjú, leány;
 Kettős pohár, mézizü nedvvel,
 Vigan forog... Jer Osszián,
 Ködös, homályos énekeddel.

S ha zúdulnak véres csaták,
Szabadságért nem küzdenek,
Mert elnyomás, népszolgaság
Előttük ismeretlenek.
Törvényök nincs — boldog hiány!
A vének élőszája rendel
Igazságot... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Oda van a szép nyár, oda!
A természet lassan kihál;
Nincs többé nagyszerű csoda,
Többé se napfény, sem vihar;
Pacsirta nem szánt, csalogány
Nem zöngi dalját este, reggel;
Nincs délibáb... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Egyhanguság, egyformaság;
A nappal egy világos éj;
Nem kék az ég, nem zöld az ág,
Menny, föld határán semmi kék;
Csak sír az égbolt ezután
Örök unalmu lanyha cseppel,
Mig szétolvad... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Óh jer, *mulattass* engemet,
Hunyó dicsőség lantosa;
Érdekli mostan lelkemet
Borongó ég, kihalt tusa,
Emlékhalom a harc fián,
Ki az utolsók közt esett el;
Remény nélkül... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Felhőid és zúgó szeled,
A zizegő haraszt, mohar,
Magános tölgy a domb felett,
Bolyongó tűz, hullámmoraj —
Ez, amit lelkem most kíván!
Enyésző nép, ki méla kedvvel
Multján borong... Jer Osszián,
Ködös, homályos énekeddel.

Kinek sötétes éjjelen
A hős apákhoz költözött
Daliák lelke megjelen,
Alánéz bús felhők között
És int feléd: „Jer, Osszián,
A holtakat miért vered fel?
Nincs többé Caledonián
Nép, kit te felgyujts énekeddel.”

(1850. okt.)

Vajda János

A virrasztók

Itt a nagy halott előttünk,
Kiterítve mereven.
A hideg, a téli éjben,
Csillagoltó sötétségben
Mi vagyunk még éberen.

A sirásban elfáradt már
Valamennyi jó rokon.
Talán mi se volnánk ébren,
Hanem mert a torban, éhen,
Rágódunk a csontokon.

A csontokon sem rágódnánk,
De hát — ez a kenyerünk.
Nem maradt ránk dús örökség;
Fizet minket a nemzetség,
Ha sírunk, énekelünk.

Már maholnap ez se kell majd.
„Elég volt a gyász, a dal.
Ami megholt, föl nem támad.
Haszontalan minden bánat!
Haj rá étel, dal, ital!”

Ilyen szelet hallunk is már.
Ki legtöbbet örökölt,
Annak van a legjobb kedve;
Ott van a mult elfeledve,
És eladva az a föld,

Hol pihennek a nagy ősök,
Kik szerezték vérökön
Azt is, amin ők mulatnak...
Idegenek jól aratnak
Vérben ázott térökön.

Ők alusznak szépen, mélyen;
Ébren már csak mi vagyunk.
Ők alusznak s nem álmodnak;
Mi virrasztunk ébren, haj csak
Ébren is mi — *álmodunk*.

Álmodunk mi hihetetlen,
El se merjük mondani.
A holt szeme félig nyitva;
Hátha *meg nem volna halva*,
S lehetne még valami...

A nagy tenger éjszakába
Ki-kinézünk olykoron.
Mert nem tudjuk, hány az óra,
Hallgatunk a kakasszóra,
Merengünk egy csillagon,

Jó reménnyel, vak reménnyel,
Hogy ha megvirradna már!
De a hajnal csak nem pirkad,
S amit látunk, az se csillag:
Bolygó fény, vagy fénybogár!

És csak oly csöndes ne volna!
De ez úgy fojt, úgy ijeszt...
Dalunk is már egyre fárad,
Alig ad még bátorságot...
Égen földön semmi nesz...

Szempillánk is csuklik immár...
S ha az álom elnyomott,
S mi is alszunk, boldog Isten!
Akkor aztán késő minden —
Mozdulhat a tetszhalott!...

Tompa Mihály

A gólyához

Megenyhült a lég, vídul a határ,
S te újra itt vagy, jó gólya-madár!
Az ócska fészket megigazgatod,
Hogy ott kikölthesd pelyhes magzatod.

Csak vissza, vissza! meg ne csaljanak
Csalárd napsúgár és siró patak;
Csak vissza, vissza! nincs itt kikelet,
Az élet fagyva van s megdermedett.

Ne járj a mezőn, temető van ott;
Ne menj a tóba, vértől áradott;
Toronytetőkön nézvéen nyughelyet:
Tüzes üszőkbe léphetsz, úgy lehet.

Házamról jobb ha elhurcolkodol,
De melyiken tudsz fészket rakni, hol
Kétségbesést ne hallanál alól
S nem félhetnél az ég villámitól?

Csak vissza, vissza! dél szigetje vár;
Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár.
Neked két hazát adott végzeted,
Nekünk csak egy — volt! az is elveszett!

Repülj, repülj! és délen valahol
A bujdosókkal ha találkozol:
Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!

Sokra sír, sokra vak börtön borul,
Kik élünk: járunk búsan, szótlanul;
Van aki felkél és sirván, megyen
Uj hont keresni túl a tengeren.

A menyasszony meddőségért eped,
Szüle nem zokog holt magzat felett,
A vén lelke örömmel eltelik,
Hogy nem kell élni már sok ideig.

Beszéld el, ah...! hogy... gyalázat reánk!
Nem elég, hogy mint tölgy kivágatánk:
A kidült fában őrlő szú lakik...
Honfira, honfi ki vádaskodik.

Testvért testvér, apát fiu elad...
Mégis, ne szóljon erről ajakad,
Nehogy, ki távol sír e nemzeten,
Megútálni is kénytelen legyen!

Irodalom

BÁNKI István—PÁLA Károly

2004 Irodalom a középiskolák 10. osztálya számára. Apáczai Kiadó, Celldömölk.

MEK (Magyar Elektronikus Könyvtár)

NEMESKÜRTY István

1991 *Verecke híres útján*. Tanulmány és filmvázlat a honfoglalásról. Szabad Tér Kiadó, Budapest.

SOMOS Béla

2005 *Irodalmi atlasz-könyvek*. 9. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

SZERB Antal

1935 *Magyar irodalomtörténet*. Révai Kiadás, Budapest.

Brauch Magda

Hibák és hibák

1.

Anyanyelvünk nagyon szép volna, ha meg tudnók becsülni, ha vigyáznánk rá legalább annyira, mint mondjuk a ruhánkra, cipőnkre, használati tárgyainkra. De arra nagyon kevesen gondolnak, hogy a szép, tiszta, igényes beszéd éppen úgy hozzánk tartozó tulajdonság (illetőleg annak kellene lennie), mint az ápolt külső, a frizura, a „smink” stb. Sokszor föltettem magamnak a kérdést: az igényes nyelvhasználatra miért nem kényesek az egyébként kifogástalan megjelenésű emberek. A gondosan kifestett szájból kétszer olyan rosszul hangzik a „-suk-sük”! Vagy csak én esem lépten-nyomon túlzásba, magyarán nekem van egy kerékkel több, hogy ilyen tragikusan fogom föl ezt a dolgot?

Szeretném azonnal megcáfolni az előbbi kijelentést (nem azt, hogy egy kerékkel több van a fejemben, mert az könnyen meglehet): tragédiáról szó sincs, hiszen beszélünk, magyarul beszélünk, meg is értjük egymást, s amíg ez így van, nincs nagy baj. Beszéd közben nem is lehet mindig odafigyelni a helyes hangsúlyra, kiejtésre, sőt — ha nem váltak vérünnké — a nyelvhelyességi normáknak sem tudunk mindig megfelelni. Ha valakinek fontos mondanivalója van (és kinek nincs), igyekszik minél gyorsabban, hangosabban, meggyőzőbben közölni, s örül, ha egyáltalán meghallgatják. Ilyenkor nem lehet felróni neki, ha a beszédbe becsúszik egy-két nyelvi hiba, tükörfordítás vagy éppenséggel le sem fordított idegen szó, mint például: alimentara, bulletin, blokk stb.

Akkor mit akarok? Mi itt keveréknyelven beszélünk, és nem tehetünk róla, az anyaországiak hanyag beszéde ellen meg úgymint hiába vívom magányos szélmalomharcomat. Odáig nem jut el a szavam, itt meg még jó, ha nem gúnyolnak ki, mint a pusztában prédikáló prófétát. Elnézést a hasonlatért, s azért is, mert sántít, mint minden hasonlat, de ez jutott eszembe. És nem véletlenül. Hiszen ezzel is úgy vagyunk, hogy ha a többség nem figyel is oda, akadnak még olvasók, akiket érdekel, és akiken „fog a szó”. Persze, ők is hibáznak néha, akárcsak jómagam, hiszen emberek vagyunk, nem beprogramált gépek (azok is hibáznak).

Igen, hibázunk valamennyien, akik beszélünk, de hiba és hiba között különbség van — mind mennyiségi, mind minőségi szempontból. Ezúttal a durva hibákra szeretnék „vadászni”, de mielőtt elkezdeném, azokat a „nyelvvédőket” szeretném „kiszűrni”, akik úgynevezett nyelvi babonáknak hódolva átesnek a ló túlsó oldalára, és ott is hibát keresnek, ahol nincs. A következőkben ezekről a többé-kevésbé dilettáns nyelvészekről és a nyelvi babonákról lesz szó, hogy mindenekelőtt tiszta vizet öntsünk a pohárba.

2.

Jóllehet a helyes beszéd nem mindenkinek szívügye — olykor átesünk a ló túlsó oldalára, és mindenütt hibát keresünk. Lehet, hogy ehhez hasonló eset velem is előfordult már, de ezúttal inkább azokra az amatőr nyelvészkedőkre gondolok, akik nincsenek tisztában a nyelvhelyességi vagy nyelvtani szabályokkal, illetőleg nem ismerik az ezekben végbement változásokat, s így a régi, elavult szabályok alapján (ami nem egyezik meg a közfelfogással) állítanak föl hamis tilalomfákat. Meg kell azért jegyeznem, hogy ezek a túlzó „nyelvészkedők” alapján véve jót akarnak, szeretik, becsülik anyanyelvünket, foglalkoznak vele, de néha a jóból is megárt a sok, s ezúttal is az történik, hogy a jóakarát, az igyekvő a visszájára fordul.

Akadnak szép számmal túlzó „puristák”, azaz nyelvtisztogatók (a kifejezés még Kazinczyék idejéből származik), akik minden idegen vagy nemzetközi szót, kifejezést száműznének a nyelvből, tűzzel-vassal kiirtanák még azokat is, amelyek már régen meghonosodtak, polgárjogot nyertek. Ezek a telefontávbeszélőnek neveznék (és azon távbeszélőnek), a probléma számukra mindig csak kérdés lenne (pedig néha több mint kérdés), a funkció szót is száműznék, pedig az is több, illetve más, mint szerep, szerepkör. Ez a túlzó tisztogatás már azért sem helyes, mert a már meghonosodott idegen szó szinonimaként — azaz bocsánat: rokonértelmű szóként — is jó szolgálatot tesz a stílus egyhangúságának enyhítésére, ami szintén nem utolsó szempont. Kazinczyék nyelvművelői között is voltak túlzó puristák (200 évvel ezelőtt), de szóalkotásaik nemigen voltak életképesek. Például a stílus maradt, nem lett „irály”, s az oxigén sem lett „éleny”.

Aztán léteznek olyan okoskodók is, akik minden nyelvi kifejezésben logikát keresnek. Kifogásolják azt, hogy az ember felszáll a villamosra, vonatra, autóbuszra, hajóra stb., holott szállni — úgymond — csak a madár tud. Szerintük az is helytelen, ha felcsendül a dal, az ének, a nóta, hiszen ez logikai képtelenség, a csend szó eleve azt jelenti, hogy nem szólalhat meg semmi, az ének legfeljebb „felzendülhet”. Még olyasmit is hallottam (televíziós nyelvi műsorban), hogy egyesek szerint az eszköz szó csak evőeszközt jelenthet, mert szerintük a szó eredete az eszik ige (ez, persze, sajátosan egyéni nyelvészkedés eredménye). Ezekre a kifogásokra nem érdemes sok szót pazarolni, hiszen az efféle „logikátlanságok” eredetét ma már úgyis hiába keresnők a nyelvben, fontos, hogy így honosodtak meg, így helyesek. Tény azonban, hogy hellyel-közzel ilyenfajta gáncsoskodásokkal is lehet találkozni, és akkor még nem beszéltünk a valódi nyelvi babonákról.

3.

A nyelvi babonákat, az egykori tilalomfákat a nyelvszokás azóta már elsöpörte. Az évszázadok során a nyelvtan is változik, a helyesírás is, s velük együtt a helyes beszéd normái is. Amit száz éve helytelennek tartott a nyelvi közvélemény, az ma lehet helyes, és fordítva.

A fentiekből következik, hogy az amatőr nyelvészkedőknek egy népes táborát olyan művelt, iskolázott (s főleg idősebb) emberek alkotják, akik valamikor, az iskolában, de az is lehet, hogy a szüleiktől, nagyszüleiktől hallottak egy-egy nyelvhelyességi szabályról (amely, lehet, már akkor is elavult volt). Ilyen tilalomfa volt, például, az, hogy: „magyarban az -andó, -endő nem használandó”. Ez ma már igenis használandó, hiszen annyira tömör szerkezet, hogy egész mellékmondatot képes helyettesíteni. Például „a megtartandó ünnepély” jóval rövidebb szerkezet, mint „az az ünnepély, amelyet majd meg fognak tartani”. Ennél is szigorúbb szabály volt a szenvedő igealak tiltása: a „-tatik, -tetik nem használtatik”. Igaz, hogy manapság is ritkán használtatik ez az alak, pedig kár érte, hiszen ez is tömör, takarékos forma, akárcsak párja, az -ódik, -ődik. Ez utóbbi a nyelvjárásokban élő alak, főleg Székelyföldön hallani így: megverődik, megszidódik. Kár, hogy a nyelvi babona következtében az irodalmi nyelvből eltűnt, hiszen nyugodtan élhetne a használtatik, elvégeztetik igealak is (az iskolában tanítjuk is a szenvedő igtét).

Másik ilyen nyelvi babona a határozói igenév tiltása létige után. A jelenlegi nyelvi szokás, álláspont szerint ez a tilalomfa csak akkor áll fenn, ha múlt vagy jövő időben használjuk a határozói igenevet, például: meg lett fizetve, el lesz intézve (helyesen: megfizettük, elintézzük). Jelen időben azonban bátran alkalmazható: el van intézve, ki van már fizetve, a hely el van foglalva stb. Vannak, akik ez utóbbi alakokat is kifogásolják, pedig ha jól meggondoljuk, helyel-közzel még az előbbieket sem helyteleníthetők, ha például hangsúlyozni akarom, hogy valami igenis ki lesz fizetve (de ez csak az én egyéni véleményem).

Az egészséges nyelvérzékű ember általában tudja, mi ellen kell valóban tiltakoznia. Persze, ezeknek a — bocsánat a jelzőért — botcsinálta nyelvészeknek is megvan az az érdemük, hogy legalább nem közömbösek számukra a nyelvi problémák, és bizonyára sok helyes, ma is érvényes szabályt is ismernek, használnak, terjesztenek. A helytelen formákhoz való makacs ragaszkodásukkal azonban kárt okoznak elsősorban akkor, ha ráadásul felelős beosztásban dolgoznak. Ilyenkor hiába vitatkozunk velük, mert a főnöknek mindig igaza van, elég, ha mi tudjuk, mi a helyes, és mi nem, utóvégre mi, kisemberek vagyunk többségben.

4.

Miután kiszűrtük — persze, csak részben — a nyelvi babonákat, a túlzásokat, a kákán is csomót kereső okvetetlenkedéseket, nézzünk szembe a valódi hibákkal.

Az olvasó ezek után jogosan fölteheti a kérdést: ki dönti el, hogy mi a valódi hiba és mi az okvetetlenkedés? Megnyugtatom az olvasót: nem én, hanem az érvényben lévő nyelvi formák, szabályok. Magam csak annyit teszek, hogy összevegyem ezeket köznapi beszédünkkel, és megállapítom az „eltéréseket”. A szabálytól való eltérés általában hibának számít (hacsak nem stilisztikai célzattal, jellemzésre

használják, de ez inkább a szépirodalomra vonatkozik). Annyi azonban engedjék meg nekem, hogy a szóban forgó szabálytalanságot magam tegyem mérlegre, s eszerint ítélem meg a hiba és hiba közötti különbséget — természetesen az érvényben lévő nyelvhelyességi normákat is figyelembe véve.

Elöljáróban azt is meg kell említenem, hogy a tárgyalásra kerülő problémákról helyyel-közzel volt már szó (néha többször is), de az eredmény, köznap beszédünket tekintve, röviden és őszintén szólva: nulla. Lehet, hogy ez így túlzásnak tűnik, de nem azokról beszélek, akik a tanácsok nélkül is ismerik a nyelvhelyesség szabályait, hanem az utcán, üzletekben, villamoson stb. ellesett beszélgetésekre alapozom véleményemet.

Ebből kiindulva a továbbiakban három csoportba sorolnám be azokat a durvább hibákat, amelyek általában az élő beszédben, a társalgási stílusban fordulnak elő.

— Az első csoportba az általános, az egész magyar nyelvterületen észlelhető nyelvtani hibák tartoznak, mint például az úgynevezett -suk, -sük jelenség.

— A második kategóriába sorolnám a mi sajátos kétnyelvűségünkéből eredő helytelen kifejezéseket, tükörfordításokat. Ezeket lehet a legkönnyebben az utcán „ellesni”, de sajnos, nemcsak ott, hanem művelt, értelmiségi körökben is.

— Végül a harmadik csoport amolyan „finom-vegyes” lesz, mert ide kerülnek az úgynevezett pongyolaságok, a nyelvi kényelemszeretet szülöttei, a nyegle kifejezések, amelyek elsősorban az anyaországiak beszédében észlelhetők valamilyen századvégi zsargont képezve, de egy részük már vámmentesen átjött hozzánk a határon, s félő, hogy a többi sem fog sokat késni. Ezúttal csak a legkirívóbbak, a legkevésbé tolerálhatók kerülnek tárgyalásra. Ez vonatkozik a másik két csoportban fölvetendő problémákra is.

5.

A durva köznyelvi hibák rangsorolása közben jöttem rá, hogy az egész magyar nyelvterületen viszonylag kevés jellemző hibafajtát találunk, de ezek, sajnos, széles körben használatosak. Köztük is első hely illeti meg az úgynevezett -suk-sük jelenséget, más szóval -suk-sükölést.

Talán nem mindenki tudja, miről van szó, pedig a magyarázat rendkívül egyszerű: a -suk-sük nyelvet (már így is nevezik) használók összetévesztik az ige kijelentő és felszólító módú alakját, még pontosabban a kijelentő mód helyett is felszólító módot használnak. Ahelyett, hogy nem szeretjük, nem mondhatjuk, megmutatjuk stb. azt mondják: nem szeressük, nem mond hassuk, megmutassuk. Persze ez a jelenség nem csak többes szám első személyben nyilvánul meg. Nagyon gyakori egyes szám harmadik személyben is, például: azt mutassa (azt mutatja helyett). Felszólító módban ezek az alakok helyesek: mutassa meg, szeressük egymást stb.

Ezúttal igen durva nyelvi hibáról van szó, amely a műveletlenség fokmérőjeként is felfogható, annyit mégis meg kell jegyezni, hogy a felszólító mód „önkéntes” használata egyes nyelvjárásokban is él, főleg a Székelyföldön. Valószínűleg ennek a körülménynek tulajdonítható, hogy elvétele igényes beszédű emberek nyelvhasználatában is felbukkan (még egyetemi tanársegéd szájából is elhangzott — magyar szakon —, s az illető az általános felszisszenésre ezzel magyarázta bizonyítványát). A nyelvjárársbeli eltéréseket általában elfogadjuk, de ezt semmiképpen sem tartom helyesnek.

A „-suk-sük”-nél talán még egy fokkal csúnyább a „-csuk-csük”, bár ugyanarról a jelenségről van szó. Még leírni is rossz (hát még kimondani) a megtartsa, megtartsuk alakokat megtartja, megtartjuk helyett, bár a maguk helyén felszólító módban nagyon is helyénvalók: tartsa meg a pénzt, tartsuk meg az előadást.

Kevésbé feltűnő, bár ugyanolyan hiba a „-szuk -szükölés”. Ez, sajnos, az igényesebb beszédű emberek között is elterjedt, sőt olykor még írásban is lehet vele találkozni. Például: kiosszuk a könyveket, felakassza a kabátját (helyesen: kiosztjuk, felakasztja). Nem tudnám pontosan megmondani az okot, de az ilyen formákat igen gyakran „eleresszük” a fülünk mellett (azaz: eleresztjük), éppen ezért olvasóimnak elsősorban ez utóbbira hívnám föl a figyelmét (arra gondolván, hogy ezeket a sorokat inkább a beszédmódjukra igényesebbek olvassák).

6.

Említettem, hogy viszonylag kevés olyan durva nyelvi, nyelvtani hibát fedeztem föl körülöttem vagy tőlem messze élők beszédében, amely az egész magyar nyelvterületen elterjedt (ezen a fogalmon inkább a romániai magyarságot és az anyaországiakat értem, mert, például, a Szlovákiában élő magyarok beszédéről nincsenek közvetlen tapasztalataim). Ezek között első hely illeti meg a -suk-sük jelenséget — ezt írtam az előbbi, de olyan értelemben, hogy az a „legcsúnyább” vagyis a legdurvább. Talán mégsem annyira általános azonban, mint az, amelyről most akarok beszélni.

Mondanék vagy mondanák? — ez itt a kérdés. Talán meglepő lesz, ha most kijelentem, hogy mind a kettő helyes, de mindegyik a maga helyén.

Feltételes mód egyes szám első személyben, alanyi ragozásban a mondanák forma durva, de a mindennapi nyelvhasználatban elterjedt hiba. Előfordul a művelt, iskolázott emberek nyelvhasználatában is, s némi tapintatos nyomozás után rájöttem, hogy nem annyira hanyagságból, mind tudatlanságból. Nem mindenki nyelvész, hogy minden nyelvtani szabályt ismerjen, ráadásul ez a szóban forgó elég bonyolult is.

Abból kell kiindulni, hogy anyanyelvünkben a végződéseknek általában két, néha három alakja is van: -val -vel, -ban -ben, -hoz -hez -höz, -na -ne, -ná -né stb. Ezeket a végződéseket nem szoktuk fölcserélni, mert a magyar anyanyelvű

ember érzi, hogy a magas hangrendű szavakhoz magashangú toldalék járul: szeretne, beszélnek, embernek, a mély hangrendűekhez mélyhangú toldalék: adna, mondanak, szobában (ez a hangrendi illeszkedés törvénye, és általában mindeütt érvényesül). A feltételes mód egyes szám első személyű igealakban — alanyi ragozásban — azonban az illeszkedés elmarad, tehát ez az igealak kivétel a szabály alól. Itt mindig a -nék rag a helyes, akár magas, akár mély hangrendű igehez kapcsolódik, tehát: szeretnék, írnék, ennék, mondanék, olvasnék, álmodnék, játszának, találnék stb.

Mikor mondhatjuk, hogy mondanák? Akkor, ha feltételes mód, többes szám harmadik személyű igealakot használunk — tárgyas ragozásban (az igehez határozott tárgy járul). Tehát: Ők mondanák el a verset, azt akarnák (ők), hogy elmenjünk stb. Ezúttal magas hangrendű szavakban a -nék ragos forma is helyes: ők azt szeretnék, hogy elmenjünk.

Ez a kivétel — az egyes számú első személyű alakban — valószínűleg azért keletkezett, illetve az a magyarázata, hogy a többes számú harmadik személyű alakban él a mondanák változat is, s így a kettő összetéveszthető lenne (de ez csak az én feltételezésem). Úgy gondolom, a magyarázat — minden igyekezetem ellenére — nem szakember számára elég bonyolult. A lényeg tehát: jegyezzük meg, hogy én mindig csak mondanék, aludnék, álmodnék, dolgoznék és akarnék valamit. Legalábbis a jelenleg érvényben lévő nyelvhelyességi (és nyelvtani) szabályok szerint.

7.

Mivel azt ígértem, hogy ezúttal csak az igazán durva hibákra vadászom, eltekintek az olyan enyhébb, már-már a köznyelvben is elfogadott pongyolaságoktól, mint az ikes igeik iktelen ragozása, vagy az igeekötők nem mindig helyes használata, annál is inkább, mert ez utóbbi jelenség inkább a hivatalos nyelvhasználatban divatozik, és ezúttal a köznyelvről van szó. Így az első csoportba tartozó nyelvi vétségekkel nagyjából végeztünk is.

A második kategóriába a mi sajátos földrajzi helyzetünkéből adódó hibákat soroltam. Ez a téma, sajnos, örökzöld, és minden bizonnyal az is marad, hiszen a különleges helyzet sajátos nyelvhasználatot eredményez, egy bizonyos keveréknyelvet, amely többé-kevésbé mindannyiunk beszédére jellemző. A kérdés ezek után csak az, hogy milyen mértékben tudjuk kiküszöbölni, száműzni hétköznapi beszédünkéből a nem odaillő elemeket.

Egyszerre csak egy nyelven — hirdetem már több ízben azt bizonyítván, hogy a keveréknyelv használata mindkét (esetleg mindhárom) nyelvvel szemben tiszteletlenség, a meg nem becsülés jele. Annak idején, a nyelvújítás korában elsősorban a latin hatás csökkentésén fáradoztak az írók, költők (akik egyszemélyben nyelvészek is voltak), a XX. század első felében Kosztolányiék a német elemeket akarták eltávolítani anyanyelvünkéből. Tegyük hozzá: teljes sikerrel. De

ezek után két megjegyzés kívánczik a tollamra: először is ők az anyaország határain belül küzdöttek a nyelv tisztaságáért (ami nem jelenti azt, hogy itt valaki „hivatalosan” akadályozna ebben, de az idegen nyelvi hatás folyamatosan fennáll), másodsor pedig, amit ők nem kis fáradozással értek, azt napjainkban „sikerül” elrontani a rengeteg idegen (elsősorban angol) kifejezéssel, zsargon-elemmel stb. De ez most nem tartozik szorosan ide.

Söpörjünk egyelőre a saját portánk előtt, mert van rá okunk. Sajátos keveréknyelvünkben kétféle alapvető hibát lehet megkülönböztetni: az idegen (jelen esetben román) szó egyenes átvételét és használatát magyar szövegben, magyar végződésekké és az úgynevezett tükörfordításokat.

Ez a kétnyelvűség nemcsak esztétikai okokból helytelen, hanem el is választ az anyaországi magyaroktól, akik nemigen értik, ha az „alimentárában” „jaurtot” kérünk vagy „pungát” az áruhoz (azaz joghurtot és zacskót).

8.

Sajátos keveréknyelvünk két alapvető hibafajtájáról szoltam, bár meg kell jegyezni, hogy a kettőt általában párhuzamosan követjük el. Azok, akik válogatás nélkül keverik a magyar beszédükbe az idegen (román) szavakat, rendszerint a tükörfordításokkal is élnek. De maradjunk egyelőre az elsónél.

Ott kell kezdenem, hogy a mi tájainkon román szavakat mindenki használ, akkor is, ha magyarul beszél. Persze, ez elkerülhető volna, de sokszor már-már modorosságként, túlzó purizmusnak hat, ha valaki blokkolás helyett tömbházlakást mond. Csak örülni tudnék, ha nem értenének egyet velem, de annak még jobban örülnék, ha a kölcsönszavakat használók megelégednének a blokkal és, mondjuk, a buletinnal. Ezeken túlmenően azonban összegyűjtöttem egy díszes csokrot a leghasználatosabb kölcsönszavakból.

Tanügyi berkekben — és nemcsak a gyermekek beszédében — használatos a kárnet (ellenőrző könyvecske, röviden ellenőrző), a téza (évharmadi dolgozat), extemporál (rögtönzés), média (átlag), a definitívát- és grádvizsga (véglegesítő és fokozati), a recsiklára, jobb esetben recsiklálás (továbbképző), valamint a hozzájuk társuló magyar ragok: hozd ki a kárnetedet, grádra készül stb.

Ha vége a tanításnak, mindenki siet az „alimentárába”, ahol jaurtot, friskát, koszticát, takimurit, pipótát vásárolunk. Nem arról van szó, hogy így kérjük az eladótól, hanem egymás között magyarul beszélve is így emlegetünk néhány ételféleséget.

Persze, van, aki gépkocsival közlekedik, és természetesen mindig nála van a „kárnet”, de ez már egy másik, aminek még románul sem ez a neve, hanem permis de conducere, magyarul hajtási engedély vagy jogosítvány. A többség azonban tramvájra, azaz villamosra száll, ahol abonamentet, azaz bérletet használ (vagy biletet?).

S ha végre hazaérünk, kezet mosunk a kjuvetában, azaz a mosdókagylóban, sőt le is „dusolunk”, esetleg „csinálunk egy dust” (de ez már a tükörfordításokhoz is tartozik). Majd a televízió elé ülünk, és várjuk, hogy az ekránon (képernyőn) megjelenjen a kép.

Higgyék el, egyáltalán nem túloztam el a helyzetet, sőt! Próbálják meg folytatni a sort, sikerülni fog. Magam is megtehetném, de helyette idézek egy jó tanácsot, amelyet egy boltban lestem el.

„Ha perszonállal mész, nem kell tikett. De ha mégis eléred az akcselerátot, a gárán is kapsz tikettet.”

9.

Az idegen (jelen esetben román) szavakat nehéz elkerülni, de nagy részük súlyos nyelvi hanyagságból kerül a beszédbe. A tükörfordításoktól azonban könnyen megszabadulhatnánk, ha nem volnának olyan széles körben elterjedve. Sajnos, azonban ez a helyzet, és hosszú évek óta egy jöttányit sem javult.

A tükörfordítás azt jelenti, hogy valamilyen idegen nyelvben meghonosult kifejezést, esetleg állandósult szókapcsolatot, képes (átvitt) értelmű szólást szóról szóra anyanyelvünkre fordítunk le, holott az a bizonyos szókapcsolat csak az illető nyelvben, tehát eredetiben helyes. Például, ha lefordítanók románra azt a köznapit kifejezést: „Mi újság?”, így hangzana: „Ce ziar?” (ziar = újság, hírlap) Mondanom sem kell, hogy ez nevetséges. Ezért helytelen, ha egy-egy tükörfordítást elfogadunk és használunk.

Nem tudom idézni az eredetijét, de ilyen tükörfordítás a németből átvett „jól néz ki” (azaz tetszetős, csinos, jól fest, jól mutat), illetve az „úgy néz ki” abban az értelemben, hogy úgy tűnik, úgy látszik, a jelek szerint, bizonyára valószínűleg (éppen elég magyar szinonimája van). Sajnos, más német tükörkifejezésekkel ellentétben ezek eléggé használatosak még a sajtó nyelvében is. Szerencsére, a román tükörfordításokkal jobbra csak a köznapit beszédben találkozom, igaz, hogy ott úton-útfélen, de még a „jobb körökben” is.

A legismertebb és leghasználtabb közülük talán a „telefont ad” kifejezés, hiszen — magával a művelettel — naponta élünk, persze nem a fordításban jelzett cselekedettel, hiszen nemigen van módunkban telefonkészülékeket osztogatni (erős a gyanúm, hogy ez a kifejezés eredetiben sem túl választékos). Ha valaki azt ígéri nekünk, hogy majd ad egy telefont, válaszoljunk úgy, hogy köszönjük, nekünk már van (ha van), és az az egy is elég. Mondjuk meg, hogy inkább telefonáljon.

„Telefont adni” értelmiségi körökben nem szokásos (remélem), de annál többet hallom ott is a „pontra tesz” kifejezést, pedig ez a „pune la punct” tükörfordítása. Igaz, hogy magyarul is rövid és frappáns, mégse helyes a használata (hiszen az anyaországban sem ismerik, és ez a körülmény ilyen esetekben döntő érv). Bizonyára azért terjedt el, mert nekünk is van egy hasonló képes kifejezé-

sünk: „felteszi a pontot az i-re”. Ez azt jelenti, hogy valamit befejez, végleg elrendez, a végére jár. A „pontra tesz” mást jelent: helyre tesz (valakit vagy valamit képes értelemben), elintéz, ráncba szed, vagy — megkövetem — gatyába ráz.

Annak a fővárosi magyar sajtóterméknek a szerkesztőségét sem ártana gatyába rázni, amelyekben többször is olvasható volt a „pontra tesz” tükörfordítás.

10.

A tükörfordítások — mint az eddigiekből is láhattuk — elsősorban köznap nyelvhasználatunkban élnek, s bár nem szaporodnak (hosszú évek óta ugyanazokat a példányokat észlelem), rendkívül makacsul tartják magukat.

Említettem, hogy a „pontra tesz” kifejezést értelmiségi körökben is hallottam, sőt újságban is olvastam. Elmondhatom ezt — bár írásban még nem találkoztam vele — a „lázat, tüdőgyulladást stb. csinál” szókapcsolatról is, amely elsősorban az egészségügyben dolgozók körében terjedt el, de nem csak ott. Lehet, hogy ez a kifejezés a románban csak így helyes, de anyanyelvünkben a csinál ige amúgy is túlterhelt. Főleg az anyaországiak mindent csak csinálnak, filmet és könyvet, újságot és folyóiratot, szerepet és színházat, aztán az egyszerűbb emberek ebédet és vacsorát, hibát, balesetet, tüzet, lármát s a jó ég tudja még mi mindent, egyedül betegséget nem. Hát akkor mi se csináljunk! Az ember lázas lesz, vagy egyszerűen lázas, vagy belázasodik, a legyengült szervezet könnyen kapja el a ragályos betegségeket, a túlterhelt embert infarktus éri, tüdőgyulladást kap. A magyar ember akkor csinál betegséget, ha szimulálni akar.

S ha már az értelmiségi körökről beszélünk, elmondhatjuk, hogy ezeknek a „jobb” embereknek volt gyerekszobájuk. Igenis gyerekszobájuk és nem „otthoni hét évük”, azaz „cei şapte ani de acasă” (ami már úgyis csak hat). Ez is átvitt értelmű kifejezés, hiszen nem az a fontos, hogy a kis gyerekek külön szoba állt rendelkezésére, hanem, hogy jó nevelést kapott (egyébként a román változat is átvitt értelmű, hiszen senki sem állíthatja, hogy a gyermek iskolába lépésekor az otthoni nevelése befejeződik).

A gyerekszoba és az iskola után a munka, a szolgálat évei következnek. S ha valaki helyesen gondolkodik, igyekszik minél több szolgálatban eltöltött évet összegyűjteni a munkakönyvében, mert egyszer mindenki nyugdíjas lesz (ha megéri). De ez nem „régiség”, hanem szolgálati idő (a régiség anyanyelvünkben ócskaságot jelent, esetleg értékes antik holmit) és nem a „munka mezején”, hanem legfeljebb a munkában, bár ez is fölösleges. A szolgálati idő pontosan és helyesen kifejezi a „vechime în câmpul muncii” fogalmát. A gyengébbek kedvéért a sajtóban zárójelben le lehet írni a román kifejezést, de semmiképpen sem a tükörfordítást. Még idézőjelben sem!

A fentiekhez hozzátehetem, hogy akadnak primitívebb tükörfordítások is (ezt úgy értem, hogy primitívebb beszédű emberek használják őket). Ilyen a „ce mai faci?”-ből keletkezett „Mit még csinálsz?”, ami magyarul helyesen így hangzik: „Hogy

vagy?” Van, aki „veszi a villamost, autóbuszt, vonatot” (a „ia tramvaiul” mintájára), pedig a járművekre akkor is fölszállunk, ha különben nem tudunk repülni (persze, ha valaki „veszi a villamost”, az még aránylag tűrhető, mert van, aki a tramvajt veszi). A közelmúltban hallottam még a „jól van látva” (e bine văzut) és a tart hozzá (ține la el) tükörfelfordításokat. Ezek még rám is az újdonság erejével hatottak.

A legcifrább tükörfordítást saját szememmel láttam vagy 20 éve egy kisváros középületének homlokzatán. Egy magyarországi küldöttséget vártak, és így köszöntötték tagjait: Jó, hogy jöttetek! (azaz: Bine ați venit!)

Igaz, hogy akkoriban az Isten hozott! még nem volt divatban.

11.

Miután, remélem, világosan és félreérthetetlenül fölfedtem a saját különleges helyzetünkből adódó, ám nem elnézhető nyelvi pongyolaságokat, figyeljünk föl arra is, hogy anyaországi testvéreink sem beszélnek kevésbé hanyagul. Igaz, hogy az ottani köznapi beszédet az utóbbi években nem állt módomban úgy tanulmányozni, úgy „ellesni”, mint a sajátunkat, de egyrészt a rádióban és a televízióban elhangzó riportok stílusából is tájékozódni lehet, másrészt ezeknek a hibáknak számottevő hányada már átgyűrűzött hozzánk, úgyhogy csak nyitott füllel kell járni, és azonnal nyomon követhető az összefüggés. Ezúttal tehát nem arról van szó, hogy mindenki másképp hibázik, mert ők ugyan nem használják a mi keveréknyelvünket (aminek objektív okai vannak), de az ő nyelvhasználatuk, azaz nyelvrontásuk nálunk is hat. Ezért kell kétszeresen is résen lennünk. Arról sincs szó, hogy valami „nekem nem tetszik”, mert nem csak az én nyelvi ízlésem tiltakozik a soron következő pongyola, sőt nyegle kifejezések ellen. S hogy ez mennyire így igaz, arra bizonyítékot találtam nemrég egy, a rádióban elhangzó, népszerű, de korántsem nyelvi jellegű műsorban. Arról volt szó, hogy egy folytatásos családregény újságíró szereplője felháborodott — úgymond — anyanyelvünk keveréketlenségére miatt, s bár hirtelenében nem tudtam minden említett példáját lejegyezni (csak fél füllel figyeltem oda, és sejtelmem sem volt arról, hogy ilyesmiről lesz szó, noha a regény a mindennapi visszasságokat szokta bíráltni), azt megjegyeztem, hogy a cégtáblákon virító idegen, elsősorban angol kifejezéseket említette, amelyek magyar végződésekkel csinos keveréknyelvet eredményeznek ott is, majd az ilyen piaci és üzletekben szereplő reklámokat bírálta (nem kis felháborodással): ubi, töki, mazsi, csoki stb., valamint egy rokonának a választát, aki azért nem fogadta el a felkínált italt, mert — úgymond — „szoliban” van (csak a szövegösszefüggésből lehet rájönni, hogy ez szolgálatot jelent). Be kell vallanom, nagy örömmel hallottam, hogy a tőlem kifogásolt „kicsinyített nyelvet” mások sem szeretik, és azt is érdekesnek találtam, hogy — nyilván tőlem teljesen függetlenül — az illető is szélmalomharcnak nevezte a nyelvi pongyolaságok elleni tiltakozást.

12.

A durva nyelvi hibák tekintélyes része a nyelvtani szabályok ismeretének hiányából fakad, bár a hanyagságot, a nemtörődömséget sem lehet kizárni. Ezúttal olyan nyelvi jelenségekre szeretnék kitérni, amelyek az első csoportba a -suk-sük mellé is odaillenek, de nem olyan régiek, és talán nem annyira általánosak, hanem — érzésem szerint — az utóbbi években (évtizedekben?) szaporodtak el. Példáimat ezúttal nemcsak az élő beszédből veszem, hanem az úgynevezett médiák nyelvéből is azzal a megjegyzéssel, hogy úgymint onnan terjed el a leggyorsabban és a „leghatékonyabban” a helytelen beszéd, egyébként az egyszerű dolgozók soraiból verbuvált riportalanyok beszéde köznyelvként is felfogható. Sajnos azonban, az említendő hibák egy részét nemcsak a riportalanyok, hanem a riporterek, bemondók, tehát a hivatásos szakemberek is elkövetik.

Egyik ilyen gyakran hallható hibás fogalmazásmód ’az, aki’ vonatkozó névmás használata ’az, amely’ helyett. Az aki csak személyre vonatkozhat, az amely pedig tárgyakra, fogalmakra és gyűjtőnevekre. Ez utóbbiak közül a csoport, csapat, nép, párt, frakció, vállalat, szervezet, közösség fogalmak után gyakran hangzik el hibásan az aki névmás: a csapat, aki, az a vállalat, aki, a mi pártunk, aki stb., sőt a közelmúltban ezt a mondatot hallottam a televízióban egy sorsolás alkalmával: Itt vannak a nevek, akik sorsolásra várnak. A név fogalom, sorsolásra csak a nevek viselői várhatnak, különösen, ha az akik névmás vezeti be őket.

A fent említett pártoknak, vállalatoknak, intézményeknek, sajtóorgánumoknak és általában minden szervezetnek van vezetősége, vagy mai helytelen szóhasználatnál élve: vezetése. Ez utóbbi is helyénvaló lenne, hiszen a vezetőségnek kell gondoskodnia a vezetésről, de ez magát az akciót, a cselekvést jelenti, nem pedig a vezető testületet. A vezetőségnek beszélhetünk jó vagy rossz vezetéséről, de a vezetés vezetése — fából vaskarika (pedig ez a súlyos pongyolaság a határon túl és innen is hallható). Sőt, néha már többes számban is: vezetésekről beszélnek (vezetőségek értelemben). „Mi nem akartunk sztrájkolni — mondta a televízióban egy vasúti dolgozó —, de a szakszervezeti vezetések másképp határoztak.”

A pongyolaság újabb pongyolaságot szül, és megzavarja az egyszerű emberek talán ép és egészséges nyelvérzékét is, hiszen ha János bácsi állandóan így hallja emlegetni ezt a fogalmat a hírközlő szervezetekben, ő is „helyesen” akarja kifejezni magát, pláne, ha az a megtiszteltetés éri, hogy riportban szerepel.

Végül igaz, hogy állítólag nyelvjárási jelenség, mégis helytelen a -tól-től rag használata -nál-nél helyett. A tőlem (nálam) nagyobb, attól (annál) több megfogalmazások a magyarországi köznyelvben igen gyakoriak (nálunk, szerencsére, még nem észlelhetők), de azt már mégis túlzásnak tartom, hogy a napokban a rádió déli krónikájában a bemondó így fogalmazott: „Ettől azért szélesebb a választék” (ennél értelemben). Azért az ilyesmi már nyelvi anarchiához vezet.

13.

A nyelvtan és nyelvhelyesség szabályai a legtöbb esetben megegyeznek, mégsem tehetünk közéjük mindig egyenlőségjelet. A különbséget elég nehéz szavakba önteni. Arról van szó, hogy a nyelvtan szabályai szigorúbbak, egyértelműbbek, a nyelvhelyesség normái gyorsabban változnak, jobban függenek az élő beszéd, a köznyelv alakulásától. Példákra lefordítva az elmondottakat, az, hogy: „én mondanék valamit”, csak így helyes, mert ez a nyelvtan szabályának csak így felel meg, de a nyugi, szaki, ovi, isi stb. esetleg csak egyeseknek (köztük alulírott-nak) nem tetszik.

Ha azonban a nyelvtan és a nyelvhelyesség szabályai egyaránt tiltanak bizonyos rendellenességeket, akkor nincs magyarázat, nincs kibúvó. Ilyen, például, az a nyelvtani (és nyelvhelyességi) szabály, hogy anyanyelvünkben a személynevek előtt nem használunk határozott névelőt. Nálunk szerencsére ez a hiba még nem terjedt el, de „pestiesen” így mondják: jön a Pista, add oda a Szabónak, várom az Erzsit (ha nem tévedek, itt német nyelvi hatásról van szó).

Az igazság az, hogy még nagyobb zavart teremt e szabály helytelen értelmezése (még az írott nyelvben is). Ez a tilalomfa ugyanis nem vonatkozik az állatoknak adott becenevekre (tehát helyes: a Bodri, a Cirmos), másrészt személyek neve előtt is állhat, ha nem a névre utal, nem hozzá tartozik, csak a mondat szerkesztésben kerül oda, például: A Mari ruhája szép. Az „a” névelő nem Marira, hanem a ruhára vonatkozik (a mondatban nem Mari az alany, hanem a ruha, Mari birtokos jelző). Sőt, az sem hiba, ha izgatott hanghordozással úgynevezett lélektani, emocionális névelőt használunk: Végre itt a Mari!

Szóval ezek a szabályok nem is olyan egyértelműek. Ugyanezt elmondhatjuk az igekötők alkalmazásáról is. Az igekötők rendkívül gazdag kifejezési lehetőségeket teremtenek anyanyelvünkben, hiszen minden igekötős ige (igenév, igéből képzett főnév) új szót, új fogalmat jelent, s így egyetlen alapszóból akár százat is alkothatunk (például a „megy” igéből). Élni kell tehát az igekötőkkel, de nem szabad visszaélni velük, mert nem használhatjuk azokat kényünkre-kedvünkre. Márpedig a mai köznyelvi gyakorlatban éppen ez történik. Vannak „divatos” igekötők, ezeket lépten-nyomon használják, s így kiszorítják a nyelvből a többieket, esetleg fölöslegesen használják őket. Ilyenek a le-, be-, ki- igekötők, amelyek ott is megjelennek, ahol nincs keresnivalójuk. Például: kitárgyalják a programot, kérdést (helyesen: megtárgyalják), beszüntetik a lármát, beígérnek valamit, az emberek beindulnak, esetleg bekeményednek (itt is a meg- igekötőt mellőzik), illetve lekezelik a gépet, szerszámot vagy a járműveken a jegyeket, holott ezeket egyszerűen kezelni kell (a lekezel mászt jelent, azt, hogy valakit lenéznak, lekicsinylően bánnak vele, de a labdarúgó is lekezelheti a labdát). Hasonló példák jelentkeznek a publicisztikai stílusban is, és már nehéz lenne eldönteni, hogy ott vagy a köznyelvben keletkeztek-e. Harcolni is nehéz ellenük, ha a nyelvszokás befogadja. Én a „létszám miatti leterheltség” kifejezést sem találom helyesnek, pedig már

elégge elterjedt. A „megterheltség” helyesebb volna, bár a megfogalmazás így is elégge zavaros.

14.

A végére hagytam azokat a nyelvhelyességi hibákat, amelyek keletkezésének oka nem a tudatlanság (hiszen nem nyelvtani szabályok megszegéséről lesz szó), hanem a gondatlan, hanyag megfogalmazás, esetleg a szándékos nyegleség. Egyesek — elsősorban ifjú „títánok” — csak azért is megmutatják, hogy fittyet hánynak a nyelvhelyességi normákra, új szavakat, kifejezéseket találnak ki, az idősebbek meg azért utánozzák őket, nehogy maradnak tűnjenek az ifjúság szemében. Persze, tehetnek akármit, már úgyis megkapták az „ősök” címet, még akkor is, ha csak a harmincas éveiket tapossák. A még idősebbeknek járó jelzők és metaforák nem is tűrik meg a nyomdafestéket, úgyhogy hiába „csipkedik magukat” (hogy ez egyszer én is ilyen kifejezéssel éljek).

S ezzel meg is érkeztünk ahhoz a századvégi zsargonhoz, amelynek jelei már jóval korábban megmutatkoztak, de a század első felében Kosztolányi és nyelv-művelő társai még többé-kevésbé sikeresen harcoltak ellene. Már ők észrevették, hogy a divatos jelzők és a kicsinyítések miatt uniformizálódik, azaz egyhangúvá válik gazdag szókincsünk. Kosztolányi — többek között — szót emelt a „fantasztikus” jelző ellen, amely sok magyar szót kiszorít, s pozitív meg negatív értelemben egyaránt használatos, s haragudott az akció-ruha, akció-burgonya, akció-csokoládé stb. kifejezésekre is (mellyel az olcsó, jutányos, alkalmi vétel szavakat helyettesítették már akkor is). A kicsinyítéseket sem kedvelte, pedig akkor még kevés volt belőlük. Ha most föltámadna, s a mai „magyar” beszédet hallaná, talán ő is szélmalomharcnak nevezné a nyelv tisztogatásáért folyó küzdelmet. A kicsinyítésekről már olyan gyakran szoltam, hogy azt hittem, végleg kimerítettem ezt a témát, aztán mindig újabb példányokkal találkozom, mint nem is olyan régen a „meglepi” (meglepetés), ráadásul színvonalas folyóiratban, s a már idézett ubi, töki (uborka, tök), mazsi-csoki (mazsolás csokoládé) és a szoli (szolgálat). Hát jó — mondhatják egyesek —, hiszen ezek rövidebbek, mint az eredetjük, és miért koptassuk a nyelvünket, ha így is lehet beszélni. Talán lehet, bár néha érthetetlen, de mivé válik így szép anyanyelvünk? Hiszen, ha így haladunk, maholnap (ha nem már ma) szavaink 50 százaléka -i-re fog végződni, figyelembe véve azt a körülményt is, hogy amúgy is sok -i-re végződő képző (melléknévképző, a főnévi igenév képzője) van nyelvünkben, s így sok alapszavunk már eredetileg így hangzik. A nyelvi kényelemszeretet vagy az eredetieskedés, jópofáskodás elrontja anyanyelvünket. Lehet, hogy túl messzire megyek az okok kutatásában, de nem tudom elképzelni, hogy ez mire jó, és kinek jó. A magyar nyelvnek semmiképpen sem.

15.

Lehet, hogy olvasóim nem mindenben értenek egyet velem, de akik elolvasnak egy-egy részt, fejezetet, legalább addig az 5-10 percig anyanyelvünkkel foglalkoznak. S már ez a tény is tiszta haszon.

Nem véletlenül írtam le, hogy talán nem értenek egyet velem. Volt már rá példa, hogy — igaz, csak szóban — megkérdezték: miért ellenzem a kicsinyítéset, vagy miért kifogásolom azt (mert többször is kifogásoltam), ha valaki úgy mondja: Magyarba, Németbe, Olaszba, Csehbe, Lengyelbe megy. Hiszen ez így rövidebb, és miért kell olyan hosszú szót kiejteni, hogy Magyarországra, Németországba stb.

Ezúttal megfordítanám a kérdést. Miért nem lehet a fogalmakat rendesen a nevükön nevezni? Beletörök a nyelvünk, vagy elfárad a szájunk (egészséges emberekre gondolok), ha két szótaggal többet mondunk ki? A szó rendes szótári alakját? Miért nem lehet azt mondani, hogy iskola, óvoda vagy uram bocsá' mazsolás csokoládé? Nem hiszem, hogy csupán nyelvi kényelemszeretetről lenne szó (akik így beszélnek, bizonyára járatják a szájukat olykor fölöslegesen is). Ez igenis nyegleség, kivagyiság, az anyanyelv szándékos rontása azzal a — valószínűleg tudatalatti — szándékkal, hogy valaki eredetinek, jópofának tűnjék a többiek előtt. A rossz példa aztán gyorsan terjed.

Ugyanerről a tőről fakad egy másik „rövidítés” is. Azt hiszem, nem kell bizonyítanom, hogy, elsősorban a beszélt nyelvben, anyaországi testvéreink bennünket, erdélyi, romániai magyarokat röviden románoknak neveznek. Persze, ez több mint nyelvhelyességi kérdés, de onnan eredeztethető. Így rövidebb, így kényelmesebb kimondani, megkülönböztetni a határokon belüli és túli magyarokat. Hiszen nincs benne semmi, csak éppen tévedés, nem felel meg a valóságnak. Ráadásul Romániából gyakran átutaznak „igazi” románok is. Akkor ők micsodák? Nyilván, ők a románok, mi romániai magyarok vagyunk. De ez öt szótaggal több. Nagy különbség annak, aki olykor lusta kinyitni a száját, inkább az anyanyelvet rövidíti meg (s ezúttal a valóságot is).

Remélem, ha a többi nem is, ez az utolsó példa meggyőzi az olvasót arról, hogy az anyanyelvvel élni kell — nem visszaélni.

Jancsik Pál

Mikes sorsa

Te Kelemen, te Kelemen,
főhelyen ülsz a szívemen,
mint igazi fejedelem.

Milyen sors is volt a tied?
Csupa vesztés, csatavesztés,
hányattatás és vettetés.
Az apádat kivégezték,
vagyonodat elperelték,
elvesztetted a hazádat,
anyád többé sose láttad.
Lengyelföldről Albionba,
öt évig Franciahonba,
végül nagy Törökországba,
bujdosásból bujdosásba.
A reményed szertefoszló,
végállomásod Rodostó,
lettél honvágyban rostokló.

Árva Torma Éva szava,
édesanyád hívott haza:
állj a császár oldalára,
ez lesz a kegyelem ára.
Csalogató otthoni táj...
Maradtál — s hű így maradtál.

Zsuzsika* is Bercsényiné,
öreg férje kincseié.
Nemsokára özvegyivé
vált a sorsa, de már többé
sem a tied, sem senkié...
Elment a lengyelek közé.

Aztán meghalt fejedelmed,
ki apád volt apád helyett.
Csodáltad őt nagyságában,
„hűségének rabságában”.

Társaid sorra kihaltak,
Csáky, Zay mind itthagytak.
Harsogott a Márvány-tenger:
„Nem volt még ily árva ember...”

Amint Kempisz Tamás írta,
Kelemen meg olvasgatta,
és latinul mondogatta:
Delibere me...
Szabadíts meg engem a gonosz szenvedé-
lyektől...
Gyógyítsd meg szívemet minden rendetlen
kívánságtól!
Hogy belsőleg jól meggyógyulva és megtisztulva,
alkalmas legyek a szeretetre...,
állhatatos a kitartásban
*és erős a szenvedésre... ***

Te Kelemen, te Kelemen,
főhelyen ülsz a szívemen,
mint igazi fejedelem.

Nagyobb hűség, hívebb hűség
lakta a te szíved csücskét:
hűséged a tiszta szóhoz,
Erdélyhez és Zágonodhoz,
magyarsághoz, székelységhez,
nyelvben élő ékességhez.

Tudásod és emberséged,
humorod lett egyre mélyebb,
míg körötted a hidegség,
benned nőtt a szívmelegség,
azt is tudtad, hogy csak az él,
az marad meg, aki mesél.

Győztes fejedelem voltál,
magad fölött uralkodtál,
nagy volt országló hatalmad,
míg mindenek hulltak, haltak,
teremtettél birodalmat.

U. i.

A gályarabságból II. Rákóczi Ferenc által kiváltott Horváth Ferenc, aki százhusz évet élt, őrizte meg a Törökországi levelek mellett Mikes más munkáit (Mulatságos napok, Az idő jó eltöltésének módja) és fordításait is (Ifjak kalauza, A zsidók és az Új Testamentum).

*Kőszeghy Zsuzsanna, Mikes fiataalkori szerelme.

**Az *Imitatio Christi* sorait Pázmány Péter fordította magyarra.

Nagy Irén

Nyár

Harmatban fürdik a nyári reggel.
Lágy fény hull a lombos cserefára.
Vidám cinkeraj előre-hátra
cikázik, s leszáll rá bő sereggel.

Tág mezőkön álmosító zsongás,
szelíd dombok közt nyújtózik az út.
Hűs hullámként öleli a falut
friss-méregzöld kukoricás. S ha más

irányt vesz a szél, át a dombokon
harangszót hoz. Nem is valódi már:
emlék ez is tán, mint sok régi nyár,
mitől a gyász s az árnyék odébb oson.

Ferenczi Enikő

Tas

(I.)

(Részlet a *Szarvasiúró népe* című regényből)

„...Uralkodjál nyelveden, gyomrodon és szeméremtagjaidon...”
(Diogenész Laertiosz: I. 8.)

Borsa mellett állt és a korongolást figyelte. Azt, ahogyan a mester benedvesített *keze között töké* alakúvá magasodott és gömbölyödött a bogrács. „Erős eltökéltség és jól rögzült tapasztalat szükséges ehhez a *tökéletességhez*”, gondolta. „Nem véletlenül sikeredik mindig kifogástalanná. Borsa a nemzetség legidősebb fazekasa, régóta szeme mélyében ül és ujjai begyében ágaskodik a tudománya. Ejsze, még vakon is hibátlaná *formálná* a koronggal együtt *forgó* edényt!” Ő okította a fiatalokat is, hiszen képes volt visszafogott hangon számtalanszor elismételni ugyanazt. Szintakkor soha senki nem látta őt kijönni a sodrából. Türelmes volt, egyetlen kezdő segítségét sem legyintette még nyakon, hanem folyton-folyvást biztatta, bátorította őket.

„Vajon a Magasságos is ekképpen alkotta volna meg az úrból¹ a világot? Elméjével, ügyességével és erejével?”, töprengett Borsa kézmozdulatait követve.

„Vajon *izzó szíkraként* pattanhatott ki a fejéből az ötlet, hogy ujjai szeretetével formálja aztán meg? Hogy a gondolatba *rejtett teremtmő* erő mielőbb testet ölthessen és egyensúlyban tartson mindent?

Földet és eget,
sötétséget és világosságot,
ármányt és szeretetet?

Hiszen minden egy *tőről* fakad ezen a világon. Jóllehet annyira szerteszét sokasodott idővel, hogy teljességgel felismerhetetlenné vált a dolgok egymáshoz való köze,” elmélkedett Tas, mialatt a munka menetét és szentségét ügyelte fel. Többször fohászkodott, halkán az ajka közt, miközben sorra látogatta a mestereket, hogy minden a legnagyobb rendben menjen. Aztán újra magába mélyedt:

„Hatalmas *körforgás* az élet. Ezen a *kerek* világon minden megismétli ön magát, mint a Fényességes, aki *reggelente kikel* mennyei ágyából *fénykezüit* előre *küldve* és *ragyogását* fokenként felerősítve, délben eléri az *égboltozat* legmaga-

¹ „Ha tehát a szélre és kardra esküszünk, azt annyiban tesszük, amennyiben a szél az élet oka, a kard pedig halált eszközöl.” (Lukianosz: *Uo.*, XXXVIII.)

sabb pontját, este a látóhatárhoz közelítve *kiolhja* a fényét és lenyugodik, hogy éjszaka átalgyuljon az árnyak országán és másnap újrakezdhesse a körét.

Télen messzire űzi a hideg s a sötétség, égi pályája is megrövidül ezért. Nyáron közelebb jön és ismét megnyúlad az útja.

A hold köre *gyorsabb* és ráadásul az arcát is éjszakáról éjszakára változtatja. Ahogy nő, egyre később jön fel az égre. Nappal látjuk többet fogyása közben. Végül visszanyeri az eredeti alakját és visszatér oda, ahonnan négyszer hét nappal korábban elindult.

Talán a lelkes lények mozgása a leglátványosabb: az, ahogyan az egyik életből kihajt a másik. Egyik az élet beteljesedése, másik a kezdete. A Világ Világosságának a jósága sűrűsödik össze a mag teremtető erejében.

Megnyugtatóan hatalmas rend!”

Ahogy ott állt és gyönyörködött az edény születésében, arra gondolt: hej, de szívesen leutánozná ő is azokat a kézmozdulatokat — be sok agyagpálcikát sodort valamikor gyermekkorában a földön térdepelve —, miért is ne, hiszen életútja felén *túl* is tanulhat még az ember, s nem is keveset..., amikor Tardos fia Györke nyargalt le hanyatt-homlok s nagy ijedtséggel a meredek ösvényen és arra kérte, siessen a férfiakhoz, mert valamilyen rendkívüli dolog történik éppen odafent.

Mindenki felfigyelt a hírre. Egyetlen perc alatt megbomlott a figyelem-fegyelem, hiába intette nyugalomra őket. „Mindennél sürgetőbb a kíváncsiság kielégítése!”, dohogott magában. Valamiféle észrevehetetlen rendje volt addig a munkának, amit mindenáron próbált megtartani, noha ez volt valamennyi tevékenység közül a legkötetlenebb. Játékszámba ment a tapasztalt mesterek és a tanítványok keze alá dolgozás.

A tapodó agyagjában tapicskáló fiúk, Köllel az élen, azonnal kiugráltak a gödörből. De az agyagszállító ifjak, a hurkákat sodró asszonyok és gyermekek, sőt még egy-két mester is hagytak csapot-papot s izgatottan szaladtak Borvíz útja felé, hogy mielőbb felérhessenek a falu szintjére. Hadd lássák, miféle rendkívüli esemény zavarja a falu békéjét, ami a táltos jelenlétét igényli.

Borsa maradt csupán a *fakorongja* mellett, az égetőkemence *körül* sürgő-forgó *Firtossal*. Bármennyire kíváncsiak voltak is, nem hagyhatták félbe-szerbe a dolgaikat, minthogy az aznapi *fáradozásuk* egy része odaveszett volna. Éppen akkor kellett Firtosnak a kemencenyílást *eltakarnia* az első égetéshez, hogy a bent *rekedő* *koromtól* a fazekak befeketedjenek. Remélte, visszatér a falu népe addigra, amíg kiveheti őket! Mert ha nem is forrón, de mindenképpen melegében és zsíros kóccal kellett áttörölgetni az edényeket. Úgy csillognak szépen.

A folyó árterületéhez közel építették meg a *kemencét*, amelyben lassú tűzön égették, szikkasztották *keményre* a kiformált agyagot. Egy napi munkába került csupán a *tapasztása*. A partmenti *fűzek*² vesszőit is a nyersanyagba gyúrták a *tapasztalt* mesterek, hogy a hóolvadás havában vagy a hatalmas nyári záporok idején kiöntő ár ne mossa el.

A karéj alakú part homokos rétege alatt, a földfelszínhez közel volt az agyag. Ki tudja, mikortól *fejtették*, *vájták* ki a *falualapítók* azt? Mély bányák³ sejtették, hogy bizonyára hosszú ideje. Lehet, épp az agyagért választották egykoron ezt a helyet. Vagy véletlenül bukkantak volna rá, miután a tágas felső szinten megtelepedtek és berendezkedtek?

Bégavékonyának nevezik a fejtést. Pondoros agyag kerül ki onnan, nem sima fajta. Fazéknak azonban az alkalmas, mert a tüzet jobban bírja. Miután félrehányják róla a homokot, szerszámaik élével s lapjával kivágnak és kiemelnek belőle egy darabot, amit egy *kimélyített* helyre, a tapodóba visznek, ahol bevizezik és addig tiporják, gázolják — főképpen a gyermekek —, amíg a sarkuk alatt nem durrog, amíg sima nem lesz, amíg egyetlen keményebb csomó sem marad már benne. Játéknak indul a *cserépkészítés*, de komoly munkává *cseperedik* idővel! Sok kézi munkával, *tapasztalással* jár! Hiszen még a legkisebbek is megtanulják, hogyan kell az *újjaik* közt *kiyukasztani* az *agyontaposott* agyagban talált *légbuborékokat* és hogyan kell a körmük hegyével gondosan kikaparni az apró kavicsokat. Meghibásodik a cserép másképpen! Könnyebben *törik az idegen anyagot tartalmazó edény! Erkölcseikkel is így voltak: „idegen szokásokkal élni nagyon őrizkedtek, nem ugyan az egymással.”*⁴

Vízlevezető árkot ástak a bányától a folyó irányába, mélyítették is időről-időre, éppúgy, ahogy a gödröt is kotorták, hiszen igencsak szaporátlan lett volna merítőedényekkel kiüríteni belőle a nagyobb áradások vagy *zivatrok* után felgyülemlett vizet.

Talán a legénykéek segítettek a legszívesebben és leglelkesebben a mestereknek. Az egyik csoport *vájta*, a másik a tapodóba hordta az agyagot, a harmadik vizet mert a folyóból, a negyedik a *cserépégető* kemence tüzeire ügyelt. Azt is hamar megtanulták, hogy a távoli erdőről hozott *cserfa* a legalkalmasabb az edények lassú és hosszú égetésére, nem a közeli erdőalji.

² A házfalak építésénél a fehér fűz (*Salix alba*) vesszőit használták régen, mert a vert falú „paticsházak” ellenálltak az árvíznek.

³ Homok- és agyaggödröt is jelentett.

⁴ Hérodotosz: IV. 76.; a teljesség kedvéért nagyon fontos megjegyeznünk azt, amit Lukianosz írt ezzel kapcsolatban: „Mert mi (szkíták — beékelés tőlem) nem vizsgáljuk, honnan valók a jó és becsületes emberek s nem is irigyeljük, ha jóllehet nem barátaink és jót vittek véghez. Dicsérvén pedig azt, amit eszközöltek, tetteikre nézve sajátainkká fogadjuk őket.” (*Toxarisz avagy barátság*, V.)

Bágy látta el cserépedényekkel a felső falvakat. Főképpen közös ünnepeik alkalmával került sor a *cserére*. Maguk között nem használtak *pénzt*⁵, csupán akkor, amikor más *népekkel kereskedtek*.

Ha nagyobb edény készült, nagyobb darab gyurmát, ha kisebb fazék formálódott, akkor kevesebbet agyagot emeltek ki a tapodóból és vitték a közelben dolgozó mesterekhez. Közvetlen megmunkálás előtt tették ezt, mert a nap tüztől, a szél erejétől hamar kiszáradt volna a formálandó anyag és akkor ismét előlről kellett volna kezdeniük a vizezést és a taposást.

Forgó fakorongot használtak kisebb edények készítésénél a falu fazekasai. De őseik szokása szerint továbbra is agyaghurkákból *formálták* a nagyokat. Nem is férték volna el a korongon ez utóbbiak, mert olykor bizony két-három könyöknyi szélességűekké dagadtak! Téli ételek tárolására szolgáltak főképpen. Hangyákhoz és méhekhez hasonlóan készültek a hosszan tartó fagy havára, amikor is csak bajosan juthattak friss húshoz a pusztát beborító nagy hó miatt. Annyit havazott olykor, hogy még a lovaik és az állataik is combtőig süppedtek volna benne, ha nem takarították volna rendszeresen a karám földjét. Éppúgy, ahogyan a házaik előtti területet és a közös tűzhely környékét is.

Asszonyaik is kikérték részüket a hurkasodrásból. A *gyurma* tenyérrel való előre és hátra serítése volt a munka legjátékosabb része. Odahordott lapos köveken vagy a kavicsoktól és homoktól megtisztított és simára gyalult agyagon ügyeskedtek. A *gyermek*ek is jeleskedtek ebben, földön ülve vagy térdepelve formálták a pálcikákat. Öregje, fiatalja egyaránt *versenghetett*: melyikük sodor többet, melyiküké hosszabb, melyiküké arányosabb vastagságú... Közben *varázsverseket* mondogattak, hogy az ígék megfogjanak:

„*Sirülj-pördülj hurka,
Hengeredjél hosszúra,
Tekeredjél csurkára*”⁶.

Oly terjedelmesre sikeredett némelyik, hogy kígyószerűen kellett magukra *tekergetni* s csaknem az egész karjukat *betakarta*. Így *fonatosan*, ahogyan nevezték, siettek aztán a mesterekhez, hogy mielőbb a kezük ügyébe helyezhessék az anyagot. Csak épp azok győzzék az iramot! Hiszen jóval több volt a segéd, mint a mester.

Be sok víznek is kellett lefolynia a Bégán, amíg szép *gömbölyűre domborodott* egy ilyen hatalmas gabonátároló! Sűrűn vízbe mártogatott kézzel ragasztgatták össze a mesterek az agyaghurkákat és egyengették síkos simára a külső és a belső *felületet*. Olykor farönkön állva *fejezték be* a peremet. *Fülek*et is tettek rá, természetesen, jó vastagokat, hogy könnyebben lehessen elmozdítani, felemelni az edényeket. Ismétlődő mustrákkal karcolták végül tele, épp úgy, ahogyan a napok,

⁵ Sztrabón: VII, III, 7.

⁶ Táj szó, a „hurka” megfelelője.

a hold-hónapok és az évszakok is évről-évre visszatérnek... Olyan nagy volt olykor az edény, hogy alig fért a kemencébe. Fatalphoz kötve húzták fel a házakhoz, majd szekéren vitték a megrendelő faluba.

Nemzetségjeleket is véstek rá. Életfához hasonló szarvasagancs volt az övéké. Valamennyi felnőtt férfi tudott róni, ha nem is egyforma *szépen* és hasonló *szipor*asággal. Tas nemcsak a nemzetség táltosa volt, hanem a *rovás*jelek tudója és továbbadója is.

Állati vért is csöpögtettek a gyurmába, ha nagyritkán *áldozati* edénynek készült a katlan. — Pusztán a legfiatalabb nemzetségek bográcsa formálódott cseréből, minthogy a régieké egytől-egyig fémüst volt. — Ilyenkor óvó *rovások* kerültek a peremére. Égúrhoz szóló imádságok, fohászok és ajánlások, melyek az edény használatát szentesítették:

„*Oltalmazónk!*
Egek Ura!
Mindenlátó szemed óvja népünket!
Fénysugár-karod védje törzsünket!”

Pálffy Tamás Szabolcs

álljon kenyérből borból

azt írja most a naptár e nap ma nagycsütörtök
 az utolsó vacsora mit veletek elköltök
 most kilépek e körből mert kilógok a sorból
 ez utolsó vacsora álljon kenyérből borból

három éve tanítok vándorlok prédikálok
 búcsút veszek tőletek tizenkét tanítványok
 készülök áldozatra és azért mert szeretlek
 megmosom lábaitok majd kapok egy keresztet

melyet hordozok kínban és hogyha roskadoznék
 ha kereszt súlya alatt emberként botladoznék
 figyeljete szavamra e Gecsemáné kertben

harminc pénzért eladnak egy halálkomoly perben
 amit mi együtt tettünk kirobban majd e korból
 ez utolsó vacsora álljon kenyérből borból

Marosvásárhely, 2013. március 28., Nagycsütörtök

Kozma László

Cél

— Szeretnék valamit csinálni —
Szólt a kő —, ami én vagyok.
És így született meg a forrás,
A forrás, melyben fény ragyog.

— Szeretnék valamit csinálni —
A forrás szól —, mi én vagyok.
És virág borítja a földet,
Mint fehér szirmú csillagok.

— Szeretnék valamit csinálni —
Szólt a virág —, mi én vagyok.
S libbenő szárnyal szállt a lepke,
Mezők álmából felcsapott.

Ki olt vágyat az emberekbe,
Egyszerre cél és akarat.
Szivárvány-szárny borul szemedre,
Lelkedben virágszál fakad.

És arra törne mind e földön
Kő, virág: véle több legyen,
És emberszívet is betöltsön
Sugárzó Isten-szerelem.

Erdély dala

Tisztásokon szállt halkan át,
Úgy hallgatod Erdély dalát.

És visszhangzik a drága alt
Bársonyán szivárvány-patak.

Talán a fenyves kezdte el,
Ahogy a szélben énekel.

Tovább zengett az érceken
Mélyben és sziklabérceken.

Lágy rétek úgy adták tovább
Erdély, a tündérlány dalát.

Nagyenyed

Kellene
Valami forrás-ritmus, hegy-zene,
A múlt, s jövő üzenete.

Fényes hajnal és tiszta alkony,
Fenyő-orgona vigasztaljon,
Ha feltámad vihar szele.

És szikra száll, és szertefut,
Míg néped parazsába fűtt,
Hogy felizzik sötét szene.

Magából szítva — érted-e?
Amely lobogva szertevágott
Az égre futó szellem-lángot,
Káprázzon csillagok szeme.

Magyar iskola, egyetem
S az ősi skóla Kolozsvárott
És Fehérvár, és Nagyenyed
És akár zöld tógás diákok
Hogy körbeállják, a hegyek.
Őriznek arany kincseket,
Tudást csillantnak és hitet.

Röpül a szikra-rengeteg
De nézd: ha kiszáll tűz-köréből,
Pernye lesz, dermedt és hideg,
De felizzik a hazatérő.

Vári Fábián Lászlónak

Felizzik és fényleni kezd
Magányos csöndben a Balassi-kard.
Szárba szökken és halkan neszez,
Nagy László vetése kihajt.

Megéltünk minden balladákat,
Könnyüinktől fényesült az ág.
Legény kalapján, lány kezében
A sorsunk meghajló virág.

És könnyű szárnyal fecskék szállnak,
Csivitelve írják a dalt
Kékségébe az ég tavának,
Míg vihar-hulláma kicsap.

A sorsunk meghajló virágját
Ezt kérjük: vedd te is kezébe.
Fészek fölött a fecske szárnya
Hadd boruljon az életedre.

Dallam

Uram, legyek egy dallamod,
Mely ismeretlen pásztorsípból terjed.
Hegyekre dőlve hallgatod,
Mint csobbanást, mely megtöri a csendet.

Kedei Zoltán

Füst és sör

Valamikor szalmazsákon háltam, és művészetről álmodoztam, magasra tört a láng, szárnyalt a röpködés. Lobogott a tűz. Csilingeltem. Vörösekkel szembenéztem.

A nap fölissza édes mámorát a mának.

Pontot is tehetnék az írás végére, de valamit el kell mondanom. Óriás matracon fekszem a kémény közelében, és sört iszom. A kémény füstjét jobbról szemlélem. Füttyölök füstre, pontra, írásra. Díjat amúgy sem kapok. Kint didergő tél van, napsütés, csillog a hó, bolyong rajta a tiszavirág-életű költészet. Az utca túlsó oldalán bölcsfigurák figuráznak, sört szopogatnak.

Eltűntek a szalmazsákos álmodozások. Csökken a ritmus, sántít a megoldás. Pizskálom a tüzet..., füstöl a kályha. A művészet lángja felemel. Sört iszom, nő az adósságom. Itt állok a kérdőjelekkel: ki törleszti számláimat, ha összeáll a kép? Matracon hálók a kályha közelében (említettem). Kortyolgatom az ősteremtett formák gazdag szépségét. Sört iszom. Szúnyogtestek mozgatják bábfigurámat, csak ne füstölne a kályha. Vigyázok, hogy meg ne csússzam a kémény közelében.

Tar Károly

Távszerелеmben

Sokat nem kerteltem,
amikor udvaroltam.
Most villámlevelezem,
s tőled távolodtam.

Rámenősen virgonc voltam,
szerteszét szerelmeskedtem,
most nyakig elektronikákban
virtuális-csókos lettem.

Pucér élet

Ma újabb redőt
rakott arcomra
a leépülés.
Szoknya lesz belőlem,
amit egy alkalommal
leránt magáról
hűtlen szeretőm.

Szerelem

Tekinteted kandallójának fényében
látom hiányzó felem.
Tükörképzetem melleinek gyümölcsös az illata.
Kristályokká szépült nők sorából,
karátok csiszolt tükréből
lépsz elém, olykor kéretlenül.
Meztelenségeddel cirógatod
múltban tékozolt éveim.
Helyed használatlan pótszék,
vendég ott ritkán ült s tapsolt
a függönyön túl sziporkázó létre.

Egész csak képzeletemben voltam.
Ködökben húztam meg magam,
társtalan isten.
Sápadt villanás
rozoga gépkocsim piszkos szélvédőjén.

Megszámlált napjaink

Hajók siklanak a felhők között,
szárnyatlanul,
akár a hétköznapi gondolatok.
Tele vagyunk megélhetési gondokkal.
Szemét mindenütt.
Régen a tengert kémlelték
a vágyaktól roskadozó lelkek.
Messzire menni kívántak mindenkor.
Szemetes már minden tenger.
És sepregetnünk kell az egekben is.
Csak vágyaink nagyobbak gondjainknál.
Rendetlenítenénk szüntelen.
Üres már nekünk minden.
Az Űr, az Úr, az Órák,
amelyek életre szólóan bennünk ketyegnek.
Nagymutatók kerengnek,
minden mánus mögénk mutat.
Kelyheit nyitja a szép.
Sorba állunk édeskés adagjaiért.
Magába süllyed és tágul minden nap.
Nem fontos meddig élünk.
V-alakban vonulunk változatlan,
gyorsulunk álmokanyarokban.
Magunkra utalva:
mi leszünk az álhatatlan csillagok.

Elekes Ferenc

Sámuel

Egyhangú, szomorú napjaim is voltak nékem Bözödön. Szitáló, őszi esők képeiben jelentek meg ezek a szomorúságos napok. Nagyszünetre ki sem mentek a gyermekek. Sár volt az iskola udvarán, magasugrásról szó sem lehetett. Mircse igazgató időnként reám bízta a fizikát, a számtant, s olykor a történelmet is. Éppen jókor bízta reám a történelmet, mert levelet kaptam a kolozsvári egyetemen hagyott majdnem-menyasszonyomtól, Piroskától. Ebben azt kérdezte, ki volt Aba Sámuel. Mert neki sem türelme, sem pedig ideje nincs ezt a Sámuel-t tanulmányozni. Átmentem Bözödi Gyurkához, mondtam neki, mi a helyzet az én Piroskámmal. Egy ölnyi régi könyvet nyomott a kezembe, s azt mondta, ezekben megtalálom, amit keresek. Nagytetű asszonyosság várt a tanári szobában, talpig feketében. Mondta a nevét és még azt, hogy ezután többször látjuk egymást, mert Dánielnek más föladatot adtak a rajonnál. Mondom, kár, mert jó és vidám ember volt ez a Dániel. Azt mondja ez a testes asszony, majd meglátom, hogy ő is jó és vidám természetű, csak most éppen gyászol, azért van talpig feketében. Azzal el is ment, én pedig maradtam egy rakás régi könyvvvel.

Néhány napig tanulmányoztam a régi könyveket, megkaptam bennük Aba Sámuel-t. És nekifogtam a levélírásnak, hogy elküldjem Piroskának, ki volt Aba Sámuel. A levélnek az volt a címe, hogy Aba Sámuel. Alá is húztam a címet, de a levelet folytatni nem tudtam, elhívtak engem valahová. Majd folytatom, gondoltam és becsúsztattam a megcímezett papírt a fiókomba.

Néhány nap múlva megjelent a testes asszony és azt kérdezte tőlem, milyen kapcsolatban állok én egy Aba Sámuel nevű emberrel. Rokonom-e, vagy csak barátom. És hol él és ahol él, ott mivel foglalkozik. Ebből a kérdésből én azt vettem ki, hogy valaki kivette a levelem a fiókomból, mert azt még senki nem látta rajtam kívül. Mondom a testes asszonynak, hogy én ezzel az Aba Sámuellel nagyon jó barátságban vagyok. Nincs közöttünk szoros rokoni kapcsolat, de olyan nézetei vannak, amelyek nekem is kedvemre való nézetek. És miféle nézetei vannak a maga barátjának, kérdezte a testes asszony.

Elővettem egy régi könyvet a fiókomból és kinyitottam azon a helyen, ahol Aba Sámuelről volt szó benne. És mutattam a testes asszonynak, mit írnak abban a könyvben Aba Sámuelről: „Aba király a békekötés által biztosságban érezvén magát, dölgyös és kegyetlen lett a magyarok iránt. Úgy vélekedett ugyanis, hogy minden közös legyen az urak és a szolgák közt, de az esküvel sem sokat törődött. Megvetvén országa előkelőit, parasztokkal és nemtelenekkel társalkodott.” Amikor a testes asszony ezeket a sorokat elolvasta, csodálkozva kérdezte: hát magának tetszenek az olyan emberek, akik dölgyösek és kegyetlenek a magyarok iránt? Mondtam, ezt a jellemvonását én sem szeretem, de szíveskedjék to-

vább olvasni. Mert tovább az van, hogy Aba Sámuel úgy vélekedett, legyen minden közös az urak és a szolgák között. Én ezt az álláspontot szeretem. Na, most olvassa tovább, mondta a testes asszony. Ugye, tovább azt írja, hogy ez a maga Sámuelje megveti az ország előkelőit. Maga is helyénvalónak tartja, ha valaki megveti az ország előkelőit? Például azokat, akik ma a mi országunkat vezetik? Föltaláltam magam, mert azt feleltem, a mi országunkat nem előkelők vezetik, hanem elvtársak vezetik. És ez óriási különbség. És szíveskedjék tovább is olvasni. Mert tovább az van, hogy ez a Sámuel paraszttal és nemtelenekkel társalkodott. Mármost nézzük csak ezt a Dánielt, aki eddig itt volt Bözödön. Ő is nagyon szeretett az itteni paraszttal társalogni. Még azt is tudta minden itteni paraszt emberről, hogy milyen a hite és a vélekedése a világról. Mert ez a Dániel is olyan nézeteket vallott, mint én. Vagyis jó, ha az ember társalog a paraszttal és nem hordja magasan az orrát egy ilyen kicsiny faluban, mint amilyen ez a Bözöd. Miért, maga úgy látja, hogy én másféle ember vagyok, mint Dániel? És magasan hordom az orromat Bözödön? — nézett reám kérdő tekintettel a testes asszony. Mondom, én ezt nem úgy látom, mert ahogy elnézem, a ruhája sincs kibrakva mindenféle cifrasággal és gyöngyökkel. Erre azt mondja a testes asszony, hogy csak térjünk vissza Sámuelhez, mert vannak ott még tisztázatlan részek. Mit jelent például az, hogy ez a Sámuel nem csak paraszttal, de nemtelenekkel is társalkodott? Kik azok a nemtelenek? Mondom, azok alacsonyrendű, pórias népek. Igaz, vannak közöttük hitvány emberek is. De ez a Sámuel azokkal is társalgott, megtehetette, mert király volt, s egy király azt csinál, amit akar.

Legnagyobb meglepetésemre azt mondja erre a testes asszony, hogy igaz, ő még csak néhány napja van Bözödön, de máris figyelmeztették, az új tanár itt azt csinál, amit akar. Egyszer magasugrást tanít, máskor, ha kedve tartja, az iskola végéjét csapkodja egy kalapáccsal, sőt, egy háznál italosan azt is kijelentette, hogy ő király. Mondott maga effélét egy háznál, italos állapotában? Mondom, lehet, hogy ilyesmit is mondtam. De ilyesmit csak ezeknek a régi könyveknek a hatása alatt mondhattam, mert amint látja, nagyon el vagyok mélyedve a régi könyvek olvasásában. És ehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy igen erős pálinkát adtak, s én az erős pálinkát soha ki nem állhattam.

P. Buzogány Árpád

Mentegetőzés, hogy eszébe jutott

Lapító vagy a koszos konyhaasztalon,
gyöngyvirágillat a szobában meg nyári
délelőtti záporának melege, mit az
eresz alól hallunk elmuzsikálni,

és én neked esti várakozás, hosszú,
máskor pedig búcsúzás, vasárnapi,
meg sápadt reggelek világossága,
küszöbre lapított, szélfújta lapi.

S nem várom már, hogy hívsz vagy érkezel,
nem is jutsz eszembe mindegyik napon.
A tavasz napi meglepetéseit
ajándékba most egyedül kapom,

s könnyű a lelkem, nem sírós s nem búcsúzó
folyton, mint eddig és nem is vétkezem,
hogy kések a várt napon. Hogy vársz-e s nagyon-e —
nem is érdemes gondolkodnom ezen.

Nincsenek virágszálak

Ha lehetne, letörölnék erről
a papírról, ami az életem.
Hogy mennyi az üres hely rajta,
s törlés után mennyi maradna,
azzal már senkinek nem kérkedem.

Rosszul áll a kezemben a ceruza,
megrajzolni, jaj, nem is tudnák!
Csak megkopott arcokat látok,
egy sem az, kit annyira várok —
s a lap szélén nincsenek virágszálak.

Beke Sándor

Kék lagúna

Körútra indultam óvodás koromban,
világfelfedező nagy útra,
mint az óvó néni meséjében a fehér szakállas,
kék micisapkás öreg hajóskapitány,
aki a háborgó tenger közepén
a vitorlarúdhoz támaszkodott
s látcsövével szemügyre vette a messzi partokat,
szóval felfedező útra indultam
alig hatévesen az én szerény,
de boldog környezetemben,
mert nap nem telt el úgy,
hogy minden pillanatban
valamit fel ne fedezzek
a körülöttem zajló világból
és boldog voltam, ha magamtól megfejtettem
bármilyen kis jelenséget,
a tárgyakat, melyekkel a szomszéd
macskája játszott a szemetesláda mellett,
az óvó nénim különös szokásait,
az égőpiros játékbusz
hátsó kerékmeghajtású motorját,
a különbséget a felnőttek között,
a sovány és a kövér emberek
viselkedését az utcán,
de felfedező körutamon
mindig megálltam töprengve
a legnagyobb titoknál,
a legizgalmasabb pillanatnál,
megtudni végre, mitől különbözik
a fiúgyermek a leánygyermektől,
s miért hordanak a fiúk nadrágot,
s a kislányok szoknyát?
Szóval felfedeztem magamban
a fiúgyermeket
és roppant kíváncsi voltam,
mint a háborgó tengeren,

a vihar közepén,
a hajó fülkéjébe behúzódó hajóskapitány,
aki arra vár: mikor áll már el
az az átkozott szellőkés
a trópusi partokhoz közel,
kíváncsi voltam
az óvodás kislányok dundi,
réteges combocskája közé zárt titkára,
mert felfedező körutamon azt hittem,
csupán ez maradt még tisztázatlan
és felfedeznivaló földi valóság az én életemben...
Sokszor elbújtam
az óvoda otrombán lecsempézett vécéjébe,
s az ajtó mögé húzódtam
a nedves törülközők közé,
míg föl nem álltak az óvodás kislányok,
az én csoporttársaim az ülőkéről,
míg föl nem húzták a szép, csipkés,
fehér tüneményt,
mit annyiszor láttunk óvodások
világoskék egyenruhája alatt,
ha lehajoltak az elgurult labda után
játék közben, vagy ha ártatlanul
széttárták lábukat az alacsony gyermekszéken
vagy a hosszú padocskán...
Kíváncsi voltam a kislányokra,
mert akkor már tényleg felfedeztem,
hogyan van valamilyen megkülönböztető jel
a kisfiúk és a kislányok között.
Mondtam is
az udvarunkon összeverődött fiúcskáknak,
hogyan érdemes lenne
tüzetesebben megvizsgálni a szomszéd kislányt,
Mónikát, és remegtem a boldogságtól,
amikor áthívták „Csapd le csacsit”
játszani az udvarunk mögötti,
zsinagógával szomszédos kertbe,
ahol kőműves szerszámaikat raktározta el apám,
a ringlószilvát termő fa alá,
a zöld talicska mellé,
leguggoltunk és vártuk a pillanatot,
mert meggyőztük Mónikát,

hogy mutassa meg nekünk a csodát,
és azt mondtuk neki,
hogy csak a nagycsoportos
óvodás kislányoknak van olyanja,
mire ő büszkén bizonyította az ellenkezőjét,
hogy neki igenis van,
és magabiztosan húzta le pufók térdecskéjére
a harisnyanadrágot, s a fehér bugyit,
amit kicsi, dundi ujjával oly gondosan tolt le,
hogy mi megláthassuk, mije van,
amire olyan kíváncsiak voltunk.
Én azt hittem akkor,
hogy a világ legvégső és legnagyobb rejtélyét
fedeztem fel a ringlószilvafa alatt,
az apám talicskájához támasztott
homokszita mellett,
a zöld fűben és boldog voltam,
mint az a hajóskapitány,
az én óvó nénim meséjében,
aki a fergeteges vihar után
előjött a hajó fülkéjéből,
s az egyenlítőhöz közel
szeméhez emelte hosszú látcsövét
és meglátta a kék lagúnában,
a korallzátonyhoz közel,
sziklákkal szegélyezett parton,
a meztelenül táncoló fekete bőrű bennszülötteket,
a datolyaerdő közelében...

Böszörményi Zoltán

Majorana: Desirdesarts

Ez a Desirdesarts:
a bohóc élettere. A tragikus társadalom
színpadán ő a jókedv, a nevetés, a lehetőség
arra, hogy megváltozzanak az indulatok.
Netán komédia lesz a tragédiából.
A kettősség ontogenézise: a kudarc többszöri megélése.
A bohóc kettős életet él, tehát dupla a felelőssége.
Egyik alakítása drámai, a másik vígjátékba illik.
Észre sem venni, ha a szerepeit felcseréli.
Az egyik a bambaság, a másik hipokrizis
javára írható, döntse el a nézősereg, melyik átélte,
melyik csak színlelt, kísérlet, kaland,
vagy egyszerűen: játék.
Csupa lágy mozdulat.
A Desirdesarts legyen misztika.
Beletörődés
az örökké mozgó megváltoztathatatlanba.
A kettős én felcserélhető szerepben tetszelgő
delíriuma,
a tánc,
melyet csak ezután kell eltáncolni.

Ez a Desirdesarts:
az elkerülhetetlen.
Kettős életünk odakint és idebent.
A mágia: eldönteni: lenni kinn, vagy odabent,
vagy egyszerűen csak létezni,
mint örület,
magány,
vakvágányra vontatott rögeszme,
amiről később derül ki,
hogyan tévedés volt,
vissza mindent,
a játékot előlről kell kezdeni.

Da capo al fine.
Csupa lágy mozdulat.

Bodó Márta

Itthon

Kopogós fagyra ébredtünk. Decemberben ez akkor sem csoda, ha a tegnap még csepegett az eresz. Hó sehol, szürke a város, évek óta nem foglalkoztatnak egy utca-seprőt sem, így nem nagy csoda a por belepte aszfalt — az úttest tisztább, mert ott a forgalom nem engedi felgyűlni a sarat, s a sárból száradó, porrá omló koszt.

Itthonlétem sokadik napja ez már. A viszontlátás első izgalma, a nosztalgia-hullám után a józanodás útjára léptem. Már látom a félórás járás után a cipőmre menthetetlenül rárakódó vastag porréteget, amit az indulás előtti gondos krémezés-fényezés sem tud távol tartani a lábbelítől. Látom a rendszeresen és módszeresen a személtáda mellé dobott papírt, a földre hajított cigarettacsikket, a gondtalan és öntudatlan mozdulatot, amely kíséri mindezt: így természetes, és az a furcsa, ha a ládába talál véletlenül az eldobnivaló. Látom a hetek óta nem ürített, dugig megtelt szemetesedényt, ami nem csábít arra, hogy megpróbáljam beleilleszteni eldobnivalómat, inkább hagyom, mintha észre se venném, hogy mellé hulljon, ragadósan nedves foltot képezve az amúgy is tapadós láda mellett. Az se zavar, hogy holnap én lépek majd bele, s káromkodom, szitkozódok a frissen mosott új cipellőm talpa miatt, meg a lendülettől a nadrágszáramra felcsapódó szennyfoltocska okán. Hát igen, hazaérkeztem.

Még örömmel nevezem színesen balkáninak a szabályozhatatlan emberáradatot, amelyben jó nagyokat löknek rajtam, amikor szabályosan és udvariasan próbálok közlekedni, tekintettel lenni időse, gyerekes anyára. Még élvezettel evezek az autó kormányja mögött a dzsungeltörvények szerint működő forgalomban, anyázom és mutogatok én is, miközben jobbról elém vág egy húszéves Merci, csak mert bogárnyi autóban ülök, eszeveszett fékezésre kényszerít egy hatalmas teherautó, amely ugyan szabálytalanul vágta el az utam, de mert ő az erősebb és hatalmasabb, én meg kicsiny és törékeny, nekem kell védenem magam — ellenkező esetben a velem való koccanás az ő sárhányóját még csak be sem görbíti.

El-elönt a melegség, amikor felnézek a New York kávéházra — igaz, ma egy gazdag nemzetközi multi reklámja lóg le az oldalán, a szecessziós ablakok sorát baloldalt mind az öt emelet magasában eltakarja a kissé szakadt, kissé koszos vászon, amelyről a világszerte mindenütt fogyasztott üdítő kopottas képe virít — viszont látszanak a jobb oldali erkélyek a tipikus díszítéssel, s még a színes üveglablakok egy része is épen megvan... Hányszor bámultunk fel iskolából jövet a fényes szép jövőről álmodozva — ma is azt az egykori gyönyörű jövőt látom, ahogy a lepattogzott festésű falakra tekintetek, ettől nem veszem észre, hogy a mostani városgazdák, amióta birtokolják a hatalmat s a várost, nem újíttatták fel

sem ezt, sem a többi értékes épületet. Nem, a temetőben sem látom a gyomos, be-süppedt, letört keresztű sírokat, kifosztott grófi kriptákat, levakolt régi neveket és helyettük a rikító újakat: én az ellógott és itt eltöltött történelem- és számtanórát látom, amint Gyurika, az ismeretlen és pár hónaposan az élők közül eltávozott kisgyerek sírja fejénél álló angyal védelmében a világ valódi nagy dolgait osztjuk, egyikünk a világpolitika jeles szereplője, másik katonai attasé egy nagyhatalom mellett, harmadikunk épp a Nobel-díjra vár, a negyedik s az ötödik meg jeles felfedező... A költő síremlékén látom a feliratot, és látom, pedig ma már annyira elkopott, hogy csakis az emlékezetemből tudom felmondani az írást. Látom az ösvényt is, ahol a másikhöz, az íróhoz vezet az út, pedig valójában benőtte a gaz és nemigen koptatta azt senki az utóbbi években — talán már nincs is itthon senki az egykori álmodozók közül, hisz az attasé és a világpolitikus, ha szerény beosztásban, de valóban külföldön tanyázik, s a többi is. Én magam is húsz éve voltam itthon utoljára.

Ezen a kopogós decemberi reggelen a hajdani parkba indulok, ahol gyerekként a kutyások boldog csapatát lestem a fák mögül, amíg csak vágytam állatra, s ahol majd büszke gazdiként tanítottam-neveltem a kis ebet. Hatalmas terület volt, lombos fák, rendezett gyepek, pöfögő kisvonal. A gyakorlópálya ma is megvan, körbekerítve, benn az akadályok még láthatóak, igaz feldöntve, korhadtan — a kapun hatalmas és igen-igen rozsdás lakat: ezt se tegnap nyithatták ki utoljára, de ki tudja, a gombamód szaporodó pártok közt megvan-e még, tud-e élni az ebtenyésztők egyesülete. A fák kitekeredve, kérgük embermagasságig lehántva, körben a sétányokon szemét és ürülék-dombok, meg kitépett füzetlapok, amelyekkel a jól végzett munka után tisztogatta magát az elkövető. Nem csoda: körben a sétányokra benőtt bokrok ennek kedveznek: a parklátogatóra hirtelen rájövő ingerek elrejtésének, nem a vasárnapi sétának, különben is piac van a park kapuján túl, olyan rögtönzött árukiadás, közel s távol mindössze egy jehovista imaház, a lerobbant egykori vasutastelep házai, tócsákkal ékeskedő sáros, kövezetlen utcák... Most már feltör a hányinger, öklendezem, lépten-nyomon csak az ürülék-halmok és vizelettócsák, a hajdan fegyelmezetten gyakorló kutyák és gazdik helyén néhány kivert, loboncos eb űzi egymást éhesen vagy vonít a teljesen véletlenszerűen idetévedő gyanútlan látogatóra. A park végén nyári színpad állt: ott látható a kazettás mennyezet ma is, csupán annyi a különbség, hogy a megmaradt üres kazettakeretek között a szabad ég lóg be a képbe. A bejárattól nyíló sétány a nagytemplom tornyára nyílik rá: gyönyörű terv, de ma a képbe tolakszik pár idétlenül kigyózó toronyblokk, ami valószínűleg nem szerepelt az eredeti látványtervben. Betolakodnak, mert nincs helyük, a terv nélküli tervezés eredményei...

Az üres kazettakeretek és az elburjánzott bokrok ágai közt kikémlelve rideg hófelhőket látok gyülekezni, de nem hull a hó, kutyák keringenek, üldözve azt közülük, amelyik valahonnan egy falathoz jutott, ugatják, s vonyítanak. A lakatlannak tűnő, kerítésen túli udvar vaskapuja alól most keserves nyávogás kezdődik... Amúgy ember sehol, a fagy kopog és gyűlnek, szürkülnek a súlyos hófelhők.

Hármásban

Cirmi, a szürke kandúr felugrott, amikor a kulcs fordult a zárban. A fotelben aludt, elnyúlva, mint egész nap, míg a gazda távol járt. Cirmi a házban édegett többnyire, nem is kíváncszott különösképpen ki, az ifjúi héven régen túl volt, most már sokkal jobban értékelte a biztos karfát és a süppedős párnát, meleg ölet, mint a szomszéd kandúrokkal való hrrr-mrrr-t a legszebb bundásért...

Belépett a gazda, a fogasra akasztotta a nagykabátot, amely alól a földre omlott az alá felfogott reverenda. Cirmit nem zavarta a rászakadó posztótömeg, tudta, nem-sokára a simogató kéz is következik, ezért a lábhoz lapulva várta a boldogító pillanatot. A plébános elgondolkodva, gondolataiban még nem egészen otthon, de a rutintól vezérelt mozdulattal vakargatta meg Cirmi fülét, amiből az máris felállította a diagnózist: a gazda ma nem jókedvű, s már a felvidítésére szolgáló stratégia is készen állt: pár óvatos fejlődés a bokája irányában, pár óvatos karmolás a térdén, majd egy ilyen tiszteletreméltó kandúrtól szokatlan bukfenc, s ismét a farok gyertyapozícióba emelésével gyors közeledés... A stratégia most is bevált: a gazda arca felderült, gondolatai is hazatértek, egész figyelmével kapcsolódott be a közös percek minden örömébe. Amikor a rövid játék véget ért, Cirmi elégedetten kapaszkodott vissza a foteljébe, a gazda pedig szinte boldog sóhajjal emelte át a fején a félig kigombolt sötét reverendát, hogy immár külsejében is az otthoni este nyugodt hangulatába helyezkedjék. Véget ért a munkás, stresszes hétköznapi, elmentek a problémákkal kopogtató hívek, leszállt az éj, jöhet a papnak is kijáró magánélet.

— Cirmi, megint te ráztál helyre! Amit az emberek elrontanak, azt mindig te kapargatod a tappancsaiddal össze... Nem győzők hálát adni a Fennvalónak, hogy állatokat is teremtett, s hogy társul adta őket az ember mellé! Ember embernek sajnos valóban inkább farkasa, mint élni segítő felebarátja. — Ezzel a pap összekulcsolt kézzel a szokásos esti imájához készülve huppant a Cirmi melletti fotelbe.

— Előbb a hát, az ülep, a comb, a térd, le a vádlin, a boka, itt elidőzünk, zsibbadt a bokatáj, a talp, a lábujjak élnek csupán, de apró rángásokkal jelzik a fáradtságot azok is: ma sok volt az álldogálás: keresztelő, temetés, ez utóbbiból kettő is, s a fiatalasszonyé igazán hosszúúra nyúlt, a gyászolók szinte maguk is a sírba ugrottak, alél-tak voltak a szenvedéstől, hosszasan kellett vigasztalni őket, sajnos nagyon nehéz ez, mert ilyenkor nekem magamnak is üresen kong minden szavam, számukra pedig üres a föld és üres a menny... Rádásul hirtelen, tragikus, értelmetlen eset: a kukoricásban tévedésből lelőtték az ott hajlongó, munkáját végző asszonyt valami figyelmetlen, unalmukban vadászgó városi újjgazdag uracsák... Még csak azt se mondták: sajnálják, annyira igyekeztek a kivizsgálást végző hatósági szerveket szavakkal, ki tudja, még mivel elkápráztatni, az egészet véletlennek feltüntetni bűnös gondatlanság helyett... Vissza a sípcsonthoz, a térdhez, combhoz, a gerinc csigolyáin felfelé, koncentrálni a váll izmaiban jelentkező feszültségre, kiengedni, egyenként, az izmokat, végigszánkázni gondolatban a karon is, elérkezni a tenyérbe: a tenyérbe, amely

lazán az ölben fekszik, s várja, hogy gazdája kellően kilazulva a lényegre, belülről-felülről tudjon figyelni, magára, az imára, Istenre... A létre, amely van, lüktet és él, a pusztulás, szenvedés, gonoszság és értelmetlenség ellenére, annak ellenére is, hogy én hiszem-e, érzem-e, tapasztalom-e. De ha tudatosan belefülelek a csendbe, érzékelem, megélem a lét pulzusát, azt, hogy van, hatalmasabb, mint én, mert ott van benne, aki a Bibliában Mózesnek így nyilatkoztatta ki magát: én vagyok a lét, vagyok, aki vagyok... Egy darabig személytelenül szemlélem, fülelem csupán, aztán lassan eltölt a személyesség, a létezés személyes dimenziója, a személyemre szabott szeretet érzésnél mélyebb érzelme... Tiszta misztika ez, olykor sikerül át is élni, máskor csak az akarat, a kísérlet, a törekvés marad: megpróbáltam imádkozni, itt lenni, jelen az Úrnak, a Létnek... A gyenge szolga megtette a magáét: odaült, odaadta magát, az idejét, a türelmetlenségét, a fáradságát, aztán vagy jön az élmény és feledtet a napot annak minden bajával, vagy marad a méltatlan szolga áldozata, pillanatnyi jutalom nélkül...

Cirmi, a maga csendjének igazi misztikus mestere, megérezhetett valamit a gazda imájának mélységéből, mert maga is áttelepszik a meleg ölbe, mancsaival gyöngéden dagaszt, gondosan kiválasztva az alkalmas helyet: a felfelé fordított, imára átadott tenyerek vonalába fészkelődik, teljessé téve a háromságot: gazda, Ura és a nagy természet kicsiny képviselője...

Kamenitzky Antal

Becsülni, igazán

Amíg még élsz, bizony, teszed a semmit,
de mivé tesz a semmi tégedet,
mikor még visszakívánnád a percnyit
s felhő-takartan is a volt eget?

Még élsz, de lassan elmarad az élet,
mint futás közben kifújt levegő
s azon töprengsz, vajon mi volt a lényeg
tudásvágy, versek vagy egy szerető,

családod vagy e rongy társadalom,
melyben fészkelni nincsen is hazád?!
A semmi partján nyílik alkalom

értékeik becsülni, igazán.
Míg bontogatnád lelked szárnyait,
repülsz, mert épp kiszórják hamvaid.

Fülöp Kálmán

Pillangómagány

Bánt a
pillangók
magánya

röptük íve
ólmos égen

napra néző
búzaszálak
telt kalásza
érik —

ami édes
ami drága
már a méhben
sorvad el —

anyanyelvünk
vérzik.

Mint hab hótiszta vizesesen

Gyolcs
meztelenség

álszemérem

akácmézillat
könnyű léptek

virágot szed

csokor kezében

fűszálak hegyén

lenge légben
úgy lebben át
a lány a fényen

mint hab
hótisza vizesesen.

Kankalin

Csillaghalántékán
megpihen kezem,
én a nyárban élek
s szóra éhezem.

Új napom fényén
ma barka álmodik,
friss esőt, bő napfényt
nyíló kankalint.

Csillaghalántékán
eljátszik kezem.
Jó, hogy él a nyár
s ma én is létezem.

Vizek mosolyából

Borostyánkő álmot
sarjadzik a hajnal

gyolcs harmatot
zörget az
oszló sötét

langyos a Küküllő
s bordó hullámain
mossa a pillanat
gyarló gyermekét —

halak éhe
vágya
csalítok
tucatja zuhan
kőrismélybe

csak ne most
ne most...

talán holnap

talán
soha-soha félve
vizek mosolyából
gyúrok holnapot...

Infinit

Forró leheletünk
bepárásítja a
lenyugvó nap
tűzkeresztjét
s cserepes szél
cserzett arcunk
csiklandozza.

Szeretnék még
veled maradni
a pillanat
csigacsendjében,
hogy idegeinkre
feszüljön a
lenyugvó nap
töviskoronája
s ölelkezésünkbe
beleborzadjanak
a madarak.

Áhítat

Van mikor
angyalok vetnek
ágyat jázminkehelyből
s arcomra őszi esők
hideg mosolya dermed.

Van mikor
párás szememből
könnyet legel a
változó idő s csak
Istentől kér kegyelmet.

Demeter Attila

Tévhit

Ugye
még mindig azt hiszed
hogyan azonos vagy
régi önmagaddal
pedig ősidők óta
tudhatnád

hogyan nem léphetsz
nem ugorhatsz be kétszer
ugyanabba a folyóba —

s ma már
a folyó sem a régi...

Csatáné Bartha Irénke

Várnak

„*Vár az ősök pora*
— *mellyel bárhol jártam* —,
egy anyag maradtam.”
(Horváth István)

Messzsi
idegenből
mikor
otthon jártam
végig
a kapukban
kitárt
szívek vártak
Lelkemben
kivirult
az emlékek
bokra
mikor a Kis-Küküllőt
megpillantotta

Virágzó szilvafák

Szélben libbenő vitorlák,
szirommá csipkézett varázs,

megújuló hitté nemesedő
hófehér öröm — lobogás.

Vele szalad

Méhek zümmögnek
üzen
a nyár
arany tallérját

pergeti
már
Küküllő illan
füzek
alatt
fiatalságunk
vele
szalad

Bivalyszekerek

Ezüstösen borzong
az égerfa bokra

karjai közt
fészkel a csend

lassan sző hálót
a barna este

cammognak lomha
bivalyszekerek.

Makfalva, 2005.

Kívánság

Kedvem kapuját
szélesre tárni
míg ragyog a nap

boldog táncban
forogni forogni
míg a fény elszalad

tölgyek alatt pihenni
ha az est leszáll
csillagfénnel takarózni
míg az elmúlás rám talál

Mészely József

Az éneklő hajléktalan

Ott ül naponta
a nappal is kivilágított posta
előtti tágas és forgalmas tér
hol egyik, hol másik szegletén,
a piszkos szatyrába
gyömösölt cókókja halmán
görnyedtté töpörödve,
elcsüggesztően kajlán,
mint aki védtelen maradt,
kinek kezéből vértet, kardot
a kegyetlen sors véletlene
már végképp kiragadt,
mint aki nem vár már
megváltó víg napokra,
erőt ércező éjjelekre,
mint akiben az emlékek fénye
elhevert lusta lomhán,
a hajléktalanná semmiző lét
viharvert kacatján, roncsán...

És mégis, ahogy a minap
borostás arccal
s fátyolos hanggal
csupa szívből énekelt,
csenevész dalából
éltetően a hit zenélt,
és nem sajnálatért,
nem féltő szájalomért,
csak könyörgött
egy kis türelemért,
egy kis meghallgatásért...

Megértő könyörületért
esengett véznán is lüktető dala
és azért, hogy úgy, mint valaha,
szeretne újra légies lenni
és velünk együtt menni, menni,

tele táskával, szatyorral
emberi szóért hazatérni,
és jó lenne, ha megint a hajdani
zárba haraphatna a kulcsa,
hogy beléphessen újra és újra,
abba az ölelő világba
ahol fénylett hajdan számára
szerettei szemének ikercsillaga.
És, ha szabad perce akadna
s ülhetne csendben,
senkit se zavarva
felhúzott térdekkel
a puha fotelban, ágyban,
és nem így, mint itt az utcasarkon
a köpések fényétől szeplős koszbán,
kalandos terveket
szőne váltig,
és bízna bennük,
hogy mind valóra válik,
és nem tartaná fogva
a kétségbeesés, a szegény,
amitől minden ember
csak a semmi felé lépdél...

Miközben dala
rajtam átsugárzott,
testem lúdbőr
kúpokat bokrozott
s remegő kézzel pénztárcámban
az aprók után kotorásztam,
ő tovább dalolva
hozzám így fordula:
„Jaj, ne keresse,
lehet még rá szüksége,
hagyja a nehezebb napokra,
de szívből örültem ma
és először,

hogy megszólított valakit
e dalocska,
hogy valaki végighallgatta,
s amiről énekeltem,
látom, meg is hatotta,
mert e dalocskám az életem,

ez számomra a kegyelem,
s bár jól tudom, az életem
inkább rémes, mint érdekes,
üzenni azért mégis — hittel hiszem —
minden napszentültig érdemes.”

Radnóti üzenete

Hiába rejti köd és vak homály,
ki fényre szomjas, úgyis megleli,
ködön s vak homályon is át
a lelkét csordulásig teletölti.

Erőltethetik bélyeges menetbe,
még tömegsírba is belelőhetik,
kinek a lelke ragyogón fényteli,
annak hitét el nem földelhetik.

Amióta világ e nagyvilág,
a pübbékeké a gyanú, kétkedés,
a fény célja sohasem volt más,
csak az életre gyönyörködtetés!

Kölcsönhatás

Holányi Juliannának

Képeiden felragyog
a természet olthatatlan lángja,
de az önmagára csodálkozást
lelked légies színjátékától tanulja.
Mint ki nem szégyelli titkát,
újra és újra
belereszket az ámulatba,
és önfeledt madárhangon dalolja,
hogy egy hervadó virágnak,
s egy lombját vetkező fának is
van varázsa.

Elekes Ferenc

Egy konzervdoboz oldalára

Eldobjam-e,
vagy írnak rá előbb egy pár sort?

Verset ne írj, nincs kinek
— így biztatom magam —,
őrizgesd még azt a kicsi lázat,
ne lelkesedj, nincs híved,
eladták rég a hazádat,
hiába mondják, ez a föld,
mely ápol s eltakar,
ne szokd meg, milyen az alázat.

Akár e konzervdoboz,
a demokrácia
rég kiment a garanciából,
valaki majd eltakar, hogy ne lásson,
csak az nincs, ki bajodban ápol.

Yellowstone

Yellowstone parkjában
emlékszem, egyszer
egy nagy fánál megálltam,
gondoltam, ha már itt vagyok,
nekitámasztom a hátam.

Képzeletben elnéztem innen
a Bucsín-tetőig, s tovább,
míg mások vitatták
a faóriás korát.

Nem szóltam közbe,
nem volt itt senki
nálamnál ostobább,
arra gondoltam éppen,

fából is születnek nagyok,
törekvők,
nálunk
belőlük készülnek
a teknők.

P. Buzogány Árpád

Kelj föl, puliszka, feküdj le, puliszka

— Maga úgy mozog, Jankó bá, mint egy sèves hangya — vakkantott le a szénás-szekér tetejéről a sánta Peti, amikor már az utolsó villa szénát dobta föl az öreg.

— Mi a bajod, te? — fordult vissza Jankó, de választ sem várva indult a gereblyék után a fűzfabokor felé.

— Jó, hogy ez az utolsó, mert hanem a hajnalt itt érnénk — dörmögött Peti, és a kötőrudat a szekér közepére igazította.

Miután lekötötték a szénát és a gereblyék, villák a szekér tetejére kerültek, Jankó a lovak elé került, és kiadta a parancsot:

— Csá, ne!

Elindultak hazafelé. A két férfi a szekér előtt lépegetett, aztán amikor ráfordultak az útra, megállították a szekeret és felmáztak a tetejére.

Jankó fogta a gyeplőt, Peti a szekér hátulján lelógatta a lábát.

Csattogtak a patkók a köves úton, a lovak hosszú farkukkal sűrűn legyezték magukat.

— Eddig Pistáék is hazaértek — nézett előre Peti.

Jankó az ingét gombolta be, aztán a homlokát törölgette az ing ujjával.

— Az öregasszony mindjárt teszi oda a puliszkát — szűrte a fogai között.

— Kelj föl puliszka, feküdj le puliszka — toldotta meg Peti. — Ma csak az volt.

— Az is jó, attól függ, mit adnak melléje.

— Vajon mit? Tejlet s túrót. S törtfuszulykát — kontrázott Peti.

— Mit panaszkodsz? Otthon tán csirkemártást szoktál vacsorázni?

— Mikor amit. Gomba vagy pityókatokány lett volna, ha nem hívnak el.

Mire beértek a faluba, szürkülődött. Pistáéknál a nagykapu nyitva várta. Beálltak a csűrbe és a két férfi megoldotta a kötelet, Peti leengedte a kötőrudat, aztán elkezdte felhányni a szénapadlásra az illatozó szénát.

— Ne olyan mohón, te! — méltatlankodott az öreg Jankó. — Itt még el is kell rakni!

— Rakja csak, rakja, minél hamarabb.

— Mit mondasz, te?

— Sok beszéd szegénység — emelte fel a hangját Peti. — A tyúkok már elültek otthon, be kell még rekeszteni!

Amikor a hátsó udvar kapuja csattant, a kutyakölyök vinnyogva várta, hogy elengedjék. Pista a csűrkapunál szólalt meg:

— Hagyják immár a fenébe, hát látni se lehet már!

Megálltak a munkával, Jankó lekiáltott:

— Ez már igaz! Legalább a holdvilágot bevezethetted volna ide.

De azért azt a keveset még feldobták, ki látott olyant, hogy a munkát félbeszerbe otthagyják!

Az ajtó előtt mindketten levetették az ingüket és kirázták, Jankó a szénamur-vát törölgette le a nyakáról, aztán lehajtott fejjel borzolta rövid haját. Pista mosdótálban meleg vizet hozott ki és szappant, jó hosszasan mosták kezüket, a vizet róla szétspriccelték.

Bent a házban, a nagy konyhában terített asztal várta őket. A pléhtányérok mellett kanál, közepén kék edényben tej, benne nagy merítőkanál. Az öregasszony hosszú kötényben a kályha mellett várt.

— Hol az öreg? — kérdezte Peti. — Szabadnapos volt ma?

— Még nem jött haza — rebegette az öregasszony. — Elment gyógyszerért... Már tényleg jöhetne...

— Hát ki beteg? — tette a térdére a szalmakalapot Jankó, amint leült.

— Ülj le te is, Peti — húzott ki az asztal mellől egy széket az asszony. — Gyertek enni, már annyit vártalak!

— Félt, hogy megmered a puliszka? — vetette oda Peti.

— Puliszka, puliszka, de egyébre is ügyelni kellett. Nem lehet a kályhán tartani, míg a világ.

Közben Pista is bejött, egy nagy szatyorral.

— Itt a friss kenyér.

Kivette egyiket és az asztal közepére tette, az üresen hagyott helyre.

— Estére friss kenyér? — fordult meg az öregasszony.

— Biza, biza — hajolt föléje Pista és illatát szagolgatta. — Jöjjön, nézze meg, még ki se hűlt egészen.

— Ne bolondkodj — szúrte foga között a szót az anyja.

— Mit ne bolondkodjak? Délután sütötték. Sipos Feri hozta, egyenest a pékségből.

Az öregasszony odalépett a szatyorhoz, annak két hosszú fülét széthúzta és beleszagolt:

— Jaj, milyen finom szaga van!

Meg is fordult hirtelen.

— A pálinkát!

Pista alighogy leereszkedett a székre, állt is fel.

— A kamarában van?

— Mellette a poharak is. Neked kellene erre gondod legyen, nem én iszom a pálinkát.

Pista kihozta a karcsú üveget és markában a poharakat, letette az asztalra és töltött.

— No, fogjuk meg!

— Isten, isten! — koccintották el.

— Anyám, nem kóstolja meg?

— Jaj, ne igyál, te, hátha apád után kell menni. Azt se tudom, merre van...

Az asszony lapítón puliszkát tett az asztalra, levette róla a szóttas terítőt.

— Vegyétek, akinek puliszka kell! Ott a tej.

Peti odafordította a merengetőt Pista felé. Az merített, aztán kanálával jó darab párolgó puliszkát csúsztatott belé. A másik két férfi is enni kezdett.

— De rég nem ettem egy kicsi jó puliszkát! — nézett fel Pista.
— Ejsze az asszonyod nem szeret főzni!
— Az igen, de megkeverni mindig nekem kell — kacagott Pista.
— Egyed, fiam! — állt meg a háta mögött az anyja. — Azt hittem, megme-
red, mire az asztalra kerül.
— Ettünk mi még meredt puliszkát máskor is — szúrta oda Peti.
— Annak az a rendje, hogy melegében egye az ember.
Ahogy elfogyott a tányérokból a tejes puliszka, az asszony még egyszer kí-
nálta, és hogy senki nem vett belőle, elvitte a tejet. Nagy lábast hozott helyére a
kályháról. Mielőtt az abroszra tette volna, törlőkendővel végigsimított az alján.
Aztán levette a fedőt.
— Csirkemártás — kínálta kedvesen.
A férfiak szótlanul ettek, az asszony közben kést hozott a kenyér mellé, mégis
mindhárman puliszkával ették. Pista töltött még a pálinkából, el is koccintotta, de
nem ivott belőle.
Amikor tisztára mártották a tányérokat, az öregasszony összeszedte a kanalak-
kal együtt.
— Aki kér, van itt egyéb is: szalonna, túró, szalámi — hozta egy tálkában és
három kést tett le melléje. — Itt a mellévaló.
A műanyag tálkában frissen mosott paradicsom és uborka volt.
Pista nem evett, az óráját nézte.
— Most már a busz is itt kell legyen.
— Jaj, mért kellett apádnak elmenni! Mért nem várt meg téged, amíg haza-
érsz, s autóval elmentetek volna — vékonyodott el az asszony hangja.
— Ne féltse, anyám. Érkezik mindjárt.
Jankó és Peti vágott a kenyérből és szalámit vágtak hozzá paradicsommal.
Csendben ettek, de Pista nem tudott már helyben ülni. Az ajtó mellől mondta:
— Lemegyek a központba a buszhoz.
— Addig ne, egyszer intézzétek el a mai dolgot.
— Na mondják, kinek mi jár? — fordult a férfiakhoz, hogy mindketten letet-
ték a késeket.
— Én kértem tőled a múltkor, tudod te...
Pista bólintott.
— Adj most két csomag szivarra valót, s avval el van rendezve.
Pista a farzsebébe nyúlt, pénztárcát vett elő, és két bankót adott Jankó kezébe.
— Köszönöm. S ha még olyan dolgod van, csak szóljál...
Csend lett, az asszony kiment a konyhából.
— Mintha valami járást hallottam volna... de nincs senki — jött vissza.
— Peti, rajtad a sor — mondta kis idő múlva.
— Nekem adjon egy tarisznya puliszkalisztet ebből a jóból, ha van még —
mondta ki gyorsan. — Ebből erőst jó puliszkát lehet főzni.

— Igen, mert ez nem kalapácsmalomban van őrlötve, hanem rendes köves malomban — dicsekedett az asszony.

— Az jó étel. Én rendszeren nem is lakom jól, ha puliszkát nem eszek egy nap — hevült bele Peti.

Jankó hallgatott, aztán vinnyogó hangon kuncogni kezdett.

— No mi van magával is? — nézett rá Peti.

— Eszembe jutott, van egy ismerősöm, a múltkor azt mondta, puliszkamérgezést kapott, annyit etették napszámban!

Az öregasszony vette a lapot.

— Nálunk is szeretjük a puliszkát, főleg az öreg, de amikor dolgos van, mindig van egyéb is.

Pista kinyitotta az ajtót.

— A lovak! — és kisirült.

— Hát én azt hittem, kifogta... — ágaskodott Peti.

Jankó egészen kinyitotta az ablakot és rágyújtott. Az ablak felé fújta a füstöt.

— S még egy jó kiló túrót, hogyha hozatnak be sajtot s megcsinálja túrónak — mondta Peti az öregasszonynak.

Az nem szólt semmit. Pista érkezett.

— A lovakat elviszem, hajnalban behozom azt a kicsi sarjút — fordult az anyjához.

— Hát mért nem hagyod itt, te fiam?

— Azért, mert mire más felkel, én már megrakodok. S ne töltssem az időt az-
zal, hogy lejöjjenek, úgyis felénk kell menni a mezőre.

— Jó van, no, nem azért mondom... De már sötét van, se nem ettek, se nem ittak.

— Adtam én enniük, ne búsuljon értük, még most is van előttük, csak azt néztem, nehogy előbbre lépjenek s a rúd beleakadjon a drótkerítésbe. No, rendben vagyunk-e, Peti? — kérdezte aztán jó hangosan.

— Rendben, rendben — bólogatott, és egy szál cigarettát kért Pistától. Meg is gyújtotta rögtön. Pista egy bankót tett le Peti elé az abroszra.

— No, én megyek — fordult az anyjához. — Az autót itt hagyom, beállok az udvarra éjjelre, a kaput is becsukom.

— Te mész, de apád... azt se tudom, mi van vele!

— No nézze meg, hogy éppen most jön! — állt félre az ajtóból Pista. A kapucsattanás után hallatszott a kutya ugatása is.

— Jaj, istenem — szusszant nagyot az asszony.

Nyílt az ajtó, fekete kalapos, kockás inges idős férfi lépett be.

— No mi van, he? Vigyázzban áll az egész világ?

— Jó estét, Pali bál! — köszöntötte hangosan Peti.

— Jó estét. Mi éppen díszőrséget állunk, hallod-e — huncutkodott Jankó.

— Gyere, mert vár az étel — kedveskedett a felesége.

A férfi kalapját az ágyra dobta, a kezében fogott mellény zsebéből apró csomagot vett ki.

— Itt a gyógyszer a süldőnek. Reggel beadatom.

- Mi van a süldővel? — állt tovább Jankó, s a kályhába dobta a cigarettavéget.
- Ha én azt tudnám. Nem eszik... Biztos tüdőgyulladás. Az állatorvos holnap feljő s megnézi.
- Hol beszélt maga az állatorvossal? — nézett nagyot a fia.
- Onnan jövök.
- Hát oda kellett menni? — csapta össze kezét a felesége.
- A faluban négy helyre is voltam, de senkinek nem volt gyógyszer. Aztán a szó-davizes kocsit levitt. S nem a patikába mentem, ha már odáig kellett menni, hanem megkerestem az állatorvost. Ő adta. Aztán... vártam az út szélén, de semmit nem kaptam... s hazajöttem. Most már itt vagyok! — kacagott nagyot az álmélkodást látva.
- De apám... a doktortól nem tudott telefonálni? Egy negyedóra alatt ott lettem volna az autóval...
- No hadd el, régebb se kocsikáztunk, ha kellett, ha nem. Drága a benzin! S tudom az utat hazafelé. Csak ebben a cipőben nem esett jól a gyaloglás. Meg is nyomta a bütykömet.
- Na gyere immár, te, egyél! — sürgette a felesége.
- Én igen, mindjárt, csak mossak kezét. Mert olyan éhes vagyok, mint három kóbor kutya.
- Kezet mosott és asztalhoz ült, az asszony tette is már eléje az ételt.
- Egyél, mert a délre se ettél...
- S a gyógyszer? Be kell adni? — kérdezte a fia.
- Igen, csak elfelejtettem fecskendőt hozni. Hazafelé jutott eszembe, hogy a régit a fiad eddig eljátszotta.
- Háááát... nekünk sincs otthon.
- Peti kipöföfintette a füstöt.
- Egyet se vakarja azért a fejét!
- Én nem is, mert attól még semmi se történik.
- Van nekem otthon kettő is. Lehozom, s még most beadjuk.
- Ej, te, az erősen jó lenne — kapott a szón az öreg.
- Azért is mondom — húzta ki magát Peti.
- No, én indulnék — szólalt meg Pista. — Reggel behozom a sarjút odakintről, aztán... azután beszélünk. A szekérrel megyek, s Petit visszahozom most mindjárt.
- Jó, fiam — búcsúzott tele szájjal az öreg.
- A három férfi kiment. Autózúgás hallatszott.
- Úgy látszik, Petit az autóval viszi s hozza — jegyezte meg az asszony.
- Nem baj, mert már késő van. Szereld elé a villanylámpát. S valami pénzt is, hogy Petinek fizessük ki.
- Megkapta a magáét, ne féltsd őt. Elrendeztük a mai szénahordást, s Pista még pénzt is adott neki.
- Jó, jó, de tudod, úgyis elvárja. Ő már ilyen. De a lelke jó...
- Nem mondtam én semmit, hogy nem lenne jó... — csattant az asszony hangja. — Nem kívánunk mi ingyen senkitől semmit.
-
-

Az öreg amint végzett az evéssel, átöltözött. Érkeztek is a fecskendővel percekben belül.

— Béadjam-e, Pali bá?

— Adjad, fiam, te jobban látsz. Izomba, a fülén hátul szúrd be.

— Azért is jöttem vissza.

Az öreg pálinkát töltött, egyből behúzták, aztán újból megtöltötte a poharakat.

— Holnap hozok sört, apám, ebben a melegben ne igya a pálinkát, nem jó — emelte fel a hangját Pista.

— Az előbbi volt a délebédre való, ez lesz a ma esti — kacsintott az öreg Petre, és intett, hogy igyon.

— Erre a jó puliszkára menyen a pálinka is — hajtotta ki a poharat Peti.

— No induljunk, mert a süldő várja. S mindjárt holnap van ma is — tette fel a kalapját az öreg.

Ráduly János

Haikuk

Megvámolt élet

Felnőttem. Persze,
Kiszolgáltatottságban —
Megvámolt élet.

Pontos

Könnyelműség
Pontos minősítése:
Temetővirág.

Honlap

Vízöltögetés
Feneketlen fazékban.
Szédelő álom.

Bonyolult

Roppant bonyolult
Most a lelkivilágod.
Kozmikus szféra.

Már nem

Már nem is maradt
Bennem önazonosság.
Kiporszívóztad.

Szemed

Könnyes a szemed.
Amíg hosszasan nézel,
Múltunk felpörög.

Válásunk

Katalin napján
Esküdtünk. A válásunk
Seszinű napon.

Albert Lőrincz Márton

(Londonban Gyergyó)

országnyian jönnek-mennek
szuszognak és szöszmötölnek
meg az a sok idegen nép ...
s nincs tolongás zötykölődés
nincsen fétis zsörtölődés
kényelmetlen dörgölődés
csak szükséges összeérés
(gesztusban az érintkezés)

a nappali fényár este
belelóg a levegőbe
bennem gyergyói kép villan
(a Zárdától a paplakig
a katolikus templomtól fel
a Tarisznás múzeumig
foghíjas kockaköveit

magyar világ feledte itt
fölszedhetnék eltakarják
kátyúikkal aszfalt utcák)

szuszognak és szöszmötölnek
tervezgetnek és vezetnek
ezerszámmra tán még többen
Gyergyóban az idegenek

ez itt London hol jár az ész
(megint rajta kapom magam
emlékeim velem vannak)
korholódnék sokat nem ér
minden a szülőfölddel összeér
(így lesz egész ami csak fél)

(a kereszt előtt)

(1. bátorság)

nem vadulok a kereszt előtt
bár divatja hódít
(múlik is tán)
nyugodtan meghajolok
igája nem vág agyon
meghajolok és keresek
térdem hajlatát kényszer
nem veri vasra sem vétek
(bár súlya tömérdek)

készen állok beismerni
a kereszt engem nem vadít meg
nem kérdezek térdepelek
tételeken nem töpregek

a gyávaság hogy emberként
élek nem baj nem is félek
beismerem nem aranyba
metszettek a forradalmak
s aki a keresztet vitte
korbácsok között cipelte
másként talán nem tehettem
forradalmát véghezvitte
(hozsánná a bátorságnak)

(2. botorság)

csak a botor gyávaság
nem lehet elég érv arra
hogy elbújjak önmagamba
nincs is hely a kerek földön

amelyet a forradalmak
elkerülnek (bár falánkul
a színfalak zegzugában
korog gyomruk megéheznek
s mint az étket csemegének
önmagukból jókorákat
lakomázva emésztgetnek
ilyenek a forradalmak)

(3. fájdalom)

forradalom ...
mind megváltó hitet ébreszt
és mindje megcípelt kereszt
imádkozom ha rám talál
(vagy úgy teszek)
álnok hatalom szolgája ne legyen

(4. remény)

én csak szólnék (ha tehetem)
a szó is forradalmi tett
hagyni kéne éljen
éljen

(5. együtt)

egymás árnyékában lüktetnek a szavak
egyiket én mondom a másikat magad
elveszek magamtól és elvárnám mástól
divattól mentesen szakadjon ki szánkából

(6. súlya van)

mindennek súlya van mint a köveknek
mint a szavaknak mint a bátorságnak
félelemnek becsületnek
s értéke is mint az időnek
ezért gyakran visszacerélném magam
(mint bolti árut) a gyermekkel
aki voltam

legyen időm kitanulni a létet
legyen időm felnőni megtanulni
fizetni megtanulni
jutalmat megérdemelni
a rend s a törvény szerint
így meghajolva térdepelve
a nyugtalan csöndben

(lápvilág göggel)

sekély mederben
lápvilág poshadt vize —
a barátság ez volna?

(s e kéj marad az
erekben tán örökre
belefelejtkezve)

kéj volna? sekély
harag! éj készül haver
— lásd be — örök vendégnek

Molnos Ferenc

Fekete kerámia

Fekete, fekete, fekete,
itt van az éjszaka közepe,
korommá lett minden e tájon.
Hogy mondjam el, hogy neked se fájjon,
bár némi szín, és csipetnyi derű
sosem lesz már.
Szádban a nyál örökre keserű,
húsodra les köröző keselyű,
s szagatna ezer darabba széjjel.
Sóhajthatsz, nem múlik el az éjjel,
nem jön a pirkadat,
nem kel a nap
— tegnap sem volt, miért lenne holnap —,
az idő vízként nem csorog.
Csak a korong forog.
De az forog,
megállás nélkül pördül veled,
s mi történik, már nem ügyeled.
Ülsz,
és szédülsz.
Révülten bámulod a keringő tájat,
üres vagy, vágyat
sem érzel.
Nem láatsz, csak nézel,
s nem bírsz elkapni bár egy gondolat-
fonalat,
hiába gurítja szanaszét
bomló gomolyáit a magára hagyott elme.
Mint puhán eső kelme,
könnyű vagy.

Fekete, fekete, fekete,
nem emlékszel már semmire,
honnan jöttél és hová mész,
hogy szürke masszából gyúrt valami kéz,
s mi végre vagy ezen a világon.
Tán vázák öble lennél: homály a homályon,

vagy az a csöpp fény a forduló bokályon,
mely örökkön fut, de szemernyi sem halad,
mert hogy maradhasson,
visszafelé szalad?

2012. január 11.

Botladozó sorok

Sulyok Teréz képei alá

valaki mindig vár
valami mindig más
Kristályból sugárzik
szét a ragyogás

valaki mindig lép
valami sosem áll
falról lelép a kép
s a fejünk körül száll

lehet hogy üde szín
lehet hogy villanás
megfoghat valami
és már nincs zuhanás

eső és fény szítál
odakint — ez a nyár —
itt már a hosszú útra
készül egy gólyapár

víz tükre fodrozik
— az Öreg-tó Tatán —
bogoznánk össze napjaink
elfut egyik a másik után

de a varázslat
— azt hiszem — mégis hat
ha egyszer megérint
a múltó pillanat

Tata, 2011. augusztus 4.

Mester Györgyi

Székelyvilág

Az Úristen hat nap alatt teremtette a világot, s nekem is épp hat napom volt rá, hogy Székelyföld megismerésével egy eleddig ismeretlen, új világot teremtsék meg, s tegyek láthatóvá a magam örömeire.

Mert hogy én még — szégyen vagy sem — sohasem jártam Erdélyben. Most megadatott, hogy majd egy hetet a székelyeknél, közöttük, velük élhessek, hogy megismerjem a világukat. Ez idő alatt előttem részben megvilágosodott, hogy milyen is a székely tájék, milyenek az ott élő-haló emberek. Bizton állíthatom, ez egy külön kis világ, mely a glóbuszhoz képest bármily kicsinynek is tűnik, a benne élő, e világot alkotó, tartalommal kitöltő, egyben formáló és megőrző emberek, a székelyek, annál nagyobb lelkűek.

Már az első találkozáskor olyan igaz barátsággal üdvözöltek bennünket a háziak, hol szállásunk volt, mintha szívbeli rokonaikat fogadták volna. Nem szűntek meg mosolyogni, a kedvességük oly természetes és magától értetődő volt, hogy nem győztem csodálkozni: honnan e sok erő, e nagy bizalom, mellyel az idegent képesek azonnal a szívükbe zárni. Tény, hogy kire rámosolyognak, az önkéntelenül is visszamosolyog. Én életemben még sohasem voltam ilyen hosszantartóan nyugodt és kiegyensúlyozott, társasági együttlétek alkalmával, mint amikor velük — számomra valójában teljesen ismeretlen emberek között — étkeztem, vagy csak úgy egyszerűen, mulattam az időt.

A háziak, harminc körüli házaspár, két iskolás korú gyerekekkel. A férj szűcs, az asszony fodrász. Reggelente és esténként, az étkezésekkor, éppen tízen ültük körül a nagyasztalt, mivel a családomon s a háziakon kívül egy másik házaspár is ott vendégeskedett. Háziasszonyunk örökös békés vidámságát jó volt nézni, aztán már csodálni, hogy bírja, hiszen a sok vendég, s a saját családja ellátása mellett rendszeresen fodrászkodást is vállalt, rengeteg virágot ápolt, kutyát tartottak, s a meredek domboldalon felfelé nyújtózkodó kert végét, melyet szintén ő művelt, már nem is láttuk, beleveszett a távolba. Azt mondta, azon kívül a már hónapok óta beteg rokona — hasonlóan terjedelmes — kertjét s veteményesét is ő gondozza, gyomlálja, locsolja, felügyel rá.

A kis szűcs ilyenkor csak hallgatott, csendesen mosolygott a bajusza alatt. Mert hát ez asszonyi munka, ő kora reggeltől vakarja, tisztítja, sózza a bőrt, aztán fésüli, szabja, beszeres, árut vesz, elad, üzletet tart fenn, festi a szobát, mert ahhoz is ért. Aztán meg kijár a mezőre, „takarni”, mint mondta, ez náluk annyit tesz, a lekaszált sarjűfűvet rendszeresen forgatni kell, nehogy megrohadjon. A takarásba már a kicsi fiú is besegít, pedig még csak hét éves. A tizenéves nagylány az anyjával dolgozik, takarít, kavargatja az ételt, mosogat, törölget, asztalt terít, leszed, virágot locsol, segít, ahol kell. Mindenkinek megvan a maga dolga, de egyik se bánja. Így hozta az élet, ezt kell csinálni.

Bennünket, mint vendégeket, a turistabusz nap mint nap a szélrózsa minden irányába vitt kirándulni, világot látni, ismerjük már meg egy kicsit behatóbban Erdélyországot. Idegenvezetőnk, egy természetes, székely tanárember olyan igazi lokálpatriótának mutatkozott, hogy az párját ritkította. Útjaink során nem csak elmondta, megmutatta a helyi nevezetességeket, megismertetett a történelmi vonatkozású dolgokkal, de népdalokat énekelt, fejből Kányádi-verseket szavalt, Sütő Andrástól citált hosszú novellarészleteket, s amikor buszunk egyhangú tájon szaladt, ráadásnak székely vicceket mesélt.

Hát igen. A táj. Ezt is írhatnám csupa nagybetűvel, megérdemelné. Magas hegycsúcsok, meredek lejtők, sziklaormok, szálas fenyőerdők végtelen sora, majd a szelíden lankás hegyoldalon elszórtan, olykor csak mutatóba, egy-egy magányos karácsonyfa. Mit is beszélek, hiszen nincs karácsony, rekkenő nyár van!

De mégis, ezek nem pusztán fenyők, ezek szabályos, sisakos csúcsban végződő, klasszikusan arányos, formás karácsonyfák.

S a természetes víz, melynek hiánya idehaza néha őszintén elszomorít. Nekünk is vannak szép hegyeink, de alig van patakunk, a városokból is általában hiányzik a szökőkút.

Erdélyben bezzeg patak patakot ér, csermelyt bővízü folyó vált fel. Itt is, ott is tekereg belőlük egy lomha vagy éppen sebes kígyócska, odalenn mélyen, a bokrok sűrűjében, a fák között megbújva.

Gyors, hegyi zivatar után pipálnak a hegyek — legalábbis ezt itt így mondják. És valóban, az eső után felszálló meleg pára felhőket rajzol, beburkolja, elfedi, majd kitakarja a cakkos sziklafalakat, ormokat.

S hogy mit vetnék a zöld fűvű legelőkre? Leginkább bukfencet, ha nem szégyellném felnőtt gyerekeim, s utastársaim előtt.

Most azonban másra is alkalmam van, s megteszem, bármily gyerekesnek is tűnik. Nem tépem le a vadvirágot — mely itt, a zsíros földben szebben és gazdagabban pompázik, mint odahaza —, csak megcírógatom. Megborzolom a magas, havasi széltől hajtott fűben ékeskedő pünkösdi rózsát, melynek diónyi, fényesen sárga virágjába belekápázik a szemem, az élénklila vad törökszekfűt, az ibolyakékségű, s hozzá hajszálra hasonló árvácskákat, a féltékenyi margarétát, s egy varázslatos szépségű, hófehér, csillagszirmú, ismeretlen vadvirágot, mely leginkább a gyopárra hajaz, de persze, nem az.

Az ég tiszta kékje csak úgy fénylik, mint a frissen mosdatott gyermekarc, s a kristályos, ám mégis langyos, virágillattal terhes levegő szinte simogatja az ember tüdejét. A magasban kiterjesztett szárnyú sas kering, de egyetlen településről — kivéve talán a nagyvárosokat — sem hiányozhat a kéményen fészkelő gólyacsalád.

Erdélyt megismerve, valóban egy új világ tárult fel előttem. Egy tisztább, és főként tisztességesebb világ, mint amit idáig ismertem. Teli dolgos, őszinte emberekkel, akik nagyon szeretik a hazájukat, büszkék rá, úgy, mint az egyéniségükre, vagy inkább az egyenességükre — ami manapság nagy szó. Szép a beszédük, trágárságtól mentes, nyílt a szavuk és a szívük. Ha mást nem adhatnak, önmagukat adják, neked, nekem, mindnyájunknak, s egyben helyettünk is őrzik a magyarság leghívebb hagyományait, még-hozzá úgy, hogy arra mi is büszkék lehetünk.

Kiss Lehel

Mire ébredezni kezd a város

mire ébredezni kezd a város
a széki asszonyok már visszafelé jönnek
mert a széki asszonyok már csak olyanok
hogy visszafelé jönnek
mire ébredezni kezd a város

Bálámot ők mindig levetették
nem tudtak ők sosem a Báláméi lenni
mert a széki asszonyok már csak olyanok
hogy nem tudtak a Báláméi lenni így
Bálámot ők mindig levetették

ruhájukat éjhez idomították
pirossal keverve — ha úton érné a hajnal
mert a széki asszonyok már csak olyanok
hogy inkább nem alusznak így
ruhájukat éjhez idomították

mire felébred végre a város
a dombokon ők már rég túl vannak
mert a széki asszonyok már csak olyanok
hogy mindenén már rég túl vannak
mire felébred végre a város

Hajnal

Gecsemánében
a pokol a mennyboltot
most csókolgatja

*

Ha mindennek a Rend lesz lelke,
helyreáll a lélek rendje.

Csire Gabriella

Regélő napkelet (II.)

Lót vendégei

Sátra előtt üldögélt Ábrahám, a hő napon, amikor látott három férfit közeledni. Ábrahám földig hajolt Isten és a két angyal előtt:

— Jó Uram, ha kedves vagyok te előtted, kérlek, ne kerüld el a te szolgádat! Mossátok meg lábatokat és dőljetek le a tölgy alatt. Azonnal hozok egy falat kenyeret, hogy erőre kapjatok.

— Cselekedj, amint szóltál! — hagyta meg az Úr.

Ábrahám belépett a sátorba, feleségéhez.

— Süss gyorsan pogácsát, Sára!

Térült-fordult. Vajat, tejet, gyenge borjút hozatott s tett a vendégek elé, ő maga az étkezők mellett állt szolgálatkészén a tölgy alatt. Evés után útra keltek a vendégek. Ábrahám is velük tartott. Míg Szodoma felé haladtak, azt mondta az Úr:

— Szodoma és Gomora bűnei megsokasodtak. Odamegyek, hogy lássam, épp olyan gonoszak-e lakói, mint amilyen a hírük.

— Elveszejtenéd a gonosszal együtt az igazat? — ijedezett Ábrahám. — Talán akad ötven igaz a városban. Nem kegyelmeznél-e Szodomának az ötven igazért? Távol álljon tőled, hogy úgy járjon miattad az igaz, akár a gonosz!

— Ha találok Szodomában ötven igazat, az egész városnak megkegyelmezek — mondta az Úr.

Ábrahám tovább kérdezősködött:

— Noha én por és hamu vagyok, mégis megkérdezlek: ha az ötven igaznak, mondjuk, öt híja lesz, akkor is elveszejted a várost?

— Nem — nyugtatta meg hívét az Úr. — Ha negyvenöt igazat találok, a többieknek is megkegyelmezek.

— De hátha csak negyvenen vannak?

— Akkor is megkegyelmezek.

— Kérlek, ne haragudj rám, ha szólni merészelek — szötte tovább a beszéd fonalát Ábrahám. — Mi lesz, ha csak harmincat lelsz, büntelent?

— Nem pusztítom el a várost, ha találok harmincat — válaszolta az Úr.

— És ha húszat találnál mindössze? — puhatolózott Ábrahám.

— Akkor sem.

— Engedelmeddel még csak egyet szólok — bátorodott fel Ábrahám. — Mi lesz, ha csak tízet találsz?

— Ha tíz igaz embert találok, nem pusztítom el Szodomát — ígérte az Isten, majd távozott. Ábrahám nehéz szívvel tért haza.

Este lett, mire a két angyal Szodomába ért. Ábrahám unokaöccse a város kapujában ült. Lót a férfiak láttán fölkelt és arccal a földre borult.

— Térjetek be szolgátok házába — hívta meg az idegeneket —, pihenjétek ki az út fáradságait.

— Nem — felelték a vándorok —, kinn alszunk, az utcán.

De Lót addig unszolta őket, míg be nem tértek hozzá. Lót felesége pogácsát süített és megvendégelte az utasokat. Már készültek is lefeküdni, amikor a város férfinépe körülvette a házat és nagy hangon követelte a gazdától, hozza ki a vendégeit! Lót a város vénei és ifjai elé állt, miután bezárta maga mögött az ajtót.

— Kedves atyámfiak — csitítgatta a sokaságot —, ne cselekedjétek gonoszat! A vendégszeretet nevében kérlek, ne bántsátok a szálláskeresőket.

— Félre innen! — zúgták a férfiak. — Jövevény létedre te akarsz itt törvényt szabni? Csak rosszabbul ne járj, mint becses vendégeid!

Egy emberként rontottak Lótra, s már nekibuzdultak, hogy betörjék az ajtót, amikor az angyalok visszahúzták vendéglátójukat a házba s az ajtót beretesztették. A berzenkedő, háborgó szodomaiakat pedig vaksággal sújtották, hogy ne tudjanak a bejárathoz férkőzni.

— Kerekedj fel fiaiddal, leányaiddal együtt — szólították fel Lótot az angyalok. — Vidd magaddal mindazt, ami téged illet, s menekülj azonnal, mert mi az Úr parancsára elveszejtjük Szodomát!

Alig virradt, amikor az angyalok kézen fogták Lótot és feleségét meg két hajadon leányát, hogy kivezessék őket a városból.

— A hegyre meneküljétek — hagyták meg az angyalok. — Senki ne álljon meg közületek az útban és a világért se nézzen hátra! Siessetek! Bármilyen is történjék, ne nézzetek vissza!

Mire feljött a nap, az Úr kénköves, tüzes esővel sújtotta Szodomát és Gomorát. Mindkét város elsüllyedt örökre.

Már a sziklák közt lépdelt a kimentett család, amikor Lót felesége, kíváncsiságtól ösztökélve, visszafordult. De amint meglátta, mi történt, rémületében sóbálvánnyá változott.

Másnap reggel Ábrahám fölment a dombra, ahonnan be lehetett látni a Jordán völgyét. De nyugtalan tekintete hiába fürkészte a folyó menti városokat, a zöldellő kerteket s a bővizű legelőket. Onnan, ahol Szodoma és Gomora állt, mint kemencéből, gomolygott elő a szénfekete füst.

Gáspár Erika

Valóság

átölelem a fákat,
fürdöm a fényben,
keresek
a kőben,
regében,
mesében.

végtelen
ködbe bújt
hegyek
ölén fekszem
s a föld mesél,
tanít engem.

csillagba vésett
igazi történet,
mondd csak,
mondd:
dalban él
a lélek.

kőbe, fába vésett
igazi történet,
dalold, dobbants,
add át:
továbbviszed
véred.

tündérmesékbe font
igazi történet,
angyalszárnynon
ülve küldött
Isten téged!

Nappal koronázott
hegyek csúcsán
fekszem.
patak, erdő, folyó,

angyal tanít
engem.

megszűnt bolyongásom,
megnyugodott
lelkem,
lassan megtalálom,
mit oly rég
kerestem...

Játszom

leszűkítem világom.

nincs más,
csak a domb
lélegzik alattam,
pattan a levélben
az ér,
fűszálon
bogár lába
sercen.

tavaszz szagú
a föld.
én ülök,
s melegszen.

szeretkezik
a darázs
buja kék virággal,
gömbként óv a
varázs —
zsibbaszt napsugárral.

ennyi
a világ.

leszűkítem.
játszom.

Tar Károly

Pánik

(Regényrészlet)

IV.

Garzonom ajtaja és két ablaka keletre nyílik, szobám másik fala csupa ablak, nyugatra néz. Ilyenformán, amikor az északi táj fölött mindig rohanó felhők mögül, keltében és nyugtában is laposan pislogva besüt a Nap, csupa fény az életem. Közérzetem jó, az élet közbehelesen szép, nem is magyarázom. Lakásom mögött, a sokligetű Ligetben a kerékpárút a végtelenbe visz. Gondos kertész a természet, százszorszépekkel teleszórt a csinos házak közötti tisztásokat, ahol született félelmüket levetkezve, barátságos vadnyulak futkároznak, a jó dolgukban elhízott, kényelmesen bogarászó vadgalambok és a testes, fényesen fekete varjak között.

Ilyen természetközelségben csak gyerekkoromban éltem, amikor szüleim a bombázások elől, egy dombokkal kerített kicsiny községbe menekítettek, nevelőapám nővérének, Bözsi nének a házába. Férje aljegyző volt, és a házukban gyakorta megfordult a helyi intelligencia. A harcéri sebesültségéből lábadozó főhadnagy akkor taposta le a főútra nyíló ablakok előtti virágoskertet, amikor kihasználva, hogy az aljegyző néhány napra hivatalos ügyben a megyeközpontba buszozott, éjjelizénével szórakoztatta a sápadtnarancsszínű Bözsi nénit. És él még meszesedő emlékezetem alól kikandikálva a helyi csendőrőrs vastagnyakú parancsnoka is. A háború viszontagságai miatt hirtelen falura menekült, s az aljegyző házában kávézgató városi szalmaözyeg hölgyek kezét vizsla lelkesedéssel csókolgatva, sorra megígértette velük, hogy a vasárnap délelőtti birkózó bemutatóról nem hiányoznak, amikor is ismételten összeméri erejét a szombat esténként érkező buszjárat görög-római alkatú, katonai kötelezettségek alól valamiért felmentett, fiatal sofőrjével.

És azok az édesanyámra hasonlító kedves hölgyek minden szombat este ott ültek a zsidó fűszeres boltjának udvarára terített birkózószőnyeg mellett, és majd kiesett a szemük, amikor titkolt sóhajtásokkal azokat az izxadt férfitesteket bámulták. Háború volt. Valami hiányzott megszokott polgári életükből. Sejtettem, hogy az a valami éppen olyasmi, ami a korán érő fiúknak szokott hiányozni, s amiről maguk sem tudták, hogy micsoda.

Bözsi néni déltájban ébredt. Rendszerint egy szál bugyiban s melltartóban kitántorgott kávézni a tornácra. Anyám figyelmeztette, hogy a bugyijából kitüremkedő sápadtnarancsszínű pamacsot takarja el, dugdossa vissza csipkés alsófehérnemijébe, mert az udvaron zivajgó gyermekek kíváncsiskodva érdeklődnek, hogy az a pamacs mire való, és nekik mikor lesz olyan...

Az erdő alatti patakparton kószálva, megmártóztam a derékig érő, hűvös vízű patak nyakig érő gübbenőjében, s ezzel kiérdekeltem a lányok csodálatát, amitől olyan engedékenyekké váltak, hogy megbizonyosodhattam: nincs szőr a lábuk között.

A konyhából jövet miért kell nekem most azokra a csupasx alfelű lánykákra gondolnom, és miért érzem az orromban annak a háborúvégi kora ősznek a kesernyés illatát? Miért pö-

työgtetem pulykabangot utánzó, szuszogó természetű lapgépembe mindezt, miközben Katherinára várok? Az angyal-illatos nőre...

Mi ez a szag?! Már megint... Így kezdődik a szenilitás? Félrehúztam azt a lábost? A villanytűzhely melyik kapcsolójához nyúltam? Na, ugrás...

Másnapra tervezett árva krumpliculyásom odakapott, sietve beborítottam a vécékagylóba. Keserű füstje hozta rám azt az agyam belső falára vetített képsort, amely visszavitt kezdeteimhez? Azért, hogy megmagyarázhassem, miként fogtam mellé, hogyan csúszott ki kezeim közül a lehetséges első szerelem?

Az öregséggel együtt élesedik visszatekintő tehetségünk. Testünk vegykonyhája készül az elmúlásra. Az életbe visszatérő tetszhalottak mesélik, hogy tudatuk elvesztésének pillanatában lepergett előttük egész életük. Öregedésünk is ezt teszi velünk, kíméletes lassúsággal visszapergeti a virtuális videoszalagot, abból a fekete dobozból, amelyben a halál katasztrófájának magyarázatát őrizzük. Merthogy halálunk oka nem lehet más, mint a saját életünk. És amikor leperog a film, elfogy minden emlékün, üres lesz a fekete doboz, hiába hunyjuk le a szemünk, az idő elhagyott csigabázként görgeti üres porhüvelyünket a feledésbe.

Mi ez?

Én sóhajtok, vagy laptopom szusszant és fújtat ilyen kiadósat helyettem is, miközben Katherinára várok. Jöhetne már! Persze, hogy húzza az időt. Egyik-másik nőstény képes órákig feszültségben tartani az embert. Mit órákig! Évekig kívánja és elvárja az udvarlást, a körülrajongást, amíg rászánja magát az odaadásra. Ki a fenének kell ma már az ilyen időhúzó odaadó nő! Ennél mindig is többet vártam.

Legyen lámpa, égjen, ha akarom! S ha nem kell, majd lecsavarom...

Most miért tolakodik ide a költő? Szabó Lőrinc vagy kicsoda... Mi köze van neki az én Katherinámhoz? Akiben most éppen az érdekes, hogy még nem az enyém. Csak lesz! Mert birtokba veszem, mint egykor valamelyik rettenthetetlen kanadai telepes a névtelen tó környéki erdőt. Megküzdök érte, bízom magamban, mint a kérkedő falusi legény, aki azzal fenyeget minden szende lányt, hogy képes őt egyből felcsinálni.

Régi romantikus regények szerint most az ablaknál kellene állnom, és szótlanul ki kellene néznem az éjszakába, amíg az erőltetéstől megfájdulna a szemem, és stílszerűen lucsokra sírnám a függönyeimet. És epekednék. Epekedtem valaha is? Kár, hogy nem éltem évszázaddal ezelőtt, akkor minden valószínűség szerint megtettem volna. De ez a szokás is kiment divatból, nem tanítják, s azon kevesek, akik még olvasnak régi regényeket, átugorják a szerelmükre várókról szóló fejezetrészt lelkizőket ábrázoló részeit.

Kételemek mardosnak. Talán az epekedés hiánya miatt nem jutottam el eddig a nagy-nagy szerelemig. Tiszta sor, hiszen a felső emeletekre is lépcsőfokok megmászásával juthatunk. Minél több a lépcső, és minél inkább hajt a vágy, annál inkább lihegünk. A szerelem már ilyen felhevüléssel, szapora lélegzéssel jár, merthogy hasonlatos a vágtahoz, amikor a cél előtt minden porcikánk igyekszik szétszakadni.

Már hogy lépcsőt mászni? Hát akkor mire való a lift? Az az igazi, amikor percek alatt vágyaink tetejére röpít. Aztán vidáman csönget egy picit. És kiszállunk.

Marhaság.

Megint a nemi aktuson jár az eszem. Nyilván, ezen az úton nem jutok a szerelem nyomába.

Döntöttem. Mentettem a szöveget, bajtársiasan megsimogattam lapgépem fedelét, elsétáltam az ablakig, félrevontam a könnyeimtől még száraz függönyöket, és kibámultam a kora esti északi tájra. Valahol, képzeletem peremén, a sobasem látott sarki fényt szerettem volna látni, amelynek olyan szelíden kell világítania, hogy ne bántsa a bennem áporodott sötétséget.

Szerelem nélkül mindnyájunknak fáj az éjszaka.

Alltam tehetetlenül.

Villanat alatt eltűnt, lecsengett életem hét-nyolc évtizede. Mélyhegedűre írt szerenád első tételét komponálta az agyamba táplált zeneszerzői program. Magamat sirató, szívfájdító volt a dallamos főtéma. Nekifogtam, az élvezetes, és minden várakozást enyhítő, pepecselő hangszerelésnek, amikor bosszantó börgést hallottam.

Már megint fúrnak a falat, a mennyezetet, a plafont, s a csendemet ezek a szélessávnú kábeltévések! Pont most!

Nincs csengőm. Az ajtómon belülré szerelt berregő szemetelt.

Idegesen feltéptem az ajtót.

Hát ott áll és mosolyog. Babapír gügyög arca kis gödröcskéje körül.

Katherina? — kérdeztem, merthogy nem hittem a szememnek.

Pontosan emlékezett arra, hogy gyerekkorában mélyen átaludta az éjszakákat. Nem álmodott. Egy reggel a szomszédok mesélték, hogy állítólag két vagy több hajszolt ember trappolt át az udvarukon, és a kertjük végében csordogáló patakon túl elrejtőzött a bozótban. Nyomuk ott maradt a frissen ásott és gereblyélt zöldségeskertben, és Glasztor névre sem mindig hallgató házőrző kutyájuk fogai között maradt nadrágfoszlányok képében.

Akkor azon csodálkozott, hogy az éjszakák miért nem tartoznak életéhez.

Évekkel később is irigységgel hallgatta az öregasszonyokat, akik minden reggel részletesen mesélték furcsa álmaikat.

Csak miután már semmi kötelessége nem volt az életben, azon kívül, hogy önmagát ellássa, csak akkor törtek rá az álmok. Csodálkozva nyugtázta, hogy vele is csoda dolgok történnek álmában. Üldözték is. Olykor izzadva ébredt, mert versenyt futott az állomásból egyre gyorsabban távolodó vonattal, amiről lekésett. Az éjszakai látomásoknál sokkal érdekesebbnek tűnt számára az, hogy akaratlanul és nagy összevisszaságban, fényes nappal is, emlékképek sorjázta agyában. Eleinte azt hitte, hogy csellengő, zagyva álmok, de újra és újra visszapergetve ezeket, hinnie kellett, hogy valóságosan megtörtént történeteket lát, amelyeknek ő maga a főszereplője.

Miért bukkannak elő a semmiből ezek a történetek? Mi célból lepik el hirtelen ezek az emlékképek, miért terelik el gondolatait oly hirtelen, s állítják meg mindennapi megszokott foglalkozásait megakasztva?

Miért látja ezeket a jó minőségű színes fényképhez hasonlatos látomásokat, például azt a részleteiben kinagyított képet magáról, amint házuk nyitott verandáján, a gyékényből font nyugágyon ül tízévesen, s egész délután, szünetet

sem tartva, végigéneklie az akkoriban divatos népdalokat és slágereket. Az apja katonaruhájából készült rövidnadrágjában és egy régi asztalterítóből készült, piros kockás ingében feszített, simán hátrafésült hosszú haját gyapjúmaradékból maradt kötött pánt tartotta össze. Csak úgy folytak belőle a dalok, hangját nyugodtan kiengedte. Nem sietett, nem ismételt, énekelt szünet nélkül, mint azok a vasárnap reggel egymásba fogódzó iparos legények, akiket a vasúti felüljáró hídján látott egyszer, s csodálta, hogy gyors egymásutánban csak a táncdal szövegek első sorát énekelték, s ezekből olyan reggeli italos álmodásukat repesztő egyveleget zengtek, hogy csodálkozva utánuk bámultak a templomba igyekvő járókelők. Úgy dalolt önfeledten, hogy az ölében tartott családi gitárhoz sem nyúlt, nehogy bizonytalan kíséretével elriassa a belülről jött parancsot. Akkor először és utoljára kiénekelte magát.

Az anyja és testvérei a nyitott konyhaajtón át lélegzetvisszafojtva hallgatták, mert hangját addig sohasem hallották, semmiféle unszolásra és kérelemre nem volt halandó velük énekelni, még a legünnepebb alkalmakkor sem.

Amikor elhallgatott, olyan csend lett, amilyent kisebb korában szokásos ájulásai után érzett, amikor hófehér gézzel fején, lábán vagy karján pólyált ember látott, s miután vízzel locsolták az arcát és pofogtatták, az anyja hangját hallotta, aki azt magyarázta a fölé hajló kíváncsiskodóknak, hogy a fia már megint megsajnálta a sebesültet.

Szülővárosában, a második világháború előtti években, annyi volt a cukrászda, hogy a helyi statisztikák szerint mindenikre alig valamivel több, mint ezer lakos jutott. A cukrászdák pedig azért voltak cukrászdák, mert az iparos becsületéhez igazodva, mindenikben naponta kötelezően friss tejszínhabos kávé, rumos sziruppal bőven locsolt szavarint, rétestésztából sült tejszínhabos rolót és az egészséges tojások sárgájától pompázó krémes bélest kínáltak az állandósághoz évekig szoktatott törzsvendégeknek. Még emlékezett a patinás belváros tisztaságára, és a sáros külváros határán, egyik napról a másikra hasznót remélő cukrászdákra, ahol a kisiparos tulajdonos, a reggeli nyitás előtt, gömbölyű aljú rézüstjében maga verte remegő habba a közeli, bivalytartásáról híres falvakból hajnalban cipekedő tejes-asszonyok hitelbe adott tejszínjét. És miután segédje lekapta a tűzhelyről a felfőzött friss tejet, már indult is, hogy felhúzza a cukrászda vasrolóját...

Ezek az önkéntelenül ellesett képek gyermekkorának színházi előadásaira emlékeztették. Ott is olyan ünnepélyesen ment fel a vasfüggöny, miközben az egyenruhás ültető nénik, biciklipumpákhoz hasonlatos illatszórójukból, édeskés parfümöt flitteltak szét a nézőtéren. Ezeknek az apró cukrászdáknak egyikét sem merték kávézónak nevezni, csak a főtéri New York szálloda éttermének volt kávézója, ahol a helyi értelmiségiek és éhenkórász hírlapírók ücsörögtek, és világmegeváltó ötleteiket babusgatva, nem titkolt érdekeiket hangoztatták, miközben képzelt hírnevükhöz maguknak szobrot képzeltek.

A háború alatt a reggeli tejeskávézás szokása kiment a divatból, a kisiparos cukrászok végleg lehúzták a rolót, mert egyre kevesebb volt a cukor, a tej, a liszt, és még a cikóriakávé is elfogyott. A fizető vendégek örültek, ha megkopott ott-

honukban szeppenten meghúzódva, kétszersültet apríthattak cseresznyeszárból készült teájukba.

Aztán jött a szövetkezesítés.

Az *Édes élet* kisipari szövetkezet eleinte megpróbálta visszaidézni a békés éveket, a városban fennmaradt tizenvalahány cukrászdában újra megjelent a habos kávé, a szavarin, a roló és a krémes béles.

Anyja alapítóként, és az ugyancsak alapító mézeskalácsos-cukrászmester élettársa szaktudásáért is, az egyik központi cukrászda felelőse lett, három-négy kiszolgáló lányt irányított a templomi szószékhez hasonlatos cukrászdai pénztárból.

A győztes munkásosztályhoz való tartozás tudatában, minden áldott reggel, pontban háromnegyed nyolckor, a környék útkaparói elfoglalták az Uránia cukrászda vörös plüssel kárpitozott székeit. Hosszú nyelvű seprűiket és targoncáikat a kétirányú út közepén húzódó virágágyás mellett hagyták gúlába rakva. Éjszakai munkájuk nyomán a környező utcákat megszabadították lógombóc- és cigarettacsutka-szeplőlőktől, az utcaseprők arca ragyogott az elégedettségtől. Minden áldott nap, becsülettel végzett munkájuk tudatában, tejeskávét reggelizek brióssal és dupla adag tejszínhabbal.

Ilyenkor a legszemrevalóbb, s talán éppen ezért a cukrászda legvidámabb kiszolgálója forgolódott az asztalok között. Fehér bóbitás fejkötőjében és fodros kötenykéjében Marika olyan volt, mintha valamely szívdobogtató operett nagyjelenetéből lépett volna elő, amikor a szobalány bejelenti a díszes társaságnak a primadonna érkezését.

Gimnáziumba menet, az üzletvezető fiának is kijárt a reggeli tejeskávé, amely Marika ruganyos alakjának bámulásától vált a fiú számára egyre bódítóbban édessé. Amikor Marika volt a szolgálatos, Jenő legszívesebben délig maradt volna anyja mellett a cukrászdában. Marika pedig igyekezett apró fintorokkal, kecses mozdulatokkal táplálni a fiú egyre férfiasodó bámulatát.

Jó Jenő, mutatkozott be egyre táguló ismeretségi körében, s elégedetten figyelte, hogy mutáló hangja mélyül, az orra alatt pedig bajuszát alkotni szaporodnak az egyelőre seszínű szőrszálak.

Jooó Jenő! — családnevének magánhangzóját jelentősegteljesen egyre hosszabban kitarotta, egyrészt, hogy a nevében alliteráló mássalhangzókra felhívja a figyelmet, másrészt, hogy a gimnáziumban tanultakat követve a világ tudtára adja: ő nem Jenő, nem is Jenci és egyáltalán nem Kölyök, hanem valaki. VALAKI, akinek ősi család- és keresztnéve van.

Tessék meggyőződni: az vagyok, aki vagyok, igyekszem nevemet megszolgálni, gondolta. De akkor még nem tudta, fogalma sem volt arról, hogy milyen pályán mutatkozhat meg valójában, hol számíthat a mindenki által oly áhított sikerre. Ösztöne egyelőre azt súgta, hogy a nőknél próbálkozzon. Ettől az izgalmas gondolattól mindig megizzadt a tenyere.

(Folytatjuk)

Balázs Sándor

Köznapi filozófia

Gondolatok példázatokkal
VII.

VÁLTOZATOK EGY-EGY TÉMÁRA

VÉGES ÉS VÉGTELEN

1. Mindennek van korlátja, kivéve a korlátoltságot.

A körülhatároltság és a határtalanság közötti viszony bölcséleti témája érdekelte. Olvasmányaiból jól tudta, mennyi izzadságcseppet törölt le a homlokáról megannyi filozófus a bölcsellettörténetben e gondolkör felett töprengve. Eszébe jutott az egyik görög bölcs szellemes kérdése: vajon ha valaki elérkezik a világmindenség határához, belelógathatja-e a lábát a semmibe. Jó, jó, Einstein ekkor még nem élt, a görbült térről senkinek fogalma sem volt, Hellász asztrológusai az euklideszi geometria abroncsába zárva elmélkedtek — mentegette a nagy elődöt —, de azért házi használatra mégis csak megfogalmazható ez a láb-lógató naiv kérdés. És a válasz is: a mindenség szélén ülő a világon túliba miért ne lóbálhatná bele legalább a lábfejét? Igen ám, de akkor átlépte a határt. A világvége határát? Ez önellentmondás. S ez a *contradictio in adjecto* — ahogy a vájt fülűek mondják — csak úgy osztható el, ha az univerzum térbeli végét nem tartjuk túlhaladhatatlan befejezésnek. Valaminek lennie kell azon kívül is. Esetleg a semminek, amibe miért ne szellőztethetnők meg alsó végtagunkat. Csakhogy ez nemcsak erre az esetre vonatkozik, hanem egyetemesíthető: minden korlát tulajdonképpen elhatárolás valamitől. Következésképpen a határ feltételezi önmaga átlépését is.

Amikor idáig jutott az elmélkedésében, dühösen berobban a szobába a lakótársa.

— Az ostobaságnak nincs határa. Képzeld el, mi történt. Tudod, hogy egy kft. vezetőtanácsának tagja vagyok. Az egyik ülésen részletesen kifejtettem, mi valójában a mi Kft.-nk célja, bemutattam a működési szabályzatát, tevékenységének lehetőségeit, feltételeit, egyszóval mindent, ami ennek a gazdasági társulásnak a munkálkodásában lényeges. Ezután ostobánál ostobább kérdéseket tettek fel, ezekre válaszoltam. Na gondoltam, ennél hülyébbeket már nem kérdezhet-

nek, a butaságnak végül mégis csak van határa. S akkor megszólalt egy ipse: „Jó, jó, de mit jelent tulajdonképpen az, hogy Kft.?” Dühbe gurultam, majdnem azt mondtam: mindenesetre nem a Korlátolt Felfogásúak Társasága. De ez még kevés lett volna. Inkább ezt válaszoltam: létezhet korlátolt felfogás, de a korlátoltságnak nincs határa azok esetében, akik bár tagjai egy kft.-nek, mégis ilyesmiről faggatnak.

A kozmosz létező vagy nem létező „nincs tovább”-járól bölcsészkedőnk legszívesebben az elindított eszmefuttatását folytatta volna, ha ez az intermezzo nem zavarja meg korábbi gondolatait. — Hogyhogy? Az ostobaságnak nincs határa? Talán mégis csak előfordul valami, ami nem épül bele a fenti levezetésbe, abba, hogy valamennyi karfa, akárcsak a lépcsőházban, lezár ugyan valamit, de átbukhatunk rajta? Tehát csak viszonylagos akadály, mert csupán elhatárol valamit valamitől? Az ostobaság szellemi korlátoltságot jelent. Hát, ha valami egzisztál, legyen az akár a fejeken belül, akkor az lehet határtalan? Nem képtelen-ség ez? Túl sok a kérdőjel — szűrte le magának a szomorú tény.

Ezek után a szobatársától kapott információt mégis csak megpróbálta beleépíteni korábbi gondolatrendjébe.

— Rendben van, a határ mindig övezetlezárás, amely körülzár valamit, de amin túl mégis csak található amolyan másvalami. Ami ezen kívül leledzik, az rendszerint más, mint e sávon belüli lét. Ilyen az országhatár. Ez behatárol ugyan, ám mégis csak elhatárol valamitől — a másik országtól. Az ostobaság esetében azonban, ha ez eléri az abszolút szintet, megváltozik a szitu: ilyenkor a torlaszon kívül is ugyanaz található, mint a peremen innen. Olyan ez, mintha egy ország határain túl a térképen ugyanazt az országot látnók. Aki végtelenül ostoba, az a mai huszonnégy órában észlelt tökfajúságát meghaladva holnap, holnapután is és mindig barom marad. Aki eléri a korlátoltság csimborasszóját, az nem csupán ebben vagy abban a zónában nehézfejű, hanem ezt átlépve más fel-ségvizeken is megőrzi kretén voltát. A sorompó nála is túlhaladható, de ott is ugyanazt találjuk, mint innen. Ezért lehet ez a korlátoltság valójában a választóvonalat átlépő korlátok nélküliség.

Megnyugodott, úgy érezte, alapgondolatán nem kell változtatnia.

Vagy talán mégis? Ha ugyanis a határt egy bizonyos minőséget körülzáró csíknak képzeljük el, akkor mögötte valamilyen más minőségnek kell lennie. De ha a vízválasztó után is ugyanaz következik, vajon ez a sáv tényleg választóvonal? Úgy gondolta, egy ponton helyesbítene kell teóriáját: a több-minőség esetében a széleket mindig át lehet lépni, a végtelen viszont egy-minőségű, a tézisémet erre csak viszonylagosan érvényes. Ilyenkor ugyanis a szaggatott vonal túlsó oldalán is ugyanazok a vámkezelők szorgoskodnak. Ilyen ez a fránya végtelen! Mindig belekő a levesbe! Még a határok sérthetetlenségébe is.

2. Sajnálom az égig érő fát; nem tud tovább növekedni.

Köztisztelőben álló, elismert regényíró volt. Hosszú élete során szinte minden lehetséges irodalmi díjat megkapott. Egyiket a másik után. Most, hogy elérte a hetedik X-et, érdemesnek tartották életműdíjban részesíteni. Ezúttal tehát nem az egyik vagy a másik regényéért, hanem az egész eddigi munkásságáért tették fel a fejére a koronát. A díjkiosztáskor a laudációt elkészítő irodalomtörténész ilyen szellemben megírt, választékos, veretes szöveget olvasott fel. Nem valamelyik írásművéről szólt, hanem az életpályáról, amely elkezdődött valahol, valamikor, és most elvezetett valahová. Nem fukarkodott a jelzőkben, valóságos dicshimnusz zengett.

— Íme, itt áll előttünk a Mont Blanc szintjére emelkedett alkotó, aki megérkezett a lehető legmagasabbra, onnan tekint le ránk, az őt körülrajongók tömegére. Azokra a fiatal tollforgatókra, akik az ilyen csúcsok felé még csak az első lépéseiket tették meg, reménykedve, hogy ők is eljutnak a maximális sikerélmény ilyen örömteli állapotához. Milyen érzés lehet, Mester, most a kőszirt túlszárnyalhatatlan magasságából szemlélni a világot? Visszatekinteni a kanyargós ösvényekre, a megmászott hágókra, az egymást követő, meghódított hegyormokra, amelyeken keresztül ide, a végpontra jutott?

S akkor a szónok hirtelenjében más metaforába csapott át:

— Az Ön mondatai csermelyként indultak, patakká formálódtak, majd folyóvá duzzadtak, folyamként hömpölyögtek tovább, míg végre beömlöttek az Óceánba, oda, ahová minden szépíró szeretne elérkezni. De ez csak a kivételezetteknek, így Önnek adatott meg. A világtengerbe, a teljes megvalósuláshoz eljutni rendkívüli élmény lehet. Hiszen ezen túl már csak ismét és ismét az Óceán létezik. A végtelen víztömeg, amely nem ömlik semmibe, hiszen önmaga a megvalósulás.

A regényíró érintve érezte magát, hiszen a szónok az érzéseiről, élményeiről faggatta. Nos, ez a végletekig felhevített dikció furcsa hangulatot keltett benne. Vajon ez valóban dicséret, vagy végzetes jóslat további munkálkodásomra nézve? — töprengett. Mindkét allegóriában valamilyen kettős értelem rejtőzködik: rendben van, eljutottam a legmagasabb oromra, ezt dicséretnek szánta; de akkor innen az út kizárólag csak lefele vezet — s ez bizony egyáltalán nem irigylésre méltó állapot. Amikor felmagasztal, mert igen messze jutottam, beleömlöttem az Óceánba, akkor ezt elismerésként mondotta; igen ám, de onnan már nincs tovább, hiszen ennél terjedelmesebb vizek felé nincs hajóút. Ez megint csak nem kíváncsú léthelyzet. Aki a lehető legmagasabbra nőtt, az már nem nőhet tovább; aki a legmagasabbra, legmesszebb jutott, annál messzebb vagy magasabb nincs. De vajon egyáltalán létezik-e ilyen túlhaladhatatlan, ultramagas állapot? Nem jelent-e ez a végtelen megtagadást? Na nem, én, jól tudom, ide, a véget nem érőhöz nem juthatok el, hiszen létem végességéről senkinek nem kell meggyőznie engem. Tudom én ezt, igaz, nem születésemtől, de nem sokkal később, amikor

elhunyt a szeretett nagyapám, s a szüleim megmagyarázták nekem, kisgyerekeknek, hogy mindenki halálraítélten látja meg a napvilágot. Ezt akkor aligha értettem, de ma már igencsak átélem. Tisztában vagyok vele, hogy a végtelenségből kiszakított apró, átgürcölt létem véges. De miért ne lehetne az életem olyan határsorompó, amelyet útlevel nélkül is átléphetek későbbi alkotásaimmal? Hiszen én még író vagyok, senki ne mondja, hogy nem szárnyalhatom túl önmagamat. A „véget ér” nem rám tartozik. Én magam legfeljebb beleveszek a nagy végtelen földi semmibe, de addig is tenni szeretnék, képességeim mértékében. Senki ne mondja ki rólam, hogy ahol most vagyok, az határátlépésre fel nem jogosított állapot.

S másnap elkezdte írni az újabb regényét.

3. Vajon ami evidensnek tűnik, minden körülmények között érvényes-e és mindig igazság vezethető-e le belőle?

A logikai bizonyítás módozatai felett lamentáltak. Megfogalmazódott egy nézet, mely szerint ha valamilyen levezetéssel eljutottunk evidens, tehát alátámasztásra nem szoruló tézishoz, akkor a kiindulópont, vagyis az eredeti állítás hitelességében sem kell kételkednünk. Feltéve természetesen, ha a következtetés a formális logika szabályainak megfelelően történt.

— Rendben van, az evidencia lehet a szükséges és elégséges feltételekből kiinduló gondolatlánc végpontja, ahol a végítélet igaz volta önmagától adódik. De vajon meg lehet-e fordítani ezt az irányt? Vagyis egy nem valamiből levezetett, hanem, minden előzmény nélkül, egyszerűen csak adott nyilvánvalóságból — visszakövetkeztetéssel — fel lehet-e építeni valamilyen valóságú eszmerendszert? — dobta be egyikük a kérdést, a görög mitológiai istennő vizsályt keltő almájaként.

A válasz nem maradt el:

— Nagyon természetes, hogy a tudományban két út járható. Az egyik a végponthoz, az igazságot mintegy árasztó nyilvánvalósághoz vezet, a másik ellenkező irányú, a nem levezetett, tehát előzmény nélkül elfogadható sarkigazságokból, axiómákból indul ki, s következtet visszafele. Ez is, az is elfogadható.

— Ismét csak: rendben van — akadékoskodott az ellenkezés prókátora —, de mi támasztja alá a tézist, miszerint ami nem szorul bizonyításra, azt valóban nem kell igazolni?

— Ez szofisztika — dühödött fel a társa. — Tautologikusan fogalmazok: a nyilvánvalóság evidenciáját éppen az bizonyítja, hogy nem szorul bizonyításra.

A kötözködő úriember nem hagyta magát:

— Ezek szerint az evidencia nem tudás, hanem a biztos ismeret előlegezése. Így is mondhatnám: annak csak a feltételezése. De mi történik akkor, amikor a nyilvánvalóság hiedelme megcsal bennünket? Tegyük egy próbát, mondok valamit, ami önmagában kézenfekvőnek tűnik, nem előzményekből levezetett, s rá visszafele haladva esetleg egész logikai eszmerendszert lehet felhúzni. Ki kétel-

kedne abban, hogy nem szorul bizonyításra a következő megállapítást: ha valamihez hozzáteszünk valamit, akkor több lesz, ha valamiből elveszünk ezt meg azt, kevesebb lesz. S én mégis állítom: van, amikor ez a sarkigazságnak vélt állítás csődöt mond: a végtelen esetében. Aminek nincsenek határai időben és térben, az nem lehet több azáltal, hogy hozzáteszünk valamit. Hiszen egyszerűen nem lehet hozzáadni semmit, amivel gyarapodna. Ugyanis minden benne van. De elvenni sem lehet belőle úgy, hogy kevesebb legyen, miután nincs kisebb vagy nagyobb végtelen. Az axiómának kikiáltott nyilvánvalóságot ez igencsak megintgatja.

Az érvelés nem győzte meg az alapigazságok hívét.

— Önmagadnak mondtál ellent — jött az ellenvetés. — Azt bizonyítottad, hogy a végtelenhez nem lehet hozzáadni vagy elvenni, ekképpen nem csökkenhet vagy növekedhet, vagyis hogy a szóban forgó axióma rá nem vonatkozik. Az említett, mindig érvényes sarkítétel ugyanis így szólt: ha valamihez hozzáteszünk valamit, akkor több, ha elveszünk belőle, kevesebb lesz. A te példád nem ezt a tézist cáfolja. Még csak nem is fogható fel kivételnek. A „hozzátenni” és „elvenni” egyszerűen nem vonatkoztatható a végtelenre. Így ez az eset nem csorbítja a posztulátum érvényét. Amikor valamihez nincs lehetőség sem hozzáadni, sem kivenni belőle, akkor nyilván gyarapodásról vagy csökkenésről sem beszélhetünk. Ekképpen a sarkigazság mégis csak mindenképpen igaz akkor, amikor lehetséges az a bizonyos plusz vagy a mínusz.

Ez az okfejtés sem győzte meg a beszélgetőpartnerét, aki továbbra is kételkedett abban, hogy a sarkigazságok mindig hitelesek. De újabb ellenérvek hiányában elhallgatott.

S mivel tudása nem lehetett végtelen, ezzel a gondolattal is gyarapodtak ismeretei. Esetleg aggályai, hiszen a hitetlenkedések is gyarapítják tudatállapotunkat. Arra nem gondolt, vajon ez a többlet nem bizonyítja-e az axiómát, mely szerint amihez valami plusz hozzáadódik, az gyarapodik.

AZ ESZMERENDSZER KOHERENCIÁJA

1. Kifogástalan logikával fel lehet építeni olyan gondolati rendszert, amely a maga egészében hamis.

A kuruc korral foglalkozott, erről írt átfogó tanulmányt. Történész és irodalomtörténész is volt, igyekezett összeegyeztetni ezt a két minőségét. Mégpedig úgy, hogy az egykori történelmi eseményeket a korabeli irodalmi alkotások tükrében mutatta be. Tudományos értekezéseiben mindig két szempontot igyekezett követni: egyfelől azt, hogy a kordokumentumokra támaszkodják, másfelől, hogy vizsgálódása legyen koherens, belső logikai ellentmondásoktól mentes. Most is

ezt tette. Mondogatta is: a koherencia a történelemtudományban az összefüggő részelemek egymásba illesztését jelenti, mégpedig oly módon, hogy ez a harmonizálás amolyan ésszerű szerveződésé álljon össze. Ezt a vizsgálódási elvet most tetézte egy maga kieszelte „szupra-kohéziós” elvárással: a saját fogalmi kreációja szerint ez a „kohézió a négyzeten”, amikor is a történészi dokumentáltságot és a korszak irodalmi vonulatát építtetjük be egyazon logikus gondolati struktúrába.

A fentiek jegyében kimutatta, hogy milyen egymásra hatás létezett a dallamos kurucnóták és az akkor alkalmazott harcmódor között. Megláttatta az összefüggést a kuruc költészet lelkesítő ereje és a bátor hadviselés között. A szabadságharc irodalmi alkotásaiból még Rákóczi vitézeinek a fegyverzetére is következett. Okszerűen levezette, hogy a kor költészetében zseniálisan megelevenítették a kuruc hadfiak vérmérsékletét, vakmerőségét, heroizmusát. Így az elszenvedett vereségek okát nem ezek hiányában kereste. A logikai kapcsolatteremtésben addig is elment, hogy — a korszak poézisét dokumentumforrásnak tekintve — kikövetkeztette, miszerint a halált megvető elődeink bajuszviselete és a csatákban tanúsított kurázsijuk között ésszerű viszonynak kellett lennie.

A szakmabeliek megdicsérték, amiért olyan plasztikusan és korhűen ábrázolta nemcsak a szabadságharcosok külsejét, de belvilágát s a történelmi eseményeket is. Bőséges elismeréssel szóltak a szakértekezés ellentmondásokat nem tűrő belső felépítéséről, arról, hogy minden porcikája szervesen beleillik az egészbe. Az egyik recenzió a dominóhasonlattal élt: olyannak tartotta a tanulmányt, mint a sorba állított dominólapok, amikor azok egymás után mind felborulnak, mert ledöntik egymást; ilyen logikai elemekből épül fel ez az értekezés — írta a szakalemező —, mindenik dominólapocskát szükségképpen követi a következő.

Egy másik szakvéleményező azt emelte ki, milyen valóságghűen ír a szerző történészként a kölesdi harcról, a bujdosó Rákócziról, Esztergom bevételéről, Ocskai Lászlóról, Bezerédyről, Balogh Ádámról — a mindezekről szóló kuruc költészet kordokumentumai alapján.

S akkor megjelent a színen egy kritikus, aki ugyancsak a dominóhasonlatra hivatkozott: nagy baj, ha a dominó sor valóban ledől a maga logikai egymásutánjában, csak hogy az első lapocska, amely elindítja ezt a folyamatot — eleve hamis. Egy belső ellentmondásoktól mentes eszmerendszer lehet a maga egészében téves. A megbírált szerző ugyanis akkor, amikor kizárólag csak az általa idézett kuruc dalokból építkezik, alaposan melléfog.

Ezek az énekek ugyanis annak a Thaly Kálmánnak, a kuruc korszak jeles szakértőjének a költeményei, amelyeket — nem történészként — becsempészett a kuruc versek közé és korabeli alkotásként terjesztett.

2. A mellényt gyakran valóban újra kell gombolni, de vannak esetek, amikor ez számárság.

Az akadémiai kutatóintézetben pánikhangulat uralkodott. A kémiai szakosztály nyüzsgött, akár egy darázsfészek. Mindenki felbolydult, mert az egyik, a kutatásaikban részt nem vevő neves akadémikus zavarkeltő tanulmányt tett közzé. A részleg munkatársai évek óta nagyszabású projekten dolgoztak, ennek eredményétől nemzetközi elismerést remélhettek. Legalábbis az említett dolgozat megjelenéséig ebben az álomban ringatták magukat. Csakhogy az inkriminált értekezés azt bizonyította, hogy az intézet nagyarányú kutatási programjának kiindulópontja, az eredeti feltételezés hamis. Márpedig ha egy építménynek — legyen az monumentális — az alapja eleve rosszul megtervezett, akkor hiábavaló elkészíteni még az épület aprólékosan megmunkált makettjét is. Hát még az épületet magát. Nem kevésbé így van ez — akárcsak mindenhol máshol — a vegyészetben is: egy rossz képletből el lehet indítani terjedelmes teória-építkezést, ám ha ez elkészül, majd alóla kirántják a tévesnek bizonyult formulát, oda-van az egész konstrukció. Hiábavaló volt minden erőfeszítés.

A kémiai osztály kutatóinak becsületére legyen mondván: volt annyi erejük, hogy szembenézzenek ezzel a kudarccal. Felülbírálták egész eddigi vizsgálódásukat, lépésről lépésre visszafele következtettek, mígnem eljutottak az első, az elhibázott tézishöz, a kiindulópontához. Majd újrakezdték a munkát. Ezúttal igaz állítástól kiindulva igyekeztek jó irányba haladni. Összekapcsolni a láncszemeket, azzal a biztos tudattal, hogy a gondolatfűzér első karikája ellenőrzötten megbízható.

A kutatás vezetője azonban képtelen volt belenyugodni a fiasco-ba. Valamiképpen meg akarta bosszulni az akadémikuskodó tudóson a kudarcot. Elkezdte rekonstruálni — ezúttal nem a tudományosnak vélt levezetés kiindulópontjához vezető láncolatot, hanem — az őket bíráló jeles kémikus életét. S furcsa dologra jött rá: a baklövésüket felfedő vegyész-tudósunk édesapja valamikor tanfelügyelő volt. S mivel a kisfia igen hamar megtanult írni-olvasni, elkövetett egy törvényteleniséget: igazolást állított ki arról, hogy a csemetéje elvégezte ez első elemi osztályt, s közvetlenül a másodikba íratta be.

— A minket leleplező szakember ugyanabba a hibába esett, mint mi: a kezdőlépést elvétette — érvelt ezúttal a megbírált, most támadó fél. — Mivel az első elemi osztály elvégzéséről nincs és nem is volt hiteles bizonyítványa, törvénytelenül lett másodikos, harmadikos, és így tovább. Fel egészen a doktori és akadémikus cím megszerzéséig.

Ezzel az érveléssel nevetségessé tette magát.

A megtámadott elismerte apja egykori vétkét. Ám kikelt az analógia ellen, miszerint a kiinduláskor elhibázott laboratóriumi vizsgálódások és saját első elemista úgymond botlása között hasonlóság volna.

— Nem lehet mindent visszapergetni, s újból láncra fűzni. Én a második elemi osztálytól kezdve nem az első osztályos állítólagos félrelépésemet folytattam. Önök viszont az eredeti balfogást vitték végig.

A tudományos közvélemény neki adott igazat.

TERMÉSZETI TÖRVÉNYEK

1. Ha meg tudunk szegni egy természeti törvényt, akkor bebizonyítjuk: ez nem volt törvény.

Leonardo da Vinci kortársa volt. Körömszakadtáig kitartott amellett, hogy a kor zsenije egyben téved: hiába próbálja megalkotni a repülő szerkezetet, a levegőnél súlyosabb tárgy képtelen repülni.

— Ez természeti törvény — hajtogatta —, márpedig amit a természet szabályként előír magának és nekünk, az ellen nincs apelláta.

— Igen ám, de itt vannak a madarak — jöttek az ellenérvek. — Azok súlyosabbak, mint a levegő, mégis repülnek. Nem véletlen, hogy da Vinci őket próbálja utánozni, amikor madárszárnyú gépezetet tervez.

Erre is megvolt a válasza:

— A madarakat az Isten úgy teremtetten, hogy java részük képes repülni. Ezt a természeti törvényt építette beléjük, s ez ellen sincs fellebbezés. De az emberi alkotás nem birtokolja ezt a törvényt. Így hiábavaló próbálkozni repülő masinák megalkotásával. Emlékezzünk a tragikus példára: Ikaroszra. Megbüntették őt az istenek, mert meg akarta szegni a csak a természetbe beleplántált, de az ember számára nem birtokolható törvényt.

— De hiszen repült! Legalábbis egy ideig, amíg a Nap közelébe került.

Még ez az ellenvetés sem tántorította el a véleményalkotót az eredeti állításától.

— Igen, az istenek egy ideig engedtek a kihívásnak, hogy aztán a zuhanása még szemléletesebben igazolja, mennyire halálos bűn a természeti törvényszegés kísérlete.

Telt-múlt az idő, az érvelő utódai közül egyre kevesebben vallották ugyanezt. Akadtak, akik megmagyarázták, miért nem sikerült megalkotnia Leonardo da Vincinek a repülőgépet. Azért, mert ő csak a mozgó szárnyban gondolkodott. A kor színvonalán nem lehetett elkészíteni olyan masinát, amely rögzített szárnnal előre tudjon haladni. Márpedig a levegőnek ütköző merev szárnyrész biztosítja a gép repülését. A nagy zseni helikopter-tervezete sem a merev légcsavar mozgásával próbálta felszállásra bírni alkotmányát, hanem a le-fel mozgó lapátok segítségével. Ezért nem járt sikerrel az elképzelése. Csakhogy ezzel nem azt igazolta, miszerint a repülés lehetetlen.

A 21. században, amikor egy utasszállító repülőgépen valaki mindezt elmondta utastársainak, az egyikük meghökkentő megállapítást tett:

— Annak a da Vinci kortársnak mégis csak igaza volt.

A mellette ülők körülnéztek, hova rejthette ez az alak a whiskys üvegét, ha ilyen baromságokat mond.

— Igaza volt abban — folytatta a meggyanúsított —, hogy a természeti törvényeket nem lehet áthágni. S mivel a levegőnél súlyosabb tárgy repülni képes, ezzel bebizonyosodott, hogy az a bizonyos hiedelem nem természeti törvény.

2. A törvényszéki bíró, aki elítéli a jogi törvények áthágóit, nem hozhat ítéletet a természeti törvények be nem tartásáért.

Amikor megkapta az idézést, kissé elcsodálkozott. Milyen paragrafus szerint indítanak ellene peres eljárást? A személyazonossági igazolványában ugyanis ez a név szerepelt: Természeti Törvény. Gondolta, tisztázás végett mégis csak megjelenik a bíróság előtt. Itt adták tudtára, hogy a törvényszegés vádját emelték ellene.

Történt ugyanis a következő: egy hegyomlás elzárta az egyik fő közlekedési utat. Ennek következtében a helyi buszjárat belerohant a lehullott omladékba, többen életüket vesztették. A vád ellene: gondatlanságból elkövetett, több rendbeli emberölés. Ez a büntetőtörvénykönyv szerint, kézen-közön, súlyos törvényszegésnek minősül.

A tárgyaláson az ügyész dörgedelmes vádbeszédet kottázott le fortissimóban. A szolgálati kötelességek felrúgásával marasztalta el Természeti Törvényt. Azzal érvelt, hogy a kívülágnak az ember szolgálatában kell állnia. Márpedig a vádlott nem ennek szellemében cselekedett akkor, amikor a tömegközlekedés ellen a fölcsumzamlás vétségét követte el. Példás büntetést kért.

A vád ügyvédje rátett még egy lapáttal a fölcsumzamlásra. (Pedig a tömegkatasztrófához éppen elegendő omladékmennyiséget állapított meg a vizsgálat.) A felelőtlenséget exponálta: micsoda gátlástalanság, hogy Természeti Törvénynek éppen akkor jut eszébe a sziklaharab leszakadását okozni, amikor egy zsúfolásig megtelt gépjármű halad arra.

Végül a vádlott védőügyvédje kapott szót.

— Kétségbe vonom az ítélelhozó testület kompetenciáját, vagyis megkérdőjelezem az illetékességét. Valamely bíróságnak csak arra van jogosultsága, hogy azon személyek felett ítélkezzék, akikre a jogszabályok vonatkoznak, de nem mondhat ítéletet azokról, akikre a jogi normák nem érvényesek. Más szóval: akik kívül esnek a törvényes előírások körén, azok felett nem ítélkezhet. Védencemet, Természeti Törvényt nem marasztalhatja el olyan taláros grémium, amely kizárólag csak az emberek által alkotott törvények megszegői felett ítélkezhet. Egy ilyen testület nem bíraskodhat mások felett, csak emberi cselekedeteket minősíthet így vagy úgy. Ügyfelem akkor, amikor a sziklahullást előidézte, azt tette, amit a belehelyezett törvények megmásíthatatlan kényszerűséggel megköveteltek tőle. Vagyis követte a determináltság számára előírt formuláit. Ezt a cselekedetét legfeljebb a Természet, nem pedig a Társadalom törvényszéke előtt lehetne meg-

ítélni. Csakhogy a jogalkalmazás kizárólag emberi művelet, a Természet nem ismer ilyen fórumot, csak az ember. Mióta a világ világ, még senki sem szegte meg a természet szabályait. Ezek ellen ugyanis nem lehet cselekedni, senki sem hagyhatja figyelmen kívül őket. Hiszen itt minden mindig a saját normái szerint nyilvánul meg, vagyis működik — fejezte be beszédét az ügyvéd, eleget téve a prókatori szokásnak, mely szerint a perbeszédben újabb és újabb megfogalmazásban jó megismételni ugyanazt.

A bíróság meghozta az ítéletet.

Természeti Törvényt felmentették. Az indoklásban az szerepelt, hogy a gravitáció meg a geológiai erózió követelményeivel szemben nem lehet tenni semmit. Így annak a meglazult szikladarabnak mindenképpen le kellett hullania. Éppen akkor, amikor ez történt, s oda — az úttestre —, ahova zuhant. A bíró ugyanakkor indítványozta, hogy indítsanak kivizsgálást azon személyek ellen, akiknek kötelessége lett volna ezt a vészhelyzetet előre jelezni, és elővigyázatos robantással megelőzni a katasztrófát.

A védőügyvéd meg volt elégedve. Lám csak — gondolta —, repetitio est mater studiorum, minél többször ismételünk valamit, ha legalább kétszer hajtogatjuk ugyanazt, akkor az jobban bevésődik az emlékezetünkbe, vagyis befészkel a memóriánkba. Végül a bíró úr is megértette, azaz felfogta, hogy ő csak az emberek felett bírászkodhat, vagyis nem törvénykezhet az embereken kívüli világ, a természet felett.

3. Van-e valami, ami túlhaladja a fény sebességét? Nincs.

Kivéve, ha ezt a valamit gondolatnak nevezik.

A férjet űrhajósnek képezték ki. Nem könnyű mesterség, monumentális tudást követel. Az űrpilóta-jelölt otthon a gazdag szakismereteit igyekezett megosztani a feleségével. Mármint akkor, amikor a kiképzés idején néhanapján otthonukban, rövid ideig együtt lehettek. Az asszonyt különösképpen a fizika érdekelte. Nem sokat értett a relativitáselmülethez, de annál nagyobb tudásvágygal igyekezett befogadni minden — számára — nóvumot. Az idő viszonylagossága különösképpen felkeltette a figyelmét. Amikor a férje megmagyarázta neki, hogy bizonyos sebességgel mozgó rendszerekben az idő múlása egy másik struktúrához viszonyítva nem azonos, naivan, de mégis a lényegre tapintva megkérdezte:

— Ezek szerint amikor te szkafander ruhában a bolygók világában fogsz sétálni, az órád az űrhajón másképpen fog járni, mint az enyém a Földön?

— Valahogy így — tért ki a részletes magyarázatok elől az űrrepülés várományosa.

Az asszonyt leginkább férjének az az állítása lepte meg, hogy mai ismereteink szerint a fény sebességét nem lehet túlhaladni. Nincs a világon semmi, ami ennél gyorsabban száguldana. S az ura ehhez még magyarázatot is fűzött: ha valami lejátszódik a Napban, mintegy nyolc percre van szükség ahhoz, hogy az ott történ-

tek hatása elérjen a földre. Ugyanis ennyi idő kell ahhoz, hogy a fény sebességével terjedő effektus ide jusson. Egy napkitörés például nyolc percen belül nem hozhat létre a földünkön semmiféle változás, ezen belül nem is észlelhetjük.

Az asszonyt egy kissé elámította ez a magyarázat. Eddig nem is gondolt arra, hogy a fény terjedéséhez egyáltalán időre van szükség. Úgy gondolta, ha felkattintja az éjjeli szekrény lámpáját, s a villanykörte fénye eloszlatja a félhomályt, ez egyidőben történik, s ő azonnal észleli. Még hogy időre legyen szükség, amíg ennek a 60 wattosnak fénye az ő szeméig jut! Ám legyen, elfogadta a magyarázatot, hiszen a neki mindig igazat mondó férjeura fejtette ki. Kezdte érteni a csíziót. Ám miként az asszonyok szokták, a személyi kapcsolatokra konvertálta (ezt a szót is párjától tanulta) a fizika fénytani tételeit.

— Ezek szerint ha te az űrben sétarepülni fogsz, az órádra nézel, és kimondod: „szeretlek”, én azonnal nem fogom hallani. S nem azért, mert nem egyeztettük a karóránkat. Hanem azért, mert amikor odafent, a Nap közelében, a súlytalanság állapotában kiejtetted ezt a delejes szót, akkor az én Doxámon az óramutatóknak még legalább nyolc percet kell megtenniük, amíg ezt meghallom. Hiszen te mondtad, hogy bizonyos időnek el kell telnie, amíg a fény sebességével elérkezik hozzám a szerelmi vallomás. De mi lesz, ha időközben, amíg felém száll az üzeneted, történik veled valami? Erről én ismét csak később fogok értesülni. Hát ha az idő alatt, amíg a vallomásod úton lesz, meggondolod magadat. Ki is mondd, hogy mást szeretsz, s én — amíg ez ismét csak el nem jut hozzám — abban a tévhitben fogok élni, hogy imádsz.

A férje nevetett és megvigasztalta:

— Ne félj, nem az intim szerelmi kapcsolatok megzavarása céljából fedezték fel a fizika törvényeit. Én mindenkor, még a világűrben is szeretni foglak téged. Az időeltolódástól függetlenül.

Bekövetkezett a nagy nap. A férj az űrlaboratóriumban ott hajózott a bolygók között a világtengeren. A feleség a mi kis sártekénken még mindig azon töprengett, milyen kíméletlenek a fizika törvényei. Az a fránya fénysebesség-határ megakadályozza, hogy egyidejű kapcsolatot teremtsen imádottságával. S akkor rájött valamire. Ha a férjére gondol, egyidejűleg, nem nyolc vagy ki tudja, hány perc múlva, hanem abban a pillanatban megjelenik előtte kedvesének arca az űrkabinban. Nem kell kívánnia, amíg a képzelete a 300000 kilométer per másod-percenkénti fénysebességgel eljut oda.

De arra is rájött, hogy ezzel nem döntötte meg a fizikusok állítását a fénysebességre nézve. Legfeljebb azt bizonyította, hogy a gondolat világában ez a törvény — szerencsére — nem funkcionál.

Szócs Katalin

Az élet virága (II.)

Az élet virága elnevezés a földi létezés energiamezejével kapcsolatos. Ez egy régi képjel, egy információt hordozó mintázat. Az atlantiszi Smaragdtáblák tanítása szerint a szellem forrása az élet virága, illetve ennek rezgési mintázata. A földünk közepén található erőforrás határozza meg a lét formáit:

„Mélyen a föld közepén van a virág
a Szellem forrása, mely megköt minden alakzatot.
Mert tudd, hogy a föld testben él
Mint ahogy te is saját alakodban lakozol.” (24.)

Az élet virága alakzat a teremtéshez és világunk szerkezetéhez kapcsolódik. Az ókor bölcselete a virágot az Istenanyához rendeli. A virág az anyai jellegű világmindenség eredetének jelképe.

A létezés Istenből, az Egy szelleméből árad ki. Az atlantiszi Smaragdtáblák ez áll:
„Amint minden dolog az Egyből keletkezett, az Egy Isten kezéből, úgy születik minden a teremtő gondolatból. Ez az Egy minden tökéletesség ősforrása.” (24.)

A kör a mértani idomok közül végtelenséget jelent, mely kezdet és vég nélküli. Olyan, akár a teremtést beindító és az állandó változást fenntartó Egy:

„Létezik egy első, kinek nincs vége és kezdete,
Ki mindennek teremtője és mindent kormányoz.” (24.)

A kör a mértani alakzatok közül a legtökéletesebb forma. Úgyis mondhatjuk, hogy elemében van. A kör a világ egységét és a teremtő Egy jelenlétét jelzi:

„Halld most a titkok titkát:
Ismerd meg a kört, a kezdet és vég nélkülit.
Annak az alakját, aki Egy és mindenütt jelenlévő.
Halld és figyeld, menj és használd.” (24.)

A hun bölcselet szerint a teremtő maga a Kör-ég-ős. Nyugalomban létezik mindaddig, amíg osztatlan állapotban van:

„Egy csak Ős örök Egünk,
Ős szellem ős testben,
Ős test ős szellemben.

Osztatlanul örök nyugalom,
Osztódotan töméntelen erő.” (32.)

A Teremtő, illetve a bölcsesség és a Nap körének megsokszorozódása által alakul ki az élet virágának nevezett szabályos mértani alakzat. Az ókor bölcsesétéből ismert az élet virága mintázata. Az atlantiszi Smaragdtáblák szerint a föld erővonalai mintázatának felel meg.

A föld mélyén található az elraktározott energiacsomag, mely megadja a létezők formáit. Neve Melchizedek szerint az egyiptomi Tót-tól származik: élet virága. Ez egy kristályszerkezetet mintázó energifolyam, amelyen az élet alapszik. „Tót állítása szerint mindent magába foglal, kivétel nélkül minden tudást... A rajz arányai között az élet minden megjelenési formája megtalálható. Tartalmaz minden matematikai formulát, fizikai törvényszerűséget, zenei harmóniát, minden biológiai életformát, egészen sajátos testi megjelenésünkig. Benne rejlik minden egyes atom, minden dimenziósík és kivétel nélkül minden, ami a hullám alakú univerzumban megtalálható.” (38.)

A földi lét formáit a bolygónk közepében található energiamező formálja: „Mélyen a föld közepén van a virág, mely megköti minden alakzatot” — mondja a Smaragdtábla. Nemcsak a lét formáit határozza meg, hanem erővel is feltölti:

„Mélyen az élet termeiben nyílt egy virág.
Közepén nagy erő sugara tört elő.
A virág erővel telített minden hozzájövőt.” (24.)

Az élet virágának mintázata egy végtelen és önmagába forduló áramlást képpez. A világegyetem végtelen és léte egy rend alapú rendszerben zajlik. Mindennek az egységben meghatározott helye és szerepe van. Ez egy olyan mintázatot jelent, amely az eredeti modellnek megfelelően megismétli önmagát. (41.)

Az alapszerkezet a körből indul ki. Hét kör egymást metszéséből kialakult alakzatot Melchizedek, illetve Tót életmagnak nevez, mely a megismerés titkainak kulcsa:

„Kövesd a kulcsot, amit hátrahagytam.
Keresd és tiéd lesz az Élet ajtaja.
Keresd az én piramisomban, a mélyben,
A folyosón, mely falban véget ér,
Használd a Hétnek Kulcsát.” (24.)

Az életmag alakzatából alakul tovább ki minden létező dolog.
A kisebb hologramok halmazából álló fraktálrendszer alkotja a Világot.
„Az élet virága hasonló a benned lévő szellemhez,
És úgy terjed szét a Földben,
Ahogyan a te szellemed tölti be testedet.” (24.)

A legkisebb rész alatt is vannak még részletgazdagabb képek, ugyanakkor a nagyobbak fölött is még nagyobb és végtelenbe futó részek. A két vonal mindig

találkozik, mert a végtelen nem lineáris, hanem önmagába fordul és zárul be. Minden egyidőben történik, egy végtelen kerületű gömbszerű alakzatban, magában az emberben is. Az embert alkotó fraktálok is visszafordulnak önmagukba. Ha az emberben található eredeti modell egy kicsit is megváltozik, ez hatással van a nagy hologramra. Ha az eredetiből kiáradó fraktálok elég energiamozgást teremtenek, akkor az egész fraktálrendszer átrendeződik. (41.)

Minden mindennel összefügg, minden rezgés egyszerre ok és valamely korábbi ok okozat. Testünk azonnal reagál minden gondolatunkra. Ha a gondolataink irányát megváltoztatjuk, megváltoztatjuk egész életünket.

„Két örvényből fonódott Istenségünk
Bennünk lakozik, közel van hozzánk,
Mégis messze.
Csak ki bölcsességre törekszik meg jót cselekszik,
Az jut el hozzá önmaga belsejében,
Vándorolván lelke negyvenkilenc lépcsőfokán.” (32.)

Toth Smaragdtáblája figyelmeztet:

„Az Élet Virága hasonló a benned levő Szellemhez,
És úgy terjed szét a Földben,
Ahogyan a te Szellemed tölti be egész testedet.” (24.)

Az élet virága mintázata nem csak a teremtéshez kapcsolódik. A lét szerkezetét is lemintázza. Az élet virága a földi életet átszövő energia alakzata, az anyavilágegyetem szimbóluma. Tele hurokszerű gyöngyökkel.

Az ember anyatermészetű. Érzelmek együtt rezegnek lelki impulzusaival. A boldogságot az ember csak önmagában találhatja meg. Ehhez az út az elfogadás, a szeretet. A hála és köszönet minden nehézségen átsegíti az embert az életben. A hála és köszönet érzésével az emberen keresztül a lét legmagasabb rendű ereje lép működésbe. Minden úgy van jól, ahogy van, függetlenül attól, hogy elfogadjuk-e vagy sem. A tapasztalatok során az ember felismeri, hogy ő működteti a dolgokat az életben. Tudatosodással felfedezi saját belső impulzusait, vágyait és árnyékait. Ahogy nő a körülötte lévő dolgok elfogadásában, felismeri a lét tükör természetét. Felismeri a dolgok törvényszerűségeit. Mindenki saját magának a tanúja. Felfedezi, hogy nemcsak szavai hatnak a látszólag külső dolgokra, hanem gondolatai és érzései is. A tapasztalás útján juthatunk el önmagunk valójáig. Nevezik középpontnak, a bennünk lévő gyermeknek, fénynek, Istennek.

A bennünk munkáló fényerő és a bennünk lévő tanú is egyben a jó gondolat, jó szó, jó cselekedet egysége. Az esszéus tanítás az embert emberi virágnak nevezi.

„Minden virágok között az emberi virág
az, akinek legnagyobb szüksége van a Napra.
A Nap hoz életet a Földre.
A tettekben manifesztálódó erő

Hozza a szellemi életet az embernek.
 Jó Gondolatok és Jó Szavak Jó Tettekben
 Nyilvánulnak meg ... és az Élet Kozmikus
 Óceánjának tükrében a Nap és Energia sugarai
 Találkoznak az Ember munkálkodó testében.” (18.)

Az „emberi virág”-nak a nap energiáihoz hasonló szellemi részre szüksége van. Az „emberi virág”-ban munkál a nap köréhez, illetve a teremthöz rendelő fénytermészetű lélekerő. A fénytermészetet hármasság jellemzi, akár a szeretetet. Mindkettő égi, illetve szellemi eredetű, és színe fehér.

A három szent szám, a teremthő erőhöz, a szeretethez kapcsolódik. Az egyiptomiak a mindenség természetét a körbe írt háromszöghöz hasonlították. Kínában minden olyan helyre felrajzolták, amelynek köze van az ember lelkéhez.

A „Fenyőgallyas Kisjézuska” karácsonyi énekünkben a szeretet fehér szárnyán száll le hozzánk.

A fizikából ismeretes, hogy a fehér a töretlen fény színe. Ez a Fény tartalmazza az összes többi szín együttes erejét. Mozgékonyosság jellemzi, nagyon magas frekvencián rezeg. A fehér lényegében egy dinamikus állapotot fejez ki.

A fehér szín felbontásával a szivárvány színeit kaphatjuk meg, melyre a hetes tagozódás jellemző. A teremthő Egy fehér köre hét lépésben valósítja meg a kivetítéssel való osztódást. A létkörök metszéseiből alakul ki végül az élet virágának nevezett ősi jelkép. Először két kör metszi egymást, és a szeretet hármasságában a mandorlában kapcsolódik össze. A további teremthő lépéseknél, egy-egy újabb kör kivetítésénél újabb metszési zónák keletkeznek. Minden metszésnél egy-egy osztódással a körök száma kétszer több lesz. Ugyanígy történik a sejtek osztódásánál is. Az eredeti egy sejtből kettő lesz, a kettőből négy, négyből nyolc, azután tizenhat, harminckettő, majd hatvannégy stb. Az élet virágának alakzata is sokkal több körből áll, mint hét. Mintázata a sejt szaporodásnak megfelelően alakul ki, tele számos hurokszerű virágszirommal.

Ez a mintázat a minden dolog eredetének tartott rezgési létformának felel meg. A hét kör, a bölcsesség hét oszlopa, az életfa hét szintje mind a lét szerkezetére utal.

Az élet virágának megfelelő hatágú csillag a középső részével hetes szerkezetet mutat, a hetes képjeléhez rendelődik. Ez a hét pontú csillag az élet hét nagy sugarának felel meg, Isten trónusa mellett helyet foglaló hét angyaltól érkezik. Ezek kapcsolódnak a hét bolygó-erőhöz, az ember hét erőközpontjához. Az ember első erőközpontja az önfenntartást biztosítja. A második energiaszint az érzelmekhez rendelődik, az öröm, a félelem és a fájdalom síkjához. A harmadik a hatalmi sík. A negyedik a szerelem érzésének szintjét támogatja. Az ötödik a hanggal kifejeződött szerelem síkja. A hatodik az életben megértett isteni erő szintje. A hetedik az Én vagyok fenséges síkja.

A hetes tagozódású erőrendszer az emberre és a világra is vonatkozik, amint az életfa szimbolikájában található. A különböző népek hitregéiben olykor a fa

köti össze az eget a földdel, máskor a szivárvány szerepel mennyei híd gyanánt. A görög hitregékben Irisz jár le a szivárvány színeiben a földre. A hinduknál a Meru szent hegyére felvezető hét világ a szivárvány színeiben jelenik meg. A skandináv, héber, perzsa, afrikai népeknél a szivárvány maga egy híd az anyagi és a felső világok között. Az inkák magukat a szivárvány népének tekintik. Nekik volt „Hét sugár” nevű templomuk.

A hunok hitregéjében az embereket segíteni jön le az Istenfiú az égből az életfán. Ő a Földanya legkisebbik fia és a szivárványhídon jár le és fel az égbe fehér lován. (39.) A zsidóknál a szivárvány az Istennel kötött szövetség szimbóluma. A rómaiaknál az összekötő erő maga Jánusz, a kettőségen alapuló energiaáramlás. A körbeáramlás a kínaiak szerint maga a szellemi erő jellemzője. Ugyanezt jelenti a kelták, hunok, hinduk kereke, vagy a keletiek lótusza és a nyugatiak rózsablaka.

A tér természetét képjelező életfa szivárványhídja balra tekeredő spirált képez, akár a fa erőtere. Ez az anyai oldal energiáinak rezgési jellemzője.

A faragott tárgyainkon ezt a hatos szerkezetű mintázatot Vénusz-csillagnak nevezzük. Az élet virágának mintázatában foglaltatnak az élet teremtésének, fejlődésének első lépései és az ötödik lépésben kialakult almához hasonló geometriai forma.

Szellemünk forrása a föld belső energiájából ered. Ez egy élő energia. Földünk maga is élő szervezet. A gravitációs mezőt a Föld középpontjában gerjesztett hullám tartja fenn. Ugyanez az energia formázza az élővilág mintázatait. Nemcsak a földet, minket is ez az energiamező vesz körül és bennünk is kifejti hatását. Matematikai megfogalmazása Einsteinnek az egyesített mező elméletében jelent meg. A Smaragdtáblákon ez áll:

„Mélyen az élet termeiben nyílt egy virág
lángolóan növekvő, az éjszakát visszaverő.
Közepén egy nagy erő sugara tört elő,
Életet és fényt adva.
A virág erővel telített minden hozzájövőt.” (24.)

Ez a teremtő és fenntartó energia ma is áthatja a világot. Mindent a fény, a szellem hat át. A fizikai és a szellemi világ ebben az egységben összetartozik és egymásra hat.

A világot nemcsak teremti, hanem átszövi a teremtő energia. Az esszénusok imájában ez áll:

„Te Első, óh, Hatalmas teremtő!
Te teremtetted a kozmikus erőket,
És feltártad a kozmikus Törvényeket!
Te adod nekünk a megértést saját szellemedből!
És Te éltetted testünket,
Te határoztaál minden tettünkről erőd által! (18.)

Minden a szellemi fényből származik, és rend alapú törvény szerint létezik. Az isteni Egy maga a Bölcsesség.

„Az egész Űrben csupán egy bölcsesség létezik.

Bár megosztottnak tűnik, de az Egyben egységes.

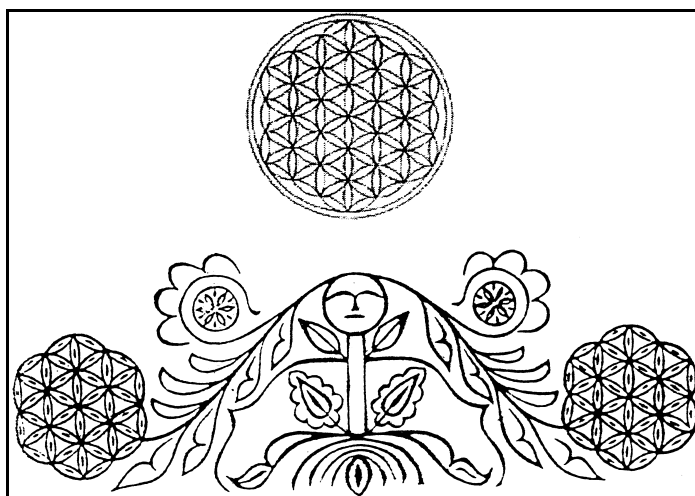
Minden, mi létező, a fényből származik,

És minden fény a Mindenségből.

Minden, mi teremtet, a renden alapszik.

Törvény uralja az űrt, melyben a Végtelen lakozik.” (24.)

A szellemi tudatosság költözött az anyagba és nem az anyagi felhalmozódás teremti meg a fejlődést. Ezt a szellemi erőt energiamezőnek nevezi a kvantumfizika. A mezőelmélet szerint mindennel egységben léteünk és nem elszigetelt egyedekként.

Az élet virága erdélyi faládán

Az anyag jellegzetességét végső soron a mező határozza meg. Az ember magából impulzusokat bocsát ki ebbe a mezőbe, akár egy radar. Ugyanakkor minden pillanatban ebből a mezőből nyerünk ki információt.

Toth smaragdtábláin olvasható (24.):

„Az ki követi a bölcsesség útját,

Az élet virágára nyitott legyen.

Tágítva tudatát a sötétségtől.” (24.)

A madárseregben repülés közben minden madár egyidejűleg vált irányt. Ez csak a mezőknek a segítségével lehetséges, mivel csak a mezők képesek arra, hogy késlekedés nélkül közvetítsenek.

A régi imahelyeken az áhítat, a tisztelet, a csend kézzelfogható élményét tapasztalhatjuk meg. Ez több dologért lehetséges. A régi katedrálisokat jó föld-sugárzási zó-

nába építették. Az emberek évszázadokon át jártak oda elmerülni magukba, imádkozni, szellemileg megújulni. Ebben a felemelő tudatállapotban az ember szellemének ereje átsugárzik a katedrálisba. A kövek és a kristályvíz tárolja ezeket a szellemi rezgéseket és még évszázadokkal később is visszasugárzik azokra, akik belépnek ide. Ezért érezzük úgy, hogy csend, áhítat, és tiszteletadás tölti be a teret.

A föld erőtere áthat mindent. Az ember is része ennek az óriási energiamezőnek, amelyben mindennel össze van kapcsolódva.

Az ember és föld kapcsolódását a hasonló erőter és hasonló energetikai mag biztosítja. Az emberben is megtalálható a fényerő, mely az élet virágának sajátja.

„Néztem, ahogy az Élet Virága örökké él.
Figyeltem az emberek szívének titkát,
És azt találtam, hogy az ember sötétben él,
De a nagy tűz fénye benne rejlik.” (24.)

A világ egy teremtő energiából szövődött rend alapú rendszert képez. Az anyag is rezgő energia. A hun bölcelet szellemanyagnak nevezi azt az ideális anyag és szellem keverékét, amelyből kialakult a világ. A szellemanyag alapja a mindent átszövő fényenergia. Ahogy a világ fényenergiából szövődött, úgy a fizikai és a szellemi világ rezgésmintái egységes szerkezetet mutatnak.

A fizikai világ mögött álló rend törvényei a geometria és a számok segítségével közelíthetők meg. A geometriai arányok adják meg a világ mintázatainak és az energia áramlásának összhangját és szellemi alapját. A filozófia, a szellemtudomány egyértelműen bizonyítja, hogy a létünk alapját képező különböző energiarezgések a szabályos mértani testek alakját mintázzák le. Ezt nemcsak az ókor nagy gondolkodói tudták, hanem a matematika segítségével jött rá Leonardo, Giordano Bruno, Hegel, Kant, Leibnitz, Descartes is.

Az ókor bölceletéből ismert élet virága alakzat levezethető a geometria segítségével. Mintázata hét kör metszéséből alakul ki.

A világ teremtésmondáiban ez a hetes szerkezet szintén megjelenik. Mindeinek eredete a hét teremtési nap a Bibliában. Hét Úr van az atlantiszi Smaragdtáblák szerint, aki a lelki-szellemi szinteket felülvigyazza. Az óind Rigvédában „hét nővér” jelenik meg az élet kerekén. A teremtést szimbolizáló életfának a népek mondáiban hét ága van. A szakrális geometria szerint mindenek eredete a hét kör egymásba való metszéséből kialakult virágszerű alakzat.

Toth smaragdtábláin is megjelenik a hét Úr:

„A sugárzó virágban a téridőből a hét Úr
Ül felettünk, végtelen bölcsességgel segítve
És irányítva az embert az idők folyamán,
Kik különböznek az emberektől és mégis egyek velük.” (24.)

Hét Urat szül a világra az egyiptomi gnosztikusok ősanja, Sophia, aki kinevezi őket a hét ég urának. A hetedik ég urának neve Seboath, a Szép-út ura. A

mali bambara törzs hitregében az üresség Fu nevű ereje magot küld le a földre és a keletkezett fehér fűzfán hét világ helyezkedik el. A kenyai hitrege szerint a teremő erő létrehozta a világosságot, megalkotja a 7 eget, az életfát és utána a földet. Guineában a teremő Alatangának 7 fia és 7 lánya volt. A hindu Imra a légzés erejével hozza létre a 7 eget, és 7 folyóval választja el őket. (39.)

A hun-esszénus tanításban hét angyal vigyázza fel a világot:

„A Törvény betöltetett a ragyogó
És szent Angyalokon keresztül.
Erősek és méltóságteljesek,
Akik halhatatlanok és szentek,
Akik heten meg heten vannak.” (18.)

Az atlantiszi Smaragdtáblák szövege szerint a hét tudatszintet Hét Úr felügyeli. Mindeniknek meghatározott szerepe van, eszközként szolgálnak a rendetlenségből rendet alkotni. Nincsenek elkülönülve, mindenik kiegészíti a másikat. Mindenik szint kiterjedése különbözik a másiktól, és az egyik működése hatással van a másikra. Mindenik fontos, bár egyesek nagyobb feladatot képesek ellátni. Egyik sincs lent vagy fent. Ezek csak relatív fogalmak. Amint fent van, úgy van minden lent is. A fejlődés a tökéletesség felé tart, de mindkettő végtelen. A jövő az emberi szabad akarat mozgását követi. (24.)

A lelki-szellemi fejlődés felfelé irányuló lépcsőin csak az Erő, a Szeretet és Bölcsességen keresztül lehet haladni.

„Az Erő, a Szeretet és a Bölcsesség angyalain keresztül
Bejárjátok a Határtalan kert Hét Ösvényét.
Testetek, szívetek és szellemetek beleolvad az Egységbe,
A Béke mennyei óceánjához való
Megszentelt repülésben.” (18.)

Az ember erőterében is megtalálhatók a különböző színű energetikai szintek. Minden szintnek sajátos frekvenciája van. Az ember testében hét energiacsokor található, öt csokor pedig azon kívül helyezkedik el. Ezek a csakráknak nevezett központok színe is a szívárvány színe szerint rendeződik.

A magyar táltos hagyatékban a teremtésről szóló részben megtaláljuk a hét-rétű eget, illetve az egymástól el nem választható hét világot:

„Hét világ van.
Az egyik világ szélte-hossza-mélye-magasa
A másiknak széltét-hosszát-mélyét-magasát képezi.
EGY-ÖRÖK-Ég szellemteste ez.
Istenek anyaméhe ez.” (32.)

A tudatossági szinteket az életfa, az erénylétra és a kereszt képjelezi. Az életfán, illetve erénylétrán csak az atyát ismerő juthat fel:

„Az összes mézevő madár a fészket

Mind ide építi e fára s itt költ.
Fent az édes gyümölcs a csúcsán, mondják,
De ahhoz csak az atyát ismerő jut.” (Rigvéda, 1, 164.)

Isten szellemének a fényes, az édes felel meg.

A Teremtőnek egyik neve Fényhozó a tibetieknél, a másik a Gyémántjogar. A Fény az Ürességgel, illetve a Törvénnyel kapcsolatos. A Fényhozónak Hét törvénye van. (45.)

Lelki-szellemi változásunknak hét lépcsője van:

„Az Örök Örvénylés csigavonala mentén
Oltsuk be teremtményeinkbe, ne csak a Lét,
Hanem a Változás Hét szent igéjét is,
Az Egy, Egyből Kettő, Kettő meg Egy varázsigét hét alakzatban.”
Ez áll a rábaközi tudók hagyatékában. (32.)

Több nép hitregéjében a világtojáshét hét burok veszi körül, amelyek később a hét felső és a hét alsó világgá válnak. Kettétörik, héjából lesz az ég, a tojás sárgájából a föld, s a fehérje alkotja a földi vizeket. A teremtéskori első látható lény magában mind a két nem természetét egyesítette, a tojásban lakott, és abból jött elő. Az egyiptomi Seb Földanya tojása a kettős erőből fogant meg. A hindu Puranak hasonló módon írja le az elemeknek tojásalakba való első tömörülését.

Bennünk is hét világ van elrejtve. Az összekötő erőt az érzelmek folyói képezik. Az Élő Isten maga a bennünk élő anyai oldal legszentebb érzelme, a szeretet. Az emberi hang az Élő Égnek az anyagban való megnyilvánulási formája. Az összekötés egyesülést hoz létre a lelki szintek között. Az egyesülés egy szent belső út, melyhez segítségünkre van a légzés és a kimondott szó.

A szellemtudomány az anyagi világra ható hét felső tudatszintet különböztet meg. Minden rezgéstartománynak egy-egy szellemlény felel meg. Az atlantiszi Toth Smaragdtábláin olvasható:

„Messze ... trónol a hét Úr
a felettünk levő ciklusokból jövő tudat egységei ők.
Az embert ... a végtelen tudáshoz vezetik.
Hetem vannak. Erejük hatalmas.” (24.)

A hindu mitológia a geometriai szerkezetet is visszaadja. A Rigvédában hét Úrnő jelenik meg hétkerekű szekéren. (RV, I. 164.)

A mezopotámiai agyagtáblákon található régi szövegek szerint a világ dolgainak hét sorsteremtője van, akik a felső világ kapuit őrzik:

„Gyűlésbe gyűltek a tündérek,
A nagy angyalok, a sorsteremtők.
Ők teremtették a négy világszférát,
Ők szerzetek törvényt, jogot, szokást...
Hét isteni bölcs a menny kapuit

A felsőbb világok bejáratánál őrzötte.” (40.)

A mi Bibliánk Isten hét angyaláról beszél: „A trón előtt hét lobogó fáklya: Isten hét angyala.” (*Jn, Jel, II. 5.*)

A bölcsesség olyan tudás, mely az életnek fáját jelenti az embernek:

„Boldog ember, aki megtalálta a bölcsességet.

Életnek fája ez azoknak, akik megragadják,

És akik megtartják, boldogok.” (*Péld, 3,13. és 3,18.*)

Földünk mágneses terét a belső mag tartja fenn. Ez az erőter az ötös rendszerekhez sorolható, akár a föld élővilágának belső elemei. Az ilyen típusú energiatereknek torusz formájuk van. Ez olyan, mint a két felén behopadt gömb. A torusz alakja hasonlít az almához, paradicsomhoz, bizonyos szempontból még a tojáshoz is. Ilyen alakot vesz fel az emberi zigóta is. Az ember a földhöz hasonló. Nemcsak a föld mágneses terének, hanem az ember erőterének is almaszerű az alakja. Erről tudósít a Smaragdtábla:

„Nem látod, hogy a Föld szíve a kiegyensúlyozója

Mindannak, ami rajta létezett és létezik.

Szellemed forrása a Föld szívéből jön,

Mert alakodban egy vagy vele.” (24.)

Archaikus imáink őrzik ezt a tudást. A lelki-szellemi fejlődés útja maga a „hétszer szentelt” út, mely a kereszthez és az almafához kapcsolódik. Az ember szeretetben való növekedése felfelé viszi az erénylétrán. Az erénylétra, a kereszt és az életfa egy-egy lényegű fogalmakat képjelez. Akár az élet virága, az életfa is hetes szerkezetű:

„Elindultam hétszer szentelt szent útra,

Előtaláltam hétszer szentelt szent körösztfát,

Ez alatt vagyon hétszer szentelt szent almafa...” (30.)

A hét tudatossági szintet három világ alkotja. Ez meséink alsó, középső és felső világa.

Az emberben is hét tudatossági szint létezik. Tanulással és tapasztalattal, lelkünk-szellemünk tisztításával lehet az erénylétrán feljutni.

Az erénylétrán fontos az istennői oldalnak megfelelő anyai oldal szeretet-leckéje. Csak tiszta érzelmekkel, félelem, harag, gőg nélkül haladunk felfelé.

Régi népi imánkban a mennyországban hét oltár van a Boldogasszony mellett:

„Reggel ha felkelek,

Napkeletre tekintek,

Ott látom mennyország ajtaját,

Kívül aranyos, belül irgalmas.

Benne vagyon hét oltár,

Hetediknél Boldogasszony.” (30.)

A ráolvasó imában Jézusnak hétsinges olvasója van:

„Az Úrjézus imádkozik,
Paradicsom kertjében,
Ő siralmas székibe,
Aranyhaja leeresztve.
Bal kezében hétsinges olvasó.” (30.)

A rábaközi magyar hagyományban a „hétrétű égnek” a madara a sas. A „változások hét szent Igéjét” belénk oltották:

„A változások hét szent Igéjét
olták az istenek minden teremtményükbe.” (32.)

Talán nem véletlenszerű tudás eredményeként őseink hét törzsbe szerveződtek, hét vezérrel az élen. Van Hétúr hely- és határnevünk is. Népmeséink *hetedhét országról* regélnek, ahová hétmérföldes csizmával lehet eljutni. A boldog ember *a hetedik mennyországban* érzi magát. Amikor meleg van, nálunk *bétágra süt a nap*. Nálunk nemcsak az idő vénül a fával együtt. *Ágról szakadt* lesz az ember, ha nem tér vissza a hite.

Belső szemlélődéssel, egyesüléssel ráléphetünk lelkünk létrájára:
„Az Egyesülések jelentik a hidat az ember és az angyalok között.
Mint minden híd, csak türelemmel építhető.
Az Egyesülések száma tizennégy,
Mivel a Mennyei Atya angyalainak száma hét,
És a Földanya angyalainak száma hét.” (18.)

A fényenergia, illetve a hang is a térben való haladásával jellegzetes szerkezetet vesz fel. Ezek az elektromágneses típusú rezgések a hetes ritmus szerint töltik ki a teret. Innen ered a hang oktávós szerkezete. A fizikai kísérletekből tudjuk, hogy a hang interferencia vonalai szintén mértani alakzatokat szerint rendeződnek. Az ember életerejének mozgása és megnyilvánulása szintén geometriai erővonalak szerint történik.

A Toth-Hermész tanítások szerint nemcsak az anyagi világ, hanem a szellemi világ összetevői is mértani alakzatot vesznek fel. Mindenek alapja az EGY teremtmény energiája, melyet ősidőktől körrel ábrázolnak. A tökéletes mértani formájú körből osztódással származtatták a többi formát és minden teremtményt.

A kör, illetve az élet virága végtelenséget képjelez.

A Kárpát-medencében az élet virágának alakzata gyakran megtalálható a kapuk, épületek díszítőelemeként. A belső kör, melyet életmagnak hívtak, faragott tárgyaikon, faragott kapuinkon gyakran látható. A virág elnevezést azért kapta, mert alakja virágszerű. A faragott kopjafáinkon ezt a hatos szerkezetű mintázatot Vénusz-csillagnak nevezik. Az élet virágának mintázatában foglaltatnak az élet teremtésének, fejlődésének első lépései és az ötödik lépésben kialakult almához hasonló geometriai forma.

Irodalom

1. Kabos K.: Magyar mytológia. Eger, 1897, 140.
2. A bűbajos lakat. Budapest, 1979, 271.
3. Rózsafiú és tulipánleány. Budapest, 1987, 69.
4. Dömötör T.: A népszokások költészete. Budapest, 1983, 157.
5. Magyar ősmesék. Debrecen, 1999.
6. Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág. II. 1977, 377.
7. Magyar népballadák. Budapest, 1976, 271.
8. Sebestyén Gy.: Dunántúli gyűjtés. 44.
9. Lengyel Á.—Limbacher G.: Népi vallásosság a Palócföldön. Balassagyarmat, 1997, 45.
10. Gilgames. Agyagtáblák üzenete. Budapest, 1974, 159.
11. Katona I.—Lábadi K.: Szedem szép rózsámat. Újvidék, 1986, 104.
12. Magyar néphit és népszokások. Budapest, 1990, 112.
13. Ghandi M.: Az indiai növények mitológiájából. Budapest, 1994.
14. Ghandi M.: Indiai mitológia. Budapest, 94.
15. Végvári J.: „Ki se megyek, meg se adom magam”. Debrecen, 1998, 31.
16. Kulcsképekben kulcsszavak. Debrecen, 2000, 300.
17. Bíró L.: Kerek Isten fája. Szerzői kiadás, 2001.
18. Bordeaux-Székely E.: A Béke Esszénus Evangéliuma. I-IV. Budapest, 1999.
19. Varga G.: A magyarság jelképei. Budapest, 1999.
20. Mitológiai Enciklopédia. Budapest, 1988, II. 521.
21. Hoppál M.—Jankovics M.—Nagy A.—Szemadám Gy.: Jelképtár. Helikon, Gyula 2000.
22. Szimbólumtár. Balassi Kiadó, Budapest, 2001.
23. Papp G.: Hazatalálás. Püski, Budapest, 1999.
24. Az atlantiszi Toth smaragdtáblái. Mandala Véda, Budakeszi, 2001.
25. Sharamon S.—Baginski B. J.: Rejtett energiák. Édesvíz Kiadó, Budapest, 1995.
26. Pandit Cs.: Indiai bölcsességek könyve. Mandala Véda Kiadó, Budakeszi, 2002, 179.
27. Meszlényi R. I.: A vallásalapító ősmagyarok kéklilioma. Budapest, 2002.
28. Diószegi V.: A pogány magyarok hitvilága. Budapest, 1978.
29. S. Arrhenius: A világegyetem élete. Franklin Társulat, Budapest, 1914.
30. Erdélyi Zs.: Hegyet hágék, lőtőt lépék. Kalligram, Pozsony, 1999.
31. Tánczos V.: Csapdosó angyal. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda, 1999.
32. Máté I.: Yotengrit. Palatia kiadó, I., II., Győr, 2004–2005.
33. A köztes lét könyvei. Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Zalaegerszeg, 1998.
34. Durant: Das Geschichte der Zivilization. Bern, 1952.
35. Badinyi J. F.: Jézus király pártus herceg, Budapest, 1998, 79.
36. Paáll Z.: Arvisura. Püski Kiadó, Budapest, 2003.
37. Falvay K.: Boldogasszony. Tertia, Budapest, 2001.
38. Melchizedek D.: Az élet virágának ősi titka. Mandala Véda, Budakeszi, 1999.
39. Jordan Michael: Din miturile lumii. Enciclopedie tematică, Humanitas, București, 2002.
40. Zakar András: A Sumér Hitvilág és a Biblia. Turn Printing, USA, 1973.
41. www.adamus-saint-germain.com

Sebestyén Péter

A keresztény hit szerepe Európa mai és holnapi kultúrájában *avagy* Hittem, azért beszéltem...

Hitről beszélni csak személyesen lehet. Az a hit hiteles, amit megéltünk. A hit egyszerre bizonyosság és kétely: a bekötött szemmel történő halálugrás kockázata. Kockáztatni abban a reményben, hogy aki azt ígérte, kifog, tartja az ígéretét.

A hitet általában kapjuk valakiken keresztül. Tanítók, tanúk vezetnek az útján, akikben megbízunk, akikre felnézünk. Gyermekkoromban a Csíki-havasok lábainál, Szépvízen velem is ez történt. A természetes és a természetfeletti hit egyaránt az engem szeretettel körülvevő emberek, családtagok, tanítók, lelkipásztorok szaván és példáján keresztül jutott el hozzám. Magányos kérdéseimre legelőször tőlük kaptam meg a választ és találtam rá a hitre.

A tűzre, ha nem teszünk, kialszik. Az én hitemet is szüleim munkája, élet-szeretete és élő hite táplálta. Ahogy telnek az évek, édesanyám hősie hitének példája egyre jobban felértékelődik és felmagasztosul előttem. Hat gyermeket vállalt és fogadott el Istentől, a kommunizmus, a szegénység, a lét-nyomorúság nehéz körülményei között is tette kötelességét, takarította a falu szemetét és szolgált Istent. Nem tört meg a kommunista párttitkár és a gőgös egyházi „munkaadói” többszörös megaláztatása ellenére sem. Amikor mások kicsúfolták vagy lenézték, amikor erőszakot és meg nem értést tapasztalt, akkor is minden bizalmát Istenbe helyezte. Szó szerint hegyeket mozgó hite családjunk lelki erőműve volt: kitartást, elkötelezettséget, a hit minden akadályt legyőző erejét tanultuk meg tőle. Amikor évekkel később Boldog Teréz anyával kétszer is találkoztam, egy kicsit édesanyámat láttam meg benne.

§. Kalkuttai Teréz anya életrajzában olvassuk, hogy amikor Princetonban, egy ökumenikus konferencián díszdoktorrá avatták, az akkor 70 esztendőös apáca felment a katedrára, végignézett a zsúfolásig megtelt padsorokon, és — mint egy falusi parasztasszony — összecsapta a kezét: Mennyi okos ember — kiáltott fel ráncos arcának szelíd mosolyával. Ezzel persze mindjárt megnyerte a férfigallgatóságot. „Mit mondjak maguknak? Maguk mindent tudnak, s amit mondanék, azt is okosabban tudják elmondani, mint én. De egyet azért elmondok: ez életem értelme — jegyezte meg csendesen —: Szeretni kell az embereket. Tudják? Szeretni kell!...”

Jézus szavai csengenek fülünkben, amit a századosról mondott: „Bizony mondom nektek, ekkora hitet nem találtam Izraelben...!”

Az is lehet, hogy valamilyen velünk történt esemény, összefüggés felismerése folytán Isten vonzásába kerülünk, nem tudunk kitérni hatása alól. Emberi kapcsolatainkban, az üzletben, a munkánkban egyszerűen elviselhetetlen lenne az élet bizalom nélkül.

A hit útja a bizalom útja.

Bizalommal vágtam neki én is az ismeretlennek, a nagybetűs életnek, és menetközben döbbsentem rá, hogy Isten vezet, ott van, velem van, szelíden irányít, vonz magához. Fel sem fogom igazán, milyen értéket, biztonságot jelentett, hogy adhattam a felnőttek szavára, a hittanórán tanultak pedig kiegészítették érzelmeimet, tudásomat, gondolkodásomat. A hitismeretek egyszerre jelentettek múltat, ragadtak meg csodálatos, ésszel felfoghatatlan titkaikkal, és jövőt, hiszen volt cél, ahová érdemes volt elindulni, ami biztonságos út is volt a cél felé. S mindezt olyan „jelen” körülmények között, amikor a külső világban diktatúra, egypártrendszer, kisebbségi sors, félelem, és szegénység uralkodott. Nemcsak menekülhettünk a hit rejtett zugába, hanem állandó erőforrást, lelki feltankolási lehetőséget is jelentett, amikor a templom vagy a hittanterem falai között bátran magunk lehettünk, és éreztük, hogy értékesek vagyunk. Hogy az élet szép és nagy kincs.

Manapság, a racionalitás világában sokan csak a mérhetőben, a kikísérletezett, kiszámított valóságban hisznek. Szerintük csak az a valóság, amit látunk, amit érzékekkel bebizonyítunk, amit megfoghatunk, elfogyaszthatunk, vagy amiből hasznunk van.

A vallásos hit ugyan jó az érzelmek lecsapolásához, segít egyfajta humán erkölcsöt biztosítani, de nincs semmi tudományos fedezete. Egyáltalán nem is létezik fizikán túli világ. A gondolatok csak rezgések vagy elektromos kisülések, a lélek, a szellem az agy terméke. Isten nem szükséges, ki lehet húzni a talajt alóla, hiszen a jó és rossz, az igaz és a hamis, a szép és rút csupán viszonylagos, kulturális kategóriák, amelyek idejétmúltak, illetve állandóan változnak. Pedig az ehhez hasonló gondolkodású emberek ugyanakkor hisznek a pszichológiában, lélekébüvároktól kérnek tanácsot „menedzsment tréningjeiken”, naponta kíváncsiak horoszkópjukra, különféle keleti hatású önmegvalósító szeánszokon tartanak szellemi fitnessz-gyakorlatokat, és olyan valóságokkal élnek együtt, amelyek túlmutatnak a fizikán vagy a laboratóriumi kísérleteken. A tudósok vizsgálják ugyan az emberi agyat, de még nem találtak rá az emberi értelemre. Számítógéprendszerünk behálózta a világot, de önállóan „élő” gépet nem tudtunk gyártani, úgy, ahogyan egy búzamatot sem sikerült előállítani. És tudományosan nonszensz az öröm, a szeretet, az aggodás, a boldogság, a félelem, a barátság vagy éppen a halál. De ők is hisznek a sikerben, a tőzsde mutatóiban, a képernyő adataiban,

édesanyjuknak, a tanító bácsinak, a meteorológusnak, az orvosnak — egymásnak. A természetfeletti ugyan tabu, a természetes hit viszont életük velejárója.

A hívő ember a ráhagyatkozó bizalom „halálugrását” teszi meg Istenhez, aki nek létét a természetből, a kinyilatkoztatásból és lelkiismerete parancsaiból is felismeri. Isten „szavát adta” nekünk. Be is tartotta. Emberré lett, hogy megváltson és üdvözítsen. Tehát nekünk is „korrekteknek” kell lennünk vele szemben. Több bátorságra lenne szükségünk, hogy a szekularizált világban, az emberközpontú kultúrában erőteljesebben éreztessünk meg valamit a keresztény hit mélységéből és szépségéből. Erre utaló jelek látszanak a kisközösségekben éppúgy, mint a közéletben a vallásos média eszközének segítségével is. Gondolok itt rádiók, újságok, honlapok tartalmára és missziós elkötelezettségére, de a jó szándékú, nívós filmekre és zenékre, vagy egyéb művészeti ágakra is.

A hit válasz Isten hívására.

Megtapasztalom, hogy Isten megszólít. Személyesen engem: életem döntő fordulataiban, egy találkozásban, egy tiszta élményben-érzésben, egy alig csillapítható erős sugallatban, vagy éppen sorozatos események-jelek, szerencsés vagy szerencsétlen „csillagállások” következtében. Nem föltétlen éles pálfordulások ezek, inkább impulzusok, amelyek lassan felismeréssé érlelődnek, legalábbis elgondolkodtatnak. Én magam is éreztem ezt a megszólító, szelíd, hívó szót az édesanyám által tanított imádságokon, a felemelő templomi liturgiákon keresztül, majd később egyre sürgetőbben: kövess engem. Papi hivatásom első konkrét megfogalmazása magamnak csak ennyi volt: nekem itt a helyem. Én nem tudok egyebet csinálni az életben, mint Istennek szolgálni...

§. Atyai jó barátom A. Attila vallomása is ezt erősíti meg: *az én szívemet 1999-ben egy bizonyos dr. Tomcsányi nevezetű orvosprofesszor műtötte, emelte ki a mellkasomból, tette egy mínusz 30 fok körüli medencébe (van ilyen, amikor a közeg folyékony hidrogén...), tett engem a szívet helyettesítő gépre 3 órán keresztül, miközben végezte a szükséges egyéb dolgát... Ezeket az elmondottakat a műtét után Ő maga mondta el nekem, miközben bemutatta a helyszínt, azt a kádat, ahol a szívem „dekkolt”, míg Ő mással volt elfoglalva... És most jön az érdekes: Tomcsányi professzorral a „Sors különlegessége” folytán tegező jó barátságba kerültem, ma is összejárunk és megbeszéljük a műtéttel kapcsolatos emlékeinket, élményeinket. Az történt ugyanis, hogy 5 évvel az én szívűműtétem után Ő is kapott egy szívinfarktust, majd rövidre rá — sürgősségi alapon — a saját helyettes docense operálta meg, ill. vette ki az ő szívét is, az enyémbé szinte teljesen hasonló módon! Sokszor megbeszéljük már, hogy a jó Isten vigyázott reánk talán azért, mert valami oknál fogva úgy gondolta, hogy szükség van még ránk. Órá, mint a Klinikán még ma is műtő orvosra, reám pedig Ő (a Jó Isten) tudja, hogy miért, de itt vagyunk és tesszük a dolgunkat.*

Ez az ember hosszú évtizedes keresés, és Isten-nélküliség után szívűműtete következtében szó szerint újjászületett. Ma már a hit tanúja. Hitvalló, közösségteremtő és építő ember. Fittyet hányva előrehaladt korára, fiatalokat meg-

hazudtoló lelkülettel és fiatalos tervekkel, fantáziával tesz mindent Isten nagyobb dicsőségére. Rendezte egyházi házasságát, hitét mélyen átélő evangéliumi emberré vált. Megérezte, hogy Isten ott a műtőben. Tovább már nem menekült Előle, hanem beléje kapaszkodott. Szívével visszakapta a hitét.

§. Akárcsak Dr. Papp Lajos szívsebész-professzor egyik betege, aki tizennégy-szer „halt meg”, és újjáélesztették —, mert feladata volt... Dr. Papp Lajost idézem: „*Dűbőmben azt kérdeztem tőle: „ne haragudjon, bácsi, maga tizennégy-szer kapott lehetőséget a Jóistentől, hogy ott maradjon egy szebb világban, akkor mi a fenének jött vissza?” És akkor egész orvosi pályafutásom legfontosabb mondatát hallottam: „Hát édes fiam. Nem maradhattam, mert nincs, aki megmetssze a rózsalugasomat.”... Nem az unoka, nem a gyermek hozta vissza, hanem a feladat... Majd, ha a feladatunkat teljesítettük, a Jóisten odaenged magához. Ez a bácsi több mint tíz évig metszette még a rózsalugast.* (Interjú Dr. Papp Lajossal, *Keresztény Szó*, Kolozsvár, 2012. június.)

A hit az a szilárd alap életemben, amelyre mindent ráépíthetek.

A hit biztonságot és állandóságot biztosít számomra. Nem kell rohannom a divattal, nem kell lecserélnem elveimet csak azért, mert most más a világ. Mély bizonyossággal tölt el, ezért ésszerű akkor is, amikor látszólag fejest ugrottam az ismeretlenbe. A keresztény hit nem vakhit, hanem hit a Három Személyű egy Istenben. Hogy mindenben és mindenkinben Ő van jelen, ő mutatkozik meg embertársamban is, amikor észreveszem, felfedezem a benne szunnyadó jót, a szépet, az értékeset. El tudom fogadni a másik „alternatíváját”. Nem „stresszelem” magam az elvárások miatt, és azért sem, hogy nem vagyok tökéletes. A hit szemével képes leszek új szemléletmódra, szeretni, és bízni a jóban.

A hit nem végzettség, száraz logika — sokkal több annál. Mélyebb, másfajta látásmód. Az ingyenes szeretetével betöltő Isten jeleinek a felismerése. Ebből az érett hitből fakad a szeretet és a megbocsátás, a felelősségvállalás másokért.

A hitet tovább kell adni — tanúságtétel.

Az érett hitet, a személyes meggyőződést nem lehet elrejtteni, eldugni, lefojtani, akárcsak a tartóra tett mécses — mondja az Úr Jézus. Tanúságot tenni hitünkéről annyi, mint életté váltani a hitet. Tanúskodni annyi, mint megérteni és meggyőződni arról, amit láttam és hallottam. Szavakba öntöm azt, amit megélek, és ebben az örömben másokat is megerősítek. Elmondom nekik. Nem erőszakkal, nem úgy, hogy én kívül maradok, hanem szeretve azt, akinek az életében osztozni akarok. Életem jó példájával kíváncsítom meg ezt az életformát. Úgy élek, hogy rám kérdezzenek: mi az oka a te másságodnak? Nem legyőzni akarom ellenfelemet, nem a jól értesültek magabiztosságával felülkerekedni a másikon, hanem nyitottnak maradni a másik véleményének befogadására. Nem érdekből, nem szerepet játszva, hanem szeretve.

De tanúságot tenni, a hit örömét és többletét megosztani a világgal, talán egyik legnagyobb kihívás napjainkban. Az elvallástalanodó társadalomban, a kultúra megannyi ágában, a gazdaságban is szükség lenne hívő szakemberekre, akik túllátnak az evilági szempontokon, akik hitet, meggyőződést, szeretetet visznek vállalkozásaikba, vagy akár pénzügyi tranzakcióikba.

Szeretetlenben megnyilvánuló hitünk a leghétköznapiabb tettekben válik kézzelfoghatóvá: ahogy a gyerek haját fésüljük, ahogy férjünk ingét vasaljuk, ahogy a kisbabát tisztába tesszük, ahogyan a beteg, szenvedő szüleinket ápoljuk. Amikor zokszó nélkül végezzük munkahelyi kötelességünket, és nem úgy állunk a feladathoz, ahogyan megfizetik... Szeretetszolgálat, amilyen lelkülettel vacsorát készítünk, mosogatunk, porszívózunk, bevásárolunk. Ha nemcsak haszonélvezői vagyunk mások munkájának, hanem otthon- és közösségépítőként kivesszük részünket egymás szolgálatában. Ha kérés és noszogató nélkül felkínáljuk, közösbe tesszük időnket, pénzünket, figyelmünket, tehetségünket, erőnlétünket — egyszóval szolgáló szeretetünket, mert az imává magasztosul. Ha nem azt akarjuk, hogy minket kiszolgáljanak, hanem azt keressük, hol van ránk szükség — Krisztushoz hasonlítunk. A megváltás ügyét szolgáljuk, ha nem elvárjuk mások segítségét, hanem mi állunk készséggel szeretteink rendelkezésére. Amikor felajánljuk szolgálatainkat családjunk-népünk-egyházunk javára —, máris „elsőként” az Úrnál.

De tapasztalható kórházi ágyakon is, mennyire más a hittel szenvedő vagy a hitet nélkülöző beteg magatartása. Egyik kollégám írja:

§. Könnyes szemű, 35 év körüli asszonyka kereste a papot. Gyönyörűen csengő, archaikus magyarsággal beszélt. Moldvai csángó asszonyka volt. Jöjjön páterke, hamar, mert nagybeteg az emberem. Csak ide, a plébániától alig száz méterre hívott. Szinte szaladtunk. Útközben elmondta: három gyermekük van, férje 43 éves, a falu polgármestere. Nincs mentség. Csak idejében érjünk oda, mondtam a doktornak, tartsa életben, amíg hozom a papot — mondtam izgatottan. Megérkeztünk. Viaszsárga fiatalember feküdt az ágyon. Az asszonyka odament az ágyhoz, életre ébresztette emberét, és szó szerint ezeket mondta: „Ember, hoztam a páttert. Gyónjál meg ügyesen, hogy úgy kerülj Szentfölsége elé, ahogy kell. Azután Szentfölségének velünk es lesz gondja, te azszal ne törődj. Egyszer te légy rendbe.” Földbe gyökerezett a lábam. Ilyen hittel papi életem során én még nem találkoztam. És következett a beteg, akinek szentgyónása, szentáldozása, egész viselkedése tükröképe volt mindannak, amit korábban a feleségénél láttam. Még aznap estefeje meghalt. (O. D.)

Az egyház útja a hit útja.

Az egyháznak ma is prófétai szerepe van: a hit oázisává válni a világ számára! Nem annyira jövőbe látni, mint inkább megértetni a jelent. Nem előre küldeni az embereket, hanem elöl járni jó példával, és mint a mágnes, vonzani a többiek magunk után. Segíteni a világnak, hogy felfedezze Isten rejtett tevékenységét a világban. Rámutatni arra, hogy a formális vallásosság, a rítusok önmagukban sen-

kit sem üdvözítenek. Észre kellene vennünk: a formák kiürültek, kiégünk, ki-
merülünk, megkoptunk, elfáradtunk. Ipari méretekből megy tönkre a szeretet és
Isten-kapcsolatunk. Ideje lenne meghallanunk a bennünk feltörő prófétai Lélek
hangját! Rázzuk ki a követ a cipőnkéből...!

*J. Ismerős sokak előtt Jerzy Popjelszko, lengyel pap hősiessége, vértanúsága. A közép-
nemzedék még emlékszik, ahogy a Szabad Európa Rádió bement. Nemrég avatták
boldoggá több százezer ember jelenlétében. Ez a fiatal, beteges alkatú lengyel pap úgy emelke-
dett ki a kommunista lengyel elnyomás ellenállói közül, hogy a szentmiséin, amelyeket a Szó-
lidaritás szakszervezet munkásainak celebrált, a békeköszöntést még azzal töltötte meg: „és
ne engedjük, hogy a gyűlölködés vezessen minket.”! Az acélgyár munkásainak ő lett a gyón-
tója és lelki vezetője. Ha kellett, anyagiakkal segített, megszervezte a munkások szabadegye-
temét, nyíltan beszélt, és a hitet hirdette. Mindhalálig.” (Magyar Nemzet, 2010. június 7.)*

Valójában az a prófétai lelkület, amikor készek vagyunk elmenni a végsőig. Ne-
künk sem elég magyarkodni. Persze fontos, hogy ápoljuk anyanyelvünket, kultú-
ránkat, ismerjük történelmünket — magyarul. Fontos, hogy ne maradjunk,
hogy fogjunk össze, és fontos, hogy megmaradjunk magyarnak — a csángók is
—, de mindenek előtt örök üdvösségünk a fontos! Erre a prófétai lelkületre vol-
na ma szükség! Minden hívő ember prófétai hivatást kapott. Mindnyájan útkészí-
tők vagyunk. Isten országának ránk vonatkozó útszakaszával vagyunk megbízva.
Megismertük Krisztusban Isten üdvözítő szeretetét, de ennek tanúságtevői kell,
hogy legyünk. Nemcsak prófétai szavakkal, hanem prófétai tettekkel, magatartás-
sal. Az egyháznak is újra magára kell öltetnie prófétai mivoltát.

A próféta szabad ember. Nincs lekötelezve senkinek — még saját magának
sem. Nincs kiszolgáltatva semmilyen földi hatalomnak, nem érdekei határozzák
meg. Nem akar másoknak megfelelni, nem haszonleső, számára csak Isten aka-
rata a fontos. A próféta mindent az Istenhez való viszonyában vesz észre. Ezért
nem vásárolható meg, nem lehet őt megvesztegetni. Neki küldetéstudata van, és
biztosan látja a célt maga előtt. Nincs féltetni valója, nem lehet őt megfélemlíteni,
hiszen teljesen rábízta magát Istenre. A próféta a végső valóságra, a dolgok lé-
nyegére figyel. Mélyebben lát, mint a szociológusok vagy a közgazdászok. Mi
magunkra ismerünk-e az iménti jellemvonásokban?

A mai világ nem szereti a próféta-ábrát, a próféta-ábrát... Világunknak az tetszik,
ha minden kiszámítható. Az egészség, a hosszú élet, a fizetés, a nyugdíj, az ügy-
fél, a vendég, az inkasszó, még Isten is! Legyen kiszámítható a költségvetés, a
kormány, a megvalósítások, és négyévenként lehessen számon kérni. Mert ha
nem, ha csalódtunk, többet nem választjuk meg. Mi nem szeretjük a meg-
lepetéseket, miközben mindig mindenből új kellene. Nem szeretjük, ha zavarnak.
Foglaltak vagyunk, tele van a határidőnaplónk, de vajon hány bejegyzésünk szól
Istenről? Istent beleszámoltuk? Ki lehet-e azt számítani, mikor kapok szívro-
hamot, vagy agyvérzést? Be lehet-e írni a naplóba, hogy a másik embernek mikor
lesz szüksége rám? És meg tudjuk-e mérni, hogy mennyi? A szeretetnek, a hitnek
és reménynek van-e mértékegysége?

Az egyház prófétai arca abban áll, hogy mondanivalóját meri közölni a világgal — még ellenszélben is. Fel meri tenni a kényelmetlen kérdéseket, és tudja figyelmeztetni, ha kell, az emberi méltóságra, tettei következményeire. Felhívja a világ figyelmét a szent és igaz értékekre, a teremtett világ alaptörvényeire. De a világ csak akkor hallja meg a prófétai szót, ha hiteles próféták szólnak hozzá. Akkor akár fel is kapja a fejét.

Kellett nekünk a felfakasztott gennyes seb, kellett ez a világméretű pedofília-meg vatikáni bankbotrány, hogy újra gatyába rázzon, hogy újra felélessze bennünk a prófétai lelkületet... Hogy teljesen ezt a jelszerű életet, ezt a Krisztushoz tartozást mutassuk meg a világnak. Ne az intézményekkel dicsekedjünk, se a megvalósításokkal, ne a számokkal zsonglőrködjünk, hanem az istenszeretetnek ezt a sugárzó örömét kedveltessük meg másokkal is. Ha kell, szegényen, eszközök nélkül, kiszolgáltatottan, ha kell, ünnepeink méltóságával, az átélhető és megtapasztalható istenélménnyel, a sugárzó hittel.

Az igazi próféta rámutat Jézusra. Nem tesz olcsó engedményeket a világnak, nem alkuszik meg, és nem dörgölőzik a nagy többség véleményéhez — hanem szembemegy a trendekkel és divathullámokkal. A valódi próféta nem zsarolható.

Mi is sokszor szembeszállunk Istennel: miért kell szenvednünk, Uram? Hiába hittünk, becsaptál! Nem erre számítottunk, nem így képzeltük el... Kiábrándultunk egyházadból, a papokból, megcsontosodott az egész intézmény. Hol vagy, Uram? Sokan már azt is fontolgatják, hogy jobb lesz átváltani „rokonszenvesebb” Messiásra...

Isten a meglepetések Istene, a találékony szeretet Istene, aki mindig tartogat újat. Szentlelke most is felhevíti bennünk a prófétai lelkületet. És csak a prófétai lelkűeknek, a reá érzékeny, alázatosaknak nyilatkoztatja ki magát.

Úgy kell hirdetnünk a megtérést, hogy az nem pusztán etika, és humánerkölc — vagy ahogy szoktuk mondani, betyárbecsület —, hanem Isten és egymás szeretetéből táplálkozó újszövetségi hit, életmód, örömhír! Építkezés, országépítés: itt a Földön, már egy szebb, emberibb társadalomé és hosszú távon Isten országaé.

§. Nemrég a Duna Televízió is levetítette A Pityergő teve című mongol—német dokumentumfilmet, amely a Góbi sivatagban játszódik. Arról szól, hogy a mongol pusztában, egy három jurtából álló családi tanyán, megellik a teve. Kicsinyét nem gondozza, nem szoptatja. (A korszerű szingli jut eszünkbe róla.) Gazdái mindent megpróbálnak, lekötözik, borját melléje taszigálják, de az anyateve elrugdossa. Elmennek a láma szertartására, az sem segít. Az öregek kisiütik, hogy ebben a helyzetben egyedül a hegedű az egyetlen megoldás. Két kis unokájukat elszalasztják a városba. Az út vagy kétnapi tevegélést jelent a sivatagban. A város maga terebélyes jurtatábor, a középén lepukkant panelházzal, ez az iskola. Itt tanít a hegedűtanár. A gyerekek előadják neki a gondjukat, a hegedűs azt mondja, hogy nem ér rá, de az ügy annyira fontos, hogy szakít rá időt. S valóban pár nap múlva egy motorbiciklin meg is érkezik. Az anyatevét lekötik, a borjat melléje állítják. A fiatal gazdasszony simogatja a tevét, énekel. Mintha mongolul énekelne egy magyar népdalt. A hegedűs pedig játszik a földre

állított, kéthúrú, cselló alakú hangszerén. A tevetében hallgatja, s nagy szemét lassan elöntik a könnyek. Borját tőgyéhez engedi — s ettől kezdve boldogan élnek... Sokan látták ezt a megható filmet. (Czakó. G.)

Vajon mi fel tudjuk-e fakasztani a világban ezt az Isten utáni vágyat...? Mi kell ahhoz, hogy a világ, a környezetünk, a média-politikum sírva fakadjon? Nem ezt a prófétai ihletet várja tőlünk a világ? „Mit tehetünk hozzá a tevetében könnyeihez?” (Czakó G.)

A hit útja a mai és holnapi kultúrában.

Jézus a ma előtől is ugyanezt kérdi, mint tanítványaitól a kenyérszaporítás után: el akartok menni? Tessék nyugodtan...

Soha nem volt ekkora vallási kínálat, mint napjainkban. Lazább, 'lájtosabb' csomagolásban, tetszetős kiserelésben számtalan keresztény és nem-keresztény, keleti és nyugati megváltócska, kisebb-nagyobb egyház és guru, mester és messiás ütötte fel fejét, akiknek jól jön az egyházával dacosan ellenkező, csalódott vagy kereső, bátortalan vagy el nem kötelezett hívő, hiszen így olcsóbb az üdvösség. Ott nincsenek követelmények, megcsontosodott hagyományok, vagy vasikalapos papok, akik akadályoznák őket szabadságukban. Ezek az egyházutánzatok nem találnak ki újat, csak ötletesen, dús fantáziával szívják a fáradt egyház vérért. Élősködnek.

De a történelmi egyházak híveiben is felüti a fejét a közömbösség, a csüggedés, a tespedtség, a legkisebb erőfeszítésre is képtelen, lagymatag lelkület... Kialvóban a lángelelkű hősiesség. Azt gondolják: a hit kalandját meg lehet úszni. És különben is, 'ilyen a világ'. Közben észrevétlen megalkusznak a bűnnel, a közép-szerűséggel, hozzászoknak a tétlen, kényelmes, következmények nélküli élethez, ahol minden jár nekik, de ahol semmiért nem kell áldozatot hozni. Kiállnak a sorból, és nem kockáztatnak. A dicsőség kellene, de a kereszt nem. Jézustól, egyházától, hittől, paptól csak elvárnak, csak kapni akarnak. Vannak, akik nemcsak kilépnek, de Jézus és egyháza ellenségeivé is válnak.

A média által felfújta, egyházon belüli botrányok is nagyban elbátortalanítják az igazhívőket és keresőket egyaránt. Nem kevesen vannak, akik sötét erők manipulációit sejtik ezen botrányok megszellőztetése mögött, hogy a keresztényeket védekezésre készítsék, hogy a liberális világ látszólagos szabadságában kifinomultabb terror alá kényszerítsék az egyházat. Az elvilágiasodott, felnőtt társadalom nem szereti, ha az egyház kioktatja, vagy „erölteti” misszióját. Látjuk ezt például Svédországban, ahol egy keresztény rektorjelölt nem írhatja bele önéletrajzába, hogy hívő. És egy iskolaigazgató nem szólhat úgy a végzősökhöz, hogy: „Isten áldjon benneteket!”. Istent sokféle módon szeretné félreállítani az útból a „keresztény” Európa. Akár a vallási tolerancia, akár a tudományos és jól nevelt korrektség szellemében. De észrevehető ez magyarországi példákon is, ahol az önkormányzatok sok helyen ódzkodtak visszautalni iskoláikat egyházi kezelésbe, és

maguk a szülők is egyházellenes kampány áldozatául estek, vagy éppen a felvilágosult értelmiségi-pedagógus társadalom állását kezdte féltetni az egyházi iskoláktól.

Erdélyben a hagyományos vallásosság ellenére, amolyan puritán szemérmesség jellemzi a hívő értelmiségieket, nehogy mások hitetlenségében, közömbösségében csorba essen. A 'mátság érzékenysége' nem egy esetben hittagadássá, árulássá fajul, főleg értelmiségi körökben, tanári közösségekben. Jó néven veszik ugyan, ha szakember tanítja, pl. a hittant, de a szektáskodástól tartó álfélelem a hitet, a vallásos meggyőződést a „szakma” könnyen a magánszférába utalja. Reményt keltő jel lehet azon — egyre szaporodó — pedagógusok példája, akik szakmai korrektségükkel, becsületes, következetes kiállásukkal, hiteles hitéletükkel, a maguk hivatásán keresztül, emberközelségben élik meg az evangélium üdítő frissességét és szépségét. Számos példa van arra is, hogy ilyen kaliberű tanárok, orvosok, mérnökök elismerést vívnak ki kollégáik között, a kisebb és nagyobb közösségükben. Hitük az a többlet, amellyel felkészültségüket, bátorságukat és elhivatottságukat kinyilvánították.

Csaknem tizenöt éves rádiós apostolkodásom alatt sokszor meggyőződhettem arról, az emberek mennyire igénylik a tiszta hit, a mély lelkeség, a keresztény erkölcs biztató üzenetét. Üzletben, gépkocsivezetés közben, autószerelő műhelyekben vagy gyárakban, fodrászatokon, Erdély-szerte hallgatják, és a halkán, háttérből szóló rádió evangéliumi üzenete messze erősebb a kereskedelmi adók fűlsiketítő zajos zenéjénél. A világhálón megnyilvánuló örömhír pedig sok kereső, más felekezetű vagy közömbös ember figyelmét felkelti, és a tetszésnyilvánítás jelei sem maradnak el. A vasárnapi — világhálón megjelenő — írásmagyarázatok hétről hétre több száz olvasó, ember lelkét érintik meg. A hit búvópatakja tehát szelíden, észrevétlenül, de mégis meggyőző erővel vág utat magának századunk posztmodern világában.

A hitet sokan bezárnák a templomba, vagy életük bizonyos örömteli vagy drámai eseményéhez kötnék, ám a kegyelem, a kinyilatkoztatás igazságai mégis mustármagként, kovászként hatják át az emberek mindennapjait. Hittanórás, vagy családos találkozók, egy hétköznapi tanúságtétel, egy katarzisélménnyel járó film megtekintése sokszor több hatást ér el, mint a hagyományos katekézis. A pozitív példák nemcsak sebeket gyógyítanak, hanem a hit fáklyavívői a helyi és a világegyházban egyaránt. A gyermeküket vallásosan nevelő családok, az élet különböző területén lelkiismerettel, becsületesen dolgozó és hitüket megvalló, közösségükért kiálló „átlag-hívek” a legjobb bizonyíték a hit közösség- és társadalomformáló erejére.

Mi hívők, egyfajta keresztény hittel átszőtt kultúra kialakításában „vagyunk érdekeltek”, amely közösségi életterünket, viselkedésünket is átjárja. Kezdve az Assisi Szent Ferenc nevével fémjelzett keresztény természetvédelemtől és tisztelttől el egészen a vegyes házasságokban, a felekezeti sokszínűségben megnyilvánuló életmódunkig, ahol becsben tartjuk és tiszteljük a másik szimbólumait, szertartásrendszerét, amikor el tudunk csendesedni az áhítattól és a szent dolgok, helyek jelenlététől. Olyan szomorú, amikor a lelkipásztor azt tapasztalja, hogy

vegyes környezetben milyen könnyen lennebb eresztjük a mércét, amikor családi vagy egyházi ünnepek, események alkalmával a templom csak pusztán gyülekezési hely, vagy turistalátványosság, de semmi esetre sem Isten lakóhelye.

Isten nem lebecsüli, hanem felértékeli gyarló emberi természetünkből fakadó jószágunkat. Azt a „keveset” szaporítja meg, és táplál vele jóllakásig másokat is. Nem mondhatjuk, hogy: én nem tehetek semmit... Kegyelmi indíttatása a szerény tehetségéből is ragyogó teljesítményt képes kihozni. Épp ez a tudat segíthet önbecsülésünkben. Bátorságot adhat olyan helyzetekben, amikor emberi erőfeszítéseink, képességeink látszólag kevésnek bizonyulnak.

Hajlamosak lennénk túl könnyen feladni: ha nem sikerült az érettségi, ha tönkrement egy vállalkozás, ha krízishelyzet adódik a házasságban. Pedig nem kellene feladnunk. Ha csak egy százaléknyi esély is van a túlélésre, a megmaradásra, arra, hogy felülkerekedjen az élet, a szeretet — küzdenünk kell.

§. Mint ama koldus, Bőjte Csaba OFM példájában, akinek a körfűrész levágta a kezét, s aki azt a fűrészkeletéből előkotorva még 300 kilométert utazott, és mindent megtett, hogy az orvosok visszavarrják. Legyőzte a félelmet, a kétségbeesést, újjászületett, és most kezét foghatunk vele...

Egy percig sem hihetjük, hogy Isten nincs velünk. A hit próbakövei épp a szenvedések, az akadályok, amelyeket utunkba hoz az élet. És a hit minden nehézséget legyőző ereje, Szent Pál után szabadon — képesít arra, hogy a végsőkéig kitartsunk, sőt, hogy nagy dolgokat vigyünk végbe kisebb vagy nagyobb közösségeinkben.

§. Több mint százötven évvel ezelőtt rabszolgakereskedők fogságába került egy néger fiú. Gazdája később elcserélte egy rossz lóért. De a ló gazdája megbánta a cserét és visszakérte a lovat. Akkor a dühös gazda egy üveg rumért és egy pakli dohányért továbbadta a fiút. Portugál hajóra került, innen mentették meg. Ebből a fiúból — aki csak egy üveg rumot és egy pakli dohányt ért a mi szemünkben — Isten országában Crowter Sámuel anglikán püspök lett, akit Ura annyira becsült és értékelt, hogy Nyugat-Afrikában mártírhalálra méltatta. Ő a négerek első püspöke, az első afrikai nyelvű Biblia megalkotója...

Szeretném, ha papnak és híveknek, az egész egyháznak a hit éve legyen ilyen kegyelemfelfakasztó, üdvösséges idő. Kairosz. Hogy újra élettel, a hit nagy tetteivel töltsük meg a kereteket, és növekedjünk a szeretetben.

Irodalom

A beszélő Isten (Prof. Molnár Tamással Beszélget Járai Judit). Kairosz Kiadó, Budapest.

Giovanni Martinetti SJ.: *A mai hit észérvei*. Paulus Hungarus-Kairosz, Budapest, 2001.
János órák *Taizéban*. Hallgass a szívedre. Agapé kiadó, Szeged, 1997.

Gábor Adrienn

A bölcsődei zenei nevelés hatása a gyermekek szociális és érzelmi képességeinek fejlődésére

(Részlet)

A kisgyermekkor zenei nevelés színterei: család, bölcsőde, óvoda

A magyar zenepedagógia atyjától, *Kodály Zoltán*tól származnak az alábbi gondolatok: „A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be” (*Kodály*, 1964, 156.). A léleknek a zene ugyanúgy nélkülözhetetlen, mint a testnek a levegő: erőt, támaszt és boldogságot ad a mindennapokban és az ünnepeken, gyermeknek, felnőttnek egyaránt. Mindazok, akik értik és élvezik a jó zenét, és életük természetes részévé teszik azt, minden bizonnyal gazdagabb életet élnek, mint azok, akik e téren igénytelenek. Fel kell nevelni a zeneértők generációit — szép, jó, értékes zenei anyaggal, jó módszerrel, elkötelezetten, és ami nagyon fontos: szívvel-lélekkel. A zenei nevelés ugyanis nemcsak a zeneművészet malmára hajtja a vizet, hanem nyitottá teszi az embert más művészetek befogadására is, egyúttal igényességre és életszeretetre nevel (*Gábor*, 2011a). A kisgyermekkor zenei nevelés a családban kezdődik, majd a bölcsődében és az óvodában folytatódik.

Jóllehet *Kodály* figyelme erőteljesen a gyermekek felé fordult, pontos ajánlásokat elsősorban az óvodai zenei nevelés előmozdításához adott. Tanítványa, *Forrai Katalin* dolgozta ki a bölcsődei ének-zene módszertant (*Forrai*, 1994) az óvodai ének-zene módszertan mellett, de a családok — a Ringató Országos Zenei Nevelési Program — elindulásáig szakmai ajánlás, módszertani segédlet nélkül maradtak a kisgyermekkor zenei nevelés tekintetében. Mivel a gyermek a családban kapja meg az első zenei impulzusokat, ezért okvetlenül fontos, hogy ezek az alapok jók legyen — hogy legyen majd mire építkezni a gyermekévek során.

A családban történő zenei nevelés alatt azt értjük, hogy az édesanya (és ideális esetben az édesapa, nagyszülő, nagyobb testvér is) mondókázik és énekel a

gyermeknek, és ölbeli játékokat játszanak. „Nem csak tanult muzsikus foglalkozhat jól a gyermekével. Minden szülő részt vehet a helyes zenei nevelésben, aki-ben megvan a jó szándék arra, hogy a gyermekét dalolni szerető, zenét kedvelő emberré nevelje, megóvja a zenei selejttől, és figyelmét az időtálló, szép zene, a művészet felé fordítsa” (Gállné, 2008).

A családban történő zenei nevelésnek rendkívül hasznos eleme, ha a szülő rendszeresen — ha teheti, hetente — zenei foglalkozásra viszi a gyermekét. A kisgyermek zenei nevelésének történő indirekt fejlesztése során nemcsak a gyermekek, de a szülők is élményben és „képzésben” részesülnek (Gábor, 2011b). Mivel ezek a foglalkozások a délelőtti órákban zajlanak, a bölcsődébe járó gyermekeknek a bölcsőde falai között, a nevelési év során kell megkapniuk a kisgyermeknevelőktől mindazokat az impulzusokat, amelyek elősegítik a zenei képességeik kibontakozását, készségeik fejlődését.

A neveléstudományi kutatások legismertebb adatbázisában a „toddlers” (típegők: 1-2 éves kisgyermek) és „music” (zene) kulcsszavak relációjára mindösszesen 85 találatot kapunk. E publikációk döntő hányada a csecsemő- és kisgyermeknevelő szakemberek számára íródott kézikönyv, ill. a szülők számára készített „használati útmutató” a gyermeknevelés megkönnyítésére, szakszerűbbé tételéhez. A kiadványok mindegyikében szerepel a zenei nevelés témaköre: vagy külön fejezetet szentelnek a bölcsődések és/vagy óvodások zenei fejlesztésének, vagy a mozgásfejlesztés témakörével együtt tárgyalják azt. Mindez jól mutatja, hogy a zenének, a zenei nevelésnek világszerte fontos szerepet szánnak a szakemberek a kisgyermeknevelési curriculumokban (pl. Lerner, 2002; Honig, 2007; Rosenthal és Gatt, 2010). Egyúttal az is nyilvánvaló, hogy kevés nemzetközi tudományos kutatás irányul a kisgyermekkor zenei nevelés hatásainak felderítésére.

A „Mikortól érdemes foglalkozni a kisgyermek zenei fejlesztésével?” kérdésre Kodály, a magyar zenepedagógia atyja a következő választ adja: „Arra a kérdésre, hogy mikor kezdődjék a gyermek zenei nevelése, azt találtam felelni: kilenc hónappal születése előtt. Első percben tréfára vették, de később igazat adtak. Az anya nemcsak testét adja gyermekének, lelkét is a magából építi fel. Ha az anya alkoholista, ez rányomja bélyegét a gyermekre. Ha pedig zenei alkoholista — így nevezném, aki csak rossz, selejtes zenével él —, okvetlenül meglátszik a gyermekén. Ezért ma még tovább mennék: nem is a gyermek: az anya születése előtt kilenc hónappal kezdődik a gyermek zenei nevelése” (Kodály, 1964, 246.). Kodály feltehetően arra gondolt e kijelentésekor, hogy az édesanyjának hinnie kell az énekszó, az érintés és a ritmikus mozgás erejében, gyermeke egészséges lelki és mentális fejlődése szempontjából. A régiségben, amikor tudás, ismeret, információ, szokás, rítus magától értetődően hagyományozódott át apáról fiúra, anyáról leányra, öregről fiatalra az egyes közösségekben, a zenei anyanyelv is köznyelv volt. A szokásdalok, népdalok, gyermekjáték-dalok hangkészlete, felépítése, ritmikája, a játékok módja és minden egyéb jellemzője automatikusan a felcseperedő gyermek sajátjává vált, az elsajátítás természetes és magától értetődő volt, nem pedig művi — ellentétben a mai urbanizált korszak adta lehetőségekkel. A család-

dokban, faluközösségekben akkoriban még megvolt az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szöveges és zenei kincstár, amelyből az alkalmaknak megfelelően lehetett — és tudtak — válogatni a játszó vagy ünneplő események során a felnőttek, de a gyermekek is (Gábor, 2011a).

Ma az édesanyákat meg kell tanítani a dúdolókra, altatókra, ringatókra, ölbeli játékokra és a gyermekeknek énekelhető népi és komponált gyermekdalokra, hiszen a mai fiatal szülőknek nincsenek saját élményeik, emlékeik, de a régi, óvodáskori dalaikra is alig-alig emlékeznek már, és legtöbbször semmiféle példát nem látnak maguk előtt a kisgyermekek zenei nevelésével kapcsolatban (Gábor, 2011b). A bölcsődei zenei nevelés — amennyiben elkötelezett és felkészült pedagógusok gondoskodnak a gyermekek fejlesztéséről — pótolja ezt a hiányt.

Az emberi kötődéssel (attachment) foglalkozó empirikus pszichológiai kutatások az elmúlt évtizedekben sorra bizonyítják be azt a józan feltételezést, amely szerint az érintés, ölelés, kézben-ölbén tartás, ringatás, dúdolás, éneklés és a ritmikusmozgás alapú ölbeli játék az anya—gyermek (apa—gyermek, nagyszülő—gyermek, gondozó—gyermek, óvónő—gyermek) kapcsolatára (vö. *Atkins, Bowlby és Ainsworth* megfigyelései, idézi *Zsolnai*, 2001) egyértelműen pozitív hatással van. Az újszülött ösztönös viselkedési mintái — úgymint kapaszkodási reflex, szopás, ölelés — megfelelő inger hatására az anya—gyermek kötődés kialakulását okozzák. „A biztonságot közvetítő anyai magatartás az egyik legfontosabb alapja a gyermeki személyiség fejlődésének” (*Zsolnai*, 2001, 39.). Az anya—gyermek kapcsolat minősége (vö. *Gutman és Feinstein*, 2010) meghatározza a gyermek családban átélt élményeit, amelyek a szociális kompetencia fejlődésének kiindulópontját jelentik (*Zsubrits*, 2007).

A családoknak szánt különféle zenei foglalkozások hozzájárulnak a gyermekek érzelmi kompetenciájának fejlesztéséhez azáltal, hogy az érintés és a testi kontaktus fontosságára is megtanítják az édesanyákat (Gábor, 2011a). „Pszichológusok, pedagógusok véleménye szerint az ének, a zene fontos szerepet játszhat a szülők és kicsinyek között érzelmi kommunikációban és kötődésben. A szülői éneklés, a hozzá kapcsolódó ringatás (vagy más együttes mozgás) bizonyítottan a nevelés korai formája” (*Papousek*, 1996, idézi *Mélykútiné*, n. a.).

Az érzelmi és szociális készségek fejlődésén kívül a mozgás- és beszédképesség-fejlődésre is komoly hatással van mindaz, ami a szakszerű kisgyermekkorai zenei nevelés során történik. *Csépe Valéria* szerint: „A zene azonban nem csupán egyfajta agyfényesítő. Erőteljesen hat az érzelmekre, a mozgásfejlődésre, az ének mintegy húzza a nyelvi fejlődést. Az együtténeklés, az énekkel, mozgással kísért ringatók, döcögtetők az anya—gyerek kapcsolatnak is legalább olyan jót tesznek, mint a közös játék, s az esti mese” (*Csépe*, 2010. 02. 14., o. n.).

A gyermeket a családban és a bölcsődében érik az első zenei ingerek és élmények, ezért nélkülözhetetlen, hogy ezek a szülőtől és kisgyermeknevelőtől kapott zenei alapok szakszerűek és jók legyenek (vö. *Ilari és mtsai*, 2011; *Leppanen*, 2011). A zenés foglalkozások megalapozzák a bölcsődei zenei nevelést, amely „meg-

ágyaz” az óvodai zenei nevelésnek. Ha valóban a jelenleg érvényben lévő normák szerint valósul meg az óvodai zenei nevelés, akkor az stabil alapot ad az általános iskolai ének-zenei tanulmányokhoz — és általában véve a kognitív fejlődéshez (vö. transzferhatások, *Barkóczi és Pléh*, 1978), illetve a zeneiskolai szolfézs- és hangszer tanuláshoz.

A kodályi gondolatok egyik lehetséges értelmezése a korai kezdésen kívül éppen az, hogy kiemeli a szülő szerepének fontosságát a zenei nevelésben, de kifejezi az általános értelemben vett zenekultúra hatását is, amelynek kialakítása nemzedékek felelőssége (*Turmezeyné és Balogh*, 2009).

Irodalom

Csépe Valéria (2010): Az „agyfénysító” zene. <http://mipszi.hu/cikk/100214-agyfenyesito-zene>, 2011. december 11.-i megtekintés

Forrai Katalin (1994): *Ének a bölcsődében*. Hetedik kiadás. Editio Musica, Budapest.

Gábor Adrienn (2011a): Érzelmi nevelés zenével és játékkal. *Magiszter. Pedagógusok szakmai-módszertani folyóirata*, 9. 1-2. szám.

Gábor Adrienn (2011b): Misszióban Kodály nyomdokain. *Képzés és Gyakorlat*, 9. 2011/3-4. szám, 92-105.

Gállné Gróh Ilona (2008): Zenei nevelés az óvodáskor előtt. „Ringató” — kisgyermekkor zenei nevelés a kodályi elvek alapján. *Parlando*, 2008/3. szám.

<http://www.parlando.hu/Ringato-Gallne20083.htm>

Gutman, L. M. — Feinstein, L. (2010): Parenting Behaviours and Children’s Development from Infancy to Early Childhood: Changes, Continuities and Contributions. *Early Child Development and Care*, v180 n4 p. 535-556, May 2010.

Honig, A. S. (2007): Infants & Toddlers: „Baby Moves”. *Early Childhood Today*, v21 n5 p. 20-22, Mar 2007.

Ilari, B. — Moura, A. — Bourscheidt, L. (2011): Between Interactions and Commodities: Musical Parenting of Infants and Toddlers in Brazil. *Music Education Research*, v13 n1 p. 51-67, 2011.

Kodály Zoltán (1964): *Visszatekintés I.* Szerk. Bónis Ferenc; Zeneműkiadó, Budapest.

Lerner, C. — Ciervo, L. A. (2002): Getting in Tune: The Powerful Influence of Music on Young Children’s Development. *Pamphlet, Zero to Three: National Center for Infants, Toddlers and Families*, Washington, DC.

Leppanen, T. (2011): Babies, Music and Gender: Music Playschools in Finland as Multimodal Participatory Spaces. *Policy Futures in Education*, v9 n4 p. 474-484, 2011.

Mélykútiné Dietrich Helga (n. a.): *Zenei nevelés születés előtt és után I.* Oktatási segédanyag, ELTE TÓK.

http://www.tok.elte.hu/enek/letoltesek/Ovos_modszertan/03_MDHelga.pdf

Rosenthal, M.K. — Gatt, L. (2010): „Learning to Live Together”: Training Early Childhood Educators to Promote Socio-Emotional Competence of Toddlers and Pre-School Children. *European Early Childhood Education Research Journal*, v18 n3 p. 223-240, Sep 2010.

Turmezeyné Heller Erika és Balogh László (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.

Zsolnai Anikó (2001): *Kötődés és nevelés*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Zsubrits Attila (2007): A gyermekkor kötődések motívumai. *Új Pedagógiai Szemle*, 57. 7-8 sz. 16-22.

Erdélyi Toll — szervekeknek

Benedek Elek

A hétszépségű királykisasszony

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egyszer egy szegény ember, s annak egy nagy kamasz fia, úgy hívták, hogy Kolontos Bandi.

No, nem is hiába hívták kolontosnak ezt a legényt, mert csupa ostobaság volt minden cselekedete.

Az apját, az anyját majd felvetette az erős búbánat, hogy a fiuk mindenükből kiforgatja a nagy ostobaságával. Egyszer azt mondja az asszony a fiának:

— Eredj, fiam, öntözd meg a virágokat, mert a nagy melegségben mind elszáradnak.

Fogja magát Bandi, lemegy a pincébe. Volt ott három akó bor, felviszi a kertbe, s ráöntözi a virágokra. Sokszor látta, hogy az emberek, ha bort isznak, jókedvük kerekedik, s amint a bort elöntözte, még meg is kérdezte a virágokat:

— Jókedvetek van, ugye? Meghiszem azt!

Máskor meg azt mondták neki, hogy hintse meg az udvart homokkal, hogy egyenes legyen.

Hanem Bandi azt gondolta, hogy jobb a liszt a homoknál, s ami liszt volt a háznál, azt mindet felhintette az udvaron.

Jó ki az apja, nézi, hogy mit csinál Bandi.

— Jaj, te világbolondja, te, mit tettél?

— Talán bizony nem elég egyenes az udvar? — kérdezte Bandi.

— Hiszen megállj, mindjárt megegyenesítlek én!

Előkapott egy husángot, jól elnadrágolta Bandit, de bizony nadrágolhatta, attól ugyan nem jött meg az esze.

Telik-múlik az idő. Gondolja az ember, talán egy kicsit megjött a Bandi esze, s azt mondja neki:

— Eredj, fiam, etesd meg a disznókat, hadd feküdjenek le aztán.

Kimegy Bandi, megeteti a disznókat, de mikor jóllaktak, fogta magát, addig verte egy bottal, míg el nem nyúltak a hídláson. Azzal bement nagy örömmel az apjához, s mondta:

— No, apám, lefektettem a disznókat.

Kimegy az ember, hadd lássa, mit csinált Bandi. Hát, teremtmőm, a disznók mind meg vannak dögölve. Elő a husángot az ember, megint jól elnadrágolja Bandit, de bizony nadrágolhatta, attól ugyan meg nem jött az esze.

Estére kerekedik az idő, lefeküsznek, de sem az ember, sem a felesége nem tudott aludni. Sőhajtoztak, tűnődtek, mit csináljanak ezzel az istenveréssel. Ha valahogy szépszerint meg nem szabadulnak tőle, előbb-utóbb koldusbotra juttatja őket.

Eltervezték, hogy akármilyen keserves legyen a szívüknek, kiviszik az erdőbe, s otthagyják. Ahogy lesz, úgy lesz, menjen, amerre szeme lát; éljen, ahogy élhet. Bandi úgy tett, mintha aludnék, még nagyokat is horkolt: jól hallotta, hogy mit egyeztek az öregek. Reggel felkelnek, s mondja a szegény ember Bandinak:

— No, fiam, gyere az erdőbe, vágjunk fát!

Kimennek az erdőbe, s mikor egy jó sűrű helyre érnek, azt mondja az ember Bandinak:

— Te csak maradj itt, fiam. Vágj le egy-két szál fát, én meg továbbmegyek az erdő másik felébe, hátha ott még szebbeket talállok.

Bandi nem szólt semmit, úgy tett, mintha ott maradna, de alig ment az apja tíz-husz lépésre, ment ő is utána, el sem maradott mellőle.

Eleget okoskodott az ember, hogy így meg úgy, maradj ott, nézd ezt a szép fát, milyen szép; nézd ezt, még szebb az! Beszélhetett, akár a fekete földnek, Bandi nem maradott el mellőle.

Mit volt, mit nem tenni a szegény embernek, látta, hogy nem tud megszabadulni Banditól, nagy búsán hazaindult, Bandi meg mindenütt utána.

Amint megy, mendegél hazafelé, szembe jön vele egy ősz öregember, s kérdi:

— Hát kend miért olyan szomorú, földi?

— Hogyne volnék szomorú, öregapám — mondja az ember —, mikor ez az egy fiam van, s az is olyan kolontos.

— Egyet se búsuljon kend, adja nekem a fiát, én majd észére térítem.

— Én jó szívvel odaadom — mondja az ember —, csak elmenjen kigyelmeddel.

Kérdi a fiától:

— No, Bandi fiam, elmennél-e ezzel az öregemberrel?

— El én, csak jó dolgom legyen.

Mondotta az ősz öregember:

— Ne félj, fiam, nálam jó dolgod lesz.

Azzal elváltak egymástól. A szegény ember ment hazafelé, Bandi is ment az ősz öregemberrel ellenkező irányba, keresztül a rengeteg erdőn. Három nap s három éjjel folyvást mentek, meg sem állottak.

Megszólal egyszer Bandi.

— Öregapám, adjon ennem, mert amióta hazulról eljöttem, még egy befaló falást sem ettem.

— Jól van, fiam — mondotta az ősz öregember.

Azzal benyúlt a zsebébe, kivett onnét három kenyérmorzsát, s Bandi úgy jóllakott abból, mintha három nagy kenyeret evett volna meg, akkorát, mint egy taligakerék.

Tovább mentek, mendegéltek, hát egyszer jön velük szembe két oroszlán. Megijedt Bandi szörnyűképpen; azt hitte, hogy most vége az életének. De az ősz öregember csak egyet pisszentett, s az oroszlánok egyszeribe visszahúzódtak a sűrűségbe. Aztán ismét felkerekedtek s tovább mentek, mendegéltek, rengeteg erdőből nagy pusztaságba értek; nagy pusztaság szélén tengernek partjára. Tengernek partján volt egy nagy nyárfa, arról leszakasztott az ősz öregember egy levelet, belédobta a tengerbe, s ím, halljatok csodát, a nyárfalevél egyszeribe csónakká változott.

Szépen beleültek a csónakba, hét nap s hét éjjel folyton-folyvást eveztek a tengeren, úgy értek a másik partjára, s amikor oda kiléptek, a csónak ismét visszaváltozott nyárfalevélné.

A tengernek ezen a partján is volt egy nagy nyárfa, s az ősz öregember a nyárfalevelet feldobta a többi levél közé.

Innét is továbbmentek, s egy rengeteg nagy szikla hasadékába értek, ott volt két mohaágy, abba szépen lefeküdtek.

Mondotta az ősz öregember:

— Feküdj le, fiam, aludj, mert reggel korán kelünk, s kezdődik a tanítás.

Lefeküsznek, s még alig pitymallott, fel is kelnek.

Aztán az ősz öregember előszedett mindenféle nagy könyveket. Azokból három nap s három éjjel folyton olvasott, magyarázgatott, de olvashatott, magyarázthatott, Bandi éppen olyan bolond, éppen olyan kolontos volt, mint annak előtte.

Mondotta az ősz öregember:

— No, látom, fiam, hogy így semmire sem megyek veled, majd másképp próbálom.

Elővett egy aranykalapácsot, s azzal mindennap koppintott egyet Bandi fejére. Ez így tartott fél esztendeig, s hát Bandiból olyan okos ember lett, hogy alig fért az okosság a fejében. Megtanította az öregember mindenféle tündérigékre, de még arra is, hogy kell a nyárfa ágából mindenféle drága süteményeket csinálni. Mikor aztán mindenféle mesterkedésre kitanította, azt mondotta az ősz öregember:

— No most, fiam, eredj isten hírével, próbálj szerencsét.

Három kenyérmorzsát adott Bandinak, s azzal útnak eresztette.

Megy, mendegél Bandi erdőkön-mezőkön által, s mikor megéhezett, csak megevett egy kis morzsát, s úgy jóllakott, hogy egy hétig mehetett vígan tovább. Mikor aztán megette mind a három morzsát, csak levágott egy nyárfaágat, földre csapott vele, s annyi drága jó sütemény volt előtte, hogy meg nem győzte enni.

No, telt-múlt az idő. Talán már egy esztendeje is elmúlt, kettő is, három is, hogy Bandi elvált az ősz öregembertől. Egyszer, amint egy rengeteg erdőn menne keresztül, lát egy kicsi házat. Be akar menni, de nincs az ajtón kilincs. Hát ha nincs, az sem baj. Eszébe jutottak a tündérigék, amelyekre az ősz öregember tanította, s azt mondta az ajtónak:

Gingalló,
Szent ajtó,
Nyílj fel magadtól!

Felnyílik az ajtó, bemegy a házba, s hát abban a házban nincs egyéb, csak egy asztal s az asztalon egy nagy könyv.

Az volt írva a könyv táblájára tündérbetűkkel:

A hétszépségű királykisasszony könyve

Felnyitja Bandi a könyvet, nézi, vajon mi van írva belé? Az volt belírva, hogy annak a királynak, akinek most éppen az országában vándorol, olyan szép leánya volt, mintha a világ legszebb hét leányából szőtték-fonták volna össze. Azért volt az ő neve: hétszépségű királykisasszony. Egyszer Kecskébak, a kecskék királya elment a hétszépségű királykisasszonyhoz, s megkérte a kezét.

Hétszépségű királykisasszony nagyot kacagott:

— Mit, te fürtelem! Még te mersz idejönni?! A legelső királyfiak kérték a kezemet, azoknak sem adtam. Eltakarodj a szemem elől!

Elment Kecskébak nagy búval, bánattal, s nagy bújában, bánatában leugrott a legmagasabb szikla tetejéről, s meghalt szörnyű halálnak halálával. Megtudták a kecskék, hogy mi történt a királyukkal: összeállott tizenkettő, a legnagyobb s legerősebb.

Éjnek idején belopóztak a király palotájába, s mikor a királykisasszony aludott, szarvukra vették az aranyos nyoszolyát, s elnyargaltak vele, mint a fergeteg. Az volt írva tovább a könyvbe, hogy ettől a háztól hetvenhét mérföldnyire, arany-színű föld alatt van még egy ilyen könyv, abban van megírva, hová, merre lett a hétszépségű királykisasszony.

Nem volt Bandinak maradása. Ment hegyeken-völgyeken átal, s addig meg sem állott, amíg azt az arany-színű földet meg nem találta. Ott megállott, s azt mondta:

Gingalló,
Szent ajtó,
Bűvös könyv,
Légy itt fönt.

Abban a pillanatban megnyílt a föld, s kiemelkedett belőle egy nagy könyv. Annak is az volt írva a táblájára:

A hétszépségű királykisasszony könyve

Felnyitja a könyvet, olvasgat, lapozgat benne, s hát az van írva szép tündérbetűkkel, hogy a tizenkét kecske a hétszépségű királykisasszonyt elvitte Kecskébak várába. Ott letették a várnak a hetvenhetedik szobájába. Kecskébak anyja

elaltatta örökre, s fel sem ébred soha, amíg olyan ember nem vetődik oda, aki tündéregékkel szól hozzá.

Hiszen Bandinak sem kellett egyéb, megfordult, s ment egyenest a hétszépségű királykisasszony apjának az udvarába. A király már kihirdette volt országvilág előtt, hogy annak adja leányát s egész királyságát, aki visszahozza. Próbálták azt királyfiak, hercegek, minden rendű-rangú legények, de egy sem találta meg a hétszépségű királykisasszonyt. Pedig bejárták az egész világot. Keresték víz alatt, föld alatt, keresték a levegőégben, keresték mindenütt, de nem akadtak a nyomára. Akkor ért a király udvarába Bandi, s ajánlotta magát, hogy ő, egy élete, egy halála, de valahol a királykisasszonyt megtalálja.

— Jól van, fiam — mondotta a király —, kilencvenkilencen már megpróbálták, s nem találták, te vagy a századik, hátha neked szolgál a szerencse.

Adott a király alája aranyszőrű paripát, a legszebbet a méneséből. Ezüstöt, aranyat elegendőt, hogy ne legyen pénzben hiányossága.

Elindult Bandi, repült az aranyszőrű paripával, mint a madár. Hetedik nap megérkezik Kecskébak várához, s hát, teremtöm, volt azon kapu száz is, ajtó ezer is, de egyen sem volt kilincs. Megáll Bandi egy ajtó előtt, s azt mondja:

Gingalló,
Szent ajtó,
Nyílj fel magadtól!

S fölnyílt nemcsak az az ajtó, amelyik előtt állott, fölnyílt a többi is; fölnyíltak a kapuk is, megvilágosodott az egész palota, ragyogott, tündökölt, mint a gyémánt, minden szögletje. Aztán elindult, s ment végig a szobákon; be a hetvenhetedikbe. Ott feküdt a királykisasszony aranynyoszolyában. Fehér volt, mint a lilium, de olyan szép, mintha nem hét, de hetvenhét szép leányból szőtték-fonták volna össze. Bandi megállott a nyoszolya előtt, rávetette szemét a hétszépségű királykisasszonyra, s azt mondotta csendesen:

Gingalló,
Szent ajtó,
Kelj fel nyoszolyádból!

S ím, egyszerre felnyitotta szemét a hétszépségű királykisasszony. Reá nézett, arca, szeme mosolygott, aztán fölkel a nyoszolyából, megölelte a legényt, s azt mondta lelkes szóval:

— Te léssz nekem, te léssz, az én hites párom!

Mindjárt fölkaptak az aranyszőrű paripára, s meg sem állottak hazáig. Volt otthon öröm, de milyen nagy! Egyszeribe lakodalmat laktak, lakodalom után tojáshéjba kerekedtek, a Tiszán leereszkedtek; Tisza partján egy helyt kikötöttek, s addig-addig jártak-keltek, míg a Bandi apját s anyját meg nem találták. Vitték magukkal az országukba. Bezzeg azután volt jó dolguk, sóra, fára nem volt gondjuk.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Kozma László

Az Isten boltja

Lesz az Istennek egy boltja,
Ahol minden kapható majd.
Szeretet és színes játék,
Kék üveggömb, tiszta szándék.

Ajándékát feltornyozza,
Csupa csengés, csupa nóta.
Vigaszt hoz a bánatokra —
Ilyen lesz az Isten boltja.

Cukorkát majd onnan vesznek,
Akármennyit, nemcsak egyet.
Úgy méri majd dús marokra,
Csillagát a pultra szórja.

Jól vigyázz, mert neked mérik,
Tetteidet becserélik.
Mindent megad, hogyha jó vagy,
Bősége az Isten-boltnak.

Ennyi kell csupán: hogy kérjed
Nagy hitével a reménynek.
Millió polc roskadozva:
Téged vár az Isten boltja.

Csengettyűje az ajtónak
Eltöröl majd minden sóhajt.
Ahogy sarokig kitárja
Ő maga, az Ég Királya.

Cseppre csepp!

Futózápor. Úgy hull,
Úgy pereg,
Rigó kiáltja, hogy
Cseppre csepp!

Nemcsak rigó. Mind a
Verebek —
Bokor ágán ringva
Csicsereg.

Kedvetek vidítja
Szívemet,
Egyszerű dal titka:
Cseppre csepp!

Hirdeti: a csepp is
Több lehet:
Felragyogó, fényes
Szeretet.

Értitek-e, mind ti
Emberek?
Tavaszi ág inti:
Cseppre csepp!

Így adjatok mosoly-
cseppeket,
Kézfogást, egy cseppnyi
Meleget.

Átölelve, boldog
Perceket,
Futózáport, egész
Életet.

Csire Gabriella

Pukkancs

Mindig esemény volt Jancsi bácsi utaztatása. A természetrajz tanárnő jött le az emeletről nagyszünetben, hóna alatt az osztálynaplóval. Bal kezében Rudit tartotta, a kitömött baglyot. A tizedikes lány, akit laboránsának nevezett, a gerincénél fogva vitte utána Jancsi bácsit. Az első emeleti szertártól a földszinti osztályterem felé tartó úton a preparált csontváz megélénkült: mozgásba jöttek ujjpercei, koponyája pedig bólogatni látszott, mintha elismeréssel fogadná a körülötte tolongó diáklányokat.

Csak mi, hatodikosok nem csatlakoztunk Jancsi bácsi udvartartásához: Doktor Pukkancsot követtük, tisztes távolságból, aki osztályunkból kilépve peckes léptekkel igyekezett a tanári felé.

A megbetegedett iskolaorvosnőt helyettesítő Pukkancs egészségtant tanított nekünk. De semmiképp se volt ín्यünkre. A csúfnév is ezért ragadt rá. Felfújta képét, gyanakvó gombszemét, rókavörös haját és túsarkú cipőn egyensúlyozó terebélyes termetét könnyen elnéztük volna. Ám örökös sértődöttsége, szokatlan kifakadásai és dühös fenyegetőzése mindenkit nevetésre ingerelt. Pukkancs sehogya se tudott csendet teremteni. Zúgott, morajlott az ötvenes létszámú osztály. Már az első padosorokban sem figyeltek. Az orvosnő indulatos szemrehányásai és mérgében elvörösödő képe olaj volt a tűzre.

— Röhögj, fiam, röhögj — jött ki Pukkancs a sodrából —, majd nem fogsz röhögni, ha beteg leszel vagy kiterítenek!

Csak ennyi kellett, s elszabadult a visszafojtott kacagás. Lehetetlenné vált az új anyag leadása is. Megint kudarba fúlt az óra.

Aznap egy róka farkot hozott magával egyik osztálytársunk az iskolába. Nagyobbik nővérétől csente el Gizi a muffhoz tűzhető lompos állat farkot, hogy Puffancsra aggassa. Nagyszünetben izgatottan tódultunk ki az egészségtan órától a folyosóra. Gizinek szurkoltunk, aki az orvosnő háta mögé lopakodott, és a bolyhos szövetszoknyára tűzte a róka farkot. Méghozzá olyan ügyesen, hogy a lompos róka farkok a csattanó lépésekre ide-oda lebbent.

Ekkor ért le az emeletről a természetrajz tanárnő. Pukkancs elszántan kapta fel a fejét. Eszébe se volt kitérni, s nagyot lendítve róka farkán, átvágott a Jancsi bácsi népes kísérete előtt.

Sok vidor tekintetet vonzott magához Pukkancs, míg el nem tűnt szemünk elől a tanáriban. Ám ekkor megálljt parancsolt valaki, és csínytevésünknek véget vetett. D.-né, fiatal osztályfőnökünk épp a tanárhoz közeledett, s jól látta, mi történt. Észrevétlen mozdulattal lekapta az orvosnő szoknyájáról a róka farkot, majd szemügyre vett bennünket.

— Kié ez a prém?

Senki se válaszolt.

— Ki találta ki ezt a számárságot?

— Az osztály — mondtuk többen is. — A hatodik A osztály!

Komoly, de sosem gúnyoros, mindig igazságos földrajztanárnőnk ekkor így szólt:

— A róka farkok nálam marad, amíg érte nem jön a tulajdnosa.

Másnap reggel, földrajzóra előtt történt a ráncbaszedés, amely úgy kezdődött, hogy senkiből se szabad csúfot űzni, legkevésbé tanárainkból vagy szüleinkből. És úgy végződött, hogy D.-né kijelentette: két hét múlva ismét a régi orvosnő fogja tanítani az egészségtant.

Újjongva fogadtuk az örömhírt. Nagyon szerettük a kicsit fáradt, kicsit öreg orvosnőt. Végre megint fogunk egészségtant tanulni! És kérdéseket is tehetünk fel írásban, még hozzá névtelenül a bennünket annyira foglalkoztató kényes kérdésekről, amelyekre mindig pontos választ kaptunk, mintha csak a fog- vagy hajápolásról tanulnánk.

Lehet, hogy jó orvos volt Doktor Pukkanacs. De nem tudott bánni velünk. Nem, nem volt mit keresnie az iskolában!

Kedei Zoltán grafikája

Jancsik Pál

Mit tanácsolsz, cinege?

Fölvegyem vagy ne vegyem
sapkám, csizmám, bekecsem?
Hát esernyőt vigyek-e?
Mit tanácsolsz, cinege?

Lám, a szegény szarkapár
azt hitte, már itt a nyár.
Várták reggel a napot.
És mi történt? Havazott.

Régi igazság: hamis,
huncut vagy te, április.
Nem bánom, ha az vagy is,
fő, hogy itt a tavasz is.

Májusi eső

Jön az eső, lóg a lába,
árnyékot terít a tájra.
Friss zuhanya üdít, vidít,
a nyomába virág virít.

Keveredik az orgona
meg a gyöngyvirág illata.
Hófehér szirom az ágon,
olyan, mint egy édes álom.

Jázmin, zsálya és pipitér...
Ez az eső aranyat ér.
Aranynál is értékeőbb:
búzát érlel, új kenyeret.

Ki vagyok?

Hempergek a tengeren,
lebegek a fellegen,
hegycsúcsokon ragyogok.
Tudod-e már, hogy ki vagyok?

Lenyugszom és fölkelek.
Én hozom a meleget.
Bőröd tőlem fekete.
Ki vagyok, már tudod-e?

Engem mindenki szeret.
Látom, kész a felelet,
minden gyerek tudja már:
én vagyok a napsugár.

Verőfényben

Verőfényben fürödnek
a cserepek,
az ereszek,
a szekerek,
a kerekék,
a levelek,
a verebek,
a gyerekek.

A kemény tél után
délelőtt, délután
ízlelik és élvezik,
kóstolják és majszolják
a meleget.

Beke Sándor

Bohókás ábécé

Ablak
alatt
arany
akác.

*

Álmában
Ádám
állványon
áll.

*

Bohóc
bájol,
bűvész
bűvöl.

*

Cingár
cicám
cérnát
cibál.

*

Csengő
csendül,
csillag
csillan.

*

„Délceg-díszes
dália” —
dalolgatja
Dórika.

*

Este
ezüst
eső
esik.

*

Élénk
Éva
éjjel
ébred.

*

Frakkos
fecske
fészkén
füttvent.

*

Gergő
görögdinnyét
gördít
görkorcsolyán.

*

Gyere
gyorsan,
gyöngyöm,
Gyöngyi!

*

Házra,
hegyre
hideg
hó hull.

*

Illatozó
ibolya,
illatod
illanó!

*

Jámbor
jávör
jégen
játsszik.

*

Képen
komoly
karvaly
káróg.

*

Lila
lepke
lengén
libeg.

*

Lyukasztóval
lyukas
lyukat
lyuggat.

*

Marci
mackó
mélán
mereng.

*

Néger
Nicky
nagyot
nevet.

*

Nyíresben
nyúl,
nyomában
nyíl.

*

„Ólban
ordas!” —
ordít
Ottó.

*

Öreg
Ödön
őznek
örvend.

*

Pajkos
Peti
párnát
püföl.

*

Rőt
róka
regét
regél.

*

Sebzett
sárkány
sírva
sántít.

*

Szitakötő
szegfűre
száll,
szundikál.

*

Tipi-topi,
tavasz-tündér
tüllruhában
tündököl.

*

Tyúklétrán
tyúkocskák,
tyúkólban
tyúktojás.

*

Udvaromban
uszkár
ugat
újholdat.

*

Ürgelyukban
ürgék
ülnek
ünnepet.

*

Vilma
vizes
vásznat
vasal.

*

Zápor
zuhog?
Zoli
zongorázik.

*

Zsuzsa
zsémbel,
Zsóka
zsörtöl.

*

P. Buzogány Árpád

A favágó meg a piros sapka

Volt egy favágó, minden nap egyedül ment az erdőre, vágta a fát és eladta, abból élt. Egyszer, ahogy kiért az erdőbe, felakasztotta a tarisznyáját egy bokorra, aztán nekilátott a munkának. Dél felé, amikor már elfáradt, letelepedett enni.

Hát nézi a tarisznyáját, abban se kenyér, se szalonna. Bizony egész nap étlen kellett dolgoznia.

Másnap ugyanoda akasztotta fel a tarisznyát, de mindegyre odapillantott, lám, mi jár arrafelé, ki eszi meg az ételét. Egyszer észrevette, hogy a bokor megmozdult.

— Na, megvagy! — gondolta, és hamar odaszaladt. Hát egy piros sapkás törpe kotorász a tarisznyájában. Egyszeriben nyakon fogta.

— Jaj, jaj, engedj el! — kiabált a törpe.

— Dehogy engedlek! Te loptad el tegnap az ételemet?

A törpe bevallotta, hogy ő volt.

— Adj nekem egy darab kenyeret, nagyon éhes vagyok — kérlelte a favágót. Gondolkozott egy darabig a favágó, mérges is volt, amiért azelőtt való napon éhen maradt. Ej, hát mennyit ehet meg egy törpe? Nekem is marad még — azzal már el is szállt a mérge, megsajnálta a törpét. Elengedte, kipakolta az ételt, és melléje ültek. Igen ám, de a törpe egy-két falással bekapta a kenyeret és a szalonnát, és azzal eltűnt.

A favágó ismét étlen dolgozott egész nap. Ami sok, az sok, morfondírozott, amiért megsajnálta, nem kellett volna mindent megennie. De nem volt amit tennie, a törpe nyomtalanul eltűnt.

Hanem aztán kitalálta, mit tegyen. Egy darab kenyeret és szalonnát bekent jó erős csípős paprikával, melléje pedig magának is tarisznyált. Az erdőn pedig a maga ételét kivette a tarisznyából, és csak azt hagyta benne, amit bepaprikázott. Közben figyelte, mikor érkezik a törpe. Nem kellett sokáig várnia, mert megrezzent a bokor. Amire odaért, a törpe már bekapta a szalonnát és a kenyeret. Nyakon fogta a törpét és beledugta a tarisznyába, a tarisznyát pedig bekötötte és felakasztotta egy fa ágára.

Aztán mint ki jól végezte dolgát, leült falatozni.

— Adj egy korty vizet, kérlek, mert olyan csípős volt a szalonna — kérte a törpe.

— Úgy kell neked, miért etted meg kéretlenül?

— Jaj, adj egy kis vizet, mert nem bírom már — rimánkodott a törpe.

— Aki lopott, az szenvedjen is érte — felelte a favágó.

Addig könyörgött a törpe, hogy megsajnálta. Kioldta a tarisznyát, és odaadta neki a vizet. A törpe egy pillanat alatt mind megitta a korsó vizet, és el akart illanni.

— Nem úgy van az — ragadta meg a favágó. — Megetted az ételemet, megittad az italomat és köszönés nélkül itt akarsz hagyni? Újra bekötötte a tarisznyát jó szorosan.

— Tudod mit, te favágó? Nem volt szép, amit tettem, de próbára akartalak tenni. És hogy ilyen jószívű vagy, megkapod érte a jutalmat. Neked adom ezt a piros sapkát.

— Kell is nekem a te sapkád! Ugyan mit kezdenék vele?

— Hhaj, nem olyan közönséges sapka ez, mint gondolod. Ha földhöz vágod, teljesíti a kívánságodat.

Gondolkodóba esett a favágó: bizony jól fogna neki egy ilyen piros sapka. Lesz, ami lesz, azzal semmit se veszít, ha kipróbálja. Újból kioldta a tarisznyát, de nem engedte el a törpét, hanem először földhöz vágta a sapkát.

— Legyen a tarisznyámban egy oldal szalonna! — mondta. Hát akkora oldal szalonna termett a tarisznyában, hogy a törpe alig fért mellette. Na, ez bizony nem csalafintaság — gondolta, és elengedte a törpét. Az pedig most az egyszer nem tűnt el, hanem azt mondta:

— Tudd meg, hogy amíg igaz úton jársz, ez a sapka mindig szolgálni fog téged. De ha rosszban töröd a fejed, hamar meg fogod bántani! Azzal a törpe úgy eltűnt, mintha ott se lett volna.

Vakargatta a fejét a favágó, vajon mit jelentsen ez? Aztán gondolta, újból kipróbálja, nehogy csak akkor teljesítse kívánságát a sapka, amikor a törpe is ott van. Fogta és odavágta a földhöz a piros sapkát.

— Legyen tele a korsó vízzel — mondta. Hát a korsó már tele is volt vízzel. Jót húzott belőle, a sapkát beletette a tarisznyába és hasogatta a fát egészen estig.

Amint hazaért, földhöz vágta a sapkát. — Legyen az asztalon csirkehús és kenyér — mondta. Már az asztalon is volt egy tál csirkehús meg egy puha kenyér. Leült és eddegélni kezdett. Azon törte a fejét, hová rejtse el a sapkát, nehogy valaki tudomást szerezzen róla. Felvitte a padlásra és eldugta a kémény mellé. Valahányszor csak szüksége volt valamire, lehozta, földhöz vágta a sapkát, és megparancsolta neki: Hozzál egy zsák sót! Hozzál lisztet! Ásd fel a kertet! Fuvarozd haza a fát az erdőről! A sapka pedig mindig teljesítette a parancsot.

Hanem aztán a szomszéd embernek feltűnt, hogy a favágónak minden munkája el van végezve idejében, és mindene van, ami csak szükség a ház körül. Egyszer aztán megleste, amint a favágó földhöz vágta a piros sapkát.

Másnap, amikor a favágó kiment az erdőre, a szomszéd kapta magát, beosont a házba és a kémény mellől ellopta a piros sapkát. Hazament, és ő is földhöz vágta, mint ahogy látta.

— Hozzál egy tekenő kenyeret! — mondta. A kenyerek már ott is voltak.

— Hozzál egy véka aranyat! — kiáltotta. Ott termett mellette egy véka arany. Hej, dehogyis vitte vissza a favágó piros sapkáját! Eldugta a kemencébe.

— Nem lesz jó — gondolta. Ha a felesége majd kenyeret süt, mi lesz a sapkával? Eldugta a lisztes hombárba. Igen ám, de hátha ott is meglelik? Beledugta a szalmazsákba, ott biztosan nem akadnak nyomára. Az aranyat pedig elásta a kertben.

Este hazajött a favágó. Amikor a szomszéd meglátta, eszébe jutott, hátha keresni kezdi? Kivette a sapkát, földhöz vágta: — Vidd a favágót a király tömlőcébe!

Erre előugrott valahonnan a törpe, és egy nagy bottal ütni kezdte a szomszéd embert, közben pedig ezt kiáltotta:

— Így jár az, aki másnak rosszat kíván!

Ugrott erre, ugrott arra, de a bot mindig a hátára került, hát a gazda nem volt mit tegyen, átszaladt a favágóhoz és kérve kérte, szabadítsa meg őt. De közben a törpe egyre ütötte a bottal és mondta neki:

— Így jár az, aki másnak rosszat kíván!

Szaladt a favágó, hozta a piros sapkát, földhöz vágta és azt mondta:

— Tüntesd el a törpét!

Erre a törpe ütni kezdte a favágót is, nemcsak a szomszédot. Úgy ugrándoztak ott ketten, mintha forró olajba léptek volna. A favágó újból földhöz vágta a sapkát, és mondta:

— Változtasd vissza, amit az előbb kívántunk!

Erre a törpe is eltűnt, meg a kenyerek is, de még a véka arany is, hiába keresték a kertben. A favágó pedig gondolt egyet, másnap kora reggel kivitte a piros sapkát oda, ahol a törpe nekiadta, felakasztotta a bokorra és úgy elment, hogy még vissza se nézett. Többé még a környékére se járt annak a helynek. Azóta a szomszédja is jól meggondolja, mit szól ki a száján, nehogy újból ott teremjen a törpe, és a bottal elhúzza a nótáját.

Tar Károly

3

három
a párom
a hegy
is elmegy
a teknő
is felnőtt
a kisszék
és a mesék
a költött
tálba-főtt
a papírlap
a fényes Nap
a lélegzet
sem felezget
minden növekszik
ha erre törekszik
a nappalok
a víg dalok
az éjszakák
a szép macskák
mindent megesznek
ami az üzletben
rendre megvesznek
gyarapodnak
kicsik, nagyok
tudja valaki
kicsoda vagyok
három vagyok
ha nem is páros

de legalább
igazságos
szép címerben
három halom
kívánságban
ha akarom
három király
három ének
amit mesékben
elbeszélnek
három mesét
egyvégtében
hallgasd végig
türelmesen
három végét
mindeniknek
jónak, rossznak
és közepesnek
kitaláljuk
szellemesnek
előbb persze
vacsorázunk
növekszünk
és lármázunk
egyszer-kétszer
háromszor majd
ránk szólnak
véget vetünk
a dobszónak

ágyba visznek
az angyalok
háromszor mondjuk
jó vagyok
s a mesének
soha sincs vége
belemerül
a feledésbe
félálomba
fél-ébrenlétbe
a reggeli ébredésbe
kicsinyke
növekedésünkbe
tudjátok meg
minden minden
sokszor három
soraimat ezzel zárom
igazság és jókívánság
valóság és páratlanság
szentháromság
és egyebek
döbrögiknek a felelet
hármas határ
hármas csillag
három intés
három móka
így ér véget
ez a nóta

Bölöni Domokos

Két alma

— Édua, van tíz lejed? — A kisfiú lesütött szemmel kérdez. A szőnyegen játszik, tornyot rak, aztán váratlanul effélékkel áll elő. Édua huszonéves lány, mikor víz alá tartották a gyereket, ő meg a barátja voltak a másodkeresztszülők. Ármin ötéves, gyakran jön látogatóba. Nem szokott effélét kérdezni. Most meg egyfolytában csak nyaggatja.

— Édua, van tíz lejed?

— Mire kell az neked, Árminka?

— Csak.

— Ha nem mondod meg, nem adok.

— Gyűjtöm.

— Mire?

— Muntenbájkra.

— Nem tudod, hogy ez koldulás?

— Mi?

— Hát hogy pénzt kérsz, de cserébe nem adsz semmit.

— Neked adom a kinderautómat.

— Nem csereberéről van szó, Árminka.

— Hát akkor mit tegyek, hogy adj tíz lejt?

— Hát, mondjuk, dolgozz valamit.

Közbeszól a nagyí.

— Kisgyereket dolgoztatnál...

Édua sávot vált.

— Tudod, mit: rajzolj!

— Jó. Lerajzolom magamat a kerékpáron, jó lesz?

A rajz rekordidő alatt készül el. Árminka olyan gépet vetett a papírra, amilyen a kerékpár őse lehetett, akkora a kereke és olyan magasan ül rajta, hogy Édua megkérdi:

— Ott fent milyen az idő?

— Ott? Szép. A hegyen, ahová éppen kirándulok, vár egy nagy tisztás, szedek Anyának virágot.

Nevetnek. Aztán megjön az édesanya, és viszi is a fiát. Árminka minden bolt előtt megáll, cibálja az anyuka kezét, az pedig pironkodik, mert a gyerek képes lehúzni az orcájáról a bőrt. A múltkor is: nem odalép az árushoz, és kér egy fél gerezd banánt?

— Fél gerezdet nem adunk — közli a néni. Árminka elszontyolodik.

— Nincs több pénzünk — sóhajt lemondóan. — Sem Anyának, sem nekem. Tudod, Anya most nem dolgozik, mert nevelnie kell engem és Zsófikát. Zsófi ilyen kicsi még, ni. És Apát hazaküldték a gyárból, mert még fiatal, találhat magának állást az életben. Az idősebbek nyugdíjba mennek, Apa hirdetést olvas. Szerinted ez igazságos? Mért nem adsz fél gerezd banánt!

A néni odaadja az egész gerezdet, Árminka boldogan fut Anyához, az pedig napszemüveget tesz, hogy ne lássák kivörösödő szemét.

— Anya, veszel valamit? — nyúzza most is anyukáját Árminka. Az utcai zöld- és gyümölcsárus előtt haladnak el.

— Nem veszünk semmit, mert megfájdul a hasikád — hárítja el Anya.

— Azért nem veszel semmit, mert megint nincs pénzed? — áll szembe a gyerek. A fiatalasszony nagyot nyel.

— Azért. Annyi pénzünk van, hogy tejet és kenyeret vegyünk — feleli. És mennének is tovább, most Árminka sem huzakodik, már-már eléri a szemafor, amikor váratlanul kirántja kezét, odasiet az árushoz, és az Éduától kapott pénzt kivágja a pultra.

— Kérek két almát. Egyet nekem, és egyet Anyának! De piros legyen, és ép ott belül, mert ha romlott, azonnal reklamálok!

Kedei Zoltán grafikája

P. Buzogány Árpád

Sok sirály

Tengeren ring a sok sirály,
fehér tőlük a hullám,
folyton lármáznak, zshivajuk
hideg esőként hull rám,

nem hallom tőlük a hullámok
doromboló és tompa
morajlását, de egyszerre
felszállnak, nagy rajokba,

ott libegnek már felettünk,
folyton vijjognak, estig,
míg a szárnyukra kenődő
sugarak be nem festik

az egész tengert vörösre
s erőbben zúg máris
minden hullám és felettünk
a csillag fényes kláris.

Reggeli torna

Pitymallatkor Csiga Zsiga
csápjait nyújtogatja,
tudja: tornászni csodajó,
a vért bennünk megmozgatja.

Súlyemelés, törzshajlítás,
és még fejkörzés volna.
Úgy látszik, étvágygerjesztő
hatású reggel a torna:

amikor házával együtt
éppen csak nekilódul,
a hajnali, üres csigahas
hatalmasakat kordul.

Következik a befejezés,
leggyorsabb csigavágta,
célpont a mai reggeli,
harmatos, friss saláta.

Bolhaugrás a távolság,
odaérkezik végre,
közben a nap is felkapaszkodott
jó arasznyira az égre.

Tengeren

Tengeren ring, mint aprócska
csónakok serege
sok sirály, nézik a vizet,
hogyan elég meleg-e?

Szakállas, öreg kapitány
kémseli a vizet:
halászhálóba vajon ma
a tenger jól fizet?

Azt mondják, aki reggeltől
kifekszik a napra,
ha izzad, ha nem, akkor is
lebarnul szombatira.

Tűzkarika égen a nap

Mint hatalmas kályha mellett,
egészen átjár a meleg,
tűzkarika égen a nap,
forró gomolya, kerek,

fölgurul az ég tetejére,
jobbra-balra nem tekereg,
úgy hirdeti mindenkinek:
július van már, emberek!

Barcsay Andrea Krisztina

Dokhia útjai

Dokhia szapora léptekkel haladt felfelé az egyre meredekebbé váló hegyi ösvényen, lába gyakran meg-megcsúszott a helyenként még jéggel borított éles köveken, hosszú, szorosra font barna varkocsai a csípőjét verdesték. Fázósan húzta össze magán a subáját, de szeme mégsem a csípős hidegtől könnyezett. Szívtelen, gonosz anyósa újból kizavarta a házból, már-már eszelős módon újabb és újabb kínzásokat ötlött ki a számára. Nem gondolta volna, amikor viharos szerelemből a hetyke betyár, Ménkü István neje lett.

Ménkü István akkor már hetedik esztendeje járta lóháton a hegyeket, többnyire hét kereszttestvérével, mind válogatott szegénylegények. Neve ismert és rettegett volt messzi vidéken. Lenyűgözte és megbűvölte a lányt is vakmerő sorsmegvető fellépésével, amerre járt, lépteit az elnyomottak hálája kísérte. Férje azonban alig tartózkodott otthon, váratlanul jött és ment, folyton-folyvást úton volt, hogy igazságot osszon, a maga öntörvényű világa szerint.

Anyósa, aki a fiát bálványozta, a menyét viszont ki nem állhatta. Valószínűleg úgy vélte, hogy fia szívében, akit úgyis ritkán volt alkalma látni, riválsra talált. Dokhia bájos, hamvas fiatal lány volt és nemesi származású. Apja a belvillongások során vált száműzötté és nekik is menekülniük kellett.

Ez alkalommal anyósa málnáért küldte a lányt, fel a hegyekbe. Bár már jócskán benne jártak a márciusban, a hegyekben még metsző volt a hideg és a bércek koronáit hósapkák borították. Lehetetlen vállalkozás volt a málnázás ilyen időben, de szegény Dokhia nehéz szívvel útnak indult, nem mert szembeszállni a vénasszonnyal.

Könnyeitől alig látta a felfele kapaszkodó utat, de azért egyre feljebb haladt. A hegyi ösvény hirtelen kanyarodott, és bár a hidegben senki sem merészkedett ki szívesen, mégis egy ősz aggastyán álldogált ott.

— Adjon Isten jó napot! Merre mész, lányom, ebben az időben?

— Málnáért indultam, öregapám.

— Ilyenkor, lányom? Nem megfelelő még az idő. Minek neked málna?

— Nem nekem, az anyósomnak — felelte halkán Dokhia.

— Anyósodnak, mondod? És az urad mit szól hozzá?

— Az uram ritkán van itthon. A vidéket járja fivéreivel, segíteni próbál, ott ahol szükség van rá.

Az aggastyán hümmögött, és megigazította magán szőrös subáját.

— Hát folytasd csak utad Isten segedelmével, ha menned kell. Bízd az Úrra magad, és meglesz az a málna. És az anyósod miatt se aggódj. Azonban jegyezd meg, bármit látsz, hallasz itt a hegyek közt, te csak folytasd utadat, soha ne for-

dulj hátra! És ha már fenn jársz a csúcsok közt, figyeld a sziklákat, majd találsz ott felvésvé egy üzenetet. Megértetted?

Dokhia csodálkozva hallgatta az aggastyán szavait, de mivel nem volt más választása, szorosabbra húzta fején a fekete keszkenőt, karján megigazította a kosarat és bólintott:

— Igen, öregapám. De mit jelentsen az, hogy ne forduljak meg?

— Ne kérdezz, te csak kövesd, amit mondtam, és az Úr megsegít.

— Köszönöm, öregatyám. Isten áldja!

— Téged is, lányom, menj Isten hírivell!... Vigyázz magadra és ne feledkezz meg arról, amit mondtam, hogy hol találod az üzenetem — tette hozzá halkabban, de ezt Dokhia már nem hallhatta.

Ő már a rekettyebokroknál fordult meg, amikor az eszébe villant valami: Milyen üzenet?

Földbe gyökerezett lábakkal torpant meg, mert a fordulónál, ahol az előbb beszélgettek, nem állt senki. Pedig a folytonosan kapaszkodó ösvényről messze látni, le egészen a völgybe. Ha az öregember továbbindult volna, látnia kellett volna. De sehol egy teremtet lélek, kissé arrább vadmadarak riadtak fel és szálltak a magas csúcsok irányába.

Dokhia lelkében furcsa érzéssel indult tovább, s ahogy egyre feljebb haladt, mind melegebb lett, mintha a bokrok is váratlanul zöldellni kezdtek volna. Nem-sokára annyira melege lett, hogy levette kendőjét és a subát, ami alatt izzadni kezdett. Apró tavaszi virágok nyíltak és bármilyen hihetetlennek tűnt is, a bokrok alján málna piroslott.

Dokhiának olyan jókedve támadt, hogy dúdolni kezdett. Talán a férjét is hazahozza a szép idő — gondolta.

Márta, az anyósa eközben kitekintett az ablakon: — Jól elidőzik ez a lány. Majd én móresre tanítom az elkényeztetett kisasszonyt! Minálunk nem lehet lustálkodni, itt a hegyekben keményen meg kell dolgozni a mindennapi betevőért.

De akkor csodálkozva vette észre, hogy kinn fényesen süt a nap és felmelegedett, a hó sem pilinkézik már, mint mikor a menyé elindult.

— Kihajtom a nyáját, ha már ilyen meleg lett — határozta el hirtelen, míg tekintetével megkereste fenn a bércek közt menyét. Mintha látott volna is egy apró pontot mozogni ott.

Ahogy az öregasszony egyre feljebb haladt a juhokkal, mind melegebb lett és ő sorra vetette le a subáit. Amikor a hetediket is ledobta magáról s már a magas csúcsok felé vezető út felénél járt, egyszerre nagyot csattant az ég. Pillanatok alatt besötétedett, éles szél támadt hirtelen és hóvihar kerekedett.

Dokhia kosara már tele volt málnával, amikor a hirtelen keletkezett szél felborította. Ijedten kapott utána, de a dörrenést hallva mindenről megfeledkezett. Rémülten fordult meg, a felfele kapaszkodó juhok apró fehér pontoknak tűntek. De ez volt az utolsó, amit látott.

Ahogy lejjebb a hegygerincen a szívtelen öregasszony, ő is kővé vált a márciusi csalóka időjárásban. Azt mondják, tizenkét napig tartott az a különös vihar,

és ők azóta is ott állnak kővé válva. A helybeliek azt suttogják, hogy elátkozott az a környék, különösen a márciusi szeszélyes időjárásban veszélyes.

És ha valaki még feljebb merészkedik a meredek hegyi ösvényen a csúcsok közelébe, embermagasságban megfejthetetlen jelekkel valami fel van vésve a szürke sziklákra. A furcsa öregember utolsó kívánsága.

Felülről, a hegyek ormáról a Szfinx mosolyog le kegyetlenül és rejtélyesen, őrizve titkát időtlenül.

Villó felriadt, szörnyű rémálmok gyötörték, még most is hasogató fejfájást érzett. A hegyek között járt megint, ott, ahol annyiszor megfordultak barátaival, a Szfinx közelében, de most egyszerre csak mindenki eltűnt és ő egyedül találta magát, ráadásul még hirtelen hóvihar is támadt. A lány iszonyúan fázott és szaladni kezdett lefele, amerre a menedékházat sejtette. Sötét fűrtjeit belepte a sűrű havazás, és vékony ruhái is percek alatt átáztak. A hófúvás azonban beborította előtte a meredek ösvényt és ő azon kapta magát, hogy hosszú percek óta ugyanott kering. A szél ijesztően süvöltött és minden fehérré vált körülötte. Egyszerre csak a kavargásban valami villogó, sárga pontra lett figyelmes, kettőre, majd négyre, és mind többre. Mi lehet? Kutatta tekintetével a homályt. Aztán valami fura hangot is hallott és suhanó fekete árnyakat látott. — Farkasok — a félelem a torkába markolt, olyan erősen, hogy elakadt a lélegzete — méghozzá nem is egy, farkashorda.

Percekig földbe gyökerezve állt, a fehér kavargás egy szélroham hatására újból felerősödött és ő lehunyta a szemét és csak állt szoborként, mozdulatlan...

Amikor újból kinyitotta a szemét, mintha már nem hallotta volna a szél zúgását és hideg sem volt. A fehérség újból ellibbent a szemei előtt, és ő ráeszmélt, hogy azok függönyök, egy kerek ablak előtt. Jobban körülnézett és egy kis, fehér helyiségben találta magát, egy teljesen ismeretlen helyen. — Hogy kerültem ide? És a hóvihar, a farkasok? Hova tűntek?

Szorosabban húzta magára a kockás takarót, és valami végigborzongott rajta, de ez már nem a hidegtől. — Hol vagyok? — újból behunyta a szemét, hátha ez csak egy álom, és mindjárt felébred.

De ekkor valami neszt hallott. A lány nagy nehezen kinyitotta a szemét és lassan a hang irányába nézett. Ismeretlen, idős házaspár figyelte őt aggódó tekintettel.

— Jobban van? — érdeklődtek. — Napok óta fekszik itt öntudatlanul, lázálomában beszélt is, de nem nagyon értettem. Itt, a közeli csúcsok között találtak magára.

A lány csak hallgatott, de nem tudott válaszolni.

— Hogy került oda, egyáltalán mit keresett ilyen istenverte helyen, egyedül?

— Hogy hívják magát és kicsoda? — folytatta egy sötét hang. — Ezúttal egy férfi állt az ágya mellett, úgy látszik, több idő telt el közben, pár óra talán?

— Meséljen valamit magáról! — faggatta.

Villó rábámult a férfire és jeges rémület markolta meg szívét.

— Én ... nem tudom... — rebegte. — Nem tudom!

A felismerés mellbevágó, döbbenetes volt. Homályos emlékképekkel találta szemben magát, mint esős, nyirkos őszi reggeleken, amikor mindenki várja, hogy felszálljon és eloszoljon a köd, de ezúttal hiába várt. A hózivataros, farkasos képeken nem tudott túljutni, a többi emlék ott maradt valahol a többméteres puha hóréteg alatt.

Jó ideig csak azt várta, hogy felébredjen ebből a különös, nyomasztó álomból. Majd eljött az a pillanat, amikor már kérdésessé vált, hogy egyáltalán fel akar-e ébredni ebből a bizarr álomnak tűnő állapotból, hogy akar-e, érdemes-e felébredni, folytatni ott, ahol abbahagyta. Vagy talán túl sok volt már a fájdalom, az értelmetlen szenvedés. És úgy érezte, talán ezt a veszélyes, de új dimenziókat megnyitó álomvilágot választja inkább, annak rejtélyes mentorával.

Csatáné Bartha Irénke

Hintáztató

Hinta, hinta,
libikóka,
egyszer fent,
máskor lent,
csalfa kedvvel
hiteget.
Hinta, hinta,
jó palinta,
fel az égig

kalimpálva
viszed kedvünk
szárnyat varrva.
Naphoz szállva,
fel a fényhez,
a kék éghez,
boldogságban
megmártózva.

Drága hinta,
jó palinta,
gyermekévek
vidám társa,
köszönjük,
hogy tanítgatsz
szárnyak nélkül
szárnyalásra —

Hallom...

Napra nap jön
és éjre éj
hajnalban
ébred a remény
liliomokkal
lobogó fény
kék áldást
osztó tünemény

Éjre éj jön
és napra nap
violák közt
angyal kacag
hallom hogy
itt jár kedvesen
lágyművelés
a lelkekemen

Lengő hinta

Leng a hinta
himbál már
földre néz
és égbe száll
Csupa móka
csupa tánc
két fa között

kalimpál
Egyszer lent
máskor fent
számolja a percekét
fények ölébe
emel
száguldással

hiteget
locska hinta
jó palinta
két fa közül
hová lett?
gyermekkorból
integet —

Fénymadár

Fénymadaram
merre jártál?
Zúgó erdők
fölött szálltam
a fejükre
gyöngyöt
szórtam
szárnyaimmal
betakartam
énekemmel
elaltattam

Szállj le közénk
fénymadár
lásd a bánat
erre jár
ringasd lelkünk
örömfénnyel
éjszakáink
csillagfénnyel
reggeleink
hajnalfénnyel
Áldj meg minket
Nappal, Holddal

Áldj meg
minket
énekeddel
Kell ez nagyon
igen nagyon
hogyan szeressen
hogyan biztasson
s hol az utak
véget érnek
kísérjen el
áldott fényed

Csillagfénnyé változol

Jázmin illatod
párállik
nyári esőben
mosolyodban
cseresznyefürtök
érnek

hangod zenéje
csermelyek
nevetése
csillagfénnyé
változol
közelemben

Nagy Székely Ildikó

Krisztián könyve (III.)

A hódító neve: Óvoda

Túszejtés ebéd után

András, Noémi, Dani, Norbi, és újabban a titokzatos Gabika tornáztatja a fantáziámat. Sohasem láttam őket, nem tudom, hányszor fűjtak el már szülinapi gyertyát, szeretik-e a spenótot meg a délutáni álommanókat, de van egy közös tulajdonságuk, ami miatt különlegesek és fontosak: ők azok, akiket Krisztián szortyogós vakációja alatt is emleget, ha az oviról kíváncsiskodom. Sőt, van úgy, hogy olyankor is mond róluk valami rejtélyeset, amikor éppen nem sanyargatom enyhén együgyű kérdéseimmel.

Amikor három héttel ezelőtt kettesben maradtam a Walldorf-napközisek titokzatos fecskefészkével (Krisztián már reggelizik — mosolygott rám óvónénink, mielőtt becsukta a madárrejtő ajtót), majdnem úgy jártam, ahogy a legtöbb hároméves ovissá válása pillanatában szokott. Egérítatós hangulatomban persze hogy mindjárt a terem mellé kifüggesztett névsorba botlott tekintetem — a több tucatnyi apróság között, valahol a huszadik sornál életem legfontosabb napja és annak főszereplője következett, hangyaméretben, lakcímetől, apa-kezdőbetűstől. A világom közepén trónoló kismackó lekászálódott emelvényéről — talán ilyesmit gondolhattam, miközben meghatottságtól és büszkeségtől kótyagosan támolmogtam a legközelebbi kávézóig, ahol aztán különösebb feltűnés nélkül alávethettem magam a rámtörő telefonrohamnak. Egy babaillatú vaságyon ücsörögve nyilvánultam meg ilyen hévvel és ennyiszor egy májusvégi hétfőn. Úgy éreztem, ez a délelőtt semmivel sem jelentéktlenebb.

Mikor a tizenkilencet húszra cserélte a mobilóra, óranyelő ténfergése is véget ért. Időből mindig kifutó későkása létemre pár perccel fél egy előtt már az óvodakapuhoz értem. Csak néhány nagymama üldögélt a váróteremmé vált folyosón, mikor bebukdácsoltam. Félénk jó napotok és illedelmes csend. Az ajtó mögött összecsengtek a hangok, mintha egyszerre száz vidám apróság vívta volna a levescsatát. Nemsokára bölintott egyet a kilincs, majd egymás után szökkenetek kifelé a gyerekek. Valamennyien igyekeztek valahova — legtöbben a várakozókhoz, páran a mosdóba —, de Krisztián meg sem moccant az asztal mellől. Elbűvölve beszélgetett egy copfos törpelánnyal, és ügyet sem vetett arra, hogy percek óta átszellemült arccal toporgok a barátságos fészek alatt. Belépni nem volt merszem — poros félcipőm nem illett ebbe a tiszta, nyugodt, boldog biro-

dalomba —, meg aztán kinek lett volna szíve megzavarni az apró mackó-arcon elsimuló, laskás, maszatos varázst? Idővel mégis be kellett vetnem a titkos fegyvert, a táskámban lapuló négykerekűt, illetve annak távirányítóját, amelynek birtokában sikeresen a kapuig kormányoztam nagyokat ásító túszoamat. Ott aztán nagy burrogások és kézzel művelt járdaseprés közben hagyta magát meggyőzni arról, hogy holnap is jövünk.

Szentháromsági szilveszter

Idén elmaradt a nagy visszaszámlálás: május végére négyéves kisfiam és az új évben óvodássá előlépő, vadonatúj barátnője foglalta le 2009-em utolsó perceit. Az ünnepi ugrásra ügyet sem vetve szökdécseltek az ágyon, széllé és villámlássá váltak, aztán a háttéri előkészületeket megsemmisítve öltözték magukra a legkülönfélébb, sosemvolt állatbőröket. Ugyanúgy, ahogy pár órával korábban, az év utolsó vacsorája előtt, majd az asztal körül és alatt. Mint akiknek nincs búcsúztatni valójuk, mint akikben sosem romlott meg az idő, és éppen ezért egyformán különleges és lekéshetetlen minden pillanat. Pár perccel 12 óra előtt aztán a legifjabb pár is kiterelődött a pezsgős, csillagszórós felnőttektől megszállt udvarra. Sötét pukkanásokkal futott ki önmagából az óév — nem éppen a pár másodperces fényekkel bátorodó gyerekép öröme —, aztán olyasmi történt, ami városi, tűzijátékkal dicsért újesztendőkben velem még soha: meghallottam a harangokat. Nem volt szavukban sem kék, sem piros, sem a zöld ki tudja mennyi árnyalata. Semmi sem volt, csak fehér. Mégis mintha egész Szentháromság megfényesedett volna tőlük egy pillanatra. Egy olyan nehezen múlóra, amelyből még akkor is éreztem valamit, amikor szilveszteri mulatságtól kókadt fiatalok üres tányérral és egy üveg „vérpezsdítővel” délutáni újévköszöntésre indultak a faluba, és akkor is, amikor a gyerekülésen bóbiskoló „csillagszórókkal” és a sötét utcákon fényszomjasodó felnőttekkel hazafele indult az autó.

Szárnyjáték

Fecskesorban állnak most
a frakkos, úri utazók,
sárga, vörös útlevéllal,
bíborszéppel s déli kékkel
csepp szívükben búcsúzó.

S míg a kedves, nyári népek
átússzák a messzeséget,

egyik társuk — mily csoda —
most ébred csak fényes szárnyal,
szárnya között sok baráttal
— Eszterrel és Krisztiánnal,
Márkkal, Szabolccsal, Andrással —
táncol, játszik, énekel már
a jó Fecske óvoda.

Ovis napló

Kinek liszt van a fejében,
kisüt sok jó ötletet,
kinek meg csak káposztalé,
észtornász az nem lehet,

nem tudhatja, hogy a sárkány
gyufaszállal mos fogat,
felhőfutár napkeréken
szállítja az álmokat,

Pannának s a barbijának,
mikor délben alszanak,
ovis zsákos álommanó
plusz centiket osztogat.

Észben, testben nyúltam én is,
Homokváros főterén
őrzök minden lányt, s a rendet,
ha a sárkány hétszer csenget,
gyufavámot veszek én.

Esti hősök

Anyu, figyelj, itt vannak a
villanykatonák,
nézd a horihorgas hősök
büszke, szép sorát.

Egyszemükből fényt lövellnek,
járda szélén menetelnek,

s megmentnek a ködsárkánytól
minden óvodát.
Néha sírnak is, hiába
vitéz valahány,
tócsatündér issza könnyük,
neki adják lámpacsöndjük
minden bánatát.

Lefekvés előtt

Itt, a gyűszűnyi szobánkban,
párnacsaták dúlnak este,
pohárpáncélos Sir Szörpnek
így esett dicső eleste.

Narancsvízű folyó szelte
át a gombos harcmezőt,

zoknizsoldosok repültek,
s az ágynak is szárnya nőtt,
felhőlepedőn lebegett,
párnapihét havazott...
Feleúton mind megálltak,
gyűszűnyi szobánkba vágytak
álommanók s csillagok.

Pillangóink

Vagon típusú két szobámat el nem cserélném semmi pénzért — röviden így lehetne megfogalmazni azt az anti-apróhirdetést, amelyet biztos, hogy sokadik olvasatra sem értene senki. Ha pedig azt is hozzátoldanám, hogy miért nem, biztos, hogy még furcsábbá válnék a böngészők szemében. Pedig tulajdonképpen

nagyon is logikus a magyarázat. Ebben a liliputi lakásban nem tudom pontosan, mennyi, de egytől egyig becsületes, jóra való lényecske tanyázik, és színtől, fajtól, játékpolti hovatarozástól függetlenül mind itt érzik otthon magukat, csakis itt képesek hol vicces, hol csodálatos, néha pedig egészen elképesztő dolgokat kitálatni és véghez vinni. Azonkívül az ablak alatti pár lépésnyi zöldben — amelyet kertünknek becézünk — valahol, a gyöngyvirág- és pitypanggyökerek között egy narancsmag rejtőzik, és meglehet, hogy egy reggel égis érő faóriásként köszön ránk. Erről pedig végképp nem szeretnék lemaradni, még akkor sem, ha azt a fát senki más nem fogja majd látni, csak én és a kisfiam. Azaz hogy elsősorban ő, én csakis utána, mert a legszebb, legfontosabb történetek mindig hozzá jutnak el először. Háttértudás és háttérzaj nélkül, a sokdimenziós felnőttlet torzításaitól mentesen, úgy, ahogy a legtöbb hatéveshez. Azt hiszem, valamennyi kisgyerek birtokában van a tisztánlátás képességének, csak egyesek közülük úgy érzik, rejtetnieük kell. Összeszorított tenyerükbe vagy a párna alá dugják, vagy éppenséggel a nyelvük alatt őrizgetik, és meg nem mukkannak, míg le nem csúszik egy pohár málnaszörppel. Aztán megfledkeznek róla, és elkezdnek olyan okosan, nagyosan látni, mint a felnőttek. Pedig éppen ez a titkolt adottság emeli őket mindannyiunk fölé. Elsősorban nem is azért, mert van, hanem azért, mert úgy van nekik, hogy tudatában sincsenek értékének. Nem rendelkeznek, csak élnek vele, úgy, ahogy a pillangó a szépségével. Törekény, varázsszárnyú pillangók a gyerekek, repülésre teremtetek, könnyen és sokszor hasra esnek, ha csupa jó szándékból idő előtt földre parancsoljuk őket. De ha szelíden, csak a tekintetünkkel védelmezzük lépteiket, talán mi is bepillantathatunk az égi kulisszák mögé. Még az is meglehet, hogy valahol, magasan a tömbházak fölött egy ismerős arcot is megpillantunk. Egy fényszeplős kisgyermekét, aki éppen azon töpreng, hol, mikor hullatta el a szárnyait. Ha máskor nem is lenne időnk rá, június első napján segíthetnénk neki a keresésben. Ha megtalálnánk, és felpróbálnánk, talán kiderülne: nem nőttük ki még egészen azokat a szárnyakat.

Ajándék

Kifogyott a nap eleme,
lemerült a nyár,
Maros-parti fák ölében
borzas szélmadár

rakja már a zörgő, forgó,
hűvös fészkeket...
— Ki törte be a felhőket,

anyu? — kérdezed,
mikor mégis kis kezre
száll sok fényes szárnyú
lepke,
s égfüggöny mögül
angyal lőtte aranylabda
süvít végtelen magasba,
s kapunkba repül.

Albert-Lőrincz Márton

(Tavaszeső)

Jégcsap katonák
védik a telet,
ellenük hadát
küldi a kikelet.

Nap után kapkod,
reccsen az eresz,
arcodra pírt hoz,
meglep a meleg.

(Ablakomban)

Ablakomban nem
jégvirág,
két macskaszem
vigyáz reád.

(Sándor-József- Benedek)

Reccsen a páncél,
rian a jég,

cseppen a csapjég,
kifagy a tél,

szusszan a szellő,
söpör az szél,

megül az ágon
a tarka veréb.

Fény terül széjjel,
sátora ég,

zsákjait oldja,
három legény:

Sándorka, Jóska
és Benedek.

(Az első kirándulás)

Reccsen a deszka,
deszkából palló,
rajta van Julcsa,
mellette Palkó.
Reped a deszka.

Fölöttük felhő,
alattuk, pille
palackkal tele
pataokban csónak,
csónakban Pista.

Alább a parton,
furcsa kacajjal
vigyorog Jancsi,
az arcán pimasz,
ártatlan grimasz.

Tanító néni
osztályát védi,
baj nehogy essék,
s Jancsikát szidja:
komoly a játék!

Mester Györgyi

Az aranygubó

Élt Bergengóciában egy szegény földműves, süldő leánykájával, Kincsővel. Nagy-nagy nyomorúságban tengődtek, kis földjük tartotta el őket. Hiányzott bizony a gazdasszony, Kincső édesanyja, kinek keze alól annak idején szebbnél szebb, színes kelmék kerültek ki a szövőszékről. Az otromba faalkotmányt azonban jó ideje vastag porréteg fedte, csupán pár darab piros almát tartottak rajta díszül. A rideg téli estéken olykor csak a szeretetteljes emlékezés mentette meg az öreg szerkezetet attól, hogy tűzrevaló legyen belőle.

Egy kora nyári reggelen a lányka kiment az udvarra, hogy felsöpörje a szél által összehordott, száraz faleveleket. Söprögetés közben meglátott a földön egy babszem nagyságú gubót. Kezébe vette a furcsa szerzeményt, és bevitte a házba. Az ablakpárkányra tette, hátha a lassan ébredező napocska sugarai felmelegítik, s kiderül, mit rejteget a belsejében. Miután a ház körül rendbe tett mindent, kiment a krumpliföldre, hogy segítségére legyen az apjának.

Szürkületkor érkeztek haza, s majd holtta váltak, látván, hogy minden fényárban úszik. Azt hitték, kigyulladt a viskójuk. Hamarosan rájöttek azonban, szó sincs tűzről. Az ablakpárkányon hagyott gubó ragyogott szemkápráztató fényességgel. A kislány kíváncsian vette kezébe az aprócska gubót, mire az felnyílt, és kiröppent belőle egy mesés szép pillangó. Föl-le cikázva körbetáncolta a szobát, s fénnel árasztotta el a sötét kis helyiség minden zegzugát.

Kincső azon az éjen álmot látott. Édesanyját látta pillangószárnyakon lebegni, amint felhő puhaságú, lágy esésű, színes kelméket nyújt felé. Valamit mondott is, de hogy mit, nem értette, mivel közben felébredt. Ekkor eszébe jutott a pillangó. Körülnézett, s meglátta, amint a kis jószág az ajtónál keringve repked. Bizonyára a szabadba vágyik — gondolta —, s kitárta az ajtót. A pillangó a feje fölött körözött, hívogatva, hogy kövesse. Utána ment. A tágas mezőn a pillangó a magasba röppent, megérintette a kék eget, és ahogy lejjebb ereszkedett, szárnyai közül égszínké selyemfonalat bocsátott a földre. Azután a zöld vetés fölött repült el, s szárnyai alól zöld selyemszálak omlottak alá. Majd megérintette a tűzpiros pipacsokat, a napsárga kankalint, a lila szarkalábot, s egy pillanatra átsuhant a hófehér százszorszépeken. A pillangószárnyak érintése nyomán a virágszirmok színéből selyemfonál sodródott, mely lehullott a leányka lábai elé. Kincső futva, szökellve követte a lepkét, és csak tekerte, gombolyította a szebbnél szebb, színes szőnivalót. Úgy érezte, álma elevenedett meg, a szivárvány színű ajándékot bizonyára édesanyja küldte. A lepke hazakísérte Kincsőt. A házban odatelepedett a szövőszékre, s addig táncolt, lebegtette a szárnyait, mígnem őt is odacsalta. A leányka leült az otromba faalkotmányhoz, letörölgette róla a port, s kezei mintha akarat-

lanul mozdultak volna a jó irányba. Ujjai alatt az öreg szerkezet életre kelt. Kincső kikerekedett szemei előtt összekapaszkodtak a selyemszálak, mintává alakultak, s valami csodálatos, mesebeli kert képe kezdett kibontakozni a tarkán csilámló, habkönnyű kelmén. A csendben szinte hallani vélte a csodakert fain trillázó madarakat, s érződött a virágok bódítóan édes illata. Elkészült egy jó darab kelme, de úgy tűnt, a fonál csak nem akar elfogyni, minél többet használt belőle, annál nagyobb lett a fonálköteg. A pillangó ugyan tovaszállt, de Kincső családjában a lányok még ma is szövik a csodakelmét, s utódaiknak tovább adják ezt a szép mesét.

Kedei Zoltán grafikája
